DE VERO
ET CHRISTIANO
PRINCIPE

Deq; ipsius hic terris visibili Ministerio.

Liber Secundus.

Authore R. D. Matthæo Scolastico S. S. Theologiæ & I. V. Doctore, et Sanctissimi D. N. D. Papæ Clementis, eiusdemq; S. Sedis prothonotario Apostolico.

A D

SERENISSIMVM PRINCIPEM

& Archiducem Austriæ Ferdinandum &c.

ESAIAS.

CAP. XLII.

ECCE seruus meus, suscipiam eum, Electus meus complacuit sibi in illo anima mea: Dedi Spiritum meum super eum, iustitiam gentibus proferet. Non clamabit neq; accipiet personam, nec audietur vox eius foras. Calamum quassatum nō conteret, & linum fumigans non extinguet. In veritate educet iudiciū, non erit tristis neq; trubulentus, donec ponat in terra iuditium, et legem eius insulæ expectabunt.

LIBER SECVNDVS.

De Vero & Christiano Principe,

Eiusq; visibili hic in terris ministerio.

CAPVT PRIMVM.

Proprium Principis offitium est iustitiam facere.

FInis omnium rerum publ. & gubernationum est conseruatio humanæ societatis, eius autem societatis est habere vitam, in qua possit sine errore, & quiete Deo inseruire, omnia .n: propter hominem creata, & ad vsum eius, homo vero ipse propter Deum. Vnde Gerson lib: de potestate ecclesiastica consider. 13. ait legis Ciuilis esse finem, vt homo teneatur aliquid agere, vel non agere pro consecutione finis sui naturalis, qui est humana fælicitas, vel Monarchica, vel Politica, vel Oeconomica. Legis autem diuinę finem constituit, aliquid agere vel non, pro conseruatione fælicitatis æternæ: sicut enim Deus omnia fecit, vt ait Boetius, propter se, & ad se, sic omnibus dedit viam certam tendentium ad se, quę dicitur appetitus, vel amor, & pondus trahens rem ad suum dominatum & initiale principium, quod est ipse vt

sit,

ſit, ipſe principium & finis: patet autem non vocari nos fœlices, aut finem conſecutos, cũ dormimus, ſed huiuſmodi appellamur quod aliquid agimus, alioquin in ſomno, & ſtupore nil differimus fęlices ab infelicibus, vtriusq; enim idem eſt ſtatus trunco ſimillimus. Horum autem diſcrimen in actionibus, & propter honeſtiſſimas vtilesq́; & fæcundas, alter eſt apud omnes in admiratione, alter contra, ſic etiam non erit in nobis beatitudo, quod aliquid efficere poſſimus; quamuis id ſit omnino in promptù ſed quod efficimus: Cuiuslibet enim rei potentia dijudicatur & naturam ſortitur è ſummo, ad quod pertingit, atq́; ex potentia cognoſcimus eſſentiam rei. Nam ſint absq́; ornamentis animi immortales certè magis, minusq́;, vel pecudes erunt abiectæ, vel efferi ſerpentes, qui magis minusq; cuncta aut negligant aut ſpernant. Beatitudo vero eſt ſolius humanæ potentiæ complementum; ſic igitur fælicitas perfecta erit actio. Quarum actionum cũ vna, & eadem ſit priuati cuiuſcumq; intentio, felicem eſſe, & ad fælicitatem peruenire, eoq; vniuſcuiusq; pertineat uiuendi inſtitutio, familiarũ œconomia, Ciuitatum & regnorum diſciplina, & gubernatio, & ad perpetuam fælicitatem veluti ad vltimum ſcopum dirigantur, tum & cuiusq; viuendi priuatus modus, & familiarum regimen & Ciuitatis, & Regnorum procuratio, proprios, adhuc habent fines, & limites quatenus ſibi agendum & procurandũ propoſuerunt; & ita non ſunt finaliter vltimi, & extremi, ſed ad generalem tendentes, non ſecus quam ſi in viam ex deuerticulis aberrantem vitam, & in publico, & priuato reducerent, priuatus quiſque ſua opera, ſuas artes curat tantum, familia plurimum vſum habet communem ad munera,

Communitas, vniuersitas, collegia ex familijs augentur, & quædam ad communem, quędam ad priuatum commodum habent offitia: sic fit in Republica, vbi sunt diuersi fines ex diuersis. Qui tamen omnes ad vnum societatis humanæ finem tendunt, prout singuli ex communitate, separatim, aut coniunctim opera priuatorum indigent.

Quælibet ars est absoluta dicit Plato, ideoq; minimè indigna, primo lib. de iusto. vt in tractandis negotijs, rebus & humoribus non suæ, sed rerum sibi commendatarum vtilitati consulere, vt pupillis tutorem, medicum ęgris, nautis gubernatorem, ita principem magistratum legitimum subditorum vtilitati consulere. Si vero aliqua ars veluti medicina, mercedem exigit, non facit id quia medicina est, sed quia cum mercenaria quadam & quæstuaria commiscetur: Quare ars Ciuilis Reipublicæ tractandæ perfectissima est, neque indigens aut seruilis, neque utilitatis gratia habet gubernationem: Qui enim sua gratia administrat iniustus est, non reddit unicuiq; quod suum est, ideo amicitias dissoluit. & societatem, sequè indignum, non tantum Principatu sed ipsa tota communitate reddit, atquè vt per iustitiam illam societas consistit, sic per iniustitiam dissoluitur. Idem Plato de Republica dicit, gubernatores quidem eorum, qui gubernantur gratia, non gubernatos, gratia gubernatoris institui, & proinde illis salutaria prouidere debere, siue volentibus siue repugnantibus, non secus quã Medicus ægris remedia adhibet siue inuitis, siue uolentibus, aut urendo, aut alium dolorem inferendo, modo arte utatur.

Nemo ergo dubitet, cum proprij cuiusq; cætus finis certus sit, quin aliquis sit totius, cumque huma-

næ vitæ partibus sit ordo , in uniuerso genere uitæ esse confusionem existimet, aut quia partes inter se habent quandam vnionem, ideo ipsum totum , sit dispersum.

Quamobrem necesse est certum esse generis hu humani finem eumquè in actione quadam consistere circa perfectiora, per quem , & superiora pro uiribus imitetur, & inferiora diligenter gubernat, scientia naturalia perscrutetur: prudentia disponat humana pietate Deum atque iustitia omnia modc retur. Ergo vita ista duplicem habebit finem & contemplationes, & actiones, cuius prioris tanquam di uinioris gratia sunt reliquæ institutæ omnes actiones humanę. Cuius geminæ vitæ institutio plurimis indiget adminiculis, ut neque à paucis nequè à multis hominibus, sed ab uniuerso simul hominū genere possit adimpleri.

Cum uero optimę reipublicæ finis opus sit, finis hominis vero is optimus existimandus sit, gratia cu ius Deus totum hominem propagauit, atque Respu blica nil aliud est s͞m D. Thomam pri. polit. quam ordo Ciuitatis, & salus, & permanētia, eius societatis erit bene posse uiuere, bene autem uiuere , est iustè & secundum ea quæ iusta sunt degere, & sociari, sic enim bene id quod iuste explicat Isodorus lib. i. & Gym. cap. 25. & Vlpianus leg. prima ff. de iust. & iur. Ius à iustitia dictum, Vnde iustum, & ius esse artem boni, & æqui, per quam æquum ab iniquo separatur, licitū ab illicito discernitur, & mali boni efficiū tur, vel pęnis, uel præmiorum exhortatione , cuius studii duæ dicuntur positiones , nempe ueluti materia, circa quam uersatur priuatū, & publicum, pu blicum, quod ad statum generalem pertinet , priuatum quod ad rei preuiatę. Sunt enim quædam

publicè

publicæ vtilia, quædam priuatim publicum ius in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus consistit, priuatum autem collectum est ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut ciuili. Finis autem omnium hominũ ex præceptis gubernationis, & iuribus generalibus dependet. Vnde deinde efficitur quod honestè viuatur, alter non lędatur, & ius suum cuilibet tribuatur. Quæ omnia continentur sub præcepto bene viuendi eaque omnia fouet nutritq; ALMA IVSTITIA. Iustitiaq; omni Reipublicæ pro anima, & vita est, & difficile est eam constare sine iustitia, imo quo magis seiungitur à iustitia, eo magis accedit subuersioni, & à suo nomine recto recedit; Neque inter prædones, & latrones aut improbas alterius generis sodalitates, eorum quamuis prę da sit, & scelerum communicatio, dixerit quis societatem iustã, quæ ex iustis causis, & honestis ex rebus coniungi debeo, sed coniuratione, factione, & pestilentiæ sedem, cuiusmodi fuere congregationes cęcorum, & claudorum in arce Gebuseorum, quæ dicitur Ciuitas Dauid 2. Reg. 5. quæ oderant animam Regis Dauidis, quos ipse sustulit, qualis & illa erat iuxta Thratium, Ciuitas dicta πονηρόπολις idest improborum Ciuitas, in quam Philippus collegisse dicitur, velut insentinam infames ac moribus improbatis, vt author est Theopompus, & Plutarcus lib. 13. Philip. & libro de Curiositate, hi enim non iustitiæ causa, non bene viuendi, non salutis æternæ neque ad beatè viuendum coeunt, sed potius ad iustitiæ subuersionem, ad impietatem, & damnationem æternam, non digni titulo hominis: qui ex professo naturæ, quæ alteri non faciendum, quod sibi nemo fieri vellet, & humanitati reluctantur: Quorum etsi etiam in alijs rebus publicis gene-

rentur vitia quædam prauique mores, tamen idipsum aliquando non tam ex malitia eorum, quam ex corrupto ibi degentium & imperantium iuditio contingit: Omnes enim Respublicæ primum in eo videntur consentire vt societates inducãt ad benè beatæque viuendum, id enim est opus, & actio propria hominis rationalis, verum aliter atque aliter sæpe contingit, quod ex iniustitia oriantur iniuriæ, contumeliæ & doli diuersi, transferantur Regna de gente in gentem, Regiæ domus & Clarissimæ familiæ extinguantur, & vnà populus sępe cum suo Principe corruat, non aliter quam dum Nauis imperito Gubernatore regitur, vna cum vectoribus, & Nautis & Gubernatore submergitur, & hoc est iustitia quod clauus in Naui & si clauum Gubernator non regat necesse est per syrtes cautesque Nauis periclitetur; sic si Princeps non regat iustitiæ temonem, necesse est Respublica in immedicabilia mala coincidat. Contra Rex qui iudicat in iustitia, thronus eius firmetur in æternum & in summa iustitia conseruet, & augeat Regna, & Principatus & Imperia. Iniustitia perdat, minuat atque subuertit.

Ex hac iustitiæ administrationis nèceſſitate respondet Heraclitus Ephesinus apud Diogenem Leertium nono. Ciues pro legibus non minus pugnare debere, quam pro męnibus, eo quod sine legibus ciues omnino tuti esse nequeant, sine męnibus possunt. δίκη νόμον τελος ἐςὶ, νόμος δὲ αρχόντας ἔργον, αρχον δὲ εἰκὼν θεοῦ παντα κοσμοῦντος. idest iustitia Regis finis est, lex autẽ principis opus, Princeps autem imago Dei cuncta gubernantia. Vnde premium meretur, qui iustitiam exercet, eiusque ministerio incontaminatã Dei maiestatem conseruat, non solum inter christianos, aut Iudæos, sed

etiam

etiam id præſtat Deus inter Ethnicos, qui vbique ſuum oriri facit ſolem, ſuper bonos & malos, ex quo conſeruat creata à ſe; & cum prouidentiam habeat eorum, maxime vero hominũ, quibus ad ſuam conſeruationem ſingulari dono iuſtitiam conceſſit,
„ quia iuſtitia de cœlo proſpexit, & miſericordia, &
„ veritas obuiarunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt Pſal. 84. & hoc maximè decuit Dei bonitatem, ne iniuſtus videretur ethnicis moralibus, & in virtutibus moralibus, benè viuentibus, quibus in hoc ſæculo plurima bona retribuit, & Monarchiam pene ipſos tamdiu ſtabiliuit auxitque.

Hanc iuſtitiam porro multa alia verioraq; bona conſequuntur, vt inquit Macrobius lib. 1. in ſomn. Scip. cap. 7. Innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, charitas; quibus boni Principes Reipublicæ bene conſulunt & vrbes tuentur: Quibus etiam virtutibus vir bonus primum ſui, atque inde Reipublicæ Rector efficitur, iuſtè ac prouide gubernat humana, diuina non deſerens. Iuſtitia omnes alias virtutes amplectitur vt ſupra in 1. lib. ex Ariſt. notauimus cuius præcepta, ſunt honeſte viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique reddere, quæ omnia non ſolum ad gubernationem generalem Reipublicæ conducunt, & ad ſocietatem vniuerſalem, ſed etiam ſine illis nec domus quidem parua conſtare poterit.

Iuſtitia tam ſeuera operum noſtrorũ exactrix eſt vt etiam eius iuditium, & cenſura poſt mortem noſtram nos comitetur: quia abſoluti ab his vinculis
„ corporeis omnes comparebimus ante tribunal Do
„ mini noſtri Ieſu Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque
„ prout geſſit in corpore ſuo ſiue malum ſiue bonum 2. Reg. 5. & tunc per iuſtitiã fiat proborum, & im-

probrum distinctio, per artem ęqui, & boni, & scientiam iusti, & iniusti, & mali pęnis afficientur, boni vero præmijs remunerabuntur: euitabitur etiam hominum confusio, ex qua mali bonos corrumpere, & perdere possunt, vel nocendo, vel malos mores communicando.

Fęlix ergo Respublica, in qua floret iustitia, quæ habitus est animi, communi vtilitate seruata, suam cuique tribuit dignitatem, vt contra infęlix & quæ proximè ruinā adferre minatur, cum nullum est vel bonorum, vel malorum discrimen, tunc enim omnia scelesti audiebūt, impune incolent vrbes in medium prodibunt, & sæpe etiam instar Heroum quorundam per vrbem incedent, eosque quos leges vel imperare vel sententiam dicere vetant non solum publicis negotijs audacter sese immiscebunt, sed etiam publica omnia ad se inaudita quadam temeritate vocabunt, ac tyrannide, & crudelissimo dominato, quoduis publicum etiam iuditium sibi vendicabunt.

Nihil tam conueniens Principi, quam hæc alioq; præcauere, & nihil egregius in Principe, quam iustitiæ opus ob id à Deo virtute potestatem obtinentes, iudices dicti sunt cuius interpellationis meminit sapiens cap. 1. diligite iustitiam qui iudicatis terram seruite Domino in bonitate & in simplicitate cordis quærite illum, quoniā inuenitur ab his qui non tentanr illum (& in fine) iustitia enim perpetua est & immortalis iniustitia autem mortis acquisitio impii autem manibus, & verbis accersierunt illam, & estimantes illam amicam defluxerunt, & sponsiones fecerūt ad illam, quoniam morte digni sunt, qui sunt ex parte illius.

Diuus Hieronymus in Hierem. cap. 22. Regum est

est inquit proprium offitium facere iuditium & iustitiam, vnde Salomon ad hoc sibi dare petiit cor docile, vt iudicare possit populum, & discrimen inter bonum & malum 3. Reg. 3. Regina Sabi salutando Salomonem ait ibidem cap. 10. admirabunda,
„ sit Dominus tuus benedictus cui complacuisti
„ & posuit te super Thronum Israel, eo quod dilexe-
„ rit Dominus in sempiternum, & constituit te Re-
„ gem, vt faceres iuditium & iustitiam. Sic monet S.
„ Hierem. cap. 22. audi verbum Domini Rex Iuda:
„ qui sedes super solium Dauid, tu, & serui tui, & po-
„ pulus tuus qui ingrediemini per portas istas: hæc
„ dicit Dominus facite iuditium, & iustitiā, & libera-
„ te vi oppressum de manu calumniatoris, & Prouer.
„ cap. 20. Rex qui sedet in solio iuditii dissipat omnē
„ malum intuitu suo.

Ab initio Reges in propria persona iudicabant, vel iudices constituebant, qui loco suo iudicarent alijs ipsi maioribus negotijs implicati, & iudices sub sua potestate male iudicantes coercebāt, vtrum que bonus Princeps & Rex facit, & per se iudicat & vt Iudices sub se constituti recte iudicent prouidet, est enim præcipua cura illius, etiam inter præcipuas, delitias, cuius rei exēplum refert Atheneus lib. 12. cap. 4. ex Heraclide Cumeo, Regum Persarum scriptore, quod Rex in Thuris Regione feraci suis legibus viuit, neque vllius imperio paret, delitijs maxime abundans, hoc ei tamē præ cæteris summæ curæ est vt iudices constituat, quod si quis minus iudicasse putetur, fenestra quædam est in altissimo Regio loco, quæ ferrea catena ligatur, quam qui se iniuste iudicatum existimauerit, appręhēdit, fenestraq; attrahit quod vbi rex senserit eos ad se vocat, atque ipsos dijudicat; & si videantur iudices

minus

minus iuste iudicasse, moriuntur, si iuste is moritur qui fenestram mouerat, idque ex singulari iustitiæ Religione fit, vt qui parcit nocentibus & improbis, ab iisdem quoque puniatur, & occidatur, & ipsimet vindicent iniuriam illatam Reipublicæ per immunitatem sibi concessam in persona concedentis, sicuti dictum est ad Achar Regem 3. Reg. 20. quia dereliquisti hominem dignũ morte de manu tua erit anima tua pro anima illius, & populus pro populo illius.

Saul quoque Regno priuatus fuit Dei iuditio, quod Achab Regem contra præceptum Dei viuum conseruarit 1. Reg. 15.

Narratur in lib. supplemen. Q. Curtij, Philippum Regem Macedonum 23. patrem Alexandri Magni, fuisse obtruncatum à Pausania nobili iuuene, ex Macedonibus, quod passus stuprum ab Attalo affinitate, & amicitia regi coniunctissimo. Iustitia vsus non fuisset in puniendo Attalo.

Quod si quis contendat Principem mitem, clementem & ad indulgentiam pronum esse debere, id non admittendum intelligat, sine causa, nec contra iustitiam habendam esse acceptionem personarum si res mali exempli sit, caueri enim debet Princeps ne dum singularem personam saluare contendit, veluti partem politici corporis, toto vim corpori inferat, vnde recordari debet offitij sui, quod olim expressum fuit in pictura cuiusdã virginis ad instar, apud Crisippum, quam refert Gellius lib. 14. cap. 4. sub forma virginali aspectu vehementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus, non humilis, aut atrocis, sed Reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate, per cuius formam intelligi voluit iustitiæ Antistitem oportere esse grauem, sanctum, seuerũ,

incor-

incorruptum,non subditum adulationi, contra improbos nocentesq; immisericordem, atque inexorabilem,& rectum,& arduum potentem,vt & maiestate æquitatis veritatisque terrificum.

Sui muneris si recordabitur Princeps, & subditorum, eliget potius vtilitatem publicã, quam proprium arbitrium,vel deprecantium sequi. Imitabitur inquam in hoc, bonos principes, quales erant Reges Aegyptiorum, qui iuxta Regionis consuetudinem iudices adigebant, ad iusiurandum, vt refert Plutar. in apophteg. vt si quid Rex iuberet,eos iudicare quod iustũ non esset, ne iudicarent, tanti referri putabant, vt iustitia obseruaretur in regnis: similiter fecit Antigonus per omnes ciuitates, admonendo, vt si quis per literas iuberet ipse, quod aduersaretur legibus,non curarent perinde, ac si eo inscio fuissent scriptæ.

Hoc in negotio reperimus sanctissimos Pontifices sese submisisse iustitiæ legibus, vt Alexander tertius in cap.si quando,de rescrip.qui dat potestatẽ iudicibus delegatis,vel ordinarijs non implendi mandata Sedis Apostolicæ, si illis videantur non iusta, dummodo causam rationabilem,cur non impleuerint adferant. Sic intelligendum idem de alijs mandatis & iussionibus superiorũ, cap. cum teneamur, de præbendis,cap.quoniam quidem.73.dist.& Cæsares Gratianus. Valens. Theodosius in l.1. de petit.bonorum sublatis C.lib.10.sanxerunt,ne iudices habeant rationem rescriptorum suorum, si contra leges impetrentur,addita ratione,quod sæpe in non nullis causis inuerecunda petentium indignatione principes constringuntur, vt etiam non concedenda tribuant. cap. cum in iuuentute. §.cæterum, de purgatione Canon.

Quam-

Quamquam sæpe commoueatur princeps bonus ira, & indignatione; debet tamen recordari, se gerere personam Principis quæ longe distat à persona priuati, & habet insignia publica, æquitatem, & iustitiam, quemadmodum Tiberius Constantinus Imperator, moriturus Mauritio genero suo concedens imperium, professus est dicens, sit tibi Imperium cum hac puella filia concessum. Vtere eo fœliciter in mente habens æquitatem, & iustitiam: hæc enim sunt præcipua Imperatoris optimi insignia, Aimonius lib. 3. ff. de gestis francor. cap. 35.

His insigniter vsos fuisse legimus, Alexandrum Magnum, Midam, Iulium Cæsarem, & alios. De rebus Indorum refert Quint. Cur. lib. 8. etiam in tanta quam habebant luxuria, regiam omnibus patere, & cum Rex capillum pectebat, & ornabat, responsa legationibus, & iura popularibus redidisse.

De Seuero Imperatore refert Herodianus lib. 3. Romæ deinde paucos inquit commoratus annos, ius dicebat frequenter, ciuilibus negotijs & liberis erudiendis intentus, accusatos à Prouincialibus iudices, probatis rebus grauiter puniuit.

Octauius Augustus ius dixit assidue, & in noctem nonnunquam si parum corpore valeret lectica pro tribunali collocata, vel etiam Domi cubans, & non modo diligentia, sed etiam lenitate summam Sueton. cap. 33.

Mithridates Rex Ponti oriundus, à septem Persis duarum & viginti gentium, quæ sub Regno suo erant linguas loqui didicit, vt omnibus iura dicere omnes audire, & colloqui sine interprete posset. Solinus cap. 7. Gellius lib. 17. cap. 17.

Admonuit Agapetus Iustinianum in epistola ad eum scripta, vt facilis aditus esset indigentibus ob

vim

vim ſupremæ illius poteſtatis aperuit ijs aures, qu à paupertate obſidentur, vt inueniret Dei aditum apertum, refert Plutarchus in eius vita.

Demetrium Regem difficilem, & moroſum, ab anu cum ratione admonitum ad audiendas querelas ſubditorũ à qua ſe poſtea emẽdatum oſtendit, cum enim illum rogaſſet, vt ſe audiret, reſpondente eo ſibi otium non eſſe, tum alta voce ad illum Anus conuerſa, nec etiã reges inquit, quæ verba reuoluta animo effecerunt vt poſt habitis omnibus dehinc rebus alijs, multos dies audiendo reſpondendove inſumeret, & Deus ipſe eiuſmodi ſegnes principes redarguit per Prophetam in iudicando, & minatur

„ pęnas acerbiſſimus Eſaiæ cap. 1. Principes tui infi-
„ deles ſotij furum, omnes diligunt munera, ſequun-
„ tur retributiones, pupillo non iudicant & cauſa vi-
„ duæ non ingreditur ad illos, propter hoc ait Domi-
„ nus exercituum Deus fortis Iſrael, Heu ego conſo-
„ labor ſuper hoſtibus meis & conuertam manum
„ meam ad te, & excoquam ad purum ſcoreã tuam
„ & auferam omne ſtannum tuum & reſtituam iudi-
„ ces tuos, vt fuerũt prius & conſiliarios tuos, ſicut
„ antiquitus &c.

Dignus eſt recolendus ab omnibus Regibus, & Principibus Philippus Herodis Antipæ frater, qui præfuit viginti annis, & ſemper in ſua ditione degebat, & quoties domo progrederetur iter fecit cũ paucis ſelectis comitibus, ſub ſequente ſella, in qua ſolebat iura reddere, & ſi quis ex occurſu opẽ eius imploraret ſiue dilationem, mox ibi ſella poſita reſidens cauſam cognoſcebat, aut ſontem damnaturus, aut abſoluturus innoxium Ioſephus lib. 18. cap. 6.

Magis & illud celebriuſq; dicit Hector Boetius

lib.1. Galtherum Scotorum Regem ius dixisse, sedentem in marmore in modum Cathedræ efformato, vnde marmori tantam accessisse authoritatem, vt vbicunque terrarum reperiretur omen constituendi Regni Scotorum facere crederetur & proinde Simonem Brethum ab Hibenis ex Hispania euocatum in Regem, marmor illud secum extulisse multoque post Fegusium ex Hibernia in Albionem traijcientem se vna euexisse, & in Agathelia constituisse, cui deinceps longa successione vsque ad Robertum primum Scotiæ Reges insidentes coronari solebant. Vestigia huius rei antiquissima, crediderim remanere in Carinthiorum oris, in pratis Saliensibus infra Claudisoum & Sanctum Vitum Ciuitates Carinthiorum ad sedem Principis marmoream, vbi Ferdinandus Serenissimus Archidux Austriæ purpuratis circum proceribus insidens terræ se Principem, iustissimum iudicem, salutis Patriæ studiosum, liberæ conditionis hominem, dignissimum tali honore, & christianum fidei cultorem, defensorem propagatorem inclamare audiuit, ibique nudum gladium manu sua vibrans, æqua rerum iuditia subditis omnibusque proceribus pollicitus est. Ita vero Rex dicitur esse iustitiæ, & obligatus ad eam faciendam vt docet Lucas de Penna ad l.neminem. C.de susceptoribus, & Archarijs lib.10.etiam redditus Regni dati Principi, ad hoc instituti videantur, vt sint, tanquam stipendia eius ad iustitiam reddendam vt ait D.Tho. 2.2.q.63.

Dum vero iustitiam ita extollimus, ne eius vim robur ac virtutem neglexisse videamur, dicendum est eam nil aliud esse, quam originem, & fontem, vnde ius idest scientia eius quod bonum & æquum dictum, hauritur, sitque habitaculum quoddam seu

mansio

mansio cognitionis æqui, & boni, eaque plerunque sic definitur: quod sit iustitia constans & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi, & hæc voluntas debet esse in corrupta, quantum fieri poterit in rectore Reipublicæ, quæ semper eum laudabilem faciet, quam quam in distributione plerunque erretur: quia magis habetur ratio ad id quod fieri debet, quam ad ea quæ fiunt, quo loco sapienter additum est (constans & perpetua voluntas) quoniam non ita intelligendū est, quasi sic perpetua sit Principis aut Reipublicæ voluntas, vt nunquam interrumpi possit quæ perpetuitatis ratio soli Deo conuenit, sed ita dicitur perpetua, vt ipse proponat semper in omni euentu debite, & secundum legem operari velle cuius intentioni atque proposito sic semper operandi addit firmitatem quamdam, & constantiā, vt non vacillet in tali intentione, sed fixum id gerat, quæ quidem costantia nemini contingit, antequam omnem sit adeptus virtutem, ita se: vt neque ptopter auaritiam, neque propter m etum, neque propter aliquàm voluptatem, aut aliam affectionem à iustitiæ rectitudine deflectat: Multos enim sæpe reperies habentes propositum semper studiose agendi quia tamen firmis radicibus virtutis non nituntur identidem dilabuntur.

Ex hac deinde sic bene firmiterq; constituta voluntate oriuntur bonæ leges, iuditia syncera, & bonum proximorū, & nostrum pariter promouetur, omnes enim alias virtutes in se continet iustitia, legumque fiendarum est proprium ac sacratissimum templum, scientiā eorum quæ eligenda fugiendave fuerint, quæque ad hæc media congruant probe suggerit atque eius diuisione in omnes facta iustissimam rerum commutationem æqualiaq; pondera

& menfuras reddit. Cuius quidem iuftitiæ partium fubiectiuarum ratio id poftulat, vt quod vnius priuatæ perfonæ ad aliam priuatam minifterium exigit, totius viciffim communitatis in fingulas perfonas, fecundum proportionalitatem, muneris fit vt D. Thom. 2. 2. quæft. 61. artic. 1. prioris quidem com mutatiuæ inftrumenta funt contractus quibus com mertia hominum ab inæqualitate opinionis aut falfæ functionis ád æquum vel re, vel confenfu deducuntur, vt maxime patet in emptione, & venditione, in quibus primo inuenitur ratio commutationis, & ideo oportet adęquare rem rei, vt quanto ifte plus habet, quam fuum fit, de eo quod eft alterius, tantundem reftituet ei, cuius eft: indiftributionibus vero, vbi datur aliquid quod totius eft, debitum parti, quod quanto maius eft quanto ipfa pars maio rem principalitatem habet in toto, ideo plus alicui de communibus bonis datur, quanto illa perfona habet maiorem principalitatem in communitate, & hoc eft quod ait D. Thom. vbi fupra artic. 2. medium vtriufque non eodem modo accipi, indiftributiua quidam fecundum Geometricam proportionem, incommutatiua vero fecundum Arithmeticam, quæ attenditur fecundum parem quantitatis exceffum.

Hoc vero quare ex proprijs iuftitiæ vifceribus exoriatur, cuiuis forte non patet, vnde quia iuftitia folum eft ad alterum, hæc vero collatio bifariam cōmittatur, aut ad alium ceu priuatum hominem, aut ad álium ceu publicum quo bonum commune adminiftratur. Nam refpublica feu Princeps, hanc generalem, & legalem iuftitiam adminiftrans, refpectum habet ad omnes ciues atque ad ipfum finguli, quod tali exemplo edoceri poteft. Sicut in cor

pore

pore humano membrum vnum comparatur, & ad alterum membrum, & ad totum compositum, ad quod reliquæ partes omnes ordinantur, sic in Republica se habent ciues, ex vtraque ergo parte ratio sumi potest iustitiæ, iustitia namque illa quæ ordinat ciuem ad ciuem, tamquam vnam partem ad alteram, particularis est, sub qua militant omnes contractus, vt supra memini in hoc eodem capite, emptionis locationis restitutionis mutuati, solutionis mercedis &c.

Altera verò quæ ordinat ciues in bonum commune est iustitia generalis, quæ quidem sic nominatur tum ab obiecto, & fine, nam bonum commune omnium est generale, tum etiam ab effectu & proprio nomine, nempe quod reliquas virtutes omnes ordinat ad tale commune bonum, vt si vir fortis strenue agat in bello ob commune bonum, vir temperatus abstineat ab alieno thoro ob conseruationem eiusdem communis boni & sic de alijs.

Quoniam vero ad huiusmodi fortissimos actus ordo iste singulariũ partiũ plurimũ confert attendere debent bene Principes, & qui iustitiam administrant, vt suum cuique secundum iustam commensurationem attribuant, nec vllo modo committant vlli vel pauperi, vel nobili, vel libero, vel seruo iniuriam inferri, nam veritas eius quod fieri debet constantiam facit, & quod verum est immutari non potest, veritas enim est (dicit Cicero secundo de inuent.) per quam immutata ea quæ sunt, aut ante fuerunt, aut futura sunt dicuntur: Notandum tamen, non ideo quid uerum esse: quia uerum id esse dicimus sed illud uerũ dici: quia tale est. Philosophus lib. 9. Meth. cap. fin. Admonentur insuper principes & iudices, qui eam iustitiæ constantiam profiteri

debent,

debent, vt antequam quidpiam statuant, pronuntient, aut iubeant illud diligenti examinatione perpendant, & cum consilio metiantur, ne figant refigantve leges & iuditia, quo nihil nocentius esse potest in republica, cum ad illam instabilitatem gubernatorum & factorum eorum, sequatur incertitudo actionum, & confusio in ipsa Republica.

Vt autem prædicti rectores sigillatim huius iustitiæ limites obseruent melius, sciantq; quæ qualia, & quanta in eisdem contineantur per discursum totius libri in singulis capitibus enodabitur, & hoc loco compendij erit, totam vim ordinemq; omnem iustitiæ huius in tribus præcipue constare, scilicet, in iustitia erga Deum, erga proximum & seipsum. Quia verò præ cæteris & ante omnia diligendus est Deus, ideo in sequentibus capitibus ab his quæ ad iustitiam Dei Principi facienda, & expedienda est, eodem dante auspicabimur: Illud autem aliud non est quam recta in Deum, Religio, verusq; cultus in Republica conseruandus.

CAPVT II.

Principis est extirpare hæreses quod est maxima pars iustitiæ.

VItia obscutare virtutes affinitate quadam nisi ab acutè videntibus distinguantur docet, & illustrat Sidonius Apollinaris lib. 7. epist. epist. 9. sicque ingenia pessima hominum virtutes nomine vitij affinis obscurant & vitia nomine virtutis defendere satagunt, ita quem videmus humilem, illis erit abiectus, erectum superbus, minus institutum irridendus,

dus,

dus, Doctum inflatus, solertem cupidus, verecundum rusticus. Vt contra, qui defendunt vitia dicent abiectum humilem esse, superbum erectum, irridendum minus institutum, inflatum doctum, & sic de similibus, & istæ sunt artes impiorum hominum, qui aliquid portentosum, & pernitiosum in subtilitatem, & in aliorum fortuna, moliuntur non aperto Marte, tantum scelus, quod prætendunt, aggredi, proculdubio repulsam passuri si ita aggrederentur, sed veluti per cuniculos aliquid boni proponentes finem pessimæ mentis tegere, quemadmodum Sandrodotus apud Iustinum 15. lib. prætextu libertatis Indiam contra Alexandri Magni præpositos excitauit, quibus necatis ipse author libertatis, titulum in seruitutem vertit, & populum quem ab externa dominatione vendicauerat ipse seruitio pressit.

Aliud non videntur agere ij omnes, quotquot ab vnitate ecclesiæ recesserunt sibique legem nouam, & ecclesiam nouam extruentes, nihil præter Dei institutionem, & Apostolorum decreta vociferantur, ad similitudinem Pharisæorum, qui separatim ab hominibus nouam viuendi formulam effinxerunt, vt superbiam suam, & hypocrisim spetie Religionis obumbrarent, Iosephus lib. 2. de bello iudaico cap. 7. & antiquitatum lib. 18. cap. 2. quos Scribas Dominus noster arguit Matth. 23. quod sub prætextu Religionis, & muneris offerendi Deo, alioquin si aperto id cupiuissent, nullo loco stabiles passi fuissent, vtpote quod contra expressum Dei verbum, hominibus legem imponerent aliaqua onera impor
„ tabilia: ideo dilatabant philateria & habitum san-
„ ctitatis, exterminabant facies suas, vt ieiunantes vi-
„ derentur ab hominibus, & tantum semper primos
„ recubitus affectabant in mensis.

Quo-

Quousque hactenus prorepserit fucus iste male sanorum hominum, testis est Gallia, Flandria, Anglia, Scotia, Germania. Fuit hæreticorum in ecclesia ambitio, & nimia honoris cupiditas pernitiosior aliquando ipsis hæresibus, quia ipsa causa hæresum, & schismatum fuit sæpe, vt Nouatus sacerdos Romanus ambitionis vitio laborans, lapsis semel omnem spem veniæ denegauit. Eusebio lib. 6. cap. 43. Epiph. lib. 2. hær. 54. Manes dum se Christum & Paracletum haberi voluit, ad impia impulsus, vt Simon Magus, & Lucifer in Sardinia, & ferè alij omnes hæresiarchæ antiqui, & nostrorum sæculorum, qui radices traxerunt ab eodem initio, & Religionis nomine se latere posse arbitrati sunt.

Quorum pertinacia ex ipsius nominis deriuatione apparebit, sic enim Sanctus Antoninus secunda parte suæ summæ tit. 12. cap. 4. hæreticum duplici modo describi posse existimat, vt is secundum Augustinum sic describi dicatur: hæreticus est qui alicuius commodi temporalis, & maximè gloriæ principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit, vel sequitur, & intelligitur de opinionibus, quæ sunt contrariæ fidei si enim quis falsam habuerit opinionem in Philosophia morali, vel Geometria, hic non dicetur hæreticus, prout hæresis est species infidelitatis, secundum D. Thom. 2.2. quæst. 1.

Alio modo dicitur hæreticus secundum D. Hieronymum quod dicatur is quasi ab electione, eo quod vnusquisque sibi eligat opinionem, quam putat meliorem in doctrina fidei. Nam secundum D. Tho. vt supra qui rectam fidem habet christianam, voluntate suæ assentit Christo, & alijs omnibus quæ quo vis modo ad eius doctrinam pertinent. Si verò aliquis Christo non vult assentire, hic habet volun-

tatem

tatem malam, ſicut, & is qui, & ſi intendat Chriſto aſſentire, tamen non eligit eá, quæ ſunt verè à Chriſto tradita, ſed quæ ſibi propria mens ſuggerit. Vnde ſicut primum proprium eſt Paganorum, ſic ſecũdum eſt proprium hæreticorum Chriſtianorum, dicentium ſe Chriſto credere, & mandata eius non obſeruant. Vnde quantumuis ſe glorientur Chriſti diſcipulos & ſucceſſores Apoſtolorum, ex quo à uera Chriſti inſtitutione, id eſt, doctrina, & obedientia Eccleſiæ Catholicæ deuiant, nunquã ſe ueros Chriſti imitatores demonſtrabant.

Hoc uerò uelum nequitiæ & uoluptatum ſuarum ponunt, ne ab omnibus dignoſcantur: ad quod egregiè alludit Saluianus in quarto pallio dicens ſanctitatẽ plures mentiri, licet enim inquit de Conuerſorum uenerabili choro uidearis, Religionem ueſtibus ſimiles licet fidem cingulo adferas licet ſanctitatem pallio mentieris, non credis, & uulgo circumfertur, quod habitus non faciat monachum.

Certè nunquam quidquam boni, ſed ſemper maximum malum ominata eſt ſimulatio in eccleſia. Nam illa non potuit ſe continere intra fines ſimplicitatis, & humilitatis, quales habet Dei eccleſia, atque pro præcipuo Chriſtianæ Reipublicæ fundamento poſuit Deus, ſed confundet, & commiſcet ſacra profanis, & dat occaſionem laicis, uel ſecularibus Principibus, prærupto uel aperto ab eccleſiaſticis propugnacolo, quod continebat firmam eccleſiam in eam ingrediendi, contaminandi, & prædandi: nec ſolum eo ſibi hæreſes finem conſtituunt, ſed ueram Chriſti eccleſiam Religionemq; auitam conuitijs aſpergere, ſuaque loco illius efficta que phantaſmata ſupponere populum denique ipſum, omnemq; rectam politiam, atque ipſoſmet Reges

& Principes ex suo solio deturbare, strenue laborant. Sicut enim Lucifer ille non passus altissimum in throno suo, ideo sibi similis esse cupiuit vt totum sibi quod est in mundo offerretur, & hoc est proprium omnium hæreticorum, cum pertinacia defendere errorem suum, idque solum principatus sui, & temporalis commodi gratia, vt supra ex D. Antonino.

Vnde principibus atquè Ecclesiæ Rerumq; politicarum moderatoribus noctesque diesque elaborãdum est, vt huiusmodi virus pestilens ex suis Prouincijs abigant, eliminentque, non enim secura erit Respublica, neque Princeps immunis, multoq; minus offitij sui, statusque rationem attendet, sed ad impurum uiuendi genus contempto Deo Religioneque exulata, in Tyrannidem conuertetur, quo facto nulla salus rebus, planeque actum erit de Republica. Vbi verò viget Religio, ibi summum vinculum est Principis cum populo, mutuaq; animorum coniunctio ipseque Princeps plurimum iuuatur in administratione rerum suarum. Quid enim melius feliciusque accedere potest Principi, ad imperandum subditis suis, quam cognitio & cogitatio sui ipsius status, qua se subditum quoque agnoscit in timore, & humilitate? illaque cogitatio, neque fallere neque vitari poterit facile imo illa est quæ Principibus subditos parere statuit: Eorum vero quos nulla talis cogitatio tangit, plerumque est dominantium in subditos magna insolentia, & insupportabile iugum vbi vigent tyrannica mandata, & durissima atque sub his vita populi miserrima, & oppressio bonorum. Nam vt dicit Sidonius Apollinaris lib. epist. 13. sententiæ tali ego nunquam assentior, vt fortunatos putem qui Reipublicæ præcipitibus

ac lubricis culminibus insistunt, nam dici nequit quantum per horas fert in hac vita miseriarum, vita fęlicium illorum (si tamen ita sunt pronunciandi) qui sibi hoc nomen vt Scylla præsumunt, nimirum: quia hoc ipso satis miseriores quod parum intelligunt se inuictissimo famulatui subiacere. Nam sicut hominibus Reges, ita Regibus dominandi desideria dominantur.

Quod si verò accedat ipsorum consideratio, & aliorum iam mortuorum Principum infelicitas, casusque diuersorum, & quomodo inanis illa fauilla putrefactio, cadauera, vermium esca, interdum viuentes ludibria fortunæ facti, iusto Dei iuditio fuerint, naturali quodam decursu, quo omnes in terram vt viliores & pauperiores, relictis sceptris armis & thoracibus, & stipatu militum perducti, & citius quam putarent, fuerunt, redibunt ad se ipsos & intelligent naturale esse à Deo iuditium, vt quo pacto sibi desuper concessam potestatem, volunt sibi à subditis obtemperari, ita æquum esse, vt ipsi Deo, & superioribus obediant, ab iniurijs & iniustitijs se temperent quæ iusta, & æqua sunt faciant, tanquam reddituri rationem pro animabus nostris, tandemq; recepturi, in corpore suo prout gesserint siue bonum siue malum. Hoc verò solum efficit vera, & catholica Religio in qua cum iusto timore, & solicitudine salutem nostram operari tenemur. Hæ resis verò omnem metum expellit securosq; Principes, & libetos à seruitute legis astruit: At verò timor Dei, & conscientiæ stimulus, quos sæpe tyrannus ab oppressione subditorum non reuocat amor, quamuis superiorem hominem non vereantur, aliquando in debito offitio continet, vt confessus est Abimalech Rex Geraræ Gen. 20. cum tulisset vxo-

rem Abrahæ Saram, quam putabat esse eius sororem: fassi sunt idipsum fabricatores Turris Babilonicæ Gen. 11. & fassus est Pharao, qui obturauit contra Moysen animum suum & aduersus Dei mandatum pertinaciter restitit Exo. 10.

Idque tam connatum est humanæ naturæ, quod etiam Gentiles idipsum aliquando confessi fuerint, iuxta illud quod scribit Aeschilus, omnia sunt inquit definitè constituta præterquam dijs imperare, nullus enim liber nisi Iuppiter; & rursum: qui reuerentur Adrastrian seu Dei indignationem, sunt sapientes, Iouis enim oculum fingebant omnia videre, eundemque omnia audire. Huc accommodari potest & illud quod Plutarchus scribit in vita Aristidis, tria scilicet esse quibus omnes ad Deum reuocantur beatitudinem, scilicet, metum, & honorem: ob id Plato iussit lib. 6. de legibus. Templa Domibus regia libris coniungi, vt sic recordentur summi honoris Dei, & timorem habeant in actionibus suis sperentq; exinde beatitudinem.

Quæ quanta vis est Religionis inter homines, quamque efficax & vtilis ad salutem, nedum subditorum, sed Regum aliorumq; omnium, & ex hac sola mitescunt Principes, & discunt rectè fęliterq; alijs imperare, dum norunt se non liberos, sed lege Dei, & præceptis ecclesiæ alligatos atque maioris imperio subditos.

Nec minus abesse debet hæresis à salute populi; quippe quod nulla pax concordia, rerumq; domesticarum vtilitas consistere possit, nisi Religionis vinculo inter se coniungantur: Omnium enim fertur in iniuriam quidquid in Religionem committitur, eaque ratio summa sit, quæ pro Religione facit, ideo eius sinceritas super omnia procuranda,

atque

atque vt omnibus constat animæ immortalitas eaque prætiosior est corpore, sic magis illa conseruanda est, quam corporis vtilitas quod ex ijs patet quibus cum alicuius religionis ratio, vel dogma proponitur quod ad animæ salutem pertinet, vt eam religionem conseruent, omnes alias res, tam proprias, quam alienas paruifaciant, mortalia pro immortalibus contemnentes & inde furibundæ & implacabiles propemodum seditiones rebelliones & bella quæ pro Religione suscipiūtur, dicta ideo bella sacra: quia pugnatur pro aris, & focis. ita filius Eleazari filij Aram Sacerdotis, cum vidisset quod vnus ex filijs Israel intrauerat coram fratribus & Moyse, contra prohibitionem ad Scortum Madianitidem, arrepto pugione ingressus est post virum Israelitam in lupanar, & perfodit ambos simul virum, scilicet, & mulierem in genitalibus Num. cap. 25. Matathias videns Iudęum quendam in omniū oculis sacrificare idolis super aram, in Ciuitate Modin secundum iussum Regis, Doluit, & contremuerunt renes eius, & accensus est furor eius secundum iuditium legis & insiliens trucidauit eum super arā, sed & virum quem Rex Antiochus miserat, qui vrgebat immolare occidit in ipso templo, & aram destruxit, & zelatus est legem, sicut fecit Phinees Sambri super filijs Salomi, 1. Mach. 2. & exclamauit Matathias in Ciuitate dicens, omnis qui habet zelum legis statuere testamentum exeat post me, & fugit ipse, & filij eius in montes & reliquerunt quæcumque habebant in Ciuitate: Ihesù zelo Domini occidit omnem Domum Achab, & vniuersos prophetas Baal 4. Reg. 9. 10. & 11.

Nihil magis discipulos Christi in ethnicorum audaciam commouere potuit ad impugnandum eandem,

dem, quam Religio; subeuntes præsentissima mortis pericula atque mortem ipsam, hinc cum Sancti Spiritus gratia desuper imbuti, quæ nullum vspiam dereliquit, ita ad contemptum omnium, imo etiam suiipsius incitabantur vt omnia pro stercore ducerent, solum vt Christum lucrifacerent, & veram Religionem in populo retinerent, eandemque ad retinendam animarent, ad quod duo quæ supra diximus illos præcipuè exhortabantur, animæ, scilicet, immortalitas, & certissimè post mortem bonorum operum, post labores iustos, & mandatorum Dei obseruationem spes retributionis certissima, & ex contrario mortis æternæ aduersus impios præparata habitatio. Tantum præualuit Religio Christiana, veraque & catholica, quod non solum causæ ipsius euincendæ plurimum semper laborauerunt Christicolæ, sed etiam gentilium turmæ ad ipsius appellationem in vnum ita coaluerunt animosq; militum veluti numina auxiliarij ad pugnam roboratæ sunt, quemadmodum legitur apud Poliænum libro primo stratagemmatum, vbi ad duorum æquorum circumactorum, sumptis animis & Religione Spartiatæ commoti, strenuè pugnauerunt atque Arcades vicerunt.

Aliud insignis victoriæ memorādum exemplum reddit idem Polienus lib. 7. non contemnendum ab Amasi, in eo bello, quod aduersus Arabes habebat, vbi à tergo Aegyptiorum, constituit statuas eorum Deorum qui apud ipsos summo honore, & Religione colebantur, vt hoc modo alacrius pericula subirent, arbitrantes se Deos habere spectatores, quos nequaquam hostibus prodere aut relinquere deberent.

Non absimile christianorum militi contra Turcas

cas eunti, ad fortiter non pro fictilibus Dijs, ex ære aut ligno, sed immaculato agno Iesu Christo, Deo & Domino nostro pugnandum inclamatur, cuius vexillum coram agitur omnibus intuentibus, quo signo indicto militibus fiducia repleti, omnes gaudentes aduersus barbaros & alacres in pugna animis ruentes, insignem christianorum victoriam reportant; testantur idipsum signa collata olim, & nunc cum Turcis & Saracenis, quemadmodũ meminit Surius in hist.& Schleudanus lib.1.anno Domini 1188. sub cruciata illa quæ fuit publicata per vniuersum orbem à Iulio I I. Pontif. anno Domini 1517. cui expeditioni se Fredericus primus Imperator cum pluribus principibus & grandi multitudine Germanorum cruce se signarũt ad eundem pugnam exequendam.

Alexandro quarto Summo Pontif. cum Ecellinus tyrannus totam fere Venetiam occupasset, & Mantuam iam obsideret, Philippum Fontanesium Archiepiscopum Rauennatem Venetias properè misit, qui prædicta Christi cruce præparatoq; exercitu Ansedesium Ecellini ex vxore nepotem, Patauio expulit, vt scribit Platina in Alexandro quarto ob quòd immortale in Deum religionemq; catholicam decus, perfectamque crucis Christi perpetuamq; venerationem, immortali identidem collustrata est decorataq; vrbs Veneta, perpetuoq; circumdata situ impenetrabili, nullam recognoscens superiorem nisi solum Iesum crucifixum, vt multis probat Baldus in l.1.ff.de rerum diuis.& Bartolus in l.hostes.ff.de captiuis,& post lim.reuer. Alber.in l.1.C.de summa Trinit.& fide catholica.

Nec immeritò audaces reddit christianos Principes vera Religio sibique pro symbolo assingunt

Au-

Austriaci Archiduces: AVDACES FORTVNA IVVAT. Quippe quod certius tenent & legunt præmium vitæ æternæ, & testimonium mortis æternæ, addito præcepto diuino, quod audaciores & ad mortem temporalem obeundam alacriores reddit, omniaq; contemnēda vt Deum sequamur, patrem, matrem, vxores & liberos, & nos ipsos Matth. 19. Luc. 14. resistendum, & pugnandum pro fide vsque ad sanguinem, vt Martyres fecerunt nec timendos eos, qui corpus occidunt, & nihil amplius habent quod faciant, sed eum qui post quam corpus occiderit habet potestatem animas mittendi in gehennam ignis. Matth. 10.

Monuit olim sapienter Mecenas vir grauis Cæsarem Octauianū apud Dionem lib. 52. hist. Deum semper, & vbique colere vt moribus patriæ receptum est, ad eundemque cultum alios compellere debere, peregrinarum verò Religionum authores odio, & supplitijs prosequi, non modo eorum gratia, quos qui contemnunt, haud dubiæ nihil quoque magnifaciūt sed propterea etiam quod qui noua numina introducunt multos ad vtendum peregrinis legibus alliciunt, hinc coniurationes coitiones, & conciliabula existunt, minime principatui cōmodæ res. Nouit sane præclarus ille monitor nihil funestius audiri posse in Regno, quam populum sibi habere contradicentem non solum in rebus politicis, sed in Religione, facilis namque est populus ad mutandam sententia &c. vel in bonū, vel in malum, & opinione dicitur antequam rem bene perpendere possit; facilis etiam à Religione non accurate exculta ad superstitionem, iterumq; multo facilius, si alia post modū proponatur deuiat: quia in prima non bene fundatus est: hinc disputationes, con-

contradictiones lites,iurgia,contentiones. Qui periti sunt pro veritate iuste contendunt, qui autem errore imbuti pertinaciter,& sæpe ex malitia obsistunt,se ipsoś prædicant, humanis aliquando doctrinis validi, falsa pro veris obtrudunt, simplicis veritatis amatores contemnũt, interim factiones fiunt, scismata oriuntur pugnæ ex scintillis, discordiæ incenduntur, quæ non nisi post multas clades extinguuntur.

Subtilis est istorum impostorum ad Principum animos mitigãdos astutia, omnia ad vtilitatem Dei publicæ instituendo Principem ad cęlos vsque exaltando, christianum clementem, iustum, misericordem, benignum appellando quæ defensio, & techna succedit inescationi, vel prætextu religionis defensionis; sicque paulatim ad se vtilitatem omnem transferendo populum demulcent in primis benefitijs, & vbi iam consecuti sunt popularem auram & fauorem,in Regem, aut Principem paulatim incipiunt inuehi,in eum omnes culpas reijciunt, nec magis ipsi fauere posse clamitant,quod tamen velle, & summopere desiderare obganniunt, & iurant quod si daretur occasio auxilium se præstaturos, id ipsum strenue, & summa cum populi vtilitatẽ pollicẽtur: sed non posse manente Rege catholico,aut Principe, sicque commouent populum in catholicos Principes & diminuunt populi in suos legitimos Principes amorem, adijcientes ad hoc, populum nimis præmi tributis, exactionibus indebitis, venationibus alijsque vitijs & oneribus,parumque Principẽ aiunt curare quid patiatur populus,dummodo suis commodis inseruiat,hæcque clam ingerunt & alios suæ factionis & ambitionis proceres qui idipsum dicant, instigant. Hæc spetiosa mini-

ſtrorum Dei, ſcilicet, querela, quæ & doctores aliquando conturbat, diſtrahit, diuidit, cęlum terræ miſcet, ſacra prophanis, monaſteria deturbat, eccleſias diruit, pios ſimul & bonos concitat.

Vidimus non ſine lachrymis in Gallia in Germania hunc prætextum religionis populum demulſiſſe, & armaſſe, perſuaſum à ſeditioſis contra legitimos principes, tandemque euanuiſſe cum ſuis authoribus, non tamen tam cito fieri potuit, vt ex tantis incendijs veſtigia cinerum tantum & ibi latentes ſcintillæ non remanſerint. Sic tempore Moyſis viri mitiſſimi, & electi à Deo Chore, Datan, Abiron, & non ambientes dominationē, factiones contra ipſum inierunt, & in ſuas partes traxarunt, ducentos quinquaginta viros proceres Synagogæ, & qui tempore Conſilij per nomina vocabantur, & prætextum religionis addiderunt, dicentes aduerſus Moyſen, & Aaronem. Num. 16. Sufficiat vobis „ quod omnis multitudo Sanctorum eſt & in ipſis „ eſt Dominus, cur eleuamini ſuper populum Domini. In quibus verbis notatur iſtos deceptores primum delinuiſſe populum, & ad libertatis cauſam, & à ſubiectione ducis legitimi voluiſſe retrahere, quia perſuaſerunt æquales Moyſi, & eiuſdem ſanctitatis eum eſſe, & tamen finis illorum erat, vt Moyſen deijcerent, & ipſi defenſionis fictone religionis catholicæ apicem ſummamque rerum obtinerent; Qua fraude vſi prædicantes & ſectatores falſæ libertatis euangelicæ in bellicis nationibus contra Catholicum Regem Hiſpaniarum Philippum ſecundum excitantes tragicum tumultum, ita vt ad excidium religionis catholicę, ſpectare videretur, idque ſolum propter edictum factum à Catholico Rege de obſeruando Concilio Tridentino, deque alijs

reli-

religionis fideique catholicæ ſtatutis, quibus populus commotus,& plerique ex magiſtratibus, nobilibus etiam, coniurationes & factiones facere cœperunt nouæ religioni locum dare, aduocare hæreticos concionatores, cum tamen alia eſſet intentio catholici Regis, pro vt fuſius iſta proſequitur Surius lib.com.in orbe geſtarum anno Domini 1566. Quorum tamen Deus ſicut & aliorum ſuperbiam vendicauit, ipſeque Moyſes viriliter executus eſt vltionem à Domino impoſitam, & indictam. Quod & Principes Germani aduerſus turbã libertatis Euangelicæ temere & ſeditioſe contra legem diuinam aſſertricem imitari debent ſtrenue, & huiuſmodi initijs & progreſſibus mature obſiſtere ſi ſaluam ſartam. tectamq; velint,& reipublicæ ſibi commiſſæ adminiſtrationem conſeruare deſiderent.

Cuius rei olim erant apud Romanos conſtituti à Cæſaribus homines ſingulares, qui rectorum prouintiarum & magiſtratuum, perinde ac priuatorum actus & commiſſa ſcrutarentur,& deferrent, qui & offitiales dicebantur (vt in l.vnica, de priu. car. C.l. ea quidem, de accuſat. Quod noſtris quoque principibus perſuadendum exiſtimo, ſunt enim qui aliquid tam graue moliuntur ſemper in ſpecula,& exploratores conſiliorum habent aulicorum & principalium, vt ex omnibus tanquam Chamaleontes ad omnia donec inſtituta perfecerint colores mutent verſipelles.

Magna etiam cura fuit Romanis ne daretur in religionis cauſa licentia vagandi in quamlibet partem, eo quod multa mala exorirentur, vt experientia ſæpe docuit, fuitque occaſio ſæpe reformandi,& inquirendi in habentes libros prohibitos eoſque comburẽdi ſicut liquet ex Liuio lib. 5. deca.3.& lib.

10. Decad. 4. Illudque lege duodecim tabularum sancitum fuit, vt apud Ciceronem de legibus, nemo separatim Deos habessit, & Suetonius in Claudio cap. 25. Iudæos impulsare Christo tumultuantes assidue Claudius Roma expulit, Druidarum religionem diræ immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictum, penitus aboleuit.

Olim prohibitum fuit nouas in Clero religiones inducere ne quodammodo rudis populus christianus turbaretur, & occasionem acciperet inquirendi cur tot tantæq; religiones permitterētur, si enim cuique suum permitteretur præsumptuosa temeritas conniueretur, quæ tamen crimen habet, & importuna est, non quod religionis causa prohibeantur homines congregari, vt ait Martianus I. C. in l. 1. ff. de coll. illic. sed ne cum æmulatione quadam, seu scismate, alij tantum nomina vsurparent, vt accidit tempore D. Pauli quo alij dicebant se esse Cephæ, alij Pauli, alij Apollo 1. Corint. 1. Religiones coire non prohibentur homines, dum tamen non sit contra senatus consultum, quo illicita collegia arcentur. Quid est autem sine senatus consulto conuenire? nempe si sine permissione conueniant, vel priuatim, vel publice. Sic Tertullianus aduersus psichicos scribens christianos excusans conuentus, nisi forsan in senatus consulta & Principum mādata coitionibus opposita, deliquimus, & idem Martianus l. 3. §. in summa eodem tit. ff. de coll illicit. In summa autem nisi senatus consulti authoritate vel Cæsaris collegium, vel quicunque tale corpus coierit contra senatus consultum, & mandata, & constitutiones collegia celebrat.

Multo ergo diligentius cauendum in Republica ne sectarum hæresumque varietates indicantur, &

sola

ſola religio catholica eaque vna locum habeat. Religio,& veneratio nulla alia quam vnius Dei tenenda eſt ait Lactantius lib.inſt.cap.20.vnionis author, vna fides eſt, multiplex autem diſcordiæ & ſeditionum: neque ſibi conſentire poſſunt,quorum diſpar eſt de fide ſententia, & hoc ſtratagemmate vſi ſunt aliquando Reges Aegyptiorum pro ſceptro,vt illis videbatur ſtabiliendam, variam, & admiſtam religionem induxerunt,vt diuerſa de religione,inter ſe exiſtente ſentētia Aegyptij omnes conſpirare, nunquam poſſent, Diodor. Siculus in ſecundo. Atque verò hoc non eſt veri Regis ſed tyranni opus,factiones in ſuo Regno nutrire,atque in Deum & religionem peccatur dum pluribus diuerſis admiſſis religionibus ſeu impietatibus Dei veri cultus contemnitur, cum cuius contemptu, ſtatus reipublicæ aut poteſtas quę à Deo eſt diu ſtare nequeunt,vbi enim Deus auerterit ſpiritum à populo, & Principe,neceſſe eſt eum concidere, tāquam corpus mortuum, quod anima, & ſpiritu non viuificatur teſtantur id Ioram Ochozias,& Athalia,verum Dei cultum publice non defendentes, ſed ſinentes quenquam ſuo modo viuere, Ioas poſt mortem Ioadæ Pontificis diuinitus obſequies principum Iuda, acquieuit eorum petitionibus,permiſitq; vt derelinquerent templum Domini Dei patris ſui, & ſeruirent lucis, & ſculptilibus 2.Paralip.c.24. ſic mali origo creuit,& multo magis ſub Achaz qui primus Regum Iuda religionem iurauit,In Synagogam,& templum hæreſes cultumque peregrinorum Deorum intulit, & clauſit templum Domini 2. Paralip. 28. 4. Reg.16. atque ita ad iracundiam concitauit Dominum, & infecit populum: ſuſpende verò iram & vltionem Ezechias & Ioſias filius eius, qui cultum Domini reſti-

restituerunt post quorum mortem non continuit se Dominus, quid funditus populum euerteret, & in captiuitatem Babilonicam adduci permitteret punitis ducibus cum populo vt docetur à cap. 20. 2. Paralip. vsque ad finem & à 24. cap. 4. Reg. vsque ad finem libri.

Qualis verò istis seductoribus pœna remaneat præter quod ęternam, nisi resipuerint indignationis sententiam certissimam incurrant, eam iudicarem ipsis à principibus secularibus iuxta sacrorum Canonum decreta pęnam talionis infligendam quemadmodum solitum est vtriusque sexus hominibus christianis cultum seu religionem aliquam mentientibus decerni, cautũ est in Concilio Toletano 4. cap. 52. & in cap. vt clerici, de regular. vt qui se fingunt habitu, & nomine monachos & non sunt corrigantur, vt veri clerici, & in cap. cum causam. de electione, iussum est vt clerici quidem non professi cuiusdam monasterij, vt vel Beati Augustini regulam in eadem ecclesia constitutam profiteantur & seruent, aut ipsam ecclesiam omnino dimittant. Similiter in cap. quod interrogasti 26. distinct. si quæ mulieres sacrum velamen sibi imposuerint, & si exierint se sub eodem velamine sancti moniales esse, quia per hipocrisim ecclesiasticam disciplinam con turbare volunt eam pęnitentiam agere debent de illusione nefanda, atque in tali sancto habitu permanere, aut certe iuxta Concilium Romanum canone 29. relatum in canone 30. mulieres 27. q. 1. in monasterijs regulariter viuere, aut in domibus susceptum habitum caste obseruare, sic plures euangelicæ prauitatis ministri deterrerentur si dimissis suis vxoribus sanctum vitæ statum profiteri & id quod falso mentiti sunt veritate, & opere adimplere cogerentur

gerentur quia scriptum est Deut.22. non esse in boue & asino arandum, nec quenquam debere induere vestem de lana linoq; contextã, idest, cum tales impostores diseruire volũt ecclesiasticis obsequijs, debent in eo legitime constituti permanere, non verò vt sunt laici, se huiusmodi inordinate ingerere, alioquin si immunes fuerint tales atque libitum fuerit vnicuique sacramenta ecclesiastica dispensare, & tractare, omnis ecclesiasticus ordo turbabitur, nec catholicæ fidei iura consistent neque canones sacri rite obseruabuntur, quod Principes catholici intelligere & aduertere debent cogitantes se maximam iustitiæ partem in hoc Deo attribuisse si prædicta in Prouincijs suis sanctè & sine respectu procurauerint & effecerint.

C A P V T III.

Principis est hæreticorum scholas & exercitia submouere.

NVlla tum sancta res extitit quæ non malorum hominum abusu in malum conuersa sit, neque vlla societas in qua non inueniri sint mali & subuersores bonorum. Quorum reprehensio tanto difficilior est quanto prætextu religionis & pietatis isthæc magis magisq; committuntur. Sane literarum studia & artium liberalium collegia apprime Reipublicæ necessaria sunt & veluti certissimum seminarium, & officina ex quibus scientiæ vel ignorantiæ, pietatis vel impietatis formatio vel corruptio ingeniorum puerilium columnæ & fundamentum aut bonum aut malum sperandum est? prodeunt enim

istinc

istinc qui ad eam administrandam euocantur, quare interest Principis Curiarum & Reipublicæ, in summa omnium, curam eorum subire & videre, num ibi præpositi, & magistrales sint ex quibus Respublica iuuari vel lędi possit: quia vt Marcus Tullius Cicero tertio de diuinat. ait: Nullum munus Reipublicæ afferre maius meliusve possumus, quam si doceamus, atque erudiamus iuuentutem ijs moribus præsertim & temporibus quibus ita pro lapsa est, vt omnium opibus refrenanda atque coercenda sit, non minorem Reipublicæ curam in ea parte col locandam esse censebimus, quam in ceteris, quæ ad administrationē eius, qui præest ciuibus impendendam esse, operę pretium videtur: atque Plato in om nibus penè Dialogis maxime in 21. Dial. parentes in primis ad recte educandos filios adhortatur sciēs non posse genus humanum absque gubernatoribus optimis vel honeste viuere, vel feliciter gubernari: Præterea nunquam fore bonos in Republica Principis, nisi uiri sine probatissimi statim, scilicet, à tenera ætate diligenter exculti, difficulter enim & sæpe nimia cum indulgentia pueritia sub domisticorum cura regitur quæ nacta licentiam in adolescentiæ ætate lasciuiam cum superbia sequitur, & sine ferris ad insolentiam transit; Vnde factum est vt tot præstantissimi viri in dissitas & veluti extra orbem ablegatas nationes cum studio discendi peregrinati sint, & contemptas & incognitas sedes, proprias suis reddiderint præclaras, sic Plato audito Socrate postea Megaram ad Euclidem cum alijs Socraticis discipulis se contulit. Diogenes Laer. lib. 3. in Plat. hinc Cyrenem profectus Theodorum Mathematicum audiuit, tum deinde in Italiam ad Pythagoricos, Philolaum atque Eutitum concessit, ab his se

in

in Aegyptum ad Prophetas sacerdotesque recepit regressus Aethenas academiam illustrauit.

Vnde Carolus Magnus pro consolatione studiosorum hominum iussit Episcopis & Archiepiscopis scholas per vrbes certis & commodis locis statuere circa annum 1237. notatur ab Henrico Pantaleone Fredericum secundum Cæsarem fundamenta adiecisse schola Viennensi cui addita priuilegia postea Cæsarum, & Pontificum quam postea renouauit Albertus Archidux Austriæ anno 1356. & Rodulphus eius nominis quartus anno 1366. ex quo tempore eius exemplo aliæ plures liberalitate Principum, & Imperatorum fundatæ & erectæ sunt in Germania.

Neque vlla nunquam fuit Respublica quæ vbi mentem cępit à barbaris & incomptis moribus reuocare, non constituerit sibi publicam bonarum artium disciplinarumq; & sapientiæ aliquam officinam, seu scholam, testantur in Britanna & Gallia antiqua Ducidarum collegia, & cętus, & alibi Brachimanes Gymnosophystæ Philosophi, cæterique, qui vbique scholas habuerunt, quas nunc dicimus priuato Atheniensium nomine Academias, de quibus ex ordine & ex professo tractat Iacobus Middendorpius.

Nec immerito id quidem, si enim artium mechanicarum scientia & opera, ad societatem Reipublicæ valde sunt necessaria, multo magis necessariæ erunt artes & scientiæ bonarum disciplinarum quibus & artifices & aliæ personæ reguntur & conseruantur, vt etiam præstantior est ipsa anima corpore, & ea quæ circa animæ salutem, sunt nobiliora his, quæ circa corpus versantur.

Sic itaque ordinanda est respublica, vt quidem

necessaria corporalia non desint & ordinata sint, imo potius; & in bonis legibus, & disciplinis populus instituatur maxime in ipsa vera religione, quæ est anima sincera, & vinculum præstantissimum Dei cum homine, & hominum inter se, & deinceps vt artes liberales & iustitia doceantur à quibus alieni homines, & ciues efficiuntur veluti animalia bruta cum ignorantia alieni ab omni humanitate, & ciuili conuectum: proinde Dauid cum ordinaret Rempublicam, & offitia, & ministeria Regni distribueret inter cętera etiam curam habuit, doctrinæ docendæ, atque ordinatus est Connenias cum filijs ad opera forinsecus super Israel ad docendum, & iudicandum 1. Paralip. 26. & ex iussu Regis Assyriorum missus est vnus de sacerdotibus Israel in Samariam, qui docuit eos legitima Dei terræ 4. Reg. 17. Iosaphat Rex Iuda reformaturus Rempublicã, quam ei pater Asa reliquerat corruptam, cum eius cor sumpsisset audaciam propter vias Domini in quibus gradiebatur, etiam excelsa, & lucos de Iuda abstulit & tertio anno Regni sui misit de Principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathaneel, & Micheam vt docerent in Ciuitatibus Iudæ & cum eis leuitas & sacerdotes 2. Paralip. 17.

Artaxerxes Rex Persarum concessit ad petitionẽ Esdræ filio Sariæ Scribæ, & Doctori legis Moysis doctissimo potestatem docendi, populum Israeliticum per regnum Sirum dispersum, cum potestate alios sibi coniungendi 1. Esdræ 7. communicauit autem illam concessionem Artaxerxes ex Concilio 7 consiliariorũ Regni sic enim scriptum erat in Epistolare eius à facie enim Regis & 7. consiliariorum eius missus es, vt visites Iudęam & Ierusalem in lege Dei tui qui est in manu tua &c.

Ad eundem modum Serenissimus Archidux Carolus pro communi Prouinciarum, & Prouintialium suorum filijs, subditorumq; omnium vtilitate maximis impensis suorum prædecessorum Illustrissimorum Archiducum Regum & Imperatorum in ea re imitatus exemplum, & in Metropoli sua Græcensi publicam scholam extruxit ibique tanquam seminarium bonarũ artium pietatis & veræ sanęq; religionis esse voluit, ex quo deinceps pro necessitate viri Doctissimi pariter & pietate morumque probitate florentes prodirent, fecit ad hoc maximã iucunditatem in habitantibus proceribus ne filios suos ad longe dissitas Regiones pro capessendis honestis disciplinis ablegare cogerentur, vbi maiores sumptus fieri necesse est, & forte aliquando cum minori fructu ecclesiæ & parentum suorum hilaritate.

Neque minus facit filius eius Serenissimus Ferdinandus dum tanto studio filialique dilectione inhęrendo patrijs virtutibus idem ab omnibus fieri satagit, suadetque, & cohortatur, aliasque suas Prouincias, omnibus modis ad idem adducere conatur & in hoc certè aliud non facit, quam Dei voluntatem qui vt olim in veteri testamento per Reges, & Duces suam populo voluntatem innotescere fecit, sic in hodiernũ vsque diem per Vicarios suos Principes catholicos Rempublicam auspicari vult, à vero Dei cultu & Catholicæ Religionis cognitione; cui curæ suæ quantumuis obstacula ponantur, non tamen ab eo, quod hactenus laudabiliter cęptum est, & quod materno ex lacte imbibit recessurus est. Semper enim virtuti vitium obstitit, & bonis conatibus maligna animi cogitatio.

Extat pia Sanctorum Pontificum ad rectores re-

rum publicarum admonitio Eugenij Papæ secundi, & refertur cap. de quibusdam 37. dist. De quibusdam (inquit) locis ad nos refertur, neque magistros, neque curam inueniri pro studio literarum, idcirco ab vniuersis Episcopis, subiectisq; plebibus, & alijs locis in quibus necessitas occurrit, omnino cura, & diligentia adhibeatur vt magistri, & Doctores constituātur, qui studia literarum liberaliumq; artium dogmata assiduè doceant, quia in his maxime diuina manifestantur, atque declarantur mandata, & Clemens Papa primus epistola quinta ad suos discipulos cap. relatum est nobis, eadem dist. relatum est nobis (inquit) quod quidam in vestris partibus commorantes aduersantur sacris doctrinis & pro vt eis videtur non secundum traditionem patrum, sed iuxta suum sensum docere videntur. Multos enim quidam (vt audiuimus) vestrarum partiū ingeniosi homines ex his quæ legunt verisimilitudines capiunt, & ideo diligenter obseruandum est, vt lex Dei, cum legitur, non secundum propriam ingenij virtutem, vel intelligentiam, vel legatur vel doceatur &c. Et post pauca, cum enim ex diuinis scripturis integram quisque, & firmam regulam veritatis susceperit, absurdum nō erit, si aliquid etiam ex eruditione communi, ac liberalibus studijs, quæ forte etiam in pueritia attigit ad assertionem veri dogmatis adferat, ita tamen, vt vbi vera didicit, falsa, & simulata declinet. Iuuāt plurimum humaniores literæ, vel ex eo religionem christianam, quod per eas deteguntur gentilium errores, & veluti proprijs gladijs conficiuntur. Quare Iulianus apostata cum christianos in ethnicis disciplinis plurimum superstitioni Gentilium affines cerneret edicto cauit, vt constat ex eius epistolis, ne pueros Christianorum

rum vllo Philosophię genere amplius condirentur, hac ratione sperans fore vt idiotæ remanerent, eoque facilius ad Idolatriam deficerent, veluti adimendo arma, quibus se defendere, & impugnare illum possent S. Augustinus lib. Ciuit. Dei, 18. cap. 52. quo exemplo docuerunt Mitylenenses, qui cum maris imperiũ tenerent sotijs qui desciuerant hanc pęnam imposuerunt, vt liberos suos non docerent literas, nec artes liberales, omnium suppliciorũ hoc grauissimum iudicantes, si in inscitia & ignorantia artium liberaliũ vitam transire cogerētur vt scribit Elianus lib. 7. de var. historia, Decepit aliquos eiusmodi opinio vt putarint religionem sine bonis disciplinis posse integriorem conseruari, & fuerunt qui ita eas abhorruerunt, vt in inscitia consenescentes aperuerunt hæreticis viam inuadendi gregem dominicum, pastoribus mutis, & elinguibus, qui vix quæ legerent, vel grammatice intelligerent: sed fuit hæc techna, & Muscipula Dęmonis, qui dum dormirent homines superseminauit zizania, scripsit enim aliquãdo impius ille fędifragus Mansfeldẽsis ad germanicam nobilitatem Aristotelis Physicam Metaphysicam & Ethicam protinus aboleri deberi ipsasque auersitates, & Academias aliud nihil esse quam lupanaria fędissima. Ex quo Melanthon & Carolstadus suum hauserũt virus, & vt suam magis proderent insaniam Carolstadius ex Archidiacono factus est Agricola in iure Vitembergensi. Melanthon in pistrino artem pistoriam meditabatur, plerique etiam adolescentes artium liberalium combustis libris mechanica opifitia complexi sunt, eoque res deducta fuit, vt multis in locis, scholæ clauderentur, donec iterum Lutherus ex Pathmo suo veniens, Melantonem hoc nomine castigauit, &

Ca-

Carolstadium ex ditione Vitembergensi exegit, dicens Physicam per se bonam esse libro edito, coegit enim veritas Palinodiam, vel inuitum cantare, sic refert Surius lib. historiæ gestorum per orbem.

Ad hoc maius habet Respublica commodum in extruendis scholis & collegijs, si bonos & probos etiam adhibeat preceptores atque curet vt doceantur ea quæ ad edificationem sunt, non ad destructionem ecclesiæ, puniunt enim leges quosdam Doctores qui illicita docent l. si ex culpa. C. de malefic. in leg. culpa. l. mathematicos. C. de epis. audient. nisi parati sint codicibus erroris proprij sub oculis Episcoporum incendio concrematis catholico religionis cultui fidem tradere prout factum fuit tempore Apostolorum, quando Paulus Ephesi annuntiabat verbum Dei, quo multi eorum qui fuerunt curiosa sectati contulerunt libros & combusserunt eos coram omnibus Actorum 19. & Cæsares libros improbatæ religionis habere describere aut legere prohibuerunt eosque iusserunt inquiri diligenter & publice comburi, vt Nestoris Apollinaris Euthychianorum lege quicunque. §. nulli insuper. C. de hæreticis l. ex Manicheo ibidem l. 2. §. 2. de summa Trin. studia igitur legitima illa erunt quæ reprobata non sunt & scholæ legitimæ, vbi ea quæ probata sunt, & non vetita vbique discuntur, & docentur.

At vnde constabit ista approbatio, an à iure ciuili, an ab ecclesiastico? lex erat Sophoclis scribit Laertius lib. 5. in Theophrasto, vt non liceret vllum Philosophum scholis præficere nisi id Senatus ac plebs ita decreuisset, quis secus faceret mors ei esset pro pena: quam legē postea abrogauerunt Athenienses sed non quod ipsa sancta, & æqua non esset, quod pertinet ad Concilium Senatus & Principis,

sed

ſed quia iam idem ab Ariſtot.conſtitutum fuit, & à populo approbatum, ideo non erat renouandum vel immutandum quod bene antea conſtitutũ fuit: quia verò nunc non de gentilium ſeu ethnicorum collegijs nobis ſermo eſt, ſed de Chriſtianorum, & Catholicorum conuentibus, ideo quærendũ à quibus hujuſmodi collegia, & ſcholæ religionis diffiniri, & inſtitui debeant. Nulli verò dubium eſt quin ad ipſam eccleſiam catholicam & principes eccleſiaſticos ſimul cum regum ſeculariũ Principumq; conſenſu & authoritate pertineat vt nullus prædicandi ſeu docendi functionem ſubire attentet, aut ea quæ pertinent ad fidem & ſacram Theologiam, quiſquam vſurpet, niſi prius à perſonis eccleſiaſticis ius illud accipiat. Extat ea de re conſtitutio Gregorij noni Summi Pontif. quæ cum ratione ita ſentit cap. ſicuti in vno corpore de hæreticis, & cap. cum ex iniuncto, eodem cum igitur nonnulli laici prædicare preſumant vt verendum nimis exiſtuat, ne vitia ſub ſpetie virtutum occulte ſubintrent: Nos attedentes quod Doctorum ordo eſt in Eccleſia Dei quaſi præcipuus mandamus, quatenus cum alios Dominus Apoſtolos dederit, alios Prophetas, alios verò Doctores interdictũ laicis vniuerſis cuiuſcunque ordinis cenſeatur officium prædicandi, ergo oportet hos Doctores fieri & mitti. Quomodo enim dixit Apoſtolus prædicabunt niſi mittantur? Rom. 10. idem in Concilio Generali ſub Innocentio tertio cautum fuit cap. excommunicatus. §. quia verò nonnulli, de hæret. vt omnes prohibiti vel non miſſi, qui præter authoritatem ab apoſtolica ſede, vel catholico Epiſcopo ſuſceptum publicè vel priuatim offitium prædicationis vſurpare præſumpſerint excommunicationis vinculo innodentur & niſi

quam

quam citius fieri potuerit receperint alia competenti pena plectantur.

Ea approbatio alio modo dicitur à catholicis Doctoribus missio ordinaria, est enim alia etiam extraordinaria missio qua, scilicet, quis immediatè à Deo accepta potestate ad prædicandum mittitur sicut Apostoli & Paulus, quia verò illa inuisibilis & occulta est, non ità in ecclesia admittitur facile, nisi alijs documẽtis legitimis eadem comprobetur, vel per miracula vel spetiali sacræ scripturę testimonio.

Neque solum eorum quæ fidei sunt potestatem ab ecclesia petendam esse, sed etiam aliorum omnium quæ ad erudiendum hominem in pietate, & bonis moribus spectant, docetur ea ratione, cum ea enim generalem in corpus Christi misticum potestatem acceperit omnesq; sub illius potestate concludantur nunquam profecto extra ipsius sciẽtiam quisquam eam sibi vendicare poterit, neque Imperatores aut Principes id sibi adscribent, multo minus alius quispiam ex laicis, & hoc manifestè constat ex Bulla Pij quarti incipiente in sacrosancta, anno 1564. idibus Nouembris vbi qui ad tractandas doctrinas quascunque in vniuersitatibus & scholis vocandi sunt, & allegandi, vel priuatim docturi fidei puritatem ex præscripto confiteantur publicè in manibus ordinarij Episcopi, seu eius Vicarij aut Doctorum aliorumq; promouentium, nihil aduersus eandem se dicturos, aut aliter quam ipsa iubet victuros promittent & iurent, renouata illa pactione, qua in sacris fontibus idipsum promiserunt, vel per se vel se leuantes.

Ex iure nouissimo, id quoque apparet. sess. 23. cap. 18. de refor. vbi Patres Tridentini electos etiã priuatim & per Principes, & Respublicas in suis

ſcholis Doctores ab ordinarijs Epiſcopis locorum probare debere docent. In Gymnaſijs etiam publicis inquiunt, vbi tam honorifica, & cæterorum omnium (quam Theologiæ) maxime neceſſaria lectio hactenus inſtituta non fuerit: Religioſiſſimorum Principum, ac rerum publicarum pietate, & charitate ad Catholicæ fidei defenſionem, & incrementum ſanæq; doctrinæ conſeruationem, & propagationem inſtituatur & vbi inſtituta foret, & negligeretur, reſtituatur, & ne ſub ſpetie pietatis impietas diſſeminetur, ſtatuit eadem ſancta Synodus neminem ad huiuſmodi lectionis officium tam publicè quam priuatim admittendũ eſſe quin prius ab Epiſcopo loci, de vita, & moribus, & ſcientia examinatus & probatus non fuerit: Quod tamen de lectoribus in clauſtris non intelligatur, conceſſa hæc approbandi, & examinandi facultas Epiſcopis magiſtros præponendos ſeminarijs Diocęſeos inſtitutis & inſtituendis.

Sic Carolus Magnus id muneris conceſſit Epiſcopis erigendarum ſcholarum, & collegiorum per ſingulas vrbes, cui tamen non refragatur quod eccleſiaſticæ perſonæ etiam ibi requirantur, vbi ex fundatione ſecularium principum magiſtri & Doctores in Collegijs ordinandi ſunt, & quod contra illorum, ſcilicet, fundatorum intentionem facere non liceat, cum enim leges non dedignentur ſacros Canones nec hi viciſſim illas mutua ſibi in hoc munere delatione facta, nihil ex hoc ſæcularibus Principibus detrahitur; ſiquidem manifeſti iuris eſt, quod Principes huiuſmodi ſolecitudini intendant, & pręcipiant reliquarum Prouinciarum præſidibus ne patiantur eſſe collegia, aut ſodalitia & conuenticula reliqua, cuiuſcunque rei prætextu niſi accedat Prin

G cipis

cipis authoritas. l. 1. ff. de coll. illic. l. conuenticula de episc. & cler. l. 1. §. quibus autem quod cuiusque vniuers. & lege maiestate reus habetur, qui collegia illicita fecerit per inde, atque qui cętus fecerit & templa armata manu occupauerit, l. 2. ff. de coll. illic. & l. 1. §. 1. ff. ad leg. Iuliam maiest. de ambitu, quorum omnium isthæc ratio est quod & ad ecclesiam & Principem pertineat attendere, vt doceantur disciplinæ & boni mores sine corruptione morum, & doctrinæ, & ne pessimè erudiantur iuuenes, quibus Respublica cōstituitur, neve peregrinis dogmatibus animi illorum inficiantur. Vnde sicut pro moribus in temporalibus & peritia docendi debent approbari à Senatu seu Principe, sic expedit quoque in fide approbari ab ecclesia: quia in ecclesia Dei tentatio est error magistri & tanto maior, quanto ipse est doctior, qui errat, vt ait Vincent. Lirinen. improbabantur & probabantur olim decreto ordinis Grammatici seu Oratores, si non se vtiles studentibus præbuissent l. inita, de professor. qui in Vrbe Constantin. C. lib. 12. l. magistros studiorum. C. de profess. & medic. lib. 10.

Extant hac de re iura expressa Imperatorum, & Cæsarum Theodosij & Valentiniani, quomodo ponitur vnica lex titulo de studijs liberalibus vrbis Romæ & Costantinop. C. lib. 11. per quam vniuersi qui vsurpant sibi nomina magistrorum & in publicis magistrationibus cellulisque, vndecunque discipulos circumferre consueuerunt, præcipitur ab ostentatione vulgari amoueri, & in postetum prohibentur, & damnantur, & Vrbe arceri mandantur prohitumque his qui in publico munere docendi descripti sunt ne alibi aut priuatim quam in publico auditorio doceant, alioquin imminenti pęna priuationis

tionis priuilegiorum concessorum his qui publicè tantum docere præcepti sunt: Accedit constitutio Martiani Imperat. l.nemo clericus. C. de summa Trinitate & fide catholica, quæ prohibet, vt nemo clericus,vel militaris, vel alterius conditionis de fide christiana publice turbis coadunatis & audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens, pęnis adiectis, & seuerissimis animaduersionibus, similiter decernit lex conuenticula.C.de episc. & cler. vbi conuenticula illicita etiam extra ecclesiam, in priuatis ædibus prohibentur,proscriptionis domus periculo imminentes, si Dominus eius in ea clericos noua, & tumultuosa conuenticula extra ecclesiam celebrantes susceperit, facit ad idem lex 2.C.de hæret. vbi Gratianus, Valentinianus, & Theodosius Cæsares omnes,inquiunt, vetitæ legibus diuinis & imperialibus constitutionibus hæreses, perpetuo quiescant nemo vlterius conetur quæ repererit profana præcepta vel docere vel discere, neque antistites eorundem audeant fidem insinuare,quam non habēt, nec ministros creare, qui non sunt; & l.3.eiusdem tituli: cuncti hæretici procul dubio nouerint omnia loca sibi adimenda esse, siue sub ecclesiarum nomine teneantur, siue Diaconica appellentur, siue Decanias,siue in priuatis ædibus vel locis huiusmodi cętibus copiam præbere videantur his ædibus vel locis priuatis ecclesiæ vendicandis.

Quo quid clericis ad rem nostram demonstrandam,quod desideremus non video, neque vspiam, tam articulate de nostrorum temporum phanaticorum hominum erroribus & ingenijs cautum legibus reperio? Quid enim aliud est quod Imperatores Catholicissimi,pariter iustissimi rerum æstima

tores decernunt, ne aliquis magister constituatur, ab his qui non habent potestatem, quam eorum vesaniam euangelicorum retundere, qui putidi quandoque magistelli, & Pedanei puerorum sibi officinam constituunt, & in plebe verbum Dei eructant, tumultus & seditiones commouentes: & quid aliud est in priuatis ædibus, prohiberi fieri conuentuale, quam subreptitiorum hominum prædicantium extra ecclesiam in priuatis castellis prouintialimu, ciuiũque domibus sacra resque diuinas non tractare? at verò his multo nequiora magisq; crudelia illustribus statibus intentari, in aperto est.

Non sanè æquo animo isthæc vel parui iuditij homo iudicabit, neque eiusmodi mercatores, rerumque sacrarum prostitutores immunes censebit, quin iuxta leges Imperatorum puniendos amouendos terraque, & aqua prohibendos: domus verò illorum ciuium, & castella, qui non clericos, sed villanos & insulsos præcones eiusmodi sacrilegia fieri permiserint; proscriptionis periculo subiacebunt. Synagogas verò, & si quæ alia habeant conuenticula priuatim: seu publicè reijciendas, scholas euertendas & omne exercitiorum genus prohibendũm statuunt Gratianus, Valentian. & Theod. Imperatores, serioque cauent superioribus legibus citatis ne quisquam profana præcepta, vel docere, vel discere præsumat neque Antistites eorundem audeãt fidem insinuare, qui non habent, nec ministros creare, qui non sunt.

Scio plurimos nobilissimos Germaniæ Heroes hoc errore infirmari quod à Senatu ciuili, seu politico magistratu sacerdotes constitui arbitrẽtur, sed concesserim illis tales quales ipsi habent Cerdones, non sacra dantes.

Cre-

Crediderim verò lapsos ex leui errore, quem Vatablus leuiter hac in re multis demōstrauit in Prioribus ad epistolā D. Pauli ad Timoth. Scholijs, vbi falsam illam, & impiam euāgelicorum opinionem effinxisse videtur, enarrans illud Apostoli, noli negligere gratiam quæ est in te: quæ data est per prophetiam, cum impositione manuum præsbyterij; vltima silentio inuoluens, priora breui quadam, sed praua glossa corrupit, Noli negligere pastorale officium, quod tibi datum est ad prophetandum, seu docendum, à Senatu christiano, qui est Ephesi, quasi verò munus episcopale, & sacerdotum catholicorum non sit sacramentum, sed potius ciuile, & profanum officium, ac proinde posset quis Episcopus, seu sacerdos ordinarij à Senatu ciuili, vt & cęteri magistratus ciuiles creantur: hoc verò Principibus sæcularibus non licere, aut illis veteri deprauato more manus imponere supra monstrauimus, & etiam allegatis Imperatorū decretis manifestum est, idque Canon primus Apostolorum apertissimè prohibet 16. quæst.7. cap. si quis episcopus. Si quis episcopus inquit secularibus potestatibus vsus ecclesiam per ipsos obtineat deponatur, & segregetur, vbi propter delicti grauitatem duplex illi pęna irrogatur, qui à sæculari potestate episcopus, vel sacerdos fuerit creatus, omnis enim ita facta electio, tanquam impia, & sacrilega exploditur, & huiusmodi initiatus à communione fidelium separari iubetur in Concilio Niceno cap. 4. & Leodicensi cap. 12.

Cui Sanctorum Patrum, & Conciliorum decreto assentiunt prædicti Imperatores Romani, prædictis intrusis, & irreptitijs Sycophantis omnia loca adimenda esse, omniaq; illa loca in quibus suum

virus

virus effundere præsumpserint, ecclesiæ vindicanda esse.

Recto ergo, & iusto Dei zelo dictus Ferdinandus ex suis Prouincijs iuxta Cæsarum, & Imperatorum leges eiusmodi hominum & statutum perturbatores eijcit scholas claudit, omnemq; earum vsum seuerissimis pœnis inhibet imo rectè ipsum facturum dixerint, si loca omnemq; habitationem earum in quibus talia nefanda execrandaq; potiusquam videnda exercitata fuerunt, confiscet atque proscribat. Neque huic facto egregio quis aut culpam adijciet, aut tyrannidis insimulabit, cum è contra potius tyrannidem is Princeps in populum sibi subiectum cõmisisse dicatur, qui ad instar Regum Aegyptiorum quoduis agere & facere permittit religionisq; negotia libera diuersaq; concedit, quod quia non solum legibus imperialibus, sed etiam legibus diuinis contrarium est: ideo decet Principem Catholicum summo studio & diligentia curare, vt eiusmodi synagogæ, scholæ, & conuenticula, visitentur & reformentur, maximè in his quæ ad mores, & doctrinam spectant, & quæ ad fidem Catholicam per Episcopos, & locorum ordinarios, iuxta sacrosanctarum Synodum & fundationum decreta: Vbi autem sunt vniuersitates & studia generalia, debet seruari decretum Concilij Trident. sess. 25. de reform. cap. 2.

Cæsares, Arcadius, & Honorius, omnia loca & collegia ademerunt hæreticis, l. cuncti hæretici, & l. Arriano. C. de hæret. Extat Iustiniani Nouella 132. de interdictis colleg. hæretic. reprobantur & illorum conuenticula, quæ ipsis ecclesiæ dicebantur, & eis relicta, item collectæ, parasynaxes, synodi, exarchatus, paternitates, seu abbatiæ. Sustulerunt etiam

&

& alij Principis Christiani collegia superstitioni paganicæ, & templa & sacrificia.

Hinc enim maior pars salutis, vel corruptionis Reipub. pendet, & ex horum fontibus diuini, & humani iuris præsidiũ oritur, vel expugnatio, ibi enim discuntur prima fundamenta, artes ingenuę, mores, iura diuina, & humana, quæ omnia permaxime interest incontaminata conseruari in vera & catholica fide. Proinde cauendum est, vt non admittantur professores, nisi probati, & vt admissi pro catholico more instituant sibi commissam iuuentutem; Periculosæ namque sunt eorum hominum, qui volunt haberi pij simul & docti, ex malitia & superbia peccantium sententiæ, seu hæreses, nec missura cutem nisi plena cruoris hirudo, & dũ non possunt ob malitiam, vel melius imprudentiam detectam euadere, concitant coniurationes, tumultus mouentque omnem lapidem, vt quod astu non potuerunt consequi per vim assequãtur: testes nobis sunt factiones ortę, ex causa, & prætextu religionis inter Samaritanos Saduceos, & Iudęos, interque alios hæreticos, qui ex modica scintilla totum orbem incenderunt, quæ ab initio extingui, & repurgari poterant. Verum vbi coaluerunt, clades populorum, animarum, & corporum, & Regnorum subuersione miserè accesserant, testes sunt illi clamantes qui prodierunt ex Synagogis euangelicorum, quantam sibi ex suggestu dicendi libertatem declamandi, & statuendi vsurpauerint, & nedum discipulos in suis dogmatibus instituere, sed etiam Prouintiales Illustres, ipsum Principem reformare totamq; Rempublicam, ad phantasticam illorum vesaniam perducere præsumpserint. Nihil est hominibus istis arrogantius, nihil scelestius, nihil funestius, qui dum vix grammaticæ

matica monumenta deguſtarunt, nouas regendi formulas præſcribere volunt. Scribit Atheneus lib. 11. dipnoſophyſton. cap. 22. vbi leges Platonis deriſâs ait ab Athenienſibus, Oratioque inquit illa de Republica & ſi omnium ſit pulcherrima nobis cum nihil perſuadeat? Quid magis? viſus eſt ipſe Plato non exiſtentibus viris leges ſcripſiſſe ſed hominibus à ſe fictis, ita vt qui eis vtantur poſtea perquirere oporteat. Idem ſcribit cap. 23. eiuſdem libri, Platonis diſcipulos fuiſſe tyrannos; poſtea refert & Polybius lib. 2. hiſt. in ea Regione Italiæ quæ tunc magna Græcia appellabatur cętum Pythagoreorũ, ob clandeſtinam coniurationem concrematum, magno rerum mutatione facta, vtpote principibus cuiuſque Ciuitatis temere interfectis: vnde accidit ea loca eaſque vrbes maximis ſeditionibus cædibuſque vexari.

Certè hæc digna notatu in poſterum; cum videamus plurimum turbatam Rempublicam Chriſtianam, & Regnorum leges, ex quadam ſuperbia nouorum euangelicorum qui phanaticis ſuis conciunculis omnem nobilitatis ſtatum eo dementarunt quod quid tandem incepturi, quove ſeſe collaturi ſint, ignorent. Verum redeant ad priſtinam ſanitatem, vitæ prioris inſtituta relinquant, deteſtentur tales raboliſtas, & forenſes mercatores, cogitent ſtatum, & nobilitatem non effictos ad huiuſmodi hominnm cantilenas, neque Principem natum ſub virga illorum, ſed magnanimum excellentem catholicum, & potentem: Eant ergo potius & cantēt, & laudent ipſi quas fecerunt fabulas.

Neque cauſentur verſuti illi Hipodidaſcoli quod priuilegia habeant in vniuerſitatibus & gymnoſijs dicendi, & docendi, tamdiu enim honoris

præ-

prærogatiua & vniuersitas ducat quam diu ibi vi- guerit obseruantia statutorum, nam cessante causa propter quam datum fuit priuilegium, collegij, societatis, & religionis, debet etiam cessare ipsius priuilegij effectus. l. fin. C. de militari test. cap. cum cessante, de appell. Deinde ex delicto in religione, vel prætextu religionis commisso omni priuilegio benefitio, & gratia quisque denudandus est, si sit clericus: si verò sęcularis tradi debet potestati sęculari arbitrio illius serio puniendus: quia quod pro pietate & religione aliquibus collegijs cõceditur, non permittunt iura & Principes priuilegium concedentes ad alterius religionis forum, vel loci iniuriam redundare, l. nec auus. C. de adopt. & cap 2. de ecclesijs ędificandis, sic enim interpretanda sunt benefitia à Principe concessa, ne incipiant esse nociua ipsis ecclesijs pro quibus data sunt. Vnde merentur amittere priuilegia qui concessa sibi abutuntur potestate. l. generaliter. §. eos tamen. C. de episc. & cler. nec antiquæ ecclesiæ ex nouis lędi debent, proinde si aliud non sit remedium tolli debent radicitus.

CAPVT. IIII.

Principis est libros hæreticorum prohibere, comburere: Vendentes & imprimentes punire vt executor decretorum ecclesiæ, cuius est primo & per se hæc omnia peragere, & vt conseruator legum ecclesiasticarum: illis similes, si opus est, coniungendo.

QVia labile est humanum ingenium, & mutabile, & ad nouas semper opiniones procliuum ideo Deus humanæ fragilitati consulens illi per scripturæ iuuamen, & veluti thesaurorum diuinorum memoriale auxiliari voluit, ad perpetuam rerum memoriam & gestorum, & mandatorum testimonium: Quamquam & sine scriptura multa per patrum manus quæ ad religionem sacram pertinent à progenie in progenies ad nos vsque peruenerint conseruata, repetita quotidiana memoria, vt ait Basilius magnus epistola 178. Quia verò in his scripturis multa latent, & grauissima fidei nostræ mysteria, neque ita peruia omnibus, nisi singulari ad hoc instituto, edoctus, & Spiritus Sancti gratia illustratus fuerit, ideo cautum est ab ecclesia, ne cuiuis huiusmodi sacræ literæ obuiam sint, aut pro libito easdem explicare liceat, de quo in sequenti cap. Nunc verò quia scripturæ in libris potissimum continentur, nec ita facile scriptura sacra ad nostra vsque tempora, propter iniuriam temporum & infestationes varias hæreticorum, illibata peruenire potuit, nisi certis quibusdam codicibus inscripta & redacta, quamuis nec ita quidem omni næuo scripturæ careāt, imo multoties sub nomine sacrorum librorum, venenum hæreticorū grassatur, nec compendiosius Cacodæmoni fuit negotium quo suas sub typis librorum in animos hominum inflauet deceptiones, quam librorū impressione, adeo quidem quod Spiritu Sancto mota sancta mater Ecclesia totam sacram scripturam ad ipsos fontes deducere, indeque cum illis protothypis concordare atque quorundam libros etiam sub nomine sacræ scripturæ excusos, ex numero ecclesiæ catholicæ librorum cathalagoq; expungere decreuit, quod po-

tissimum

tissimum factum fuit in sacrosanctis Concilijs & ecclesiasticis conuentibus, ob impiorum hæreticorum & ethnicorum malitiam à quibus & veræ scripturæ Canonicæ aliquando corruptæ fnnt, & alię in loco illarum confictæ, aliquæ etiam imprudenter denegatæ quæ illis, scilicet, ipsis aduersari videbantur, quemadmodum eadem de re nos admonet Sāctus Cyrillus Hierosoli. catech. 4. & Sanctus Ioan. Damasc. lib. 1. de orthodoxa fide cap. 2. libros nobis legendos quos nobis tradiderunt Apostoli & Episcopi maiores, nec filijs ecclesiæ transgrediendos eius terminos; iuditium enim ecclesiæ, sancto spiritu regitur, quem ei non defuturum vsque ad consumationem sæculi testata est veritas, neque errare potest, neque imposturis peruersorum, vel dæmonum decipi vt columna veritatis, & proinde obtemperandum & obaudiēdum catholicis præceptis eius, eique in probatione librorum quoque credēdum, nam ea sua sapientia videt virus quod latet iniquorum librorum lectionibus quod incautos priuatim legentes possit facile inficere. Cum prætextu religionis perniciosissima, sub spetiosis titulis non tantum nunc, sed etiam ab aduersarijs fidei & Christi sæpe incautis olim obtrudantur, & mala sunt vicina bonis, & vitia virtutibus, fucata veris vt non immerito peritiorum, & prudentiorum egeamus regula. Discrimine, & censura, plus enim vidēt oculi quam oculus.

Experientia multorumq; librorum historiæ, periculorum antiquorum memoria, & in illis adhibita disciplina efficere etiam debet, vt ecclesiæ mandatis pareamus, & potius caueamus in casses incidere, & retia, quæ subesse monent, quam vt stulti post haustum venenum nostro cum malo aliquan-

do immedicabili laqueis inuoluti conqueramur de nobis ipsis; experientia certè stultorum magistra: sunt enim libri, arma, quæ nomine amicitiæ, & consensus cum fide, multos à fide improuidos obtruncarunt, probabunt id aliquorum exempla, sic Maximinus Imperator, vt religionem conspurcaret & auerteret, sicut fuit hostis accerrimus christianorū, & insecutor crudelissimus passus est cōfingi librum quendam inscriptum acta Christi apud Pilatum sicut modo habemus actu Apostolorum per Lucam edita, illumque librum per omnes Regni sui Prouincias prælato edicto mitti præcepit, & per vrbes singulas vicos & pagos quoque proponi, præceptoribus quoque puerorū tradi iussit, vt pro his quæ discendum, vel meditandū tradi solerent pueris memoria comendanda plenam sporcitia, & libidine darentur, sic scribit Eusebius Pamphilus lib. 9. hist. ecclesf. cap. 5. & Tertullianus de præscript. aduersus hæret. Valentinus hæreticus inquit legis & prophetuum quædam probat quædam improbat, idest, omnia improbat, dum quædam reprobat: Euangelium etiam habet suum, præter hanc nostra. Appelles hæreticus Martionis discipulus legem, & prophetas repudiat vt idem Tertullianus eodem loco, habet præterea priuatas, sed extraordinarias lectiones quas vocat phauerofeis philumenes, cuiusdam puellæ, quam quasi prophetissam sequitur: habet præterea suos libros quos inscupsit syllogismorū in quibus probare vult quod omnia quæ conscripsit Moyses vera non sint. Sic Ariani excutientes sacram doctrinam fuerunt inuentores quorumdam librorum quos vocarunt θαλέιας, idest, vt D. Athanasius ait oratione secunda contra Arianos, crapulas, fuerunt alij plures hæretici qui loco sacrarum scripturarum

alios

alios libros confinxerunt in hunc solum finem vt falsa sua dogmata sub nomine sacrorum librorū quos vocant inspargerent hominibus, sic Valentiniani Marcionitæ Ariani qui sacros libros corruperunt, mutilarunt apostatæ, vt Porphirius Ebion. planè abstulerunt, vt Diocletianus Nabucdonosor, & alij. Vnde in titulo secundo. C. de summa Trinitate & fide cathol. Imperatores Valentinianus, & Valens sancimus inquiunt, vt omnia quæcunque Porphirius sua pulsus insania, aut quiu s alius contra religiosum christianorū cultum cōscripsit apud quemcunque inuenta fuerint igni mancipentur: & paulo post iubent libros eorum qui ambiguas de fide doctrinas edidissent non congruentes per omnia, aut præcise orthodoxæ fidei potissimum eos qui Nestorij essent comburi, meminit ea de re Euagrius lib. 1. cap. 12. Socrates primo hist. ecclesiasticæ c. 6.

Exemplum verò omnibus hac in re præscripserūt Cæsares, Theodosius, & Valentinianus in l. damnato. §. 1. in C. de hærer. nec verò inquiunt impios libros nefandi & sacrilegi Nestorij aduersus venerabilem orthodoxorum sectam decretaq; sanctissimi cętus Antistitum Ephesi habitum scriptos habere, aut legere, aut describere quisquam audeat, quos diligenti studio conquiri, ac publicè comburi decernimus, ita vt nemo in religionis disputatione aliquam supradicti nominis faciat mentionem, & l. quicunque, eodem titulo Martianus Imperator. §. fin. ait, nulli contra venerabilem Chalcedonensem synodum licet aliquid, vel dictare, vel scribere, vel ædere atque emittere, vel scripta super eadem re proferre. Nemo huiusmodi habere libros, & sacrilega scriptorum audeat monumenta seruare, quod si qui in his criminibus fuerint depręhensi perpetua

depor-

deportatione damnētur. hos verò qui discendi causa adierint de infausta hæresi disputantes decem librarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, iubemus subire dispendiū, vltimo etiam supplitio coerceantur qui illicita docere tentauerint: omnes verò huiusmodi chartæ libri qui funestum Eutichetis & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur.

Iustinianus nouella 42. de depositione Anthimi cap. 1. confirmat prædictas & vltra, describentibus ex quacumque occasione etiam ad velocitatem manus, imponit manus amputationem.

Quæ certæ pęnæ, vt superiores impositæ contra descriptores, decurrere possunt aduersus typographos & Bibliopolas qui venenum librorum infectorum pulo pluribus parant, & celerius quam librarij antiqui, & minori pretio quam labore descriptos distribuunt, & spargunt in diuersas orbis regiones: Si enim pęna digni hàbiti sunt qui libellos famosos ediderunt, & qui scripserunt, & qui inuentos non consumauerunt, vt l. vnica. C. de famosis libel. & l. Cornelia. ff. de iniur js. §. si quis librum, multo magis qui hos libros aduersus legem diuinam, & religionem publicam edunt: retinēt, & scribunt cum grauius sit diuinam quam humanam offendere maiestatem & crimē aduersus religionem, publicum est, & in omnium fertur iniuriam, auth. Gazaros defferet. §. Gazaros, & de statutis, & consuetudinibus in authent. l. Manicheos. C. de hæret. Quantum damnum huiusmodi versutia Germanię atque Galliæ intulerit, domestica docet ad huc clades Reipublicæ, & multorum principatuum defectio: Notum enim est quod sæpius dum eiusmodi sacrorum librorum deprauatores aliquid aduersus

Dei,

Dei,& ecclesiæ præcepta moliuntur si publicè id at tentarent non successurum, ideo Callide vtuntur proposito suo, vt sub titulo catholici alicuius authoris, seu alterius rei præscriptione, pessimum hæreseos suæ infigant & immisceaut spiritum, vel corrumpendo, vel addendo, aut detrahendo, quod proprium est hæreticorum ex quo non facile ista deprehendi possunt, ideoq; facilius imperita plebs suffocatur.

Extant passim Biblia sacra, Euangeliorum Codices quorum quilibet illorum, multis scatent erroribus, ideo nouissimo Concilij Tridentini iure præuisum fuit istis omnibus sess. quarta in decreto de editione & vsu sacrorũ librorũ, vbi statutum est ne vlli liceat imprimere, vel imprimi facere quos uis libros de rebus sacris sine nomine authoris neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere nisi primum examinati probatiq; fuerint ab ordinario sub pęna anathematis & pecuniæ in Concilij nouissimi Lutheranensis appositæ sess. 10. sub Leone decimo, & si regulares fuerint vltra examinationem,& approbationem huiusmodi, licentiam quoque à suis superioribus impetrare teneantur, recognitis per eos libris iuxta formam suarum ordinationum.

Qui autem scripto eos communicant, vel euulgant nisi antea probati examinatiq; fuerint eisdem pęnis subiaceant, quibus impressores, & qui eos habuerint, vel legerint, nisi prodiderint authores, habeanturq; pro authoribus.

Hæc eadem prohibitio facta fuit sub Leone decimo in cost. 10. incipiente inter solicitudines, quod nulli libri imprimantur absque approbatione Vicarij,& magistri sacri palatij Apostolici in Vrbe, aut

loci

loci Episcoporum, vel Vicariorum eorundem, sub pęna combustionis librorum publicè, & cētum ducatorū, si aliter imprimantur fabricæ basilicæ Apostolorum Principis Petri & Pauli applicandorum.

Proinde curabunt Episcopi Inquisitores hæreticæ pestis hac in parte malis præuenire, & occurrere oportunè quandoquidem huiusmodi libri prohibiti non solum notati sunt censura ecclesiastica, sed etiam legibus imperialibus l.3.§.1.& §.quoniam, de summa Trinitate l.6.in fine. C.de hæret. nouel. 42.cap.1.Socrates lib.1.hist.cap.6.

De venditione verò alia ratione cautum est mutuata ratione; venenorum apparatu l.Cornelia, de sicar.& venefic.qui venenum hominis causa necandi fecerit, vel vendiderit, vel habuerit, plectitur, & qui in publicum mala medicamenta vendiderit, vel homines necandi causa habuerit, venenarij capite puniendi sunt.l.3.ad legem Corneliam, de sicar.ff. l.Capitolium.§.venenarij.ff.de pęn. aut si dignitatis respectus habendus fuerit, deportandus est, & plus est veneno occidere quam gladio l.1.C.de malef. & mathem. & plus est parare venenum contra matrem, aut proximos, quam contra alios, & qui sciuit hoc venenum ea causa comparatum, nec detexit, qui emit, & qui vendidit, pęna parricidij teneantur quamuis non fuerit venenum per eum porrectum l.1.§.fin. & l.2.ad leg. Pompeiam, de paricid.ff.quocirca qui virus perniciosorum librorum edunt distrahunt emunt, & seruant eadem digni pęna sunt, plus est enim animam occidere quam corpus l.sancimus.C.de sactosanc.eccl.

Verum tamen est quibusdam concedi eiusmodi libros prohibitos licentiam legendi, nempe his, qui suo ingenio ex his possunt sanam doctrinam proba-

tionem

tionem reddere, & errores hæreti[corum] confutando, vel ex mentibus hæret[icorum] vel infectorum conuellere. Sicut etiam pharmacopolis iuratis concessum est habere in Republica venena, quæ non omnibus dantur, sed his tantum qui possunt ex illis antidota componere, vt probat in l. quod sæpè, §. veneni mali ff. de contrahen. empt. Sic in libris prohibitis ijs vti non potest, nisi qui ex illis vtilitatem ecclesiæ afferre posset, & exinde maiorem contra hæreticos cum veritate inuehendi occasionem accipere, alioquin, qui legit vendit, & excudit tales libros non potest euitare, quin pęna dignus sit, post quam libri etiam fuerint ablati & combusti, nec vitare potest, quin deueniat in suspectionem hæresis tanquã fautor & defensor cap. sicut ait de hæret. cap. excomm. §. credentes eodem. quia & Scribæ & Notarij non tantum negotiorum hæreseos, sed etiam aliorum negotiorum hæreticis adesse prohibentur sub eadem pęna, cap. si aduersus nos de hæret. multo ergo magis in his, quæ ad impietatem eorum pertinent in quo, & sotij & participes delicti essent.

Sic Iulius tertius const. septima cum meditatione 3. Kalend. Maij anno 1550. reuocauit facultatem libros suspectos legendi, & retinendi de fide catholica præter concessas inquisitoribus, præcipitq; huiusmodi libros intra certum terminum consignari inquisitoribus: similem constitutionẽ edidit Paulus quartus cost. 37. incip. Quia in futurum, & Pius quartus, const. 98. cum pro munere, & ibi prohibet vendi & habere tales libros, idem statuit Pius quartus const. 108. cum inter crimina.

Existimarem tamen hoc loco prædictas pęnas locum sortiri si bibliopola scienter tales prohibitos libros vendit: quia contingere potest, vt bibliopola

fit expers literarum, & fibi huiufmodi libri ad diuendendum traditi fuiffent, illofque fic exponendo iam vendiderit, quo cafu à grauiori pęna excufandus foret argumento. l.generali, de tabular. C.lib. 10. non tamen in totum; quia iuris ignorantia non excufat l. Regula, & l. 1. ff. de iur. & fac. ignor. quia in magna neglıgētia verfantur eo quod fe fe exponūt periculo huic grauiffimo quod neceffario præfupponit fcientiam rerum diuendendarum non fecus, ac fi quis falfas menfuras conduxerit fciens, fi frangantur periculum fuftinet l.item quæritur. §.fi quis menfuras. ff. locati. Si autem fraus accedat & clam tales quis vendat fufpitio delictum auget & malam fidem teftatur l.fi. ff. de ritu nup.

Quare verò Principes & fuperiores tam fedulo huic negotio librorum intendere debeant, ortum habet non folum quod inde maxima, & Reipublicæ & animarum faluti clades accidat, fed etiam quia ex leg. & conc. ita decretū fuerit, accedit quod antiquitus tempore Apoft. idipfum in vfu habitum Actorum 19. & ethnicos quoque obferuaffe legamus ficuti narrat Diogenes Laertius in vitis Philofophorum in Pitag. qui cum videretur lubricè diffentire f. de dijs an fint nec ne ex eo quod plurima ea de re fit certitudo, & hominū vita breuis pulfus ab Atenienfibus vrbe fuit, & Senatus cenfuit, vt ait Liuius lib. 40. de libris relig. in arca Numæ inuentis, fatis habendum quod præter iufiurandum polliceretur libros eos legi feruarique oportere, & ideo primo quoque tempore in comitio cremandos, & Vlpianus in l.cætera. §.mala medicamenta. ff. familiæ ercifcundæ concludit, libros improbatæ lectionis magicos fortè & his fimiles protinus corrumpendos. Cuius rei confirmationem pluribus extendere

dere opus non eſt, quandoquidem ex prædictis lucce clarius conſtat malum ex Prouincia eliminandum non ſolum quia alios inficere poteſt, ſed quia in ſeipſo malum eſt, & ex conſequenti naturali inſtinctu ab omnibus fugiendum, proinde ad aliud huius capitis membrum properemus.

CAPVT V.

An expediat in vulgari lingua fidei catholicæ myſteria populo eſſe obuia?

CVrioſum hominum ſciendi genus eo deuētum eſt, quod ea quæ ad ſe minime pertinēt addiſcere velit, ea verò quæ maxime ſcire expediant negligat, ita inuerſum eſt ingenium hominis, naturale quidem illud eſt, non tamen naturam ſine rationis ordine euagare neceſſe eſt, alioquin non rationis capaces erimus, ſed efferi homines, & ad ea ſolū quæ oculis patent inclinati: verum quod ad rem præſentem attinet multis perſuaderi poteſt, omnibus legendam ſcripturam ſacram, vtpote quia regula eſt eorum quæ agere, vel vitare debeamus eaque tam firma quæ etiam immutari non debeat à Principibus cuiuſcunque poteſtatis ſint, cum inferior non habeat leges ſuperiores moderari, aut corrigere; & quod ſcripturæ ſacræ contineāt vitam æternam, indicent ſalutem, & prædicent viam per quam fęlicitas dari poſſit, quæ cum omni chriſtiano neceſſaria ſint ſcitu, quia extra illā ſalus ſperari non poteſt, maximè conſultum videtur, ita illam populo aperire, vt quiuis vnde diuertere, & quo abire debeat internoſcat: accedit quod magnæ in illis lateant diuitiæ,

vnde si quisquis parum inde sibi recolliget possit deinde magna sibi exinde comparare diuitias.

Hæc aliaque speciosa sunt, & verissima in se ideo, & magnam partem Germaniæ & Galliæ induxerunt, vt in vulgari sibi velint explicatam scripturã, ex qua quisque sibi prouidere possit de salute, cauere ab hæresibus, & si quæ ingruant miseriæ & afflictiones exinde tanquam ex thesauro sibi consolationis vim, & virtutem desumere possit fateor & hoc quod maximè necessaria sit, & vtilis sacræ scripturæ cognitio non solum laicis, sed etiam & præcipuè clericis ijsque quibus commendatum est habere noua, & vetera deprompta in vasis suis ita quidem, vt necessarium est illis qui legere ignorant, audire verbum diuinum, habent enim mandata diuina, quibus obtemperandum est, habent & viam, & veritatem quæ amplexanda sunt ad obtinendam vitam æternam. Nec enim ignorantia eorum in extremo iuditio aliquem excusabit, sed ignorans ignorabitur 1. Corint. 14. Culpa enim grauis est ea ignorare quæ omnes intelligunt, vel intelligere debent, vnde dictum fuit diuiti illi Epuloni habent Moysen; &, Prophetas audiant illos Luc. 16. & Diuus Chrysost. merito reprehendit socordiam, & iniuriam quorundam laicorum hom. 21. in Gen. qui mundo & corporis delitijs vacantes excusant se à bonis operibus, & lectione sacrarum literarũ quasi ipsi non egeant hoc labore, & consolatione, solumque sint ad legendum adstricti, vel monachi, vel clerici qui ad hoc præter Dei mandatum, & functionem, etiam alio modo obligantur, vt quia voto adstricti sunt, & in vijs mandatorum Dei currere promiserunt, quid verò sibi velit isthæc excusatio; nouerint D. Paulum ad Timot. 2. dicere quod Deus

velit omnes homines saluos fieri idque medijs ad hoc ordinatis, cum verò animæ necessitas pluris æstimanda sit, quã corporis prouisio, profectò quia ex animæ curatione & firmitate salus oritur eidem plus incumbendum erit quam corpori, siue sit clericus, siue laicus qui enim omnes dicit, nullum excludit. Quare inquit qui tantam habet corporis curam, cuius gratia & propter quid tantũ animæ contemptum admittit, neque illi congruum cibum impartitur non enim ex solo pane viuit homo, sed ex omni verbo quod procedit de ore Dei. Matth. 4. Eandem negligentiam exprobrat secularibus Clemens Alexan. 2. stromat. qui se existimat sapientem inquit nec vult audire diuina præcepta, sed tamquã qui per se didicerit effrenatus fertur in salem fluctuans descendens ad mortalia, & ea quæ sunt generabilia à cognitione ingenti, alias alia opinans, quibus autem non est gubernatio ij cadunt sicut folia.

Verum tamen non omnibus indiscriminatim cõmittendum hoc studium nisi qui ad hoc vocati, & edocti sunt: & quantumuis laici homines scientia, & cognitione literarum secularium præditi sint ijs tamen prohibetur sacras literas, vel interpretari, vel scrutari plusquam oporteat, ait enim Paulus oportet sapere ad sobrietatem, & sutor vltra crepitam excedere non debet. Nec omnes vnius ingenij sunt homines, alius enim pessimum habet ingenium, vel potius irreligiosum, qui scripturas non magis ad bona, quam ad mala vsurpat. Vnde qui sibi potuerunt inde haurire salutem accipiunt damnationem. Deinde cum plurima & præcipuè fidei nostræ mysteria inibi velut sub velo tecta sint quosquisque est qui ea inde eruere cum timore & digna reuerentia,

qua

qua par est possit? Videmus enim quanto ab his qui vndique verbum Dei, & scripturas iactitant, sint in honore sacramenta ecclesiæ, & fidei articuli quod nusquam magis, quam in tabernis à sutoribus & fartoribus lippisque, & tonsoribus imprudentissimē proscindantur dum sus Mineruam tractare, & ouū gallinam instruere putant, an non hoc est proijcere margaritas coram porcis? an non stultissimum furiosis hominibus gladium ad manus porrigere, quo se ipsos confodiant an non foueam facere pro cæcis & vertiginis spiritu correptis? communia sunt ista, nec iuuat exempla in medium proferre.

Nunquam minus curata fuit religio christiana quam quando omnibus eam tractare, & inuadere permissum est magisque non viluit quam quando vulgari lingua eadem exposita fuit, conqueritur hac de re Sanctus Basilius libro de Spiritu Sancto cap. 27. impleuit autem sacram scripturam Spiritus Sanctus mysterijs, ne illa vilesceret, nec omnes qui intelligunt latinam linguam, aut græcas literas norunt, aut italicas ideo, & sacram scripturam interpretabuntur; quia vna eademq; scriptura diuersas potest admittere interpretationes vna autem est sola litera diuersaque scribentium mens, quod expresse docuit Diuus Petrus 2. Pet. cap. 1. intelligentes inquit quod omnis prophetia propria interpretatione non fit, & epistola secunda cap. 3. & Domini nostri Iesu Christi longanimitatem salutem arbitremini sicut & Carissimus frater noster Paulus secundū datam sibi sapientiam scripsit vobis sicut & in omnibus epistolis loquens in eis, de his in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem,

Diuus

Diuus Hilarius idipsum pulchra similitudine explicat in prologo enarrat. in psalmos. liber omnis inquit similis est Ciuitati pulchræ atque magnæ cui complures ædes diuersæq; sunt, quarum fores proprijs clauibus aperiuntur diuersisque claudiuntur quæ cum vnum in locum congestæ permistæq; sunt volenti vnamquamque ædem aperire maximam ignaro adferunt difficultatem vt claues vniuscuiusque ædis inueniat, at familiaris suam cognitam clavem cito ex copia illa congestæ qualitatis, nouit eligere aut ingentis laboris aptam & congruā clauem aperiēdi vniuscuiusque aditus inuenire, quia ratio, & qualitas non sinat non suas claues claustris disparibus coaptare: Demonstrauit hoc Dominus & Saluator noster fabri filius Iesus Christus, dum Apostoli sui populo doctiores ipsius claustra sermonis, aperire non poterant, nec intelligere clauem quænam illa esset dum Christus ad illos Matth. 20. filius hominis tradetur in manus gentium, & flagellabitur, &c. quamuis verba intelligerent idest nouerant claues esse, non tamen quę illarum apta esset ad hoc referandum mysterium, neque intellexerunt quis esset ille filius hominis Io. cap. 6. sic & illud modicum, & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, Io. 16. Quid est hoc quod dicit nobis modicum? ideo capaces qui esse volunt intelligentiæ sacrorum mysteriorum Dei, debent ad hoc esse instructi, vt infra patebit. Simile est illud exemplum Actorum 8. cap. Spiritus enim dicit Paulus 1. Cor. 2. est qui loquitur mysteria litera vero occidit, & ibidem: nos non spiritum huius mundi accepimus sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ, verbis, sed in doctrina spiritus,

spiri-

spiritualia spiritualibus comparantes, & postea, animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, spiritualis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur, & 2. Corint. 4. si & opertum est euangelium nostrum in his qui pereunt, est opertum in quibus Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illuminatio Euangelij, gloriæ Christi qui est imago Dei.

Diuus etiam Gregorius lib. 4. moral. in Iob cap. 1. qui textum inquit conciderat, & textum sacræ scripturæ ignorat non tam se eruditione instituit, quam ambiguitate confundit, quia nonnunquam sibi literæ verba contradicunt, sed dum à semetipsis pro contrarietatem differunt lectorem ad intelligentiam veritatis trasmittunt; & post pauca quæ nimirum veritatis intelligentia, cum per cordis humilitatem quæritur assiduitate legendi penetratur, sicut enim si. Doctorum hominū facies cernimus, & corda nescimus si familiari eius locutione coniungimur, vsu colloqui eorum etiam cogitationis indagamus. Ita in sacro eloquio cum sacra historia adijcitur, nil aliud quam facies videtur, sed si huic assiduo vsu coniungimur eius nimirum mentem, quasi ex collocutionis familiaritate penetramus. Dum enim aliud ex alio colligimus facile in verbis cognoscimus aliud esse, quod intimāt, aliud quod sonant. Versionem ergo sacrorum librorum in latinum probat ecclesia vt authenticam vulgarem, quæ longo tot sæculorum vsu in ipsa ecclesia obtinuit publicis lectionibus, disputationibus, & expositionibus. Constat hoc ex Tridentino Concilio sess. 4. in Decreto de edit. & vsu sac. lib. & sub fine concilij in regulis indicis librorum prohibitorum reg. 3. permittuntur versiones scriptorum ecclesiasticorum

ſticorum editæ etiam à damnatis authoribus dummodo nihil contra ſuam doctrinam contineant: & quod verſiones veteris teſtamenti ab Epiſcopis doctis & pijs concedi poſſunt legendæ, modo illis verſionibus tanquam elucidationibus vulgatæ editionis ad intelligendum ſacram ſcripturam non tanquam ſacro textu vtantur. Verſiones verò noui teſtamenti ab authoribus primæ claſſis, & hæreſiarchis nemini concedantur: adnotationes porro ad vulgatam editionem expunctis ſuſpectis à facultate theologica alicuius vniuerſitatis catholicę aut inquiſitione generali conceduntur in Regula verò quarta ſacra Biblia vulgari lingua paſſim & ſine diſcrimine permittenda non eſſe ſtatuitur ſed iuditio Epiſcopi & Inquiſitoris ſtandum, vt cum conſilio Parochi, vel confeſſoris bibliorum à catholicis verſorum lectio in vulgari lingua eis concedi poſſit, quos intellexerint ex huiuſmodi lectione non damnum, ſed fidei atque pietatis argumentum capere poſſe, & hanc facultatem in ſcriptis habere debere eumque qui abſque facultate ea legere, vel habere præſumpſerit, niſi prius biblijs ordinario redditis peccatorum abſolutionem accipere non poſſit.

Bibliopilas verò, qui prædictam facultatem non habent biblia idiomate vulgari conſcripta vendiderint vel alio quouis modo conceſſerint librorum pretium in vſus pios conuertendum ab Epiſcopo, amittere, alijſque pęnis pro Epiſcopi arbitrio ſubiacere. Regulares autem niſi facultate à prælatis ſuis habita ea legere, aut emere non poſſe, ſic mandauit Innocentius tertius Ciſtercienſi, & Maximundenſi, & de Criſta abbatibus ſua conſtitutione tertia iuxta bullarium Cherubini de Nurtia, vt eos coercerent qui in ciuitate Metenſi incumbebant tranſlationi

librorum ſacrorum in linguam vulgarem gallicanam & vſurpabant prædicationis offitium.

Sic Iuſtinianus nouella 146.vt liceat Hębreos &c. permiſit Iudęis ſacros libros legere in ſuis ſynagogis, vel hæbrea, vel græca, vel vulgari patria lingua ſic enim ex conceſſione & licentia ſuperioris iſta fieri poſſunt,quorum offitio incumbit attendere ſuper gregem ſibi commiſſum, & non ſolum,vt dent triticum, & cibum, ſed etiam conuenientem, & in tempore oportuno,alioquin exſaturati greges omnibuſque hinc inde collectis herbis recalcitrabunt, & in ipſum paſtorem inſurgent,qua nihil peius con tradictione & concertatione inter ouem & paſtorem. Metuebant hoc non ſolum eccleſiæ catholicæ Antiſtites contradictionis periculum,ſed etiam prę uidebant olim ſacratiſſimi Cæſares l. nemo clericus,de ſumma Trinitate, qui noluerunt palam myſteria religionis populo, vel legenda, vel diſputanda proponi,nec Auguſtus permiſit cauſas religionis Cereris aperto foro cognoſci teſte Suetonio in eo cap.93. refert Ioſephus lib. 13. antiquit.iud. cap.8. quod Ptolomeus Rex cum de antiquitate religionis inter Iudæos & Samaritanos quæſtio coram eo ageretur voluit vt in iuditio partium vtrinque aduocati non niſi cum capitis periculo de controuerſia dicerent, & ne vllis alijs quam ex lege Moſaica ſumptis argumentis,qui addit Sabęum & Theodoſium aduocatos Samaritanorum morti adiudicatos retinente Andronico Iudæorum patrono, idipſum ſerio cōmonuit, Iuſtinianus nouella 103. cap. 2. vt iuxta morem prædeceſſorum gubernatorum pacatā à tumultibus popularibus conſeruaret Prouinciam quæ ex diuerſitate religionum maximè ſeditionibus ſolebat laborare quod is idem in man-

datis

datis principalibus ad alios magistratus commisit cap. 11. de mandatis Principum, nouella prima neque occasione inquit religionum hæresumq; quæstiones permittas alicui prouintiam commouere, & hoc præuidit Leontinus Episcopus Antiochenus, vt scribit Niceph. 9. lib. hist. eccles. c. 24.

Quorum Imperatorum decretis hodie Principes catholici iure insistere possunt, neque parcere laboribus vt si quos tales de religione disputantes, aut mysteria fidei præpopere ad plebium subuersionem explicantes reperiant debitis pęnis castigent prohibeantq; ne vspiam tales concionatores & indulgentiarij in Prouintijs suis desideant qui sacram scripturam ad vernaculam populi linguam conuertendam satagunt, neque Principes vspiam locorum disputationes concedant vbi vel fides catholica proscindatur, vel argumentis & locis scripturæ perperam inductis populus in errore confirmetur: si verò eo res (vti assolet) ad fidei probationē interdum fieret ad Ptolemei Regis exemplom pęna vtrinque partibus constituatur, non enim tam oritur ex talium factiosorum hominum congressu ecclesiæ & Reipublicæ splendor, quam multorum iurgiorum, & peruersitatum incentiuum.

Neque mirandum est, quī enim fieri poterit inquit Sanctus Cyrillus Archiepiscopus Alexand. lib. 13. thes. contra hæret. cap. 2. tomo 2. operum suorum, vt rectè intelligantur, vel explicentur scripturæ ab his qui non credunt sed omni vento doctrinæ circumferuntur, vitam superbam viuunt animum impurum fouent intus, virtutemque habent, quæ non est secundum Christum vnde mens decurrens per eam adipisci nequit quod expedit, quod docet Athanasius in fine libri de humanitate verbi nec

sine pura mente, & sanctorũ imitatione, nemo comprehendit sanctorum verba in maleuolam animam non introiuit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.

Accedit & alia ratio quare sacræ scripturæ non tractantur vulgari idiomate, quia harum plebs non est particeps, neque intelligere posset etiam si omnia traderentur prout cupiunt vulgares homines quod docet Paulus de venerabili & augustissimo sacramento eiusque institutione de quo inquit nobis Hæb. 5. Grandis sermo & interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum: etenim cum deberetis magistri esse, propter tẽpus rursum indigetis vt vos doceamini quæ sunt elementa exordij sermonum Dei, & facti estis, quibus lactè opus sit. Si verò ad audiendum torpent vt plurimum homines quod est vnicum, & commodissimum medium intelligendi scripturas indeque viam salutis, & mandatorum Dei capessendi, quanto minus supportabunt pondus diei, & æstus, idest, altissimas speculationes & supernaturales sensus mysteriorum Dei, qui prô dolor hodie à multis etiam ijs quibus ex offitio debito, & curæ pastorali incumbit temere, & cum maximo ecclesiæ detrimento, & religionis iactura negliguntur, quando soli aliquando superfitiali literæ adhęrent indoctasque fabulas pro Sanctorum Patrum doctrinis ad eandem illustrandam, & explicãdam infarciunt existimantes, se optimè munere suo perfunctos: pro quo ecclesiarum prælati rationem reddituri sunt, melius namque foret eiusmodi à tali offitio planè remouere, quam cum scandalo & ecclesiæ ignominia sacris occupari, ex quo plurimum hodie ministerium ecclesiasticum vilipenditur, & à laicis exsibilatur,

bilatur, quod laici doctiores sacerdotibus sint, magisque concinne scripturas scripturis connectere norint, & hoc primum maximumq; est hæresum fulcimẽtum, & hoc verè est mittere margaritas coram porcis qui eas conculcant pedibus.

Refert notabile exemplum pro huiusmodi sacrarum literarum violatoribus Suetonius tranquillus Augustum Cæsarem Athenas. sacris Cereris initiatum cum postea Romæ de priuilegijs sacerdotum Atticæ Cereris pro tribunali cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio, & corona circumstantium, ideo solum audiuisse disceptantes: pro quo faciunt quæ ex Euripide sic vertuntur: hæc verò Orgia, quam speciem habent tibi? respondit Dionysius, non dicenda sunt, non initiatis Bacchicis, & iterum: Pentheus quærit, quam autem sacrificantibus vtilitatem ferunt? respondit Dionysius non fas est te audire id quamuis dignum sit audiri, & addit rationem Dionysius δόξει τις ἀμαθεῖ σοφὰ λέγων οὐκ εὐφρονεῖν, idest, Apud ignarum & rudem de mysterijs loquens parum videtur sapere, quibus insinuare vult, quod indigni sint taleŝ quibus cura sacrorum committatur mysteriorum, quippe quod non dignè venerantur eadem, & pertractant, si enim Rex coram Bacchicis illis & tragicis Orgijs sibi cedendum putauit, quanto magis ad verba diuina atque mysteria contremiscere debent sacerdotes dignoque, vt ritu, & sufficienti doctrina ad eadem se componant elaborare, atque si Cereris Atticæ secreta coram populo expandi non debuerunt, multo minus conueniẽs est & religiosum christianæ reipublicæ sua de Christo & sacra mentis sacratissima secreta pandere vnicuique ex rudioribus aut tali idiomate peruertere ex quo neque tractantibus,

tibus, neque audientibus vtilitas vlla, neque ipsis sacris mysterijs debitus exhibeatur honor.

CAPVT VI.

Principis est demoliri ecclesias hæreticorum.

QVantum semper à prouidis rerum publicarum rectoribus cautum fuerit ne factiosorum hominum cętus increscant testantur tam sacrarum literarum codices quam gentilium monumēta, non solum enim animus is eorum est, quod regnum vel prouincias subigant, sed etiam ipsius quantum fieri potest fundamenta deijciant, quæ sunt ipsa religio, & quæ audatiores impetus faciunt, vbi christiana religione firmati sunt status testatur id Cicero oratione in Pisonem, quod Romæ sub Lucio Cæcilio, & Quinto Martio consulibus collegia eiusmodi, & templa quæ aduersus Rempublicam videbantur esse, non solum demolita fuerint, sed etiam præuisum sapientissimè, vt quæ ad vtilitatem eorum pertinere putabantur à Senatus consulto confiscarentur. Parum enim est Principem à principio zęlosum esse omniaq; vno tractu reformare velle videri, nisi in opere bono persistat, sic contigit ipsis Romanis, hæc enim quæ à prędictis consulibus deiecta soloq; ęquata erant breui restituta sunt à Pub. Clodio Tribuno plebis, quæ iterum sublata, iterumque restituta fuerunt à Cæsare dictatore sublata; conclusumque, ne factiosorum hominum cætus ad res nouandas & Rempublicam conturbandam insisterent inualescerentque quod hæreditates capere non poterant,

rant,vt aiunt leges Imperatorum Dioclet. & Maximiani, in l.collegiũ.C.de hæredibus instit. & quod nihil illis legari possit Antonius l. 1.C.de Iudæis.

Vnde Tarquinius omnia templa sacraque prostrauit relictis ijs solum quæ à Numa instituta fuerunt sic fecit Iulius Cæsar bellis compositis,testatur id Dionysius Halicarn.in 4.Suetonius in Iulio Cæs. cap. 31. testantur idipsum sacræ literæ quam perniciosum sit in bono proposito resilire, Ioas namque Rex quantum pro religione domus Dei zelatus sit testatur caput 24.1.Paralip.Cum enim Attalia impijssimè & filij eius destruxerint domum Dei, & de vniuersis quæ sanctificata fuerint in templo Domini ornauerunt phanum Baalim, præcepit Ioas, vt deferrent singuli pretiũ Domino ad instaurandum domum Domini,cumque complessent omnia opera detulerunt corã Rege & Ioiada (ait sacratissimus textus ibi)reliquam partem pecuniæ de qua facta sunt vasa templi in monisteriũ ad holocausta Phialę quoque & vasa aurea & argentea conuertit.

Ecce quam bonum, & sanctum institutum non solum ecclesias ædificare in honorem Dei, & Sanctorum, sed etiam quæ vsurpata fuerunt ab hæreticis in vsum eorum alienare, & ad pristinũ decorem domus Dei conuertere sicut in principio fecit Ioiades:at finis coronat opus,sic postquam mortuus fuit Ioas pontifex, & Iaiàda à principibus & statibus prouinciarum delinitus fuit,& obsequijs eorum acquieuit, & derelinquerunt templum Dei patrum suorum seruieruntque lucis, & sculptilibus & facta est ira Domini contra Iudam, & Ierusalem propter hoc factum.

Non sanè mirandum est bella & copias hæreticorum præualere Turcarumque insatiabiles tur-

mas christianorum prouincias depopulari: quia cau sa in promptu est: ecce inquit scriptura cumque euolutus esset annus ascendit contra Ioiada exercitus Syriæ venitque in Iudam, & Ierusalem & interfecit cunctos principes populi, atque vniuersam prædam miserunt Regi in Damascum, & ibidem: cum certè per modicos venisset numerus Syrorum tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquissent Deum patrũ suorum. Neque Rex impunitus fuit, sed serui sui accesserunt ad eum, & occiderunt eum in lectulo suo, sepeliuntque eum in ciuitate Dauid sed non in sepulchris Regum, & hoc totum contigit in vltione sanguinis Zacharia filij Iaiade sacerdotis.

Deus ędificantes Thurim confudit illorumq; factum linguarum confusione dissoluit Gen. 11. perdi ditq; septem ciuitates incorrigibiles Gen. 19.

Indignatus supra modum mitissimus vir Moyses, quando audiuit in castris vocem cantantium plebis suæ, pro quo ante dominum placauit, ne descenderet ira Domini super eos; Exodi 32. & reuersus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu sua, scriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini, scriptura quoque Dei erat, sculpta in tabulis: Audiens autem Iosue tumultum populi vociferantis dixit ad Moysen, vlulatus pugnæ auditur in castris, qui respondit, non est clamor adorantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam, sed vocem cantantium ego audio, cumque appropinquasset ad castra vidit vitulum, & choros, iratus valde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis, accipiensq; vitulum quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem quem sparsit in aquam, & dedit ex eis potum filijs

Israel,

Israel,tandem ſtans S. Moyſes facienſque ſegregationem in populo dixit: ſi quis eſt Domini iungatur mihi, & congregati ſunt ad eum omnes filij Leui,quibus ait: hæc dicit Dominus Deus Iſrael: ponat vir gladium ſuper femur ſuum,ite, & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem ſuum , & amicum, & proximum ſuum. feceruntq; filij Leui iuxta ſermonem Moyſis, cecideruntq; in die illo quaſi viginti tria millia hominum,& ait Moyſes, conſecraſtis hodie manus veſtras Domino, vnuſquiſque in filio,& in fratre ſuo,vt detur vobis benedictio.

Vnde S. Ambroſius lib. 1. de off. eſt iniuſta inquit miſericordia: quia ſcriptum eſt in lege non miſereberis illius, Deuter. 19. & in lib. Reg. legitur 1. Reg. 15. quia Saul contraxit offenſam: quia miſeratus eſt Agag hoſtium, Regem quem prohibuerat diuina ſententia ſeruari. Itaque ſi quis latronem filijs deprecantibus motus & lachrymis coniugis eius inflixus adſeruandum putet, cui adhuc latrocinandi aſpiret affectus. Nonne innocentes tradit exitio? qui liberat multorum exitia cogitantem certè ſi gladium reprimit vincula diſſoluit, laxat exilium cur latrocinandi qua poteſt clementiori via,non eripit facultatem qui voluntatem extorquere non potuit.

Quod Principibus catholicis apprime dictũ vult ne precibus, & pollitationibus hæreticorum mitigentur: neque à iuſtitia deflectant ſic enim Deus omnipotens ad Moyſen pro populo idolatrante deprecari volentem Dominum Exodi 32. Obſecro Domine peccauit populus iſte peccatũ maximum feceruntque ſibi Deos aureos,aut dimitte eis hanc noxam,aut ſi non facis dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti, ſic ait qui peccauit mihi delebo eum de

libro meo, tu autem vade & educ populum istum quo locutus sum tibi: non enim inquit Ambrosius vbi supra, hæc iusta dici potest misericordia in ipsa ecclesia vbi maxime quis misereri debet, teneri quam maxime de forma iustitiæ, ne quis à consortio cõmunionis vel criminationis abstractus breui lachrymula ad tempus parata, vel etiam vberioribus fletibus communionem, quamplurimis debet postulare temporibus à facilitate sacerdotis extorqueat, & addit ibidem statim, quia cum vni indulgetur indigno ad prolapsionis contagium prouocantur vniuersi, & facilitas veniæ incẽtiuum tribuit delinquendi.

Præstat hoc loco adducere zelum feruentissimũ quondam Serenissimi Archiducis Caroli, quando supplices olim vtriusque sexus homines illi fiebant ex synagoga Gręcensi pueros puellasque, quæ secum adducentes, matronæ honestissimæ pullatisq; circumamictæ vestibus, lachrimabundæ inclamantes pro libertate Euangelica concedenda, ipse constanti infractoq; animo eiulatum singultumq; muliebrem non audiuit, neque responsione dignas iudicans subito per fenestellam qua turbam totam confluentem circumspicere potuit accersijt præfectum militum prætorianorum suas domos repetere iussit, nec minus inuictum gloriosumq; is sæpe exhibuit se in conuentu Bruchensi ad Muram fluuium pro religionis libertate extorquenda illinc conuenientibus vtriusque status catholicorum, & hæreticorum proceribus instantibus fortissimis, & aspectu speciosissimis argumentis propositisque titulis & conditionibus non contemnendis, nec tamen eo perduci potuit vt petita concederet, sed id solum in suorum petentium ruinam & ob duritiem

cordis.

cordis eorum permittere visus est in proprijs illorum castris absque tamen præiuditio catholicæ religionis & suarum prouinciarum quas vna cum Ciuitatibus & pagis totoque populo suo intactas ab eiusmodi temeritatis labe conseruari voluit: neque hoc quidem est potestatis Principis sæcularis, manũ scilicet in alterius messem extendere, ipsi namque sunt dati à Deo ad defendendam fidem & religionem etiam à violatoribus & hæreticis prauitatibus vindicãdam, nec illa si qua dicenda est fuit permissio quod Serenissimus ille Princeps populi sui errorem approbauerit certè nusquam gentium, sic enim Moyses ad duritiam populli libellum repudij permisit ne grauiora in populo insurgerent damna, sic quandoque optimi Principes illi ne peiores efficiantur ex duobus malis minus quãdoque eligunt, & ingenio suo quosdam relinquunt, est enim in causis vbi pergraues dissensionum scissuras non huius aut illius hominis est periculum, sed populorũ, & Prouinciarum strages timendæ sunt, conniuendum ad tempus, quod Saluator noster exemplo ficulneæ illius comprobare voluit, vbi vero ex conniuentia non meliores efficiuntur nihil seueritati est detrahendum sed iram exacuere oportet, & in furore Domini prosequi malefactores, & eradicare de finibus terræ.

Nec culpabilis redditur talis hæreticorum persecutio, sed rationabiliter inquit Sanctus Augustinus lib. 2. contra Manicheos, Hæreticos prosequuntur, sicut & Christus corporaliter persecutus est eos quos de templo expulit: nec vnquam bonum sortita res est finem, vbi clementia Principis eorum concessit precibus, nec fidendum est hæreticis, nec vnius aut alterius interitus, sed totius vniuersitatis

infectio timenda est, serpit enim, vt cancer hæreticus & ouis vna scabiosa totum corrumpit gregem pastoris.

Hoc vt certissimum præuidens Deus noluit, vt omnis caro perderet viam suam, immisit perditionem diluuij Gen. 6. & sequenti, & ne ex Phanis illorum superstites occasionem haberent inquirendi de patrum suorũ delictis, & abominationibus, Rex Israel Ezechias dissipauit ecclesiam cõtriuit statuas succidit lucos confregitq; serpentem eneum quem fecerat Moyses Num. 21. Si quidem vsque ad illud tempus filij Israel adolebant ibi incensum 4. Reg. 18.

Mirum verò videri potest quare serpẽtem illum eneum Ezechias confregerit, cum ex iussu Dei per Moysen effictus, & in signum redemptionis populi Israel erectus fuerit, at verò quia tã execrabilis fuit superstitio filiorum Israel in Deum, noluit amplius in vsum Dei succedere quæ ante eorum libidini deseruiebant quantumcunque signum fuerint, beneuolentiæ, & propitiationis Dei futuræ, quo occasionem facile assument qui cęlum habent pro domo Dei, vt licet quędam inueniantur in honorem Dei facta, si tamen ab impijs hæreticorum vsibus contaminata fuerint, vt maiorem in eos testentur abominationem potius destruendum quam in vsum piorum redigendum. Sic fecit Ezechias filius Achaz Regis Iuda bonum coram Domino, cui nec similis fuit de cunctis regibus Iuda, sed neque in his qui ante eum fuerunt & adhæsit Domino, & non recessit à vestigijs eius fecitque mandata eius, quæ præceperat Dominus Moysi, quæ autem ipsum subsecuta sint Ezechiam testatur ibidem scriptura, vnde & erat inquiens Dominus cum eo, & in cunctis ad

quæ

quæ procedebat sapiēter se agebat, rebellauit quoque contra Regem Assyriorum & non seruiuit ei, ipse percussit Philisteos vsque ad Gazaz, & omnes terminos eorum à turræ custodum vsque ad Ciuitatem munitam.

Vnde non est quod sibi metuant Principes catholici si sint patrum suorum imitati vestigia quod deficerēt eis bona in omnibus quæ operati fuerint, aut quod inimici eorum præualebunt aut proximi sui rebellabunt quin Deus aderit in omnibus ad quæ sapienter procedent. Omnium aliorū victorias contra hæreticorum insultus mihi videtur superare illa quam Gedeon retulit de Madianitis, quorum copię cum forent innumerabiles fudit has ille ter centum tantum militibus nullo educto gladio, nullo è suis desiderato aut sauciato, prædam & gazas opulentissimas cepit, quorum nihil accidit simile vel Samsoni, vel Samueli, & perpēde quod scilicet Gedeon solus atque ab omni aliorum spe destitutus, fuerit ausus nocte cunctas aras Baal euertere & maximo se vitæ discrimini obijcere pro religione vnde nomen tunc Ierobaal inuenit. simile exemplum quod Deus euersurum se minatur templum sibi in honorem ante edificatum est 3. Reg. cap. 9. sic loquens Salomoni Deus, si auersione auersi fueritis vos, & filij vestri non sequentes me, nec custodieritis mandata mea, & ceremonias quas proposui vobis, sed abieritis, & colueritis Deos alienos & adoraueritis eos auferam Israel de superfitie terræ quam dedi eis, & templum quod sanctificaui nomini meo proijciam à cospectu meo, eritque Irsael in prouerbium, & in fabulam cunctis populis & domus hæc erit in exemplum, omnis qui transierit per eam stupebit, & sibilabit, & dicet quare fecit Dominus sic terræ huic,

&

& domui huic, & respondebunt: quia dereliquerũt Dominum Deum suum.

Similis imprecatio fuit à Christo contra Iudæos: auferetur à vobis regnum & dabitur gẽtibus Matt. 21. Iustinianus in nouel. 67. constituit, vt nullus fabricet oratorij domos præter voluntatem Episcopi in principio ait plurimos nominis causa non pietatis ad opus sanctarum ecclesiarum edificandarum accedere, suis mederi languoribus, non orthodoxarum ecclesiarum edificatores factos, sed speluncarum illicitarũ quare prohibet, & edificationes non incipi, vel fieri sine Episcopi consensu, & authoritate, vt in cap. 9. sic in Concilio Vuormaciensi istorum fabricatorum fraus detecta fuit, qui edificauerũt ecclesias, vt aliarum cõpendia sua facerent quod prohibetur, idem fit in Concilio Africano cap. 50.

Porrò templorum deiectiones aduersariorum & hæreticorum probant Cæsares, vt Arcadius & Honorius qui omnia loca, & collegia adimerunt hæreticis l. cuncti hæretici. C. de hæret. in extrauaganti vnica, de relig. domib. Clemens quintus ex Concilio Viennensi Reguinorum, & Beguinarum cõuentus dissoluit aboleuit, & inhibuit, item templariorum militum collegia & ordinationẽ funditus substulit in Gallia, & alibi. Iure ergo diuino, & positiuo item, & ciuili Principes possunt & debẽt, omnia & singula hæreticorum cuiuscunque ordinis & status sint conuenticula deijcere, etiam si à nouo exstructa non sint ab eis, sed per vim à catholicis occupata, neque similium edificationi consentire, sed prohibere sumptusque, & legata pro eis ad fiscum redigere, omniaque ad religionem vnam solam veram & catholicam appropriare.

CA-

CAPVT VII.

An cogi poſsint hæretici ad religionem?

ADuerſus errantes & hæreticos maleque ſentientes de religione catholica, quod per cenſuras eccleſiaſticas & pęnas ad gremium eccleſię compelli poſſunt atque ſi iſtis contemptis noluerint ſatiſfacere gladio ſpirituali, ſecularem adiungendum eſſe ex ſupradictis & proximè ſequenti capite ſatis ſuperque patebit. Si enim temporales Principes bonorum ademptione in illos vti poſſunt l. ſi quis. C. de apoſtat. & medicinali ſeueritate etiam alijs corporalibus pęnis cogi optimo iure poterunt, habent enim & ipſi gladium in vindictam malorum, & laudem bonorum atque ex hoc miniſtri Dei conſtituti ſunt adeo quod fruſtrà illis data videretur poteſtas ſi neutiquam eādem exercere poſſent neque vllus eſt iudex ſine iuriſdictione, neque potentia quæ aliquando ad actum ſuum non perueniat, iure profecto diuino id apertiſſimum eſt ad hæreticorum violentiam comprimendam per Hieremiam diuinitus Iudæ Machabeo aureorum gladium fuiſſe porrectum ſicut legimus 2. Machab. cap. fin. Accipe gladium ſanctum munus à Deo in quo deijcies aduerſarios populi miei Iſraeli & Elias 4. Reg. 10. occidit prophetas Baal & Iehu, quæ quidem coactio Principum ſæcularium, vel maximum locum habet in ijs quæ ante ſuſceptam fidem in Chriſtum leuiter dereliquerunt, & pertinaciter contra eandem verum Dei cultum aſpernantur. Si verò de alijs agendum

dum foret qui nunquam fidem agnouerunt alio modo procul dubio loquendum erit, vbi non coactionibus, aut pœnis exterioribus sed beneuolentia, & paterna exhortatione animus ad assentiendum commouendus est, quemadmodum enim cogi non potest inuita voluntas, sic nec quæ debet esse spontanea religio, vt ait Tertullianus ad Scapulam in fine, non est religionis religionem cogere, quæ sponte suscipi debet non ui. & Sanctus Clemens Alexand. lib. 1. pedag. cap. 1. exhortatoria est vniuersa religio piusque Dei cultus, vt qui, & vitæ hic rectè degendæ, & futuræ desiderium menti cognatæ ingeneret. Sic apud Cassiodorum Iustiniano Imperatori scribens Theobaldus Rex cum diuinitas multas patiatur religiones esse, nos vnam non audemus imponere, retinemus enim legisse voluntariè sacrificandum esse Domino non cuiusquam cogentis imperio & hæc quidem coactio fieri non debet Iudæis, vel alijs infidelibus prout vsus ecclesiæ catholicæ hactenus obtinuit, & statuit seruandũ in posterum, nec ob alicuius Doctoris authoritatem in contrarium eundem est, cui authoritati ecclesiæ multum semper tribuerunt catholicissimi Imperatores quibus familiares semper erant Episcopi & ecclesiarum Antistites vt Costantino Siluester, Theodosio Ambrosius, qui nullo modo prætermisissent hoc ab eis impetrare si vidissent id consonum esse rationi quod scilicet infideles & Iudæi inuiti cogerentur ad fidem suscipiendam, non enim facienda sunt mala, vt eueniant bona ad Rom. 30. sed maximum malum ex hac coactione cõtra vsum ecclesiæ exortum legimus in Paulo Diacono lib. 21. hist. Rom. quod Iudæi coacti à Leone tertio Isauro Imperatore Orientis post quam à pseudoChristo Siro fuissent

decepti baptizari verum in contemptum Baptismi se denuo abluebant, & ad sacram mensam accedere iussisse alio cibotum genere contaminabant; ergo non est faciendum. Testantur idipsum quotidianæ experientiæ, quæ omnibus quia notæ sunt ex aliis pro hac totius quæstionis decisione aliud non afferemus, nisi solius Sancti Patris Augustini super hac re doctissimam disputationem quæ refertur à Gratiano 23. q. 4. cap. displicet, in quo modernornm hæreticorum contrapositiones eleganter, & dilucidè refutat quam quia omnibus necessariam esse, & vtilissimam scio, ideo hic adscribere eandem libuit. Ita ergo inquit Sanctus Augustinus: displicet tibi quod traheris ad salutem Dei cum tamen multos nostros ad pernitiem traxeris, quid enim volumus nisi te comprehendi & præsentari, & saluari ne pereas? Quia autem in corpore læsus es ipse tibi fecisti, qui mox adiumento tibi admoto vti noluisti, & te ad terram grauiter collisisti, nam vtique alius qui eductus est tecum collega tuus illæsus venit: quia talia ipse sibi non fecit, sed neque hoc putas tibi fieri debuisse, qui neminem existimas cogendum ad bonum, attende quod dixerit Apostolus: Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat & tamē multi, vt episcopatum accipiant tenētur inuiti producuntur, includuntur, patiuntur inuiti mala, quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni, quanto magis vos ab errore pernitioso in quo vobis inimici estis trahendi estis, & producendi ad veritatem, vel cognoscendam, vel eligendam non solum vt honorem salubriter habeatis sed etiam ne nequissimè pereatis? Dicis Dominum dedisse liberum arbitrium ideo non debere hominem cogi ad bonum: quare ergo illi de quibus supradiximus co-

dum foret qui nunquam fidem agnouerunt alio mo do procùl dubio loquendum erit, vbi non coactionibus, aut pęnis exterioribus sed beneuolentia, & paterna exhortatione animus ad assentiendum commouendus est, quemadmodum enim cogi non potest inuita voluntas, sic nec quæ debet esse spontanea religio, vt ait Tertullianus ad Scapulam in fine, non est religionis religionem cogere, quæ sponte suscipi debet non ui. & Sanctus Clemens Alexand. lib. 1. pedag. cap. 1. exhortatoria est vniuersa religio piusque Dei cultus, vt qui, & vitæ hic rectè degendæ, & futuræ desiderium menti cognatæ ingeneret. Sic apud Cassiodorum Iustiniano Imperatori scribens Theobaldus Rex cum diuinitas multas patiatur religiones esse, nos vnam non audemus imponere, retinemus enim legisse voluntariè sacrificandum esse Domino non cuiusquam cogentis imperio & hæc quidem coactio fieri non debet Iudæis, vel alijs infidelibus prout vsus ecclesiæ catholicæ hactenus obtinuit, & statuit seruandũ in posterum, nec ob alicuius Doctoris authoritatem in contrarium eundem est, cui authoritati ecclesiæ multum semper tribuerunt catholicissimi Imperatores quibus familiares semper erant Episcopi & ecclesiarum Antistites vt Costantino Siluester, Theodosio Ambrosius, qui nullo modo prætermisissent hoc ab eis impetrare si vidissent id consonum esse rationi quod scilicet infideles & Iudæi inuiti cogerentur ad fidem suscipiendam, non enim facienda sunt mala, vt eueniant bona ad Rom. 30. sed maximum malum ex hac coactione cõtra vsum ecclesiæ exortum legimus in Paulo Diacono lib. 21. hist. Rom. quod Iudæi coacti à Leone tertio Hauro Imperatore Orientis postquam à pseudoChristo Siro fuissent

dece-

decepti baptizari verum in contemptum Baptiſmi ſe denuo abluebant,& ad ſacram menſam accedere iuſsi ſe alio ciborum genere contaminabant; ergo non eſt faciendum. Teſtantur idipſum quotidianæ experientiæ, quæ omnibus quia notæ ſunt ex aliis pro hac totius quæſtionis deciſione aliud non afferemus, niſi ſolius Sancti Patris Auguſtini ſuper hac re doctiſsimam diſputationem quæ refertur à Gratiano 23.q.4.cap.diſplicet,in quo modernornm hæreticorum contrapoſitiones eleganter, & dilucidè refutat quam quia omnibus neceſſariam eſſe,& vtiliſsimam ſcio, ideo hic adſcribere eandem libuit. Ita ergo inquit Sanctus Auguſtinus: diſplicet tibi quod traheris ad ſalutem Dei cum tamen multos noſtros ad perni tiem traxeris, quid enim volumus niſi te comprehendi & præſentari, & ſaluari ne pereas? Quia autem in corpore leſus es ipſe tibi feciſti, qui mox adiumento tibi admoto vti noluiſti, & te ad terram grauiter colliſiſti, nam vtique alius qui eductus eſt tecum collega tuus illæſus venit: quia talia ipſe ſibi non fecit,ſed neque hoc putas tibi fieri debuiſſe, qui neminem exiſtimas cogendum ad bonum, attende quòd dixerit Apoſtolus: Qui epiſcopatum deſiderat,bonum opus deſiderat & tamē multi, vt epiſcopatum accipiant tenētur inuiti producuntur, includuntur, patiuntur inuiti mala, quæ nolunt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni,quanto magis vos ab errore pernitioſo in quo vobis inimici eſtis trahendi eſtis, & producendi ad veritatem, vel cognoſcendam, vel eligendam non ſolum vt honorem ſalubriter habeatis ſed etiam ne nequiſsimè pereatis? Dicis Dominum dediſſe liberum arbitrium ideo non debere hominem cogi ad bonum: quare ergo illi de quibus ſupradiximus co-

gantur ad bonum, attende ergo, & considera quod ideo voluntas bona misericordia impenditur vt mala voluntas hominis diligatur. Nam quis nesciat nec damnari hominē nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem, non tamen ideo qui diligantur, malæ suæ voluntati impunè, & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, etiam à malo prohibendi, & ad bonum sunt cogēdi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israelitæ recusantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur, si verò voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus vti pessima voluntate qua persequebatur ecclesiam sed prostratus est, vt cęcaretur, cęcatus est vt mutaretur, mutatus est, vt mitteretur missus est, vt qualia fecerit in errore talia pró veritate pateretur? si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati; quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus, ac domitus dirigatur. Vnde idem Salomon dicit tu percutis eum virga animā autem eius liberas à morte, si autem mala voluntas semper suæ permittēda est libertati quare corripiuntur negligentes pastores & dicitur eis errantem non reuocastis, perditum non inquisistis, & vos oues Christi estis characterem dominicum portatis in facie quod accepistis sed erratis & peritis. Non ideo vobis displiceamus: quia recipimus errātes, & quærimus perditos, melius enim facimus voluntatē Domini monentis si vos ad ouile eius redire cogamus quam consentiamus voluntati errantium vt perire vos sinamus. Noli ergo iam

dicere

dicere quod te assiduè dixisse audio, sic volo errare, sic volo perire, melius hoc omnino perire non permittimus, quantum possumus. modo quod te in puteum quo moreris misisti, vtique libera voluntate fecisti sed quam crudeles essent serui Dei si huic malæ voluntati tuæ te permitterent, & non te de illa morte liberarent? Quis eos non merito culparet? Quis impios non recte iudicaret? & tamen tu te volens in aquam misisti, vt moreris, illi te nolentem leuauerunt de aqua, ne moreris, tu fecisti secundum voluntatem tuam, sed in pernitiem tuam, & illi contra voluntatem tuam, sed contra mortem tuam. Si ergo salus illa corporalis sic custodienda est vt etiã in nolentibus ab eis qui eos diligunt seruetur, quanto magis illa spiritualis in cuius desertione mors æterna metuitur quamquam & in ista morte quam tibi tu ipse voluisti inferre, non solum ad tempus, sed etiam in æternum moreteris: quia & si non ad salutem non ad ecclesiæ pacem non ad Christi corporis vnitatem, non ad sanctam, & indiuiduam charitatem, sed ad mala aliqua cogereris, nec sic tibi ipse mortem inferre debuisti: considera scripturas diuinas. & discute quantum potes & vide vtrum hoc fecerit aliquis iustorum aliquando, atque fidelium, cum ab eis tanta mala perpessi sunt qui eos ad interitum non ad vitam (quo compelleris) adigebant, vt post pauca repetis sicut audio, quod in Euangelio scriptum est recessisse à Domino septuaginta discipulos & arbitrio suæ malæ, atque impiæ discessionis fuisse permissos cæterisque duodecim qui remanserant fuisse responsum, nunquid & vos vultis abire? & non attendis: quia tunc primum ecclesia nouello germine pullulabat, nondum cõpleta fuit illa prophetia, & adorabunt eum omnes reges ter-

ræ, omnes gentes seruient ei, quod vtique, quanto magis impletur, tanto maiore vtitur ecclesia potestate, vt non solum inuitet, sed etiam cogat ad bonum, hoc Dominus significare volebat, quod quam uis haberet magnam potestatem prius tamen elegit commendare humilitatem. Hoc etiam in illa conuiuij similitudine satis euidenter ostenditur vbi misit ad inuitatos, & venire noluerunt, & ait seruo, exi cito in vias, & plateas, & vicos Ciuitatis & pauperes ac debiles cęcos, & claudos introduc huc, & ait Domino seruus factũ est, vt imperasti, & adhuc locus est, & ait Dominus seruo, exi in vias, & sepes & compelle intrare, vt impleatur domus mea.

Vide nunc quemadmodum de illis qui primo venerant dictum est introduc eos, nunc dictum est, compelle ita significata sunt ecclesiæ primordia ad huc crescentis vt essent per vires compellendi, hactenus Sanctus Augustinus. Cui accedunt Imperatorum & Regum decreta, & mandata. Nabucdonosor Rex Dan. 3. videns illęsos ex camino ignis ardentis tres pueros, egredi illos iussit, edictumque proposuit, vt quicunque blasphemiam loqueretur aduersus Deum ipsorũ occideretur, ac domus eius vastaretur, sic Darius Rex Dan. 6. edixit. Pax vobis multiplicetur à me constitutum est decretum, vt in vniuerso Imperio, & regno meo tremiscant, & paueant Deum Danielis, ipse est enim Deus viuens, & æternus in sæcula, & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius vsque in æternum, ipse liberator atque saluator faciens signa, & mirabilia in cœlo, & in terra, qui liberauit Danielem de lacu leonum. Hæc Darius.

Rex Cyrus sic edixit 2. Paralip. cap. vltimo, 1. Esdræ 1. cap. hæc dicit Cyrus Rex Persarum omnia

regna

regna terræ dedit mihi Dominus Deus cęli & ipse præcepit mihi, vt ei ædificarem domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa qui ex vobis est in omni populo, cuius sit Dominus Deus suus cum eo ascendat in Ierusalem, quæ est in Iudæa & ædificet domum Domini Dei Israel; hæc Cyrus. Denique Imperatores Gratianus Valent. & Theod. ad populum vrbis Constantin. l. 1. C. de summa Trinit. Cunctos populos quos clementiæ nostræ regit imperium in tali volumus religione versari quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, religio vsque ad huc ab ipso insinuata declarat, quamque Pontificem Damasum sequi claret & Petrum Alexandriæ Episcopum virum apostolicæ sanctitatis, hoc est, vt secundum apostolicam disciplinam euangelicamq; doctrinam Patris & Filij & Spiritus Sancti vnam deitatem sub pari maiestate, & sub pia trinitate credamus: Hanc legem sequentes christianorum catholicorum nomen iubemus amplecti reliquos verò dementes vesanosque iudicantes, hæretici dogmatis infamiam subire, diuina primum vindicta, post etiam motus animi nostri quem ex cęlesti arbitrio sumsperimus vltione plectendos.

Huic eiusdem Sancti Augustini addendum contra Petilianum eloginm, ad fidem nullus est cogendus vt dicitis, sed per seueritatem imo & per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari, nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur, sed tamen vltrix male viuendi disciplina præpostera est, nisi cura præcedens benè viuendi doctrinam prætendat, sic igitur quod aduersus vos leges constitutæ sunt non eis benefacere cogimini, sed malefacere prohibemini: Nam

bene-

benefacere nemo poterat nisi elegerit, nisi amauerit quod est in bona voluntate, cum aliquid aduersus vos leges constituunt admoneri vos credite, vt cogitetis quare ista patiamini. Si propter iustitiam re vera illi persecutores vestri sunt, beati autē vos, qui persecutionem passi estis propter iustitiā: quia possidebitis regnum cęlorum. Si autem propter ini quitatem schismatis vestri illi quidem correctores vestri sunt, vos autem sicut cæteri diuersorum scelerum rei, qui pęnas legibus pendent, profecto infelices, & in hoc, & in futuro sæculo eritis.

CAPVT VIII.

An iure se intromittere possit Princeps pro rebus fidei & religionis.

NVllam principibus sæcularibus competere iurisdictionem in diuinorum administrationē, supra in primo libro, vbi diuersam vtriusque potestatis ecclesiasticæ & temporalis probauimus esse potestatem diximus, cum enim sęculares sint rebus suis attendere debent, sicut & ecclesiastici, ne sęcularibus negotijs se se admisceāt, nec vnquam peior esse potuit status quam cum non sua quisque præstat, & functionum munera interrumpūtur: munus quippe Regis est, dimittere sacra, & tractationem plenam religionis ecclesiæ, secundum eius & Dei præcepta viuere, vt in reliquis non superstitionibus studere, sed arma strenue quando, quomodo, & contra quos oportet tractare. Sicut enim pro Monstro habetur, si quis videat Monachos solitarios, aut alias personas ecclesiasticas arma mouere, & curare,

re, vel exercere nisi ex ingenti causa, & dispensatione apostolica id facerent, sic pro monstro habendus is esset Princeps, aut Rex, qui cum armis, & sęcularibus negotijs, vna profiteretur regularium, & solitariorum, aut aliorum ecclesiasticorum munus, cum quis suscipit militiam cęlestem desinat esse re vera miles sæculi. cap. vnico. de vass. mil. qui arma deposuit, secundo lib. feud. & ideo amittit feuda factus clericus possunt insuper pastores ecclesiasticos Episcopos Archiepiscopos interpellare, vt sua curent offitia ab ecclesia, & summo Pontifice imposita. Ipsi autem Principes debent habere secum optimum aliquem non ambitiosum, aut curialem sacerdotem confessorem, & elemosinarios, in offitio illorum illis obtemperare vt christianum hominem decet, sed ad alia eos peruenire, quæ muneris sui non sunt, pati non debent, nisi in negotijs ad quæ adhibenrur sint exercitati, quales sunt plures Episcopi, & clerici in consilio Principum propter merita, probitatem, & rerum aliorum peritiam admissi. Interim ipsi Principes non debent obliuisci quæ muneris sui sunt, magnanimitatem executionem iustitiæ, aut gladij in facinorosos & rebelles proditores, & contemptores ministerium; adhibitis in Consilium proceribus & viris potentioribus peritis in transigendis negotijs Regni & Prouintiarum, & si quæ sunt quæ ad religionem pertineant illa debent remittere tractanda, & examinanda, vel summo Pontifici, vel Episcopis & ecclesiasticis personis: satis enim oneris ipsi habent in exequendo munere sæcularis principatus, vt de spiritualibus ad quæ vocati non sunt se immiscere, aut impedire non debeant.

Scio multorum ista frequenter eructare fauces

&

& Principum catholicorum assiduitatem, & solicitudinem pro conseruanda religione rebusq; fidei, vel plane contemnere, vel minimè necessarium existimare. At verò eorum hæc sunt velamenta quorum conscientia turget iniquitatibus & mores corrupti sunt, nec gloriam quærunt Iesu Christi sed ipsorum commodum, & religionis decrementum: proinde necessarium iudicauimus hac de re quippiam disserere, & videre qua ratione etiã pertineat ad principes, ecclesiasticam disciplinam vel promouere, vel collapsam restituere.

Primum ergo istud dicimus propriè ac principaliter res fidei & si quæ alia sunt quæ ad ecclesiæ ornamentum fideique, & religionis splendorem pertinent spectare, ad summum Pontif. & Episcopos, aliasque ecclesiasticas personas, quia tantum Principes constituti sunt etiam à Deo superiores, & habent gladium à Deo in pœnam malefactorum, & laudem bonorum, ipsorum profectò aliqua pars etiam erit vt ecclesiæ contribuant, qua ratione maxime iuuari poterit ecclesia gladio sæculari contra contumaces, rebelles & contemptores, ecclesiasticarum censurarum, quales ipsa etiam ecclesia remittit ad sæcularem potestatẽ, vt patet in cap. cum non ab homine, tit. de iudicijs, ergo ipsi habent aliquam potestatem in ecclesiam, non quidem directiuam, qualem habent Episcopi, & alij, sed coerciuam & defensiuam, ideoque sæculares potestates in hac causa, quæ fidei est, & religionis, non minus diligentes esse debent, quam ipsi Pontifices ad conseruandas leges ecclesiasticas, illis suas similes coniungendo: quod etiam demonstrant omnes tituli in corpore iuris tam ecclesiastici quam ciuilis, vt de sacrosanctis ecclesijs, de summa Trinit. & fide cath.

de episcop.& cleric. de hæret. de episcopali audientia. ex qua coniunctione legum ciuilium, & canonum ecclesiasticorum pulcherrimam orire sympho niam dixit Iustinianus, cuius sententiam, vt ab optimo Principe profectam, orientales Episcopi ad Tharasium constant.m scribentes, mirificè commendant, vt patet ex secundæ synodi Nicenæ act. tertia, sacerdotalis dignitas inquiunt imperij sanctificatio est,& confirmatio: Imperium verò sacerdotalis robur & potentia: Qua de re sapiens quispiam Rex & inter Reges facile beatissimus dicere solebat, maxima dona, quæ à Deo hominibus data sunt sacerdotij dignitatem, & Imperium existimaui, illa enim cęlestia curat, & dispensat, hoc autem legibus æquis, & iustis omnia quæ in terris fiũt procurat, nec alias magis regnum dilatatur, nec sacerdotium prouehitur nec vtrumque cohonestatur, quam cum fęlici confęderatione Deo omni ex parte iunguntur. Vnde Imperium,& sacerdotium pari passu ambulare dicuntur.

Manifestum esse potest, quantum profuit ecclesiæ catholicæ authoritas Constantini in perdendis superstitionibus idololatrarum, quantumque præclara fuerit illa lex. C. de summa Trinit. & fide cathol. Grat. Valent. & Theodos. Imperatorum, cunctos populos quos clemètiæ nostræ regit imperium &c. extant & insuper aliæ constitutiones principales quæ imponant necessitatem clericis viuendi secundum sacros Canones, quæque eos arcent iuxta eosdem canones à negotijs sæcularibus, quæ immunitates ecclesijs & personis ecclesiasticis concessas sanciunt conseruant,& aduersum eas quippiam fieri animaduersionibus impositis prohibent; & quam uis clericos intra sceptrum suum non contineant ta-

N men

men laicos & eosdem intra fines debitæ reuerentię & obseruantiæ retinent, vt in constitut. Cassa de sacrosanc. eccl. in C.

Magis verò ad rem videtur facere quod legitur Iudicum lib. cap. 17. vbi assignatur ratio quare Micha incidit in idololatriã, & fecit sibi idola, & sacer-
„ dotem & ædiculas sacratas pro eis, In diebus illis
„ (inquit) non erat Rex in Israel sed vnusquisque
„ quod sibi rectum videbatur faciebat, idem reperi-
„ tur in l. 18. & finali vltimis verbis.

Constans est omnium sententia, ecclesiam plurimum indigere auxilio brachij sæcularis, pro executione sententiæ prælatorum quam exhberi Episcopis mandat lex sanctissimorum Imperatorum. C. de episcop. & cleric. Sic & ipsi Pontifices concedunt potestatem inquisitoribus fidei & alijs prælatis inuocare brachium sæculare. cap. officium. de hæret. in sexto, & cap. quoniam plerisque, de offic. ordin. c. prodest, 25. q. 5. idque in supplementum ecclesiasticæ potestatis, quæ vbi non habet quod amplius faciat inuocat sæcularem potestatem, quam facere, & operari sinit, prædicto capite, cum non ab homine de iud. sic est casus expressus in c. filijs. 16. q. 7. vbi licet inuocare Regem, vel Principem contra Metropolitanum, qui bona ecclesiæ dissipat, vt eum coerceat, & ecclesiam indemnem conseruet, cum enim per ecclesiam corrigi nõ posit, oportet quod per sæcularem potestatem insufficientia ista suppleatur, ne delicta maneant impunita.

Sic Casiodorus scribens de summo bono lib. 3. sent. cap. 53. probat intra ecclesiam necessarias esse Principum sęcularium potestates, vt quod non præualet sacerdos facere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem. Atque

Leo Papa in epistola 29. ad Pulcheriam Augustam prout citat eam Gratianus cap. res autem humanæ. 23.q.5.res humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia, & sacerdotales defendant authoritas, & S. Ambrosius lib. 1. de Patriarchis sicut Principibus & potestatibus fidem, & reuerentiam exhibere cogimur, ita sæcularium dignitatum administratoribus defendendarum ecclesiarum necessitas incumbit, quod si facere contempserint, à communione sunt repellendi, vnde in sequenti capite administratores, eadem causa, & quæstione dicitur, administratores planè sæcularium dignitatum qui ad ecclesiarum tuitionem, pupillorum ac viduarum protestationẽ, rapaciumq; refrenationem constituti esse procul dubio debent quoties ab Episcopis ecclesiasticis viris, conuenti fuerint eorum quærimonias attentius audiant, & secundum quod necessitas expetierit absque negligentia examinent & diligenti studio corrigant. Quid enim esset leges condere, aut canones constituere, si nullus esset qui executionem demandaret? parum certè est inquit Papa Gregorius decimus in cap. vbi periculum de electione in sexto. iura condere, nisi sunt qui ea teneantur exequi, ob hoc Dominos rectores offitiales Ciuitatis vbi erit summus Pontifex eligendus constituit. Sic mandauit Leo decimus summus Pontif. in virtute sanctæ obedientiæ nomine suo, & suorum successorũ Pontificum Regi Franciæ eiusdemq; successoribus publicari facere, & inuiolabiliter obseruari per se, vel per alium omnia & singula, quæ continentur in concordatis & statutis illorum. In Gallia enim remedium appellationis ab abusu notorio personarũ, vel iudicum ecclesiasticorum deuoluit causam ad cu-

rias ſupremas quæ nomine regio curat, vt iura, & canones eccleſiaſticaq; diſciplina conſeruetur, & vlterius non progreditur, quam ſibi conceſſum eſt, id que optimè factum eſt, prohibitum ſiquidem eſt in lege ne eccleſiaſtici in præiuditium ſui Principis, vel de temporalibus iudicent, aut diſponant, vt in l. conſulta diualia. ff. de teſt. videntur enim tunc eccleſiaſticæ perſonæ à ſuo munere reſilire, immiſcendo ſe ſæcularibus, quod etiam Saluator noſter cauendum eſſe ſuo exemplo docuit Lucæ 12. quando petitus fuit iudex in temporalibus. Magiſter dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem, reſpondit, homo, quis me conſtituit iudicem, aut diuiſorem ſuper vos? quamuis licitè id fieri potuiſſet. Vnde & in hodiernum vſque diem in Curijs Principum ſi appellatio fiat in rebus quæ ſunt fori eccleſiaſtici, vel ex ignorantia iuris, vel per abuſum notorium, tunc Principes, ſeu eorum curię non iudicant de his ſed ſolum de abuſu, & emendato illo remittunt cauſas ad iudices ordinarios clericorum, ſicque ſolum de abuſu iudicant, in quantum lex Canonica ſeu priuilegium illis à ſummo Pontifice conceſſum, ſuffragatur, quia in contrarium faciētibus prouiſum iam eſt per Clementinam primam, de pœnit. neque in hoc quod iudices ſæculares id ſatagunt, improbandum eſt, cum vnicuique liceat etiam contra quoſcunque ſuam iuriſdictionem etiam in pęnali iuditio defendere, cum ergo ita appellatum fuerit, merito eidem eſt deferendum, iuxta ea quæ dicuntur in l. 1. ff. ſi quis dicenti ius non obtemperauerit, multo ergo magis, quando ſic ex concordatis alijſque priuilegijs vt in Gallia conuentum eſt. Tenentur enim iuditia ſibi inuicem manus porrigere, & ſe mutuo defendere.

Inter

Inter ethnicos etiam quantumuis religionis cura pontificibus relicta fuiſſet à Regibus, tamen Principes non ita omnem religionis ſolicitudinem ablegauerunt vt negligere viderẽtur rerum ſacrarum. Res enim religionis cum violatur impunè, & cum in ea cuilibet audendi ex arbitrio conceditur facultas, minatur Principatibus vna cum religionis defenſione ſubuerſionem, ſic Dionyſius Halicarnaſ. in ſecundo, teſtatur id Liuius lib. 25. quod Marcus Attilius prætor vrbis cui cum à Senatu res religionis comendata fuiſſet is in concione ſenatus conſultum recitauit & edixit vt quicunque libros vaticinos præcationeſve aut artem ſacrificandi conſcriptam haberet eos libros literaſque (ecce certo termino conſtituto) antè Kalendas Aprilis deferret, nec quis in publico ſacrove loco nouo aut externo ritu ſacrificaret. admonet & lib. 39. ſępe hoc patrum maiorumq; ætate negotium magiſtratibus datum vt ſacra externa fieri vetarent, quorum omniũ prohibitio magnam authoritatem obtinuit non ſolum in iubendo, ſed etiam in exequẽdo propterea quod iam hominibus perſuaſum fuit de cultu diuino etiã peregrino ſe in Deorũ offenſam facere ſi quid contra eorum ceremonias, quamuis prohibitas tentarent; tanta enim eſt nominis religionis reuerentia, vt ſæpe non ſubſtineat, quæ malè ſub eo prætextu fiunt emẽdari, niſi ab aliquibus de quibus ante alio qui bonam opinionem conceperint. Vnde Lælius Aemilius Paulus vt eſt apud Valer. Max. lib. 1. c. 3. conſul. cum Senatus. Serapidis & Iſadis Phana diruenda cenſuiſſet eaque nemo opificum attingere auderet poſita prætexta ſecurim arripuit.

Cum ergo, & lege diuina ciuili, & naturali Principes ſæculares Dei cultum, & diſciplinam eccle-

ſiaſticam

siasticam fidemq; catholicam, non tam sanciendo, quam defendendo, & iubendo teneantur iuuare, & propagare modo iam explicato, nulli dubium est quin si ita vti à sanctissimis Pontificibus & Concilijs admonentur offitij sui, sedulo præstiterint, & veri pastoris munus faciant, semperq; obsequentes in suis legibus habeant executores: quantumcunque inde alij debacchentur faciem addentes negligentiæ suæ minimeq; illorum iussionibus obsequi volentes, sic enim hoc posito maior erit in populo timor & reuerentia in clerum, & clerus paratior in seruitio diuino, habent enim ex vtroque, quod reformident, & ecclesiæ censuram quantum ad animam, & sæcularium Principum, quantum ad corporis commoda debitum respectum: Quorum verò adhuc mens impia est, quod talia principibus tribuamus, recordentur obsecro quantum laboris insumpserint summi Pontifices ad continendam disciplinam spiritualibus remedijs & propter malitiam sæculi, vel parum, aut nihil profecisse contra contumaces donec oportuerit auxilio, & subsidio vti sæcularium Principum qui à Deo sunt dati ad laudem bonorum, & vindictam malefactorum proinde isti relatores (vti videre volunt) iustitiæ zelo inordinato subtrahere volentes auxilium sæculare ecclesiæ causam ecclesiæ ad pernitiem præcipitem dabunt reprobantes ea quorum rationes ignorant.

CA-

CAPVT IX.

Quantum Principum sæcularium in ecclesiam profuerit cura & vigilantia?

MEminit huius rei Diuus Paulus ad Romanos 10. cap. dum inquit quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? vnde factum est quod Deus in lege veteri semper & continuo iussit prædicari legem, & præcepta eius: non recedet inquit Deus Iosue 1. cap. volumen legis ab ore tuo, sed in eo meditaberis diebus, ac noctibus, vt custodias, & facias omnia quæ sunt scripta in eo tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Ex intermissione concionum & prædicationis verbi diuini quid aliud nisi in populo summa iniquitas & ignorantia Dei omnipotentis, contemptus magistratus, & assiduitas ineuitabilis ad omnia viturum genera, tametsi enim aliqui sibi, abstinendum putant à prædicatione verbi Dei, vel quod habeant principem catholicum, vel cognoscentem voluntatem Dei, vel ideo quod nolint audire verbum Dei, dicentes, se non posse ire ad ecclesiam, & diuina audire, vnde scrupulum accipiãt, & fortè conuertantur, hæc enim sunt caluæ excusationes, & canes muti non valentes latrare, nunquid enim sufficiet populum habere catholicum aut credentem in Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi, an ignorant quod nisi continuo irrigetur

hortus

hortus fubito arefcent omnia, prauamq; à natura hominis voluntatem ad malum? an ignorant fcientiam hominis nullam effe nifi etiam bonorum operum exercitatione eandem demonftrent aut fortè putant fe fufficienter fcire voluntatem Dei, & præcepta eius? Sanè experiētia didicimus quando (vti fieri folet) à bonis paftoribus de profectu & fide experientiam habere voluerint in populo fuo, minus quam decem annorum puerculum etiam grandiores refpondere potuiffé adeo quod quærendum fit eos adhuc lactè indigere, & tenui cibo, atque dum magiftri effe deberent propter tempus pueri effecti funt, quibus prima rudimenta fidei inculcanda fint. accedit & aliud commodum frequenter Dei verbum cōcionari, & prædicari quod fcilicet licet non omnes emolliantur & plures ex auditione illius obturentur, credunt tantum illi qui prædeftinati funt ad vitam æternam, reuocantur & auditores vel nolentes præ pudore aut timore iuditij Dei, à vitijs, faltem à quibūfdam.

Nonne exemplo eft omnibus Hærodes ille nequiffimus & fceleratiffimus qui ad prædicationem diui Io. eum metuebat, & obferuabat eum, & multa eo audito faciebat; infeminantur enim benè viuēdi præcepta fine quibus fiūt homines ficut equus & mulus in quibus non eft intellectus.

Quod verò caufenter aliqui populū effe ita alienum à verbo Dei vt nolit conuenire ad audiendum illud, & chatedras planè vacuas videri, & concionatores, vel viginti, vel pauciores auditores habere, & eiufmodi prædicatores quia ipfi faftidiunt laborem, cuti culamque fuam curant grauiffimifq; fcatent fceleribus, ne fortè fi populum crebrius de peccato fuo corripiant ipfi à populo redarguantur, fubtiment,

timent, & mille excusationes prætendunt non cogitantes, quod offitium illorum non ex multitudine auditorum, sed ex offitio acceptato, & imposito dependeat, neque excusantur si noluerunt venire ad conciones, sed reddent ipsi rationem prædicatores si per ipsos stetit quo minus vocarentur, secundum datam sibi à Deo potestatem iuxta illud 2. Timot. cap. 4. prædica verbum insta opportunè importunè argue obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina, & ad Titum cap. 1. increpa illos duce vt sani sint in fide.

Quod verò alij dicunt populum esse catholicum, & credentem ideo non tantis indigere stimulis, & exhortationibus ij scire debēt quod proficere oportet, & crescere de virtute in virtutem, de opere bono in aliud, & in virum perfectum in consumationem sanctam.

Ad hunc ergo prædicādi verbum Dei defectum supplendum opus est grandi remedio solliciteque aduertendum, vbi radix malè voluntatis lateat, an in populo, aut in pastoribus, pro quo sufficient Episcopi & præsules ecclesiæ quorum est sibi commissum clerum offitij sui admonere, & vtilitatis, & necessitatis in populo, ne subtrahant illis verba legis & doctrinæ pabulum: similiter & populus sedulo exhortari debet quantum commodi inde fiat si diligenter verbum Dei audiant & custodiant illud in corde bono. quod illis scilicet fructum ferat in patientia; quodque statuta ab ecclesia dies festi obseruari debeant iuxta præceptum Domini vacandumque ab operibus seruilibus, alijsque modis omnibus persuadere debet, vt gustum accipiāt ad fastiditum verbum, seu cibum, ipsi enim sunt pastores, & medici spirituales ipsi nosse debent cultum pecoris

ſui, & aptas cuilibet pro inualeſcentis morbi remedia adhibere. Si verò nec admonitio paſtorum, neque cohortatio Epiſcoporum & præſulum proficiat, neque paſtores munere ſuo fungi, neque populus admonitionibus parere velint, aliud ſupereſt remedium quo & populus & magiſter cogi poterunt idque eſt penes Principes & magiſtratus ſæculares quemadmodum Moyſes Deuteron. 31. fecit & Politicorum auxilium acceſſit iubens congregari omnem populum ad audiendos ſermones eius de lege Domini, & ſicut pater familias apud Matthęum 22. iubet vocari ad cęnam inuitatos & compelli venire in vijs & ſępibus & alibi exiſtentes. Cęna autem illa aliud non eſt niſi ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium diuinaq; ſacramenta, quale vnum eſt verbum diuinum in quo ſicut in ſacris latent res eximiæ conſolationes diuinæ & profectus innumeri ad fęlicitatem æternam. Ad hoc obſeruandum audiendum & reuerēdum pertinet ad Principes prohibere quæ huic cultui diuino ſunt contraria: queve illud inficiunt, vt ſunt blaſphemiæ ſuperſtitiones hæreſes: quare puniunt inobedientes mulcta pecuniaria, carceribus, exilio, & bonorum confiſcatione: ſicque Nabucdonoſor edixit in toto regno ſuo, ne blaſphemetur nomen Domini, aut domus Dei vaſtetur.

Eſt inſuper & Principum ſæculariū monere prælatos eccleſiaſticos, vt dignos, & idoneos conſtituāt in populo Dei præcones, vigileſque ſint in grege ſuo, illoſque, qui valent & poſſunt & tamen nolunt prętare, expellant, alioſque volentes & potentes loco illorum ſubſtituant, aut quod ipſi hoc faciant quod per alios dignè, & vtiliter fieri nequit, datur enim benefitium propter offitium, & qui non poteſt offitium exequi, debet priuari fructibus benefitij

fitij

fitij capite latores de cler. excom. min. & c. pastorale. de appellat. Quod si nec hoc iuuat ipsi Principes politici procedere debent aduersus Decuriones tales per captionem fructuum benefitiorum, vt ex illis habeant alium bonum pastorem, & concionatorem, vtque sic vel ipse prælatus, aut parochus cogatur concionari, aut si nesciat per alium id muneris exequatur, & hoc principes posse patet exemplo Iohas Regis Ierusalem patet 4. Reg. c. 12. qui prohibuit sacerdotibus accipere pecuniam oblatam in sanctuario Dei à populo quod instaurarent sarta tecta tẽpli donec instaurata fuissent. Sic & per Amos prophetam deus minatur, væ optimatibus populi qui capita illorum sunt eo quod non compatiuntur super conditione Ioseph. Amos 6. manifestum hoc autem Principum magis patet executionis offitiũ, in ecclesiæ vtilitatem ex historia ecclesiastica lib. 7. cũ Antiochiæ ecclesia Paulum Samosatenum Episcopum Arianum propter impium suũ dogma excommunicasset isque nollet discedere ab ecclesia, neque facultates sedis Episcopalis relinquere inuocato adhoc bracchio sæculari Imperatoris Aureliani, coegit ipsum relinquere domum Episcopi; & facultates, non obstante quod factionem multam ad se traxisset, quorum confidebat potentia. Si ergo Ethnicus Princeps talia pro honore, & vtilitate Ecclesiæ & pastorum eius præstitit, qualia non audebunt Principes catholici pro defensione religionis & Prouinciarum suarum pace & emolumento?

Aliud non minus exitiosum Reipublicæ moderatoribus præcauendum est periculum in benè ordinatis clericorum, & religiosorum conuentibus, vbi bonum & sanctum ab initio propositum fuit nutriendi pauperes scholasticos & doctores, haben-

di professores vt ingenia illorum penuria non reuocarentur à bonis discendis literis. In religionis quoque negotijs cathedralia collegiorũ capitula nihil aliud erant quam Senatus & concilia episcoporum qui caput faciebat, illi verò corpus. In alijs ecclesijs collegialibus cultus diuini augendi causa, plures congregati certis adhibitis, illisque optimis legibus viuendi. In religionibus & regularibus cenobijs feruore deuotionis, curationis sęcularium rerum constans propositum, obedientia, & castitatis ex animo & mediatè emissum votum, viuendi modum celebrem exemplatem plausibilem honorandum fecit.

Hæc fuit veterum ecclesiæ pastorum & Antistitum intentio, hic animus, hoc propositum ideo, & parce, & piè viuebant plurimaq; pro honore Dei coaceruabant religionis ergo & pietatis adaugendæ gratia, at successu temporis declinatum est à priori vitæ constituto à rigoroso illo viuendi modo, ab habitu, & religionis ordine. Episcopi etiam rem suam facere cęperunt plurima in cathedralibus ecclesijs seorsum à capitulo habere, longiusq; habitationes suas aliunde extruere, cum capitulo viuendi modũ fastidire, hinc dereliquerunt collegia capitula, & ipsas ecclesias dehinc curiales facti & aulici, substituerunt vicarios, sicque capitulũ sine capite monstrum effectum est, nec aliud præter nomen retinuerunt amplius canonici: raro assidentes offitijs diuinis rarius in choro, rarissimè in Capitulis; bona diripiuntur & abligariuntur ab ipsis, edifitia corruunt, sæculares irrumpunt bona tam mobilia, quam immobilia vendicantes hæreses insurgunt, & quibus ante cura Deus religioq; sancta, nunc esca, & venter est.

Quid verò de regularium cęnobijs aliud existimandum

mandum putas, vbi collectis diuitijs paulatim labescunt religionis habenæ, & monasticæ disciplinæ, obedientiæ, castitatis, & paupertatis vestigia nulla supersunt, sunt ad hoc plerumque abbates cõmendatarij sæculares, regularum ignari, se ipsos nescientes superbi, inflati, luxuriosi, prodigi, aspernantes bonorum virorum consilia, sibijpsis fidentes arrogantes, cõtemptores politicorũ magistratuum, conuiuantes in mensis, & spumantes propriam libidinem. Videre est cum dolore, & non sine lachrymis claustrales fieri sæculares, monachos cum omnibus circumeuntes nil præter habitum de religione gerentes atque sub ouina pelle lupum canemq; sporcissimũ mentientes. hoc verò deplorandum malum vnde originem sumpsit? an non quia Abbates, & superiores facti sunt ex sæcularibus ex aulicis mimis, & histrionibus? quorum vita leuis, doctrina inconstans animus peruersus, nec canonicè electi, sed per gratiam humanam, fauorem, simoniam, aut aliunde intrusi inuolarunt, regnarunt, rapuerunt, & disgregauerunt: quia verò hi peiores sunt ipsis quorũ curam susceperunt mirum non est si totum monasterium intercidat? & hæc quidem sunt manifestissima, neque vllo prætextu cęlari possunt, aut effugerẽ princeps, contraria enim iuxta se posita clarius elucescunt vt sunt sæculares, & religiosi qui sine difficultate ab inuicem discernuntur.

Et certè si velimus dicere, quod verissimum est diuitias monasteriorum retentas, & non dispensatas pauperibus, alicubi effecisse, vt ibidẽ religio, & cultus diuinus diminutionem, ne dicam peius acceperint: etenim diuitiæ in causa sunt cur sæculares ambiant præposituras & abbatias, siue in commendam, siue in coadiutorium, vel alio modo nihil interest,

siasticam fidemq; catholicam; non tam sanciendo, quam defendendo, & iubendo teneantur iuuare, & propagare modo iam explicato, nulli dubium est quin si ita vti à sanctissimis Pontificibus & Concilijs admonentur offitij sui, sedulo præstiterint, & veri pastoris munus faciant, semperq; obsequentes in suis legibus habeant executores: quantumcunque inde alij debacchentur faciem addentes negligentiæ suæ minimeq; illorum iussionibus obsequi volentes, sic enim hoc posito maior erit in populo timor & reuerentia in clerum, & clerus paratior in seruitio diuino, habent enim ex vtroque, quod reformident, & ecclesiæ censuram quantum ad animam, & sæcularium Principum, quantum ad corporis commoda debitum respectum: Quorum verò adhuc mens impia est, quod talia principibus tribuamus, recordentur obsecro quantum laboris insumpserint summi Pontifices ad continendam disciplinam spiritualibus remedijs & propter malitiam sæculi, vel parum, aut nihil profecisse contra contumaces donec oportuerit auxilio, & subsidio vti sæcularium Principum qui à Deo sunt dati ad laudem bonorum, & vindictam malefactorum proinde isti relatores (vti videre volunt) iustitiæ zelo inordinato subtrahere volentes auxilium sæculare ecclesiæ causam ecclesiæ ad pernitiem præcipitem dabunt reprobantes ea quorum rationes ignorant.

CAPVT IX.

Quantum Principum sæcularium in ecclesiam profuerit cura & vigilantia?

MEminit huius rei Diuus Paulus ad Romanos 10. cap. dum inquit quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? vnde factum est quod Deus in lege veteri semper & continuo iussit prædicari legem, & præcepta eius: non recedet inquit Deus Iosue 1. cap. volumen legis ab ore tuo, sed in eo meditaberis diebus, ac noctibus, vt custodias, & facias omnia quæ sunt scripta in eo tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Ex intermissione concionum & prædicationis verbi diuini quid aliud nisi in populo summa iniquitas & ignorantia Dei omnipotentis, contemptus magistratus, & assiduitas ineuitabilis ad omnia viturum genera, tametsi enim aliqui sibi, abstinendum putant à prædicatione verbi Dei, vel quod habeant principem catholicum, vel cognoscentem voluntatem Dei, vel ideo quod nolint audire verbum Dei, dicentes, se non posse ire ad ecclesiam, & diuina audire, vnde scrupulum accipiāt, & fortè conuertantur, hæc enim sunt caluæ excusationes, & canes muti non valentes latrare, nunquid enim sufficiet populum habere catholicum aut credentem in Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi, an ignorant quod nisi continuo irrigetur

hortus

hortus subito arescent omnia, prauamq; à natura hominis voluntatem ad malum? an ignorant scientiam hominis nullam esse nisi etiam bonorum operum exercitatione eandem demonstrent aut fortè putant se sufficienter scire voluntatem Dei, & præcepta eius? Sanè experiētia didicimus quando (vti fieri solet) à bonis pastoribus de profectu & fide experientiam habere voluerint in populo suo, minus quam decem annorum puerculum etiam grandiores respondere potuisse adeo quod quærendum sit eos adhuc lactè indigere, & tenui cibo, atque dum magistri esse deberent propter tempus pueri effecti sunt, quibus prima rudimenta fidei inculcanda sint. accedit & aliud commodum frequenter Dei verbum cōcionari, & prædicari quod scilicet licet non omnes emolliantur & plures ex auditione illius obturentur, credunt tantum illi qui prædestinati sunt ad vitam æternam, reuocantur & auditores vel nolentes præ pudore aut timore iuditij Dei, à vitijs, saltem à quibusdam.

Nonne exemplo est omnibus Hærodes ille nequissimus & sceleratissimus qui ad prædicationem diui Io. eum metuebat, & obseruabat eum, & multa eo audito faciebat; inseminantur enim benè viuēdi præcepta sine quibus fiūt homines sicut equus & mulus in quibus non est intellectus.

Quod verò causenter aliqui populū esse ita alienum à verbo Dei vt nolit conuenire ad audiendum illud, & chatedras planè vacuas videri, & concionatores, vel viginti, vel pauciores auditores habere, & eiusmodi prædicatores quia ipsi fastidiunt laborem, cuti culamque suam curant grauissimisq; scatent sceleribus, ne fortè si populum crebrius de peccato suo corripiant ipsi à populo redarguantur, subtiment,

timent, & mille excusationes prætendunt non cogitantes, quod offitium illorum non ex multitudine auditorum, sed ex offitio acceptato, & imposito dependeat, neque excusantur si noluerunt venire ad conciones, sed reddent ipsi rationem prædicatores si per ipsos stetit quo minus vocarentur, secundum datam sibi à Deo potestatem iuxta illud 2. Timot. cap. 4. prædica verbum insta opportunè importunè argue obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina, & ad Titum cap. 1. increpa illos duce vt sani sint in fide.

Quod verò alij dicunt populum esse catholicum, & credentem ideo non tantis indigere stimulis, & exhortationibus ij scire debēt quod proficere oportet, & crescere de virtute in virtutem, de opere bono in aliud, & in virum perfectum in consumationem sanctam.

Ad hunc ergo prædicādi verbum Dei defectum supplendum opus est grandi remedio solliciteque aduertendum, vbi radix malè voluntatis lateat, an in populo, aut in pastoribus, pro quo sufficient Episcopi & præsules ecclesiæ quorum est sibi commissum clerum offitij sui admonere, & vtilitatis, & necessitatis in populo, ne subtrahant illis verba legis & doctrinæ pabulum: similiter & populus sedulo exhortari debet quantum commodi inde fiat si diligenter verbum Dei audiant & custodiant illud in corde bono. quod illis scilicet fructum ferat in patientia; quodque statuta ab ecclesia dies festi obseruari debeant iuxta præceptum Domini vacandumque ab operibus seruilibus, alijsque modis omnibus persuadere debet, vt gustum accipiāt ad fastiditum verbum, seu cibum, ipsi enim sunt pastores, & medici spirituales ipsi nosse debent cultum pecoris

sui, & aptas cuilibet pro inualescentis morbi remedia adhibere. Si verò nec admonitio pastorum, neque cohortatio Episcoporum & præsulum proficiat, neque pastores munere suo fungi, neque populus admonitionibus parere velint, aliud superest remedium quo & populus & magister cogi poterunt idque est penes Principes & magistratus sæculares quemadmodum Moyses Deuteron. 31. fecit & Politicorum auxilium accessit iubens congregari omnem populum ad audiendos sermones eius de lege Domini, & sicut pater familias apud Matthęum 22. iubet vocari ad cęnam inuitatos & compelli venire in vijs & sępibus & alibi existentes. Cęna autem illa aliud non est nisi sacrosanctum Missæ sacrificium diuinaq; sacramenta, quale vnum est verbum diuinum in quo sicut in sacris latent res eximiæ consolationes diuinæ & profectus innumeri ad fęlicitatem æternam. Ad hoc obseruandum audiendum & reuerēdum pertinet ad Principes prohibere quæ huic cultui diuino sunt contraria: queve illud inficiunt, vt sunt blasphemiæ superstitiones hæreses: quare puniunt inobedientes mulcta pecuniaria, carceribus, exilio, & bonorum confiscatione: sicque Nabucdonosor edixit in toto regno suo, ne blasphemetur nomen Domini, aut domus Dei vastetur.

Est insuper & Principum sæculariū monere prælatos ecclesiasticos, vt dignos, & idoneos constituāt in populo Dei præcones, vigilesque sint in grege suo, illosque, qui valent & possunt & tamen nolunt pręstare, expellant, aliosque volentes & potentes loco illorum substituant, aut quod ipsi hoc faciant quod per alios dignè, & vtiliter fieri nequit, datur enim benefitium propter offitium, & qui non potest offitium exequi, debet priuari fructibus benefitij

fitij capite latores de cler. excom. min. & c. pastorale. de appellat. Quod si nec hoc iuuat ipsi Principes politici procedere debent aduersus Decuriones tales per captionem fructuum benefitiorum, vt ex illis habeant alium bonum pastorem, & concionatorem, vtque sic vel ipse prælatus, aut parochus cogatur concionari, aut si nesciat per alium id muneris exequatur, & hoc principes posse patet exemplo Iohas Regis Ierusalem patet 4. Reg. c. 12, qui prohibuit sacerdotibus accipere pecuniam oblatam in sanctuario Dei à populo quod instaurarent sarta tecta tẽpli donec instaurata fuissent. Sic & per Amos prophetam deus minatur, væ optimatibus popul qui capita illorum sunt eo quod non compatiuntur super conditione Ioseph, Amos 6, manifestum hoc autem Principum magis patet executionis offitiũ, in ecclesiæ vtilitatem ex historia ecclesiastica lib. 7. cũ Antiochiæ ecclesia Paulum Samosatenum Episcopum Arianum propter impium suũ dogma excommunicasset isque nollet discedere ab ecclesia, neque facultates sedis Episcopalis relinquere inuocato adhoc bracchio sæculari Imperatoris Aureliani, coegit ipsum relinquere domum Episcopi, & facultates, non obstante quod factionem multam ad se traxisset, quorum confidebat potentia. Si ergo Ethnicus Princeps talia pro honore, & vtilitate Ecclesiæ & pastorum eius præstitit, qualia non audebunt Principes catholici pro defensione religionis & Prouinciarum suarum pace & emolumento?

Aliud non minus exitiosum Reipublicæ moderatoribus præcauendum est periculum in benè ordinatis clericorum, & religiosorum conuentibus, vbi bonum & sanctum ab initio propositum fuit nutriendi pauperes scholasticos & doctores, haben-

di professores vt ingenia illorum penuria non reuocarentur à bonis discendis literis. In religionis quoque negotijs cathedralia collegiorũ capitula nihil aliud erant quam Senatus & concilia episcoporum qui caput faciebat, illi verò corpus. In alijs ecclesijs collegialibus cultus diuini augendi causa, plures congregati certis adhibitis, illisque optimis legibus viuendi. In religionibus & regularibus cenobijs feruore deuotionis, curationis sęcularium rerum constans propositum, obedientia, & castitatis ex animo & mediatè emissum votum, viuendi modum celebrem exemplarem plausibilem honorandum fecit.

Hæc fuit veterum ecclesiæ pastorum & Antistitum intentio, hic animus, hoc propositum ideo, & parcè, & piè viuebant plurimaq; pro honore Dei coaceruabant religionis ergo & pietatis adaugendæ gratia, at successu temporis declinatum est à priori vitæ constituto à rigoroso illo viuendi modo, ab habitu, & religionis ordine. Episcopi etiam rem suam facere cęperunt plurima in cathedralibus ecclesijs seorsum à capitulo habere, longiusq; habitationes suas aliunde extruere, cum capitulo viuendi modũ fastidire, hinc dereliquerunt collegia capitula, & ipsas ecclesias dehinc curiales facti & aulici, substituerunt vicarios, sicque capitulũ sine capite monstrum effectum est, nec aliud præter nomen retinuerunt amplius canonici: raro assidentes offitijs diuinis rarius in choro, rarissimè in Capitulis, bona diripiuntur & abligariuntur ab ipsis, edifitia corruunt, sæculares irrumpunt bona tam mobilia, quam immobilia vendicantes hæreses insurgunt, & quibus ante cura Deus religioq; sancta, nunc esca, & venter est.

Quid verò de regularium cęnobijs aliud existi-

mandum putas, vbi collectis diuitijs paulatim labescunt religionis habenæ, & monasticæ disciplinæ, obedientiæ, castitatis, & paupertatis vestigia nulla supersunt, sunt ad hoc plerumque abbates cõmendatarij sæculares, regularum ignari, se ipsos nescientes superbi, inflati, luxuriosi, prodigi, aspernantes bonorum virorum consilia, sibijpsis fidentes arrogantes, cõtemptores politicorũ magistratuum, conuiuantes in mensis, & spumantes propriam libidinem. Videre est cum dolore, & non sine lachrymis claustrales fieri sæculares, monachos cum omnibus circumeuntes nil præter habitum de religione gerentes atque sub ouina pelle lupum canemq; sporcissimũ mentientes. hoc verò deplorandum malum vnde originem sumpsit? an non quia Abbates, & superiores facti sunt ex sæcularibus ex aulicis mimis, & histrionibus? quorum vita leuis, doctrina inconstans animus peruersus, nec canonicè electi, sed per gratiam humanam, fauorem, simoniam, aut aliunde intrusi inuolarunt, regnarunt, rapuerunt, & disgregauerunt: quia verò hi peiores sunt ipsis quorũ curam susceperunt mirum non est si totum monasterium intercidat? & hæc quidem sunt manifestissima, neque vllo prætextu celari possunt, aut effugere princeps, contraria enim iuxta se posita clarius elucescunt vt sunt sæculares, & religiosi qui sine difficultate ab inuicem discernuntur.

Et certè si velimus dicere, quod verissimum est diuitias monasteriorum retentas, & non dispensatas pauperibus, alicubi effecisse, vt ibidẽ religio, & cultus diuinus diminutionem, ne dicam peius acceperint: etenim diuitiæ in causa sunt cur sæculares ambiant præposituras & abbatias, siue in commendam, siue in coadiutorium, vel alio modo nihil interest,

tereſt, adepti autem ſtatim quanti leuari poſſint fructus, quantumve annuatim poſſint, ineunt rationẽ, vt extra fruantur, interim monachi ſine capite, prioribus, clauſtralibus, incipiũt obſiſtere; portiones partiri, ex libito agere, ſeorſim partem, veſtiariam, pecuniam præbendam accipere, in his negotiari & ſæcularium more viuere, & à regula ſe ſeparare, vt certè in pluribus monaſterijs ſi patres qui ſacri illius ordinis fuerunt fundatores, ad vitam reſtituerentur, vix, imo nullum veſtigium ſuæ diſciplinæ nec aliud, quam inane nomen agnoſcere poſſent.

Quorum omnium reformatio duobus potiſsimũ nititur capitibus, primo quod conuocatis in vnum generalibus præpoſitis ſingulorum ordinum, illis hoc imponatur, nullos impoſterum Abbates, vel præpoſitos regulariũ eſſe, niſi ordinis profeſsi ſint, habitum geſſerint, regulamq; & monaſticum modum viuendi didicerint, & ſi qui ſint alij, renoceantur eorum commendæ, & præcipiatur illis, vt iuxta ſacrorum canonum conſtitutiones, vel regularem habitum accipiant, vel beneficia dimittant, non obſtantibus quibuſcunque: quod ſi neutrum velint ex vniuerſis & ſingulis monaſterijs vnius idoneus ex profeſsis, ſiue in locum cuiuſque cõmendatarij eligatur, & per ſuperiorem ordinis admittatur, adhibito eo remedio vt ſi deſtituti loco cedere noluerint, brachium ſeculare Principis inuocetur in auxilium, ipſiſq; Principibus & alijs curijs ſæcularibus, authoritate Apoſtolica iniungatur huic executioni fauorem auxilium & opem præſtare. ſecũdum erit, ſi qui ſint in alijs cathedralibus, & collegiatis, contumaces, irreligioſi legibuſq; ſibi præſcriptis contrarij, atque cui profeſsi ſunt regulæ alieni, debitis ſacrorum canonum medijs coerceantur, & ſi nec ſic

reſi-

resipuerint, inuocetur ad hoc potestas sæcularis, aut aliud iuxta arbitrium ordinariorum, medium ineatur, quatenus cessante corruptela morum vitæq; integritas, & disciplina canonica obseruatur. Nec hoc nouũ videri debet, siquidem antiquitus idem obseruatum legimus, vt qui regulam quam semel professi sunt, seruare nollent ad eandem seruandam cogerẽtur, vel si esset incorrigibilis expelleretur, quod expresse in l. ea quæ pro religionis, de statu monac. vbi ius Episcopis ordinarijs locorum conceditur etiam in exemptos; Nec sufficit dicere se viuendi talem modum quando professionem fecerunt, inuenisse aliosque semper sic vixisse: quia non ad tempus viuendi, sed ad regulam, & secundum regulam religionis se victuros profitentur, & Augustinus sermone 52. ad fratres de Eremo, non impedit abire ex collegio suo, qui suo more nollent viuere, in recepto proposito, nolo enim inquit ille, vt habeat necessitatem simulandi, sic ecclesia eijcit clericos incorrigibiles, & dat iudici sæculari, non metuẽs scandalum, si quidem non habet amplius quod cum illis efficiat. Tertium incommodum accedit, quod indiget Principum authoritate, & diligenti inspectione quando non solum cultus diuinus in populo negligitur à clericis, & regulis ecclesiasticisq; religiosorum disciplinis contraitur, sed potissimum quando quod est fundamentum, & neruus totius boni spiritualis, bona inquam ecclesiæ malè dispensantur, contra intentionem & legem fundationis benefitiorum, vel donationis bonorum, vt dum in vsus proprios eosque superfluos & nephandos conuertuntur, vel parentibus proximisque, alijsq; personis elargiuntur, de quibus non cogitarunt fundatores, & donatores, imò aliquando in alijs negotijs

b quam

quam christiano dignis consumuntur, arguuntur vt sacrilegi qui habent vnde possunt ex patrimonio viuere, & benefitiorum ecclesiasticorum fructus reseruant, vt scribit Damaso Papæ. D. Hieronymus, illos conuenit ecclesiæ stipendijs sustentari quibus parentum & propinquorum nulla suffragantur, qui autem bonis parẽtum & opibus sustentari possunt, si quod pauperem est accipiant, sacrilegium profecto committunt, & per abusionem talium iuditium sibi manducant, & bibunt, vt refertur in c fin. 16. q. 1. can. ad clericos, 1. q. 2. Dicuntur etiam bona clericorum res pauperum in Can. conuenior 23. q. 8. nempe pauperibus tempore necessitatis distribuenda, vt res ecclesiæ, vt est patrimonium Christi & religionis, imo Costantinus. l. 2. C. de episc. & cleric. cum indulget rebus ecclesiæ priuilegia ab exactionibus addit rationem huic causæ, si quid enim inquit vel prouisione, vel mercatura honestati tamen conscia coniecerint, id in vsum pauperum atque egẽtium ministrari oportet. Insuper tolleratur vsus ecclesiasticorum bonorum in clericis pro victu, vestitu, & moderatis in res necessarias expẽsis, sed magis in cibis. At verò in canes, accipitres apparatus æquorum, & curiæ & sumptuosas operas, quæ omnia damnantur in cap. cum Apostolus de censibus maximè prohibentur. Vnde integer titulus de clerico venatore contestatur, in qua venatione Episcopus si contumax sit excommunicatur, & tandem ministerio deijcitur: quia venatio damnabilis est clericis, vt ait S. August. in Psal. 100. Super versu faciens misericordias qui vident venatorem & delectãtur, videbunt Saluatorem & contristabantur, & Christus non dixit faciam vos venatores bestiarum, sed faciam vos piscato es hominum.

Quid

Quid porro de luxuria, & sumptuositate conuiuiorum dicam? iuditium D. Hieronymi hoc solum loco ad caput secundum in Michęam Prophetam proferam: ecclesiæ Principes qui delitijs affluunt, & inter epulas atque lasciuias pudicitiam seruare credunt propheticus sermo describit, quod eijciendi sunt de spatiosis domibus lautisque conuiuijs & multò labore epulis conquisitis, & eijciēdi propter malas cogitationes & opera sua, & si vis scire quo eijciendi sunt Euangelium lege, in tenebras scilicet exteriores, vbi erit fletus, & stridor dētium. An non confusio, & ignominia est Iesum crucifixum magistrum pauperem, atque esurientem furtis prædicari corporibus? Ieiunoriumq; doctrinam rubentes buccas tumentiaq; ora referre? si in Apostolorum loco sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed conuersationem quoque amplectamur: Pudet profecto dicere vidisse olim vilem clericum ad dignitatem clericalem permotum, nunc qui vix antea in domo paterna vnde viueret habebat, ita splendide viuere, vt sæculares principes aulasque regum adęquet, quasi verò ecclesiæ bona data sint in eum finem, vt adipem Episcopi, & inutilium seruorum mollitiem nutriant, quamuis tales Episcopi & prælati nobiles sint, aut aliqui ex Regum stemmate, idcirco eos tali vti oportere famulitio & victu splendido id tamen debuit fieri si in tali dignitate perstitissent, nunc autem quia ecclesiasticis institutis se se mancipauerunt, debent velint nolint abnegato sæculari modo, iuxta ecclesiæ, & sacrorum canonum instituta vitam moderari, serio meditantes illud Zachariæ cap. 11. Hæc dicit Dominus Deus meus pasci peccata occisionis, quæ qui possederant occidebant, & non dolebant, & vendebant dicentes, bene-

dictus Dominus, diuites facti sumus: & pastores eorum non parcebant eis, & ego non parcam vltra, supra habitantes terram dicit Dominus, ecce ego tradam homines vnumquemq; in manu proximi sui, & in manu Regis sui & concident in terram, & non eruam de manu eorum.

Si placet recordentur cōminationes istius & expendant an leuis sit, quod Deus pro castigatione pastorum ecclesiæ det eos in manu regis sui, & bona ecclesiæ auferat de manibus eorum, & committat solicitudini Regis & potestati laicali? non enim aliud remedium videtur quando personæ abutuntur bonis ecclesiasticis, & in alios vsus quam destinata sunt conuertunt, quam vt cura, & solicitudo Principis, illa ad se recipiat, & administret: debent hoc Christiani Principes sanctæ matri Ecclesiæ vt quemadmodum religionem sic & patrimoniū eius tueantur, & conseruent, gladio etiam vtantur temporali contra malè vsurpantes.

Cum Ioas Rex Israel permisisset sacerdotibus collectas & pecunias quas dedissent pertranseuntes pro remedio animæ suæ, & sponte ad decorem domus Dei, ita vt sarta tecta conseruarent ecclesiæ & domorum ecclesiasticorū, ipsi verò ad vigesimum tertium annum nihil refecissent dixit eis quare non sarta tecta instaurastis templi? & postea non permisit eis amplius accipere pecuniam, sed Rex alium constituit præsidem, & scribentem, qui numerabat pecunias instauratoribus templi, quod & iura canonica approbant vt ex Conc. Tolet. 9. cap. 1. colligitur, filijs inquit nepotibus ac honestioribus propinquis eius qui construxerit vel ditauerit ecclesiam licitum sit hanc bonæ intentionis habere soleitiam, vt si sacerdotem seu ministrum aliquid ex collatis

rebus præuiderint fraudare, aut commonitionis honestæ conuentione compescant, aut Episcopo vel iudici corrigenda denuntient, quod si talia agere tentet Metrapolitano eius hęc insinuare procurent, si autem Metrapolitanus talia gerat Regis hæc auribus intimare non differant.

Debent & huic negotio operam adhibere diligentem, ne dum nouus aliquis Antistes cogitatur eligendus, isque talis fiat, qui faciat quod hæretici attentare non audeant, vt cito manus adhibeat: plerumque enim dum Episcopus aliquando ex Illustri persona quæritur, quo præsule non audent hæretici inuadere bona ecclesiæ. Accidit sæpæ inde vt quod hæretici vix tentare auderent iste, præsul securè exequatur, & palam bona episcopalia infeudando, vendendo, & oppignorando, etiam anticipata solutione, atque supra tempus à canonicis concessum hæcque omnia sine concessione Principis temporalis qui Dominus terræ est, & summi Pontificis consensu, hoc tamen peius est quòd alienare, & causam alienationis dici meditatur per quam ad suos commodiora transferat, & ecclesiæ eripiat, metuunt canonici eique repugnare non audent propter proximos, ideo consentiunt, facileque summo Pontifici quandoque imponitur per obreptitia, & subraptia scripta, sicque centum forsam aurei expenduntur pro defensione ecclesiæ, pro duplo vero aut quadruplo res distrahuntur. Ex quo successores tandem sentiunt quãtum nociua ditiorum prælatorum administratio, & sic splendida titulotenus defensio ecclesiæ. Nec inficior plurimũ iuuari posse ecclesiam Dei & defendi bona illius ex talium electione: quia tamen ecclesia acquisiuit bona, non armis sed deuotione, sanctitate martyrio, confessione, bono exem-

plo, pura vita, nec discipuli, præpositi ab Apostolis illustres, cum pompa seculari prædicarunt, aut docuerunt, sed armati sancto spiritu restiterunt impietatibus hæreticorum, & Gentilium Imperatorum & Principum furoribus ijsdem bona modis conquisita & nunc sunt conseruanda, sic D. Hieronymus ad Damasum satiscat inuidia inquit, Romani culminis recedat ambitio, cum de successore piscatoris & discipulo Crucis loquor, qui refertur in Canone 25. Quoniam vetusto 24.q.1. vbi glossa ad verbum inuidia, cum duo inquit certarent de electione & vnus allegaret ignobilitatem alterius, alius ex aduerso respondit piscatori Petro fabri filio successorem quærimus, non Augusto.

Ex quibus omnibus manifestum est quod plurimum opus habeat ecclesia sæcularium Principum defensione & iurisdictione ad tenendam pacem ecclesiasticamq; disciplinã in ministris suis, verumq; Dei cultum & Euangelij prædicationem, hi enim cum iuribus permittentibus vtriusque paginæ patroni dicantur ecclesiarum, atque ipse Imperator patronus sanctę Rom. Eccles. aduocatus & defensor secundum Archid. in c. lectis 63. dist. Bal. c. quanta, de iudit. non minus certè reliqui principes, & catholici reges pro regali sua maiestate in Rempublicam ecclesiasticam patrocinium suum denegabunt sed tanto impensius præstabunt, quanto ecclesiæ magis necessariũ esse videbunt ipsiq; veræ & catholicæ religioni addicti sunt, eamq; ex iustitia defendere & propagare tenentur, quod enim in Imperatorẽ conuenit, idem etiam de alijs Regibus & Principibus dici potest. Cardinalis post glossam in Clem. 1. oppos. 4. de iur. sunt enim omnium supremi l. penult. vbi Bald. C. de bonis quæ liberis.

CAPVT X.

Veri & optimi Principis est veram Dei religionem catholicam procurare & tueri.

HVius iustitiæ nobilissimam partem eiusque integralem esse religionem ponit Sanctus Thomas 2.2.q.83. artic.7. in corpore, eo ipso quod Deo summum honorem & reuerentiam in primis exhibere tenemur, non quod ipse gloria, & honore nostro indigeat, cum ipse in se plenus sit, nihilq; addi possit ei à creatura; sed ideo solum, vt debitum illi dominium, tãquam directo Domino exhibeamus, subijciamusque illi mentem, & affectum nostrũm quod natura ipsa suadet, vt desiderando, & affectando esse suum semper & perfectionem; In hac verò iusti honoris exhibitione maxima animę nostrę perfectio consistit, quãdo suo superiori subditur, à quo esse, & perficere accipit, sicut ab anima viuificationem corpus, & aër, per hoc quod illuminatur à sole, vnde cum princeps sit, quam maximè in seipso perficit, vt deinde sibi subiectas gentes ductu suo in bonum commune Deique famulatum adducere valeat, meliori id modo nunquam efficiet, quam si religionis defensorem propugnatoremq; fortissimũ sese exhibeat, atque illius iustissimum munus esse intelligat: sic enim sibi verus Dei cultus, curæ esse debet, vt aliud sibi nihil ex commisione sui principatus à Deo cognoscat demandatum, quam vnum verumq; Deum diligere, à quo sui dominatus omnis dependet, & vt feliciter regat gubernetque, ab ipso Deo existere.

Quia

Quia verò in hoc fanctiffimo offitio Princeps con ftitutus eft, primum fe meminiffe debet, obligari ad alios, idemque vt faciant conari debere; fic enim primus dictus eft ratione fecundi, & hic ratione tertij, & confequenter, ab vno enim multa, non à multis vnum originem accipit, & hoc eft charitas Dei perfecta, in qua omnis lex, & prophetæ perficiuntur, omnifque principatus cura refidet, is etiam iure à Deo proximus habetur, per quem Dei maieftas vindicatur: optima enim ab optimo defendi par eft, & cum nihil fit in humanis rebus præftantius religione, eam fumma vi oportet defendi, atque vt rem à primis fundamentis exordiantur, apud omnes gentes & barbaros hanc iuftitiæ partem, religionem inquam, fummo femper honore habitam excultamq; fuiffe, nihilq; neque in magiftratu politico, neque belli, pacifq; temporibus, aut aliarum grauiffimarum rerum confultationibus fœliciter inceptum progreffumq; fuiffe, nifi à religionis cultoribus femper expreffe aut mandatum, aut prohibitum fuerit. Apud barbaros hoc erat in more pofitum, vt qui futurus erat Rex, fummus quoque facerdos effet, nam fic in vniuerfum de quibuflibet populis Clemens ftromatum lib. 7. hic (inquit) homo eft vere regalis, facerdos fanctus Dei, quod quidem nunc quoque feruatur apud eos, qui funt doctiffimi ex barbaris, vt genus facerdotale prouehant ad regnum, ita Clemens.

At Plato in Alcibiade primo refert, primogenitum filium qui patri fucceffor patriæ Regnum gubernaturus effet folitum tradi educandum in primis, vni è facerdotum, feu magorum cœtu, qui Regem duo doceat, Deorum cultum, & inftituta regia Xenephon lib. 8. Cyropediæ fic ait, ita igitur fentiens

tiens

tiens Cyrus, primum quidem se ipsum hoc tempore ostẽdebat, studere magis diuinis rebus, quoniam esset fęlicior, & tunc statutum est, vt Magi simul ac dies illucesceret laudarent Deos, & singulis diebus ijs Dijs sacra fierent, quibus Magi dicerent, sic igitur quæ tunc constituta sunt, hac etiam tempestate perdurant apud eum semper, qui Rex est, & in his rebus primum imitabantur eum. Alij item Persæ rati se quoque fęliciores fore si Deos colerent, quemadmodum ijs qui fęlicissimus esset ac Princeps, quæ facientes existimabant, sic Cyro gratissimam rem facere, imò illemet Cyrus suorum pietatem sibi etiam conducere arbitrabatur, idem cum ijs sentiens, qui nauigare volunt cum pijs, quã cum ijs hominibus, qui impij aliquid videantur perpetrasse: ad hæc animo semper secum repetebat, si omnes sui familiares essent in Deum pij, minus eos velle & iniuriam, & aduersus se ipsos nefarij quidquam facere.

Idem narrat orationem, quam habuit Cyrus moriens ad filios, cuius præcipua sunt, Deos saltem, qui semper sunt omnia vident, & omnia possunt, quique hunc rerum omnium ordinem continent certum, & immortalem, & sine errore, quique præ multitudine atque magnanimitate enarrari non potest, hosce vos metuentes nihil vsquam impium nefariumq; feceritis neque cõsultaueritis, & post (Deos quidem) hominum etiam genus omne, quod semper propagatur vobis verendum est, non enim vos dij in tenebris operiunt, sed opera vestra necesse est semper in propatulo viuere apud omnes, quæ si pura & sine iniuria apparent reddunt vos inter omnes homines potentissimos.

Ita Xenephon non tam docte quam christiane locu-

locutus videtur dum ait Cyro aliud nihil in votis fuisse, quam in primis Deum & religionem propagare, eique tantum detulisse, vt omnia illi postponenda duxerit; ad hanc religionem excolendam primum filios suos admonuisse, operaq; illorum non abscondita fore, si ex recto zelo bonaq; intentione facta fuerint, sed Deum vt christiani loquuntur, in abscondito videre, & reddere mercedem in futuro.

Eadem de Persis scribunt, Cicero primo lib. de diuinat. & Philostratus lib. 1. de vita Apollonij, apud quos omnia publica, & priuata per sacerdotes & religionis cultores curabantur, neque vllum absque eorum interuentu ritè sacrum agebatur, eratq; piaculum aras adire vel hostiam contrectare, antequam Magus conceptis præcationibus libamenta diffunderet præcursoria. Rem diuinam prius fecit Commodus antequam oraturus ad milites conuocatos de initio sui Principatus & Imperij ageret, Herodianus in primo Vulgare est quod tradit Cicero de diuinat. vrbis romanæ parentem non solum auspicato vrbem condidisse sed etiam optimum fuisse augurem. Adhibuerunt etiam Athenien. omnibus publicis consilijs suos manteas: & quod notabilius cum sacris & religione ciuitatem præcipuè contineri existimauit Romulus, metuens ne quando illorum vilesceret dignitas, aut ijs neglectis, populus prophanus efficeretur, in oratione de Arusp. Respublica quam volumus inquit Cicero patres conscripti, ipsi nos amemus, tamen nec numero hispanos, neque robore gallos, nec calliditate Pœnos, nec Artibus Græcos, nec denique hoc ipso huius aeris ac terræ domestico natiuoq; sensu, Italos ipsos ac latinos, sed pietate ac religione, atque hoc vna sapiẽtia quod Deorum immortalium numine omnia regi

guber-

gubernariq; perspeximus, omnes gentes nationesque superauimus, hæc ille. Ideo tot ac tanta romanis cœlitus data, quod illa agnoscerent à prouidentia diuina distribui atque idcirco ab illorum offensa cauerunt. at qualia isthæc sint recitat Dionysius Halicarnas. lib.2. sic de Romulo instituente Romanorum Rempublicam legesq; illorum: Cum animaduertisset Romulus fęlicitatis rerum pub. esse causas, de quibus vulgo conuenit, sed eadem assequi, paucis datum, primum fauorem numinum, quo præsente mortalibus omnia cedunt prosperè, deinde temperantia vna cum iustitia, per quas fit, vt minus se lædant, mutuò magis consentiant, fęlicitatemque non turpi voluntate, sed honestate metiantur; postremò fortitudinem militarem, cuius ope cæteræ quoque virtutes subsistunt, non spontè venire, horum bonorum quodque ratus est, sed intellexit rectis legibus honestorumq; studiorum æmulatione piam, temperatam, iustam, belloque fortem Ciuitatem fieri.

His itaque rebus plurimum curæ impendit, à Deorum cultu auspicatus ante omnia templa fana, arasque & delubra, tum statuas effigiesq; eorum & insignia: pręterea vires, & dona quibus de nostro genere benè sunt meriti, festa item quæ cuique Deorum dæmonumque celebrari conuenit, & sacrifitia quibus apud homines coli expetunt: ad hæc rationes indutiarum, celebritatum intermittendorum laborum, cæteraq; huiusmodi iuxta optimos quosque Græcorum ritus disposuit, legemque statuit. Sacrorum omnium potestas sub regibus esto. sacra patres custodiunto, atque inter cætera Regij muneris voluit Halicarnas. primum inquit sunt sacra curare atque sacrifitia, per eumque geri quidquid

ad placandum Deum pertineret.

Hæc verò quæ de Regibus dicta sunt licuisse postea per Numam vt idem Halicarnas. eodem lib. 2. scribit in pontificem translata fuere, qui idcirco collegium pontificum & sacerdotum instituit, qui neque populo, neque senatui subijciebantur, & cuiuslibet puniendi ius habebant, vbi deliquissent in causa religionis, in defunctique locum substituebatur alius ab ipso collegio. Quorum regum cum sint innumera apud historicos exempla, nonnulla collegit qui de comitijs scripsit Gruchus lib. 1. & sequenti, quin neque Reges initiare Regnum solebant, nisi à sacerdotibus imposita manu id acciperent, & ipsi adhuc sacra facerent, vt habet Liuius lib. 1. in Numa. Quin aliquando Regibus iam constitutis abstulit omne ius, atque in alium transtulit, per sacerdotes Deus, idque statim manifestum fecit in ipso Saule, qui reiectus est à Deo, quod Samueli non obaudierit & ausus fuerit ipse offerre hostias Deo, neque expectare Samuelem vt inter ipsos condictum fuerat 1. Reg. 13. & 15. Verè igitur Festus in ver. ordo, dixit, in potestate sacerdotum fuisse apud Romanos omnia diuina & humana, cum nolentibus illis nihil agi omnino posset, illisque edicentibus, omnia fierent irrita, sic Pontifex maximus cum populo agendi tributa, & centuriata comitia conuocandi ius habebat quoties religio postulasset. Amplius autē poterat ob eandem causam punire quoslibet magistratus, sicut etiam loco, & gradu mouere. Quocirca Imperatores, quamuis consulatum magistratusq; alios permiserint alijs, pontificatum tantum maximum post quam Lepidus Pontifex summus ac triumuir vita migrauit, eumq; potestatem ad se Octauianus Augustus auocauit, sibi semper illi retinuerunt.

Per

Per excellentiam, vim & potestatem singularem religionis veræ adeptæ, Constātinus dictus magnus Licinium Maxentium, & alios immanes hostes domuit & paganorum vires & sacrifitia execrabilia & templa submouit. Theodosius, Iustinianus aliíque religiosi & Catholici Cæsares, victores & fęlices habiti, ex religione euaserunt, & deinde Carolus ille magnus Frācorum Imperator innumeras nationes zelo suæ religionis adduxit, & truces hostes Alemanos Sueuos Saxones Phrygas, Hunnos, Gothos, Lōgobardos, aliosque impietatis paganismo infectos superauit, quem secuti posteri, nec alio titulo aut præstantiori opere, quam Dei, cuius religionem verè, sincerè, & publicè, amplexi sunt, amarunt, excoluerunt & aduersus hostes præualuerunt.

Extant in C. Iustiniano Imperatorum Christianissimorum & catholicorum leges perpulchræ & vtiles Reipublicæ sub titulis de summa Trinita. & fide cathol. de sacrosanc. eccle. de episcop. & cleric, de episcopali audientia, de hæreticis, & Manichęis, & Samaritis, Ne sanctum baptisma iteretur, nemini licere signum Saluatoris humi, vel in silice, vel in marmore, aut insculpere, aut pingere, de Iudæis & Cęlicolis ne christianum mancipium hæreticus, vel iudæus, vel paganus habeat, vel possideat, vel circuncidat, de paganis sacrificijs & templis eorum, de his qui ad ecclesiam confugiunt, vel ibi exclamant, & ne quis ab ecclesia abstrahatur, & alibi sparsim in C. & nouellis.

Hactenus quidem de gentilium Romanorū aliorūmq; Deos varios colentium assertionibus, idipsum verò quod intendimus Principem scilicet teneri in primis religionem catholicam defendere, ex sacris bibliorum libris aliorumq; sanctorum pa-

trum scriptis melius & perfectius probari credimus, & quidem ex populi hæbrei aliarumq; gentium exemplis apertissimis. Igitur cum trans Euphratem maiores Hæbreorum habitarent, dispersis iam nationibus per vniuersam terram, Thare, Abraham, & Nachor seruierunt, vt dicitur libro Iosue cap. 24. Dijs alienis, vbi verò cęlestibus oraculis obtemperans Abraham, relicta Mesopotamia, profectus est in Palestinam, multumq; mirabile, quantum ibi in religionis exhibitione profecerit. Nam primum altare edificauit in conualle illustri: secundum verò inter Bethel & Hai, Gen. 12. ac tunc dixit ei Deus, semini tuo dabo terram hanc. Cumque exorta fame in Aegyptum venisset, occasione ablatæ coniugis ac diuino iussu redditæ, plurimis est opibus locupletatus à Pharaone, inde circumcidi, iussus cum tota familia in signum peculiare religio-
„ nis, Gen. 17. sibique dictum fuit patrem multarum
„ gentium costitui te, deinde faciam te crescere ve-
„ hementissimè. Præterea Reges ex te egredientur,
„ statuamq; pactum meum inter te & me, & inter se-
„ men tuum post te in generationibus tuis fędere
„ sempiterno, vt sim Deus tuus, & seminis tui, post te,
„ daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis
„ tuæ, omnem terram Chanaam in possessionem &c.
„ eroque Deus eorum. Deinde verò magis in religionis exercitio sanctaq; Dei iustitia perrexit, summamq; Deo reuerentiam in agnitionem supremi dominij præstare volens, parauit Isaac filium suum primogenitum offerre, qui sanè actus fuit religionis altissimus ac maximè singularis, multoque mirabilior, quam supra nominatus Gen. 22. atque ita vicissim eo fuere longè sublimissima promissa certissima & inuiolabiliter permansura, quia fecisti

hanc

„ hanc rem, & non pepercisti filio primogenito pro-
„ pter me, benedicam tibi: Antea Deus non iurauerat, neque pactum statuerat, nam dixit, statuam; sicque erat nuda voluntatis testificatio, nunc autem
„ statuit, & pangit fędus, multiplicabo semen tuum
„ sicut stellas cęli &c. & posidebit semen tuum por-
„ tas inimicorum tuorum.

Iacob autem cum missus ab Isaacho patre in Mesopotamiam, quod hic non probaret mores Chananeorum, à recta ratione & religione disidentes, vt inde sibi acciperet coniugem magis moratam & religiosam, in itinere sopori se dans, vidit in somnis scalam stantem super terram ac cacumen illius, tangens cœlum, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam, & Dominum innixum sca-
„ læ, dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abra-
„ ham patris tui & Deus Isaac, terram in qua dormis,
„ tibi dabo, & semini tuo &c. hæc Deus Iacobo misso ob conseruandos bonos mores, ac religiosos sub obtęstatione promissionum quæ factæ fuerant Abraham, ac religionis ab ipso cultæ: nam cum iussit Isaachus Iacobum proficisci in Mesopotamiam sic est
„ affatus eum; Deus autem omnipotens benedicat
„ tibi & crescere te faciat atque multiplicet, vt sis in
„ turbas populorum &c. sic itaque Iacobus religionis obtentu iter suscepit; at vbi Deus ipsi in somnis apparuit dixitq; vt supra &c. ipse protinus omnia speciali religionis actu consignauit; Nam tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum fundens oleum desuper locumque appellauit Bethel, id est, domum Dei: amplius autem, votum vouit &c. eritque mihi Dominus in Deum, & lapis quem erexi in titulum vocabitur domus Dei, Gen. 28. Egressus verò Mesopotamiam atque in Palesti-

na confidens, fecit ibi auferri omnia simulachra falsorum Deorum, ac in terram fodi & perrexit in Bethel, Gen. 35. ædificauit ibi altare, triaque sibi continuo à Deo promissa audiuit: Nam dixit ei, cresce, & multiplicare: Reges de lumbis tuis egredientur, & terram quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te.

Clariora erunt, quæ Iudæorum populo in sacris memorantur codicibus contigisse, dum religionem veram à ducibus illorum viderent strenue defensatam, indeque sibi & toti populo iudaico salutem pacem, & victoriam plurimamq; in generationes multas fęlicitatem procreatam.

Constat ex Danielis libro cap. 1. ipsum & tres pueros Ananiam, Misach, & Asariam, idcirco sapiētiores & formosiores euasisse, ac propterea perductos in conspectum Regis, illi reconciliatos, & ab eo cunctis alijs fuisse præpositos, quod noluerint immundis cibis vesci, hinc interpretatus Daniel illud statuæ somnium mirabile, effecit, quod Nabucdonosor hoc concilium inierit, verè (inquiens) Deus
„ verer Deus Deorum est & Dominus regū, & reue-
„ lans mysteria quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Vnde Rex Danielem in sublime extulit constituit eum Principem super omnes prouincias Babylonis & præfectum magistratuum super omnes sapientes Babylonis: atque tunc primum Iudæi extollere caput cęperunt ob religionis amorem neque hoc solum, sed cum videret Nabucdonosor statuam à se erectam non venerari à Daniele, ipsumque ob id in lacum leonum remissum saluum integrumque permanere Danielis 3. egredi illum iussit, edictumque proposuit, vt quicunque blasphemiam loqueretur aduersus Deum Danielis,

nielis, occideretur ac do mus eius vastaretur.

Cum Balthasar Rex contaminauit vasa & templo ablato Deoque vero consecrato, protinus apparuit horrendum spectrum, manus è pariete prodeuntis, atque in eo scribentis obscura & inuoluta verborum ambage, futurum vt Balthasar exueretur regno, idque inter Persas ac Medos diuideretur cumque nemo interpretari posſit illa, quā Daniel, ideo ipse torquem auream collo imposito accepit tertiusque in regno constitutus fuit.

Cum Darius Medus euerso Chaldęorum regno, atque in suam Cyrique potestatem translato dolosis impiorum machinationibus inductus legem tulit ad imperium suum maximè amplificandum & omnem ab alijs auertendum cultum religionis Daniel sexto ipso verò Daniele contrafaciente leonibus deuorandus obijcitur. verum ei nihil nocentibus Darius eum loco restituit ipsisque suasoribus in ora leonum coniectis subitoque discerptis decretum edidit ad omnes populos in hæc verba pax vobis multiplicetur, à me constitutum est decretum, vt in vniuerso imperio ac regno meo tremiscant, & paueant Deum Danielis ipse est enim Deus viuens & æternus & in sæcula, & regnum eius non dissipabitur & potestas eius vsque in æternum. Ipse liberator atque saluator faciens signa & mirabilia in cęlo & in terra, qui liberauit Danielem de lacu leonum. Similiter fecit Cyrus Rex quando audiuit ex prophetijs Isaiæ cap.45. Hierem.24. & 29. 1.Esdræ 1.& 2.Paralip. vltimo, sibi regnum promitti & prædici nomenq; suum memorari in illis, dedit has literas ad omnes populos imperio suo subiectos, hęc dicit Cyrus Rex Persarum. omnia Regna terræ dedit mihi Dominus cœli & terræ & ipse præcepit

mihi

mihi vt ædificarem ei domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa qui ex vobis est in omni populo cuius sit Dominus Deus suus cum eo, ascendat in Hierusalem quæ est in Iudæa & edificet domum Dei Israel, hæc Cyrus restituit insuper vasa templi ablata, & in omnibus fauit Hæbreis templiq; edificationem promouit vt habetur in lib. Esdræ & Ioseph.

Ex hoc præclarissimum est Principibus exẽplum imitationis factique opus, quod ad regni principatusque inchoationem, felicemq; populi gubernationem egregie accommodari potest, Darius namque Rex alter ab illo primo Medo, cum multis impedientibns edificationem templi, & religioni aduersantibus iussit præberi sumptus de publico, non solum ad illud perficiẽdum sed etiam ad sacrifitia, sic enim scribitur 1. Esdræ cap. 1. & 30. cap. 3. & 4. vouisse, cum regnum iniret se edificaturum templum, quod cœptum restaurari ex decreto Cyri, postea flagitiosè incenderant Idumei, imo imperauit vt omnis Iudæorum regio foret immunis atque in libertate viuerent, tum ipsi tum filij tributaq; ipsis præstarent ab Idumeis, ac ne quis eos læderet, mille equitum custodiam dedit iter facientibus, quousque Hierusalem peruenirent. Artaxerses Rex anno Regni septimo, ita scripsit ego Artaxerses Rex statui atque decreui omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, vt quodcunque petierit à vobis Esdras sacerdos scriba legis Dei cęli, absque mora detis, vsque ad argenti talenta centum, & vsque ad frumenti coros centum & vsque ad vini batos centum, & vsque ad batos olei centum, sal verò absque mensura, omne quod ad ritum Dei cœli pertinet tribuatur diligenter, in domo Dei cœli, ne forte nascatur contra Regem Regis & filiorũ eius: Vobis

quoque

quoque notum facimus de vniuersis sacerdotibus & leuitis & cantoribus & Ianitoribus & Nathinçis, & ministris domus Dei huius, & vectigal & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos. Tu autem Esdra secūdum sapientiam Dei tui quæ est in manu tua Dei tui constitue iudices & præsides vt iudicent omni populo, qui est trans flumen, his videlicet qui nouerunt legem Dei tui, & legem Regis diligenter. Iuditium erit de eo siue in mortem, siue in exilium, siue in condemnationem substantiæ eius, vel certe in carcerem. hæc Artaxerses, non modo immunitatem, libertatemq; tribuens Iudæis sed etiam mixtum merumve imperium concedens eis, ab Euphrate vsque ad terminós Palçstinæ.

Cæterum singularem animi fortitudinem propensamque in religione voluntatem cernere licet ex euersione Regni Persici, perdurante vsque ad Machabços, sedente enim Ioanne Pontifice qui & Ionatham vocatur. Iesus eius frater ambiens pontificatum, à fratre Ioanne Pontifice necatus est, rixa enata; ob quam causam in ipso templo, Quocirca propter huiusmodi facinus indignatus Vogezes Artaxersis Regis præfectus qui Iesù interfecto faciebat templi penetralia quoties libuisset ingrediebatur in Regis contemptum, neque sinebat hostias offerri nisi tributo persoluto, Ioseph lib. 11. cap. 7. Ionatha verò defuncto suffectus est Iaddus, aduersus quem frater Menelaus impetrauit à Sanabalatho, Datij præfecto, cuius filiam duxerat vxorem contra leges vt ipse illo deiecto Pontifex constitueretur, si Darius Alexandrum Regem, qui iam bella mouerat superasset. hic est Menelaus quem Neæmias à se reiectum narrat 2. Esdræ cap. vltimo, atque è tem-

plo ſugatum quod alienigenam coniugem duxiſſet, ſed voto illius non reſpondit euentus, nam Darius eſt ab Alexandro deuictus. Religio verò fuit in cauſa, cur Iudæi priſtinam fœlicitatem, vel etiam maiorem diuinitus adipiſcerentur, cuius quidem facti ratio admirabilis dicenda eſt planeq; diuina quod Iaddus Pontifex Cydarim è qua lamina aurea cum diuini nominis inſcriptione pendebat, geſtans, in veſte, & ornata pontifitio ſolennique ſacerdotum pompa occurrit Alexandro Magno, armatas acies ducenti, aduerſus Iudæos hoſtiliaq; cuncta meditanti & ipſius Hieroſolymæ exciſionem, vbi tamen hic conſpexit Pontificem protinus ex equo deſiliens, & ad pedes Pontificis accedens vrbem gentemq; Iudęorum multis muneribus & priuilegijs ornauit, admirantibus ſuorum ducibus, atteſtatus, in Pontifice ſe Deum agnouiſſe, qui & ſibi in Macedonia apparuerat dormienti, proptereaq; ſe ad perſicum bellum commouerat, & cuius ope vincebat, quam ob cauſam voluit eidem ſacrificare Ioſeph 11. c. vltimo.

Præterea Antiochus magnus Iudęorum religionem admiratus quod partes ipſius in bello ſecuti eſſent, ita reſcripſit Ioſeph 12. cap. 9. conſtituimus propter pietatem eis præſtare ad imolationem victimarum & vini & olei & libaminis pretium argentorum viginti millia, & ad ſimilam, ſecundum prouincialem legem tritici modios mille quadrigentos ſeptuaginta quinque, & ſalis modios trecentos ſeptuaginta quinque, Præberi autem hæc eis volo ſecundum mea mandata, & opus templi conſtitui & porticus & quidquid aliud oportet refici, materia autem lignorum deponatur ex ipſa Iudæa, & ab alijs gentibus, & à Lybano nullo pro his exigente

te vectigali. Similiter & in alijs clarissimam templi geri volumus ædificationem. Cum hæc inquit author secundi lib. Machab. cap. 3. Sancta Ciuitas habitaretur in omni pace, leges etiam ad huc optimè custodirentur propter Oniæ Pontificis pietatem, & animos odio habentes mala, fiebat vt ipsi Reges & Principes locum summo honore dignum ducerent & templum maximis muneribus illustrarent, ita vt Seleucus Asię Rex (qui Antiocho magno successit) de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrifitiorum pertinentes.

Illud etiam præclarum est ad illustrandam religionis custodiam quod contigit sedente Onia, nam cum minister Seleuci Regis Heliodorus, nec quicquam repugnante Pontifice, vt depositas pecunias auferret ausus esset ingredi templum, ab equite terribili diuinitus apparente calcibus ad terram prostratus est atque à duobus iuuenibus lęthaliter est virgis cœsus ita vt fermè mortuus inde fuerit expor tatur ac uix sanitati restitutus præcibus & sacrifitijs Oniæ, 2. Machab. cap. 3. Quocirca re infecta coactus redire sæpe aiebat ad Regem si quis est tibi hostis aut insidiator Regni mitte illuc ac flagellatum recipies, si tamen euaserit, & hucusque quidem Iudæorum religio salua florensq; semper perdurauit, postea verò omnia misceri cœperunt concusso summi Pontificatus, ac ipsius religionis statu: nam Iesus Onie frater qui & Iasonem se nominabat Oestro ambitionis incitatus Antiochum Epiphanem conueniens promisit ei argenti talentorum trecenta sexaginta, & ex redditibus alia octuaginta singulis annis, si Oniam Pontificem depelleret Ioseph lib. 12. cap. 18. 2. Machab. 3. 4. & 5. 13. ac se præficeret, Cumq; id obtinuisset eadem ratione depulsus fuit

 à Me-

à Menelao fed & eiufdem Menali ftudio Onias necatus eft Antiochiæ ab Andronico qui Menelaus depulfus ob non folutam pecuniam, & intrufus Lyfimachus, quo dein interempto, ille rurfus eft euectus à Iafone, deinde Hierofolymis conftituta fuere gymnafia, in quibus præter grçcas literas & fuperftitiones pueri edocti erant: Sic igitur conuulta pontificia poteftate religioneque perturbata omnia in peius ruerunt. Iafon enim cum bellum aduerfus Menelaum meditaretur, & Antiochus Epiphanes eodem tempore in Aegypto aduerfus Ptolomeum reuerfus hic victor, Iudæis infenfus, eorum millia octuaginta occidit, quadraginta vinxit, totidemq; vendidit, ac fuadente Menelao templi penetralia fanctiffima ingreffus eft, impuris manibus 2. Mach. 5. quæque attractando, euerfifque impiè facris omnibus templum Ioui Olympio confecrari ac Menelaum Pontificem Samariç mandans confidere, templum aliud quod in ea erat Ioui hofpitali dedicari imperauit, & omnem Iudæorum cultum & religionem aboleuit tranfire autem quemlibet ad impietatem gentium iuffit, qui recufaret occidi mandauit, vbi etiam feptem fratres qui Machabçi dicti funt, quod Machabçorum temporibus excelluerint occifi, cum plurimis alijs, ita vt nunquam magis oppugnata fuerit & ad internecionem petita natio Iudçorum cum vera religione, in Paleftina, donec Matathias cum quinque filijs exorfus confluentibus ad eum multis præliari cœpit aduerfus Antiochi duces, aras ab ipfo euerfas erexit imolantefque aliquot Idolis occidit, & facras res in antiquum fuum ftatum perduxit, 1. Machab. 2. decedens autem fibi in omnibus Simonem filium fuum fubftituit, Iudam verò belli ducem aduerfus omnes impios præ-

pofuit,

posuit, qui referens nobilissimas victorias ab Apollonio & alijs, recepit Hierosolymam, templa, & sacrificia reparauit, ita vt Nicanor passim prædicaret Iudæis, esse Deum protectorem, non posse illos vulnerari, quod eius leges obseruarent 1. Machab. 4.5. & 2. c.8.

Post hæc vicit Idumeos, ammonitas & alienigenas, qui confederant in Galaad, quod cum audisset Antiochi Epiphanes incidens in morbum Deique iram in multis præsentiens palam iactauit se velle templum expoliatum resarcire, atque Iudęos Athenienfibus equales facere, qui tamen dolosè hæc cogitans miserabiliter interijt, atque simul post eum filius eius Antiochus cuius dux erat Timotheus, ingenti exercitu coacto, aduersus Iudam fusus est mirabiliter 2. Machab. 10. nam Machabeges & milites eius terra caput Cilicijsq; se induentes Deum præcati sunt atque sic sumptis armis in hostes irruerunt pugnaq; vehementi commissa apparuerunt è cœlo demissi quinque equites frenis aureis decori, aciem Iudęorum præeuntes & ex eis Iudam medium circumdantes protegebant telaque, & fulminas inhostes Iudęorum faciebant. Sicque actibus religiosis totum exercitum cum Tenootheo, & fratribus suis, & Chęrea & Apollonio ducibus peremerunt. Sic contra Lysiam ducem præualuit Iudas 2. Machab. 11. qui coactis militum octuaginti millibus, & equitatu plurimo pugnam commisit cum Iuda, quo audito Antiochus pacem statuere conclusit cum Iudæis, quam tamen aliqui ministri sui interturbabãt. Præterea cum solum strenuissimus dux Indorum, profocis & aris, religionis causa depugnasset multasque iam ciuitates inimicorum occupasset, tandem non habens nisi armorum sex millia pretium

con-

contulit aduersus Timotheum qui sub signis habebat peditum millia centum viginti, equites bis mille sexcentos, victor tamen extitit.

Cum Antiochus Eupator ex altissima thurri impium Menelaum præcipitasset tanquam huiusmodi dissidiorum seminatorem inter Iudæos & reges, ipse contra Iudam Machabeum experiri volēs, fortitudinem suam peditum millia centum viginta equitum quinque elephantos viginti duos currus falcatos trecentos coegit, quamobrem Iudas cum tribus diebus Iudæos coram Deo in præcibus prostratos imperasset, paucis suorum delectis noctu agressus castra Regis, hostium quatuor millia cecidit, & omnia tumultu, & terrore repleuit ita vt Rex frustra obsidens loca Iudæorum munita, cum nil proficeret audita suorum quadam defectione, coactus tēporum necessitate pacem statuit, Iudamque à Ptolomaide vsque ad Gersenos Ducem & Principem fecit.

Eodem modo cum Demetrius Seleuci filius adiunctis plurimis Iudæorum dissentientibus cum Iuda hominibus parum religiosis Nicanorum misit, isque non armis sed astu rem perficere volens Hierosolymam venit, paceque constituta effecit, vt Alcimus Pontifex fieret, hic cum machinaretur mortem Iudæ isque propterea fugisset, vētum denique est ad pugnam vbi inuocato Dei auxilio Iudas millia triginta quinque ex hostibus subegit, Nicanorem quoque interemit, & Hierosolymam iterum recepit 2. Machab. 4. 15. cum verò totus esset Iudas precibus deditus somnoq; facto vidit Oniam Pontificem qui pro Iudæis Deum exorauit, & Hieremiam, qui Iudæ dextra extenta aureum gladium porrexit, dicens accipe sanctum gladium munus à

Deo

Deo in quo deijcies aduersarios populi mei.

Quibus sic fortiter peractis pacē inijt Iudas cum Romanis atque ibi pugnaturus contra Bacchidem & Alcimum duces Demetrij succubuit, 1. Machab 8. ex illo inquit sacra scriptura emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel, & facta est fames magna valde, & tradidit se Bacchidi omnis regia, omnesque amici Iudæ necabantur. Cui suffectus frater eius Ionathas, qui Bacchide perempto Alcimoque paralysi sublato, expulsisque omnibus qui non bene de religione sentiebant fędus cum pertiatis & Romanis antiquum renouauit 1. Macha. 10. & 9.

Huic successit in pontificatu Simon frater eius sapientissimus, qui patri sepulchrum ac fratribus peremptis ædificauit patrociniumq; religionis assumpsit atque ex hoc sunt omnino immunes Iudęi, ab omni tributo sicque scribere cœpit de eo populus in tabulis publicis 1. Machab. 12. anno primo sub Simone summò sacerdote, magno duce & Principe Iudęorum per eum capta est ars Hierosolymæ quæ detinebatur ab alienigenis, Gaza item Ciuitas & Ioppe, renouataq; est amicitia cum Romanis & spartiatis maximaq; per annos septem vsi sunt fœlicitate Iudæi.

Post hunc Io. dictus Hircanus Simonis filius pontificatum gessit fœliciter, & quando ad supremam prope ætatem, veræ pietatis cultor extitit, tale promeruit à Iosepho elogium: Hircanus post seditionem sedatam fęliciter vixit & principatum optimè rexit annis triginta, & vno, defunctusq; reliquit filios quinque, qui maximè his tribus rebus dignus à Deo iudicatus est, magistratu populi, principatu sacerdotij, & prædictione prophetiæ nā Deus cum eo erat, & futurorum præscientiam ei donauit, ita

enim cognoscebat, & prædicabat, vt etiam de duobus filijs prædicaret rerum Dominos non diutius permansuros Ioseph lib. 13. cap. 19.

Hucusque sacri Machabeorum libri testātur eorundem in veram Dei religionem cōstantiam, constantem & eiusdem conseruandæ mortis appetitionem, quod quidem magno christianis principibus & ducibus stimulo esse debet, atque incitamento, ne segnes desidesq; in Reipub. vtilitate religioneq; catholicæ propugnanda reperiantur si enim Reges Persarum alio qui alienissimos à fide christianorum ipsis Iudæis tot tantaq; subsidia ob religionem con stanter conseruatam præstiterunt, magnoq; ad hoc exercitu eorum bona res, & ciuitates defensarunt, quid non christiani Imperatores Reges Principes & Duces religiosissimi audebunt pro ea quam ipsi cum lacte materno imbiberunt religione conseruanda?

Quod si hæc minus quemquam mouere poterūt, sane sanctorum patrum sanctissimorumq; Pontificum & Imperatorum religiosissimorum decreta vehementius vrgebunt, nihil verò quamuis sanctissimum laudatissimumq; promouebit negligentem reique suæ & animæ salutis non curantem opus, at zelo Dei inflammatis, vel minimum tota calcar dabit, extremum quidquid pro religione Deique recto cultu subire.

Id ipsum attendentes sancti Dei, & Ecclesiæ Romanæ Doctores vigili cura sanctoq; labore suorum temporum Imperatores ad hoc genus bellicum exhortati sunt, vnde Sanctus Augu. 5. Ciuit. c. 27. affirmat Constantinum Imperatorem fęlicissimū quod
„ christianam religionem coluerit Nam bonus Deus
„ inquit ne homines qui cum crederent propter ęter-

nam

„ nam vitam colendum has sublimitates & terrena
„ regna existimarunt posse neminem consequi, nisi
„ dęmonibus supplicarent. quod hi spiritus in talibus
„ multum valerēt Constantinum Imperatorem non
„ supplicantem dæmonibus sed ipsum verum Deum
„ colentem, tātis terrenis impleuit muneribus, quan
„ ta optare nullus auderet. Cui etiam condere Ciui-
„ tatem Romano Imperio sociam, velut ipsius Romę
„ filiam sed sine aliquo dæmonum templo simula-
„ croq; concessit, diu imperauit, vniuersam Vrbem
„ Romanam vnus Augustus tenuit, & defendit, in
„ administrandis & gerendis, victoriosissimus fuit, in
„ tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est,
„ grandæuus ægritudine, senectute defunctus est, fi-
„ lios imperantes reliquit.

Sanctus Gregorius Theodoricus Francorum Re
„ gi: Studete esse solliciti vt per hoc quod Dei nostri
„ inimicis fideliter repugnatis, & hic fœliciter ipsius
„ protectione regnetis: rursus ad eundem regno verò
„ per omnia profuit, si quod contra Deum in illis par
„ tibus geritur emendatione vestræ eccellentiæ cor-
„ rigatur (& ad Brunechildim Reginam) in terrenis
„ etiam rebus semper causa damni est origo peccati:
„ Vos igitur si eminere aduersantibus gentibus vul-
„ tis, si earum authore Deo victrices existere deside-
„ ratis, eiusdem omnipotentis Domini cum timore
„ præcepta suscipite vt ipse pro vobis contra aduer-
„ sarios vestros pugnare dignetur qui per sacrum elo-
„ quium pollicitus est dicens Dominus pugnabit pro
„ nobis & vos tacebitis: (& ad eādem) cum scriptum
„ sit iustitia eleuat gentem, miseros autem facit po-
„ pulos peccatum, tūc regnum stabiliri creditur cum
„ culpa quæ cognoscitur, citius emendatur.

Sanctus Cyrillus lib. de recta in Dominum no-

strum Iesum Christum fide ad Imperatorem Theo„ dosium, Præclari (inquit) Imperij vestis summum „ præsidium est Dominus noster Iesus Christus, nam „ per illum Reges regnant, & potentes scribunt iusti„ tiam, sicut scriptum est, estque illius potentissima „ voluntas solusque modus boni operis impletio, di„ stribuit autem prompte diligentibus omnia quæq; „ admirabilia, & laudabilia atque eximia ad hæc quæ „ diximus demonstranda sufficiunt, vel ea quæ vestræ „ maiestati donata sunt, & ad huc danda vt credimus. „ Quod autem gloriosa in Deum pietas regijs hono„ ribus immobile sit fundamentum etiam ex ipsa san„ cta diuinaq; scriptura docere attentabo idque quan„ ta fieri potest breuitate; Nam plurimi olim fuere „ qui Iudæorum terræ præfuerunt, & regni illius glo„ riam rexere, sed qui ex illis Imperij reuerentiam in „ Deum nihil faciebant, & legem iuditij administra„ tricem contemnebant, sibiq; in amore sui indulge„ bant plurimum miseri & mali male perierunt, gra„ uissimum enim est offendere Deum, & offenden„ dum illum, vel in illo ab æquo deficere: Qui verò „ ex illis pietatis in Deum cultores erant, & fideliter „ quæ illi placent obseruabant sine labore vincebant „ inimicos, & aduersarijs præualebant: hæc Sanctus Cyrill. qui pluribus ea deinceps exemplis probat.

Sanctus Ioannes Papa ad Iustinianum Impera„ torem: Quamobrem gloriosis Principum votis om„ nibus exorabitur, diuina prouidentia, vt pietatem „ vestram in hoc ardore fidei in hac deuotione men„ tis hoc integro religionis studio sine defectu sui, in „ longiora tempora conseruet, hoc enim & sanctis „ credimus ecclesijs expedire, scriptum est enim la„ bijs regitur Rex, & iterum cor Regis in manu Dei „ est, & vbi voluerit inclinabit illud, hoc est enim

quod

„ quod verum firmat imperium, hoc quod veſtra re-
„ gna conſeruat, nam pax eccleſiæ religionis vnitas,
„ authorem facti in ſublime prouectum, grata ſibi
„ tranquillitate cuſtodit, neque enim pauca ei viciſ-
„ ſitudo à potentia diuina tribuitur, per quem nullis
„ rugis eccleſia diuina ſecernitur, nullis inſertis ma-
„ culis variatur, ſcriptum eſt enim quia cum Rex iu-
„ ſtus ſederit ſupra ſedem non aduerſabitur ei quid-
„ quam malignum.

Carolus Magnus ad Elipandum Toletanæ ſedis Epiſcopum & alios Hiſpaniæ Epiſcopos, qui inciderant in hæreſim, ſaracenorumq; imperio oppri-
„ mebantur, nunc verò (inquit) duplici pro vobis af-
„ fligimur mœrore, diabolica fraude deceptis in cor-
„ de, & inimica ſeruitute oppreſſis in corpore, ſed re-
„ dite obſecro ad vnitatem ſanctæ matris eccleſiæ, vt
„ vos eruat de anguſtia ſeruitutis terrenæ, & mox ex-
„ pellite vincula, diabolicæ exceptionis, de cordibus
„ quatenus Deus Chriſtus qui ſoluit compeditos ex-
„ cutiat cathenam gentis inimicæ de manibus veſtris,
„ habetis nos diuina auxiliante gratia cooperatores
„ gaudij veſtri, ſi vos nobiſcum catholicæ fidei vultis
„ eſſe prædicatores.

Antoninus Philoſophus Imperator cum narraſſet victoriam ſe conſecutum nobiliſſimam precibus Chriſtianorum qui fulmina in hoſtes barbaros im-
„ petrarunt: Iam nunc igitur (ait) permittimus eſſe
„ chriſtianos huiuſmodi hominibus ne fortè contra
„ nos tale quodpiam cęlum poſtulando impetrent.
„ Hæc iſte, aſſerens diuinitus puniri in hac vita inimi-
„ cos catholicæ religionis.

Maximianus ac Maximinus Imperat. cum poſt commotas in catholicam religionem perſecutiones viderent ſe ſe plurimis modis affligi, eorum Res in

deterius labi, confessi sunt, idcirco se temporalibus pęnis aflici, quod catholicam religionem impetiēr. Ait Eusebius in vita Costantini lib. 1. c. 51.

Postremò CLEMENS VIII. modernus PONTIFEX OPT. MAX. ad SERENISSIMVM ARCHIDVCEM AVSTRIAE FERDINANDVM in Styria regnantem: Attendere nobiscum & diligenter considerare volumus in quanta dilectione sedis Apostolicæ, quantaq; gloria, & laudibus ferè per orbem terrarum progenitores tui Imperatores & Reges Clarissimi & famosissimi habiti fuerint Dū illorum imperialis regiaq; maiestas in amplificandis & defendendis ecclesijs pia ac deuota constitit, in tenendo iustitiam libera, & districta permansit. Quorū tūc virtus totiusq; Imperij regnorūq; gloria decus honor & prouincia sublimior facta est quando iura diuina pariter & humana tantum maiestatis sibi culmen æquum rectum acceperunt. Vt igitur eorum quorum successor es in Regno nobilitatis & gloria apud Deum & homines singularis & indiuiduus hæres existas, virtutem illorum constantiam zelumq; pro Dei domo summopere te inuitari, & iustitiā Dei totis viribus exequendo ecclesias quantum potes restaurare, fidemq; auitam progenitorū tuorum defendere & conseruare exhortamur.

CAPVT XII.
Quid sit vera religio?

VT Respublica Dei cultu, & vitæ puritate optimum & pulcherrimum exitum cōsequatur, necesse est religionem summam & optimam virtutē, ac veluti fundamentum reliquarum excolere, hæc enim est virtus cuius causa nos conditos, ac in hanc

lucem

lucem editos tam philosophi quã orthodoxi Patres docuerũt, vt scilicet laudẽ & nomen & gloriã præpotentis Dei ritè, & reuerenter veneremur, hoc verò summa est religio. Quod ergo quisquis consecutus non fuerit reliquum illi est, vt ingenuè fateatur se frustram conditum, atque in hanc lucem productum esse. Hoc Lactant. firm. lib. 3. instit. cap. 10. multis rationibus probare nititur, hanc solam esse virtutem, quæ verè, & propriè homines à brutis distinguat animantibus, cæterarum enim partium rationis, prudentiæ, ac ingenij segregatis, memoriæ & iuditij, in brutis magna expressaq; vestigia, ac longè nonnunquam maiora quam in plerisque hominum manifestè apparẽt, at Deum cognoscere cognitum desiderare, desideratum quærere, quæsitum inuenire, inuentum amare, amato potiri, ab eoque omnem spem fœlicitatis & incolumitatis suæ expectare vltra hanc vitam, & vltimos cineres, alteram longè meliorem vitam sperare, hoc decus & ornamentum humanæ naturæ censeri debet, summum igitur bonum hominis in sola religione est.

Nam cætera etiam quæ putãtur homini esse propria in cæteris quoque animalibus reperiũtur, cum enim suas voces proprijs inter se notis discernunt, atque dignoscunt colloqui videntur, ridendique aliqua in his apparet ratio, cum demulsis auribus contractoque rictu, & oculis in lasciuam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisque coniugibus ac fœtibus proprijs, nonne aliquid amari mutuo & indulgentiæ simile impartiunt? Iam illa quæ sibi in futuram prospiciunt & cibos congregant habent vtique prouidentiam, rationis quoque signa in multis aduertuntur, quando enim sibi vtilia appetunt, mala præcauent, pericula vitant, latibula sibi parant

in plures exitus disparentia, profecto aliquid intelligunt, potest ex his omnibus aliquis negare inesse rationem cum hominem ipsum sæpe deludāt? nam quibus generandi mellis offitium est, cum assignatas incolunt sedes, castra muniunt, domicilia inenarrabili arte componunt Regi suo deseruiunt, Nescio an his insit perfecta prudentia?

Incertum est igitur vtrum ne illa quæ homini tribuuntur, communia sint cum alijs viuentibus, religionis certè omnino sunt expertia. Qua de re Ciceronis vera est sententia, ex tot inquit generibus nullum est animal præter hominem quod habeat notitiam aliquam Dei, neque vlla gens est, in toto hominum cœtu, quantumuis barbara, indomita, fera immansueta quæ etiam Deum vnum ignoret, non tamen reum aliquem habendum diffidit, ex quo efficitur quod is Deū agnoscat qui vnde sit ortus recordatur. Qui ergo Philosophi volunt animas hominum omni metu liberare tollant etiam religionem, & orbant homines suo proprio, ac singulari bono, quod est ab omni humanitate, & rectè viuendi institutione alienum: sicut enim Deus cuncta sibi subiecit animantia, sic ipsum hominē sibi soli, quid verò esset quod ipsi disputant, eo dirigendam esse mētem, quo vultus erectus est si enim nobis cęlum aspiciendum est, ob nil certè aliud quam ob religionem, si religio tollitur, nulla nobis cum cęlo ratio superest. vtique autem eo est spectandum aut in terram procumbendum, in terram quidem procumbere non possumus nisi velimus, cum omnis status rectus sit. Ait Ouid.

Pronaq; cum spectent animantia cętera terram,
Os homini sublime dedit cęlumq; tueri
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Con-

Consentit & Plato cum de nomine Antrhopi ait in Cratillo, & Xenophon παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις πρῶτον νομίζεται θεοὺς σέβειν, ideſt primũ ante omnia exiſtima Deũ colere oportere. In cęlum igitur ſpectandum eſt quo natura corporis prouocat, quod ſi conſtat eſſe faciendum, ideo certè faciendum eſt, vt religioni inſeruiamus quam qui non ſuſcipit ipſe ſe proſternit in terram, & vitam pecudum ſecutus humanitate ſe abdicat, & in iſta religione propria laus hominis cum priuatim tum publicè conſiſtit, teſtatur hoc ſacra ſcriptura Deuter. 4. hæc eſt enim inquit Moyſes veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſa pręcepta, hęc dicant: En populus ſapiens & intelligens, gens magna, quæ eſt enim alia gens tam inclita, vt habeat Męonias iuſtaq; iuditia, & vniuerſam legem quam ego proponam hodie ante eculos veſtros?

Neſcius non ſum varijs modis vocabulum hoc religionis accipi, vt pro ceremonijs Exod. 12. Si dixerint filij veſtri, quæ eſt iſta religio &c. & poſtea, hæc eſt religio, Phaſæ. Iacob. 1. hæc eſt religio viſitare pupillos, Hinc iuriſiurandi religio. l. 1. ff. de iure iur. item loca religioſa. §. religioſum. de rerum diuiſ. l. 2. §. prætor ait. ff. de relig. & ſump. fun. & regulares religioſi dicti, quia arctius ſe aſtrinxerunt ad cultum, ſicut liquet ex titulis de regul. & tranſ. ad rel. Religionem facit inquit Arnob. lib. 3. ſatur. c. 3. & Gellius lib. 4. c. 9. recta de Deo mens, per tranſlationem & religioſa ea dicuntur quæ honore maximo veluti diuinis digna ſunt, vel propter Deum qui in illis honoratur, vel quod in illis vis quædam vel conſideratio numinis habeatur, vel ex mandato, vel ex conſenſu hominum, ſeu ex opinione vt ait Plin. lib. 9. cap. 45. Lactantius verò inſtit. lib. 4. cap. 28. dicit

cit religionem non à religendo vt Cicero sed quod hac conditione gignimur vt generanti nos Deo iusta, & debita obsequia præbeamus, hunc solum nouerimus, hunc sequamur & hoc vinculo pietatis obstricti Deo & religati sumus vnde ipsa religio nomen accepit. Denique absque religione leges exulant, Respublica autem rectè gubernari, vitia coerceri, virtutes inseri nullo modo possunt, deficiunt enim leges ad vitia, quæ clam & per potentiā committuntur, & ideo religione metuq; numinis diuini tanquam potentissimo custode opus est. quo enim parentes, quo magistri, quo iudices, quo censores, quo confessores penetrare non possunt ipsa eo religio peruenit: quod omnes effugit illa tenet quod omnes latet, illam latere non potest, religione namque vitam nostram constare dixit Plin. lib. 14. c. 19. sunt scintillæ & naturales igniculi quibus in homine numinis diuinæq; notionis conseruatur signum, quod non omnino sine summa impietate extingui vel elidi possunt, signatum est inquit Dauid. Psal. 4. ,, super nos lumen vultus tui Domine quo lumine extincto perfractisq; eius claustris cætera omnia facile læduntur, ac contemnuntur.

Ex quo non frustra illud præclarum suis legibus principium præfixerunt prisci sapientes vt sit hoc à principio omnibus persuasum, dominum esse omnium rerum, ac moderatorem Deum, eaque quæ geruntur eius geri iuditio, ac numine eundemque optime de hominum genere mereri, & qualis quisque sit, quod agat, quod in se committat qua mente, qua pietate religionem colat, intueri, piorumq; & impiorum habere rationem, quod his certè rebus impulsæ mentes haud abhorrere possint, ab vtili, & vera sententia, illudque magis & expressius

Christus filius Dei viui per ora Prophetarum & Apostolorum Sanctorumq; Patrum scripta,& sanctæ suæ sponsæ matris Ecclesiæ documenta edocuit quando edificaturus hic in terris Rempublicam aduenit, & ciuitatem nouam, cui idcirco nomen nouum imposuit, non inane,nec sine causa neque superuacaneum, sed gloriæ amplitudine, & summa pietate decoratum, appellauit autem hanc ciuitatem ecclesiam, non quæ propria duceretur cupiditate, sed quæ diuini numinis sui nutu regeretur quæque diuinæ voluntatis suæ vltrix esset, & illius imperio summo studio pareret & obsequeretur, ac denique sempiterno parenti & Christo Domino filio eius dicata & desponsata permaneret,cuius imbuta præceptis & disciplinæ sanctissimæ documentis instituta illius semper infallibiliter sequeretur vestigia, quod Sanctus Ioannes præclarè admonet
„ 1.Ioan.2. Qui enim dicit se in Christo manere de-
„ bet sicut ille ambulauit & ipse ambulare, & hæc est
„ religio vera, & immaculata Christi sponsa Ecclesia
„ sancta Romana fidesq; catholica.

Vnde Clemens Alexand. lib.2. strom.. hanc pietatem esse dicit & religionem & cultum Dei scire quomodo vtendum faciendum simulq; laborandũ sit, vt per rationem quasi per pontificem quæ iusta sunt,& honesta dignoscentes ea Deo offeramus: sic enim ille inquit fieri non potest,indoctum quãdiu indoctus est Philosophari, cum sapientiæ vim non perceperit & Philosophia sit appetitus verè entis, & quæ ad hoc referuntur scientiarum, & quamuis in recto agẽdo se aliqui exercuerint,scire tamẽ quomodo vtendum faciendum simulq; laborãdum sit in quo quis Deo fit similis, Deo inquam saluatori, Deum vniuersorum colens per rationem,quasi pon

tificem, qua nos, quæ verè honeſta, & iuſta ſunt, proſpicimus, Pietas eſt, conſequens eſt actio & aſſecla Dei, pietas autem ſeu verus Dei cultus à Deo donatur ſpiritus ſancti afflatu, fides verò gratia dicitur quod nullis noſtris præcedentibus meritis à Deo nobis munificè concedatur, & ea gratis accepta, & lauacri ſigillo obſignata, nos iuſtos Deoq́; gratos & acceptos reddat, cum verò fidei lumine ad obſequendum Deo feramur, diuinæ illius voluntatis arcana certo cognoſcimus. Quod Clemens dixit, eſt donum doctrina pietatis, gratis quoque fides, facientes enim Dei voluntatem, in ſuæ voluntatis cognitionem venimus religionis igitur & pietatis eſt fides, fides inquam informata charitate in eaque firmiter radicata: quo fit vt ad conſequēdam ſalutem æternam eccleſiæq́; Dei ſanctiſſimæ muneris participationem, nequaquam ſatis ſit credere, niſi eius & eccleſiæ præceptis pareamus, iuſteq́; ſobriè ac caſtè viuamus. Neque ideo Abraamum dicit Paulus iuſtitiam conſecutū, quia credidit, ſed imo quia Abraam præclaris ſe ſe virtutum, & eximijs operibus exercuit, omnesq́; animi neruos contendit eoque extendit, vt imperata à Deo efficerētur, factum eſt, vt fide extimulatus, iſthæc omnia præſtitit & vitam æternam à Deo conſecutus fuerit quod Apoſtolus Paulus præclare ad Epheſios cap. 3. nos inſtruxit. cum enim dixiſſet, huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtutem corroborari per ſpiritum eius in interiorem hominem, Chriſtum habitare per fidem in cordibus veſtris, mox declarans ſe talem fidem intelligere in cuius non modo ſuctu ſed etiam radice charitas velut

ſun-

fundans iuſtificationem noſtram adeſſet. Continuo
„ ſubiecit in charitate radicati & fundati vt poſſitis
„ comprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit lati-
„ tudo & lõgitudo & ſublimitas & profundum ſcire
„ etiam ſupereminentem charitatem Chriſti, vt im-
„ pleamini in omnem plenitudinem Dei: qui enim
Chriſto nomen fidemq; dederunt, cum ſuo dono, in habitetur Chriſtus per fidem in cordibus eorum, non charitatẽ veluti fidei fructum quod inepte quidam aſſerunt, proferunt, ſed fundantur radiceſque altiſſimas agunt in charitate Dei, adeo vt fructus bonorum operum qui poſtea producũtur non minus ex charitatis quam ex fidei radice & fundamento generentur.

Opera enim moralia quæ proficiſcantur à natura vel ab inſtitutis Philoſophiæ ad ciuilem quidem proſunt ſotietatem & ad hominum interſe offitia, ac commertia, ad regnum autem cęlorum, & ad ſupernam fęlicitatem ea pertinent, quæ fides gremio & complexu ſuo continet, & ex illius ſunt fęcunditate generata, quippe quæ Deus ſua diuina præmunit gratia, oportet itaque fidem in Deum ita ſuſcipere, vt illi per charitatem perpetuo adhereas mandataq; eius obſerues eoque omnes actiones dirigas, in quo frui aliquando ſperas eiuſq; perpetuo tenearis deſiderio, neque ita leuiter ipſum pertractes vt cum ſemel ipſum inueneris, ſtatim occaſione, vel rerum mundanarum, vel voluptatum illecebris illectus eundem dimittas, hoc enim indignum eſt & ſapientia, ipſiuſq; bonitati minime conueniens. Sicut enim Deus ſpiritus eſt, ita eius viciſſim oportet eſſe ſpirituale deſiderium in Deo enim non eſt aliquid corporeum, aut temporale, aut terreſtre, neque oculis videtur, aut auribus auditur, à ſæculo

„ enim non audierunt (inquit Esaias cap. 64.) neque
„ auribus perceperunt, oculus non vidit Deus absque
„ te, quæ præparasti expectantibus te.

Ideo mihi optimè & sapienter dixisse videtur Clemens Alexand. lib. 1. pedagogiæ c. 1. Dei cognitionis fundamentum esse vitæ æternæ appetitum deiectum in agrum spiritualem: Vnde quod supra dixit Paulus de longitudine latitudine & profunda &c. non ad quantitatem seu extensionem corporalem dicta intelligas, sed vt Dionysius de diuin. no. c. 9. per profunditatem Dei intelligitur incomprehensibilitas illius essentiæ, per longitudinē processus virtutis eius omnia penetrantis, per latitudinem verò superextensio eius ad omnia inquantum scilicet sub eius protectione omnia continentur: est itaque fides religionis ac pietatis fundamentum, fides in quam in Iesum Christum. Christus autem est lapis angularis in quo omnis ędificatio crescit in templum sanctum in Domino Ephe. 2. quod est ecclesia à Christo supra Petrum edificata, cui & nomen nouum imposuit quæ afflante spiritu sancto Christum filium Dei esse, & humani generis saluatorem constanter asserit.

Hoc ipsum insinuare videtur Isaias cap. 45. dum in spiritu Dei præuidens Christum totum genus humanum morte & passionē liberaturum atque exinde sibi ciuitatem nouam, idest, ecclesiam efformaturum non habentem maculam, aut rugas dicit,
„ ipse ædificabit Ciuitatem meam dicit Dominus
„ exercituum. quæ verba non de alio Rege inquit Eusebius lib. de demon. euang. c. 4. quam de Christo intelligenda sunt, qui ædificaturus pietatis & religionis Rempublicam exules & extorres in eiusdem libertatem restituturus est; sic etiam confirmat Pro-

cob.

cob. hic Rex inquit vrbem ędificaturus erat pro vt
,, ipse promiserat Petro Matt. 16. Super hanc petram
,, edificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præ-
,, ualebunt aduersus eam.

Quæ vrbs seu ecclesia credentium religionisque domiciliũ non ex ligno, aut lateribus, cementoq;, vel stuppa sed ex viuis lapidibus construitur, in quibus suscitat filios Abrahæ cuiusq; gloriam magis alio capite 5. 62. prædictus Esaias sacer vates am-
,, pliando docet inquiens; & vocabitur ibi nomen no-
,, uum quod os Domini nominauit, & eris corona
,, gloriæ in manu Domini & Diadema regni in ma-
,, nu Dei tui non vocaberis ait Sanctus Cyrillus amplius synagoga, aut virum non habens sed vocaberis nomine tuo, quod erit tibi peculiare, appellaberis enim ecclesia quod est nomen nouum quod Dominus tibi imposuit, quando dixit tu es Petrus & super hanc petram edificabo ecclesiam meam.

Nec hoc solo nomine authoritas & magnificentia plena ecclesiæ demõstraretur nisi Christus idem Deus & homo eandem alijs priuilegijs & monili-
,, bus decorasset ideo prædictus Esaias 61. gaudens
,, (inquit) gaudebo, & exultabit anima mea in Deo
,, meo: quia induit me vestimento salutis, & indu-
,, mento iustitiæ circundedit me. Quocunque verò modo eadem prædicta verba intelligantur dubium non est quin Iesus saluator intelligatur vnitus hipostaticæ humanæ naturæ atque sibi ecclesiam hanc in sponsam, & sociam indiuiduam assumpsit, nam sancti Dei Apostoli & Euangelistæ Iesum salutare
,, Dei appellarunt Luc. 1. quia viderunt oculi mei sa-
,, lutare tuum, & Apostol. ad Gal. 3. Rom 13. Quot
,, quot baptizati estis Christum induistis (&) induite
,, Dominum nostrum Iesum Christum. Ecce quam

concinnant Propheta & Apostolus ille dicit vestimento salutis & indumento iustitiæ circumdedit me hic verò Christum induistis quod pariter intelligunt omnes Sancti Doctores.

Sanè exultatio ista inenarrabilis gaudiumq; inexplicabile hoc est, quod non baptizati sumus simplici in homine, vt aiunt infideles dum post baptismum idem numero & specie, neque latior aut pinguior, neque longior, aut breuior reddit sed baptizamur in Deum hominem factum remittentem nobis pęnam & priora crimina sibi nos etiam adiungit à peccatis absolutos atque spiritu suo, nos replens, qui ex ipso & patre suo procedit vt simus gens sancta, & regale sacerdotium, hæc est summa Dei in nos beneficētia, & benignitas saluatoris nostri quod cum peccatorum corruptione & eluuiæ volutaremur iniquitatum, ipse naturam nostram induens & tanquam protomedicus ægrotantium tristes morbos sanauit, & non solum iam morbis diuexatis sed inter numerum mortuorum recensitis, atque præ peccatorum fœditate iam graue olentibus solus ipse paternorum suorum viscerum affluentiam nobis impartiuit, nosq; suo studio, & cura beneuola præter cuius piam nostrorum spem & expectationem seruauit: ille ille, qui est vitæ author lucis largitor magnus & eximius medicus. quotquot ergo baptizati sumus inster vestimenti animorum nostrorum mirabili sacramento induimus hunc Christum Iesum.

Sanctus Cyrillus in Genesim lib. 9. in principio quærit quæ nam sint illa vestimenta quibus homo indutus est & respondit sibi, illa esse quæ Paulus eo loci consuta expādit, quotquot baptizati estis Christum inductis &c. quod Eusebius hist. eccl. lib. 10. cap. 4.

cap. 4. enigmaticè nobis insinuare voluit, dum de templo illo Salomonis quo nihil splendidius & magnificentius excogitari potuit auro argentoque radiante, cędris alijsque odoratissimis arboribus flagrante, sermonem faciens dicebat, id quod dictum
" fuit ab Aggeo Proph. c. 2. magna erit gloria domus
" istius posterioribus quam prioris: de illo templo quod instaurabatur intelligi nullo modo posse visum est aliquibus, quorum tamen sententia alijs minime probatur quippe quod non de templo illo quod edificabatur à filijs captiuitatis, sed quod reedificatum ab Herode, hæc intellexerunt eiusq; gloriam maiorem fuisse quam prioris, ex præsentia ipsius saluatoris & ex ipsa operis magnificentia videtur euincere.

Verum quidquid sit sub illis verbis altissimum latere sacramentum nulli dubium esse debet, cum enim dixisset gloriosius futurum templum secundum, procul dubio prius nunquam in tanta splendoris & excellentię amplitudine fuisse declarat Vn-
" de adiecit adhuc vnum modicum est, & ego com-
" mouebo cęlum & terram & mare, & aridam, & mo-
" uebuntur omnes gentes & veniet desideratus cun-
" ctis gẽtibus: quasi diceret vos quidem edificatis domum Domini, sed ego à paruis initijs eandem exurgere faciam in altissimum montem & signaculum omnibus gentibus, tunc verò post quam commota fuerint omnia elementa, prioris quidem tẽpli splendoris & excellentiæ tantæ erat affluentia, quod sacerdotes Domini non poterant stare & ministrare propter nebulam impleuerat enim ait sacer tex. 3. Reg. cap. 8. gloria Domini domum, at nebula illa aliud non erat nisi figura & prototypon præsentiæ saluatoris nostri. Longè verò maius sacratiusque

esse

esse debet figuratum quam ipsa figura, sic Christus ipse præsens carne nostra, & humana natura inuolutus, quam resplendentia quædam illius præsentię
,, sic enim audiuit omnis populus Ecce filius meus
,, dilectus in quo mihi complacui, ipsum audite, vn-
,, de & ipse Christus ait soluite templum hoc (Io. 2.)
,, & in tribus diebus excitabo illud erat enim primũ illud templum Hierosolymorum figura corporis Christi quod dirutum à Babilonis, & Christus occisus à Iudæis, in cuius signum & hodie Babilon Hierosolyma dicitur, quod typus fuerit Hierosolymorum Babilon, multo ergo gloriosiùs est tēplum secundum, quam primum maiorique cum triumpho, & authoritate resurrexit illud corpus Christi mortuum vtpote virtute propria, & diuina: Prius verò humana arte & industria: Insuper nobis & ecclesiæ suæ splendoris & immortalitatis spem donaque contulit atque mortem superando vitam æternam resurrectione sua reparauit, de qua re sic concludit Euseb. 10. hist. eccl. c. 1. nam quoniam pastor illius & Dominus Iesus, semel pro ipsa mortem oppetijt, & post passionem corpus mortale, & caducum quod eius gratia induerat in gloriosum & immortale commutauit, & carnem morti obnoxiam ex corruptione ad immortalitatem traduxit, idcirco par erat, & rationi consentaneum, vt ille non aliter atque saluator mira ratione commutaretur, & quamquam promissionem rerum hisce quibus iam fruitur longè præstabiliorem accepit & propterea maiorem regenerationis gloriam, in resurrectione corporis incorruptibilis cum choro Angelorum lucis æternæ in ipsa Dei regia, supra cęlos sita, cum Christo Iesu eius patrono & saluatore ad sæcula deinceps sempiterna percipere desiderat, tamen in-

terea loci in hoc præſenti ſeculo ea ipſa quæ pridem vidua & deſerta ſolitudo fuit, his per Dei gratiam circumueſtita floribus, facta eſt (vt propheta loquitur) re vera, vt lilium, atque quo pacto veſte nuptiali accepta, & corona decoris ornata, velut choreas ducere, ad gratias Deo regi agendas, & ad eum lętis vocibus honorandum per Iſaiam doceatur, eam ipſam loquentem Eſa. 61. audiamus: Exultet anima
„ mea in Domino induit enim me veſte ſalutis & tu-
„ nica lętitiæ circumdedit me tamquam ſponſum mi
„ tra, & tanquam ſponſam decorauit me ornamento,
„ & ſicut terra augens florem ſuum, & vt hortus ſe-
„ mina ſua oriri faciet ſic Dominus Deus oriri fecit
„ iuſtitiam, & exultationē coram vniuerſis gentibus. Hæc Euſebius.

Quod totum Tertullianus aduerſus Martio. lib. 4. ita Chriſto ſoli attemperat quod minime ad eccleſiam referri poſſe videatur.

Verum Sanctus Auguſtinus in 1. 2. epiſt. 1020. ſimiliter de doctrina chriſtiana lib. 3. c. 31. omnem ambigendi aufert occaſionem dicitq; hoc eſſe elogium & orationem factam à Chriſto Deo ſuo patri, & nihilominus etiam attribui eccleſiæ, atque ita eccleſiam loquentem introducit, ita vt etiam in ea Chriſtus loqui intelligatur, Chriſtus inquit loquitur qui in membris Chriſti Chriſtus, & vt noueritis, quia vnus dicitur Chriſtus caput & corpus ſuum: ipſe dicit cum de coniugio loqueretur, erunt duo in carne vna igitur iam non duo ſed vna caro. Ne quis autem putet de alio coniugio quā quod inter Chriſtum & eccleſiam initum confirmatumq; eſt, rem fieri accommode monet, Paulus Eph. 5. magnum hoc eſſe ſacramentum. ego autem dico in Chriſto & eccleſia. fit enim quaſi vnum integrum ex capite &

corpore, ex sponso & sponsa, pro qua copulatione putat Sanctus Aug. Christum maximas Deo patri gratias agere quando ipsum sic loquentem introducit Esaias, supradicto loco, sicut sponso alligauit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me ornamento. Quare verò ait Sanctus Augustinus, vocat se sponsum & sponsam, nisi quia duo in carne vna? si duo in carne vna, cur non duo in voce vna? loquatur ergo Christus, quia in Christo, loquitur ecclesia, & in ecclesia loquitur Christus, & corpus in capite, & caput in corpore.

Hanc eandem vnitatem Christi cum ecclesia, & corporis cum capite expressit Paulus 1. Corint. 12. Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum est corpus, sic & Christus. corpus quidem vnum est, constitutiuum partium non tamen quia diuersæ sunt partes constitutæ, sic etiam plura sint corpora, sed vnum duntaxat, sic Christus vnus est vnumque caput multorum membrorum, corpus verò vnum, An non caput vnum est hominis, multæ verò partes? non tamen plura corpora, nisi quis dicere velit etiam quamlibet partium aliquod corpus constituere, verum ea non erit corpora integra quarum vnumquodq; vnum hominem perfectum constituit, sed partialia, ad vnum numero corpus hominis tendentia.

Alibi verò Sanctus Augustinus hanc dubitationem vna cum simili, quæ multorum torsit ingenia, scilicet, si nemo ascendit in cęlum nisi qui descendit de cœlo, quomodo Petrus & Paulus eo ascenderunt, explicat, vide inquiens sermonem 134. de tempore quid Petrus & alij fideles audiunt à Paulo, vos autem estis corpus Christi 1. Corint. 12. &

mem-

membra ex parte, si ergo corpus Christi & membra vnius sunt, noli facere duos, reliquit enim patrem & matrem, & adhæsit vxori suæ, vt essent duo in carne vna, reliquit patrem: quia hic se non ostendit ęqualem patri, semetipsum enim exinaniuit formã serui accipiens; reliquit & matrem synagogam, de qua carnaliter natus est. Ahæsit vxori suæ, idest, ecclesiæ suæ. Sic nemo ascendit, nisi qui descendit quia cuius homo est sponsus & sponsa secundum carnem Christi non secundum diuinitatem, nam secundum diuinitatem, quod est ille, nos esse non possumus: quia ille creator nos creatura, ille effector nos effecti, ille conditor nos conditi, sed vt essemus cum illo vnum in illo, homo factus est, & caput nostrum esse voluit, accipiendo carnem pro nobis in qua moreretur pro nobis: vt noueritis ergo quia hoc totum vnus est Christus per Esaiam dixit Sicut sponso allegauit mihi mitram, & sicut sponsam induit me ornamento, ipse sponsus ipse sponsa, ipse planè sponsus in capite, sponsa in carne.

Simile habet Homelia 80. in Ioan. vbi se Dominus dicit vitem, & discipulos suos palmites, secundum hoc ergo dicit. quod est caput ecclesiæ, nosque membra eius, vnius quippe naturæ sunt vites, & palmites propter quod cum esset Deus cuius naturæ non sumus, factus est homo, vt in illo esset vitis humana natura, cuius & nos homines palmites esse possemus: maxime ergo gaudet sancta Dei huiusmodi ecclesia, quod pulcherrimo salutis vestitu induta regioq; iustitiæ ornatu contexta sit, factaque particeps diuinitatis ipsius, humana natura, in eadẽ subsistente atque capiti Christo copulato membrorum corporisq; pulchritudinem & vsum retinet, vt ex capite, & mẽbris vnum corpus efficiatur, & hoc

est nomen nouum, recens, religiosum, æternum, im pollutum, simplex, & verum, quod benedicitur in terra. Non ergo amplius vocatur derelicta hæc sponsa Christi, non amplius desolata, nec eam amplius vincula legis astringunt, nec amplius terra eius quæ olim immanium morum asperitate rigebat, alienos Deos instruit, sed vnum Deum confitendo iugiter ab omnibus maximarum virtutum officijs veneratur, eaque omnia implentur in ea, quæ ad longum
„ recitat Esaias c. 54. noli timere, quia non confunde-
„ ris neque erubescas non te pudebit: quia confusio-
„ nis adolescentiæ tuæ obliuisceris & opprobrij vidui
„ tatis tuæ, non amplius recordaberis: quia domina-
„ bitur tui, qui fecit te Dominus exercituum, nomen
„ eius, & redemptor tuus sanctus Israel Deus omnis
„ terræ vocabitur quia vt mulierem derelictam, & mę
„ rentem spiritu vocauit te Dominus, & vxorem ab
„ adolescentia dixit Deus tuus: Ad punctum in modi
„ co dereliquit te, & in miserationibus magnis con-
„ gregabo te, in momento indignationis abscondi fa-
„ ciem meam parumper à te, & in misericordia sem-
„ piterna misertus sum tui, hæc aliaq; plura congerit ibi Sanctus propheta ad augendam & amplificandā pro tristitia, & mętore pristino præsentem gloriam & iucunditatem qua in Christo capite suo iam perfruitur ecclesia, nihilque præter ipsum aliud concupiscit.

Quod enim nomen nouum ei impositum est, vt nouum, & magnificum ita etiā manifestè significat omnem vitam ipsius voluntate Christi gubernari, neque cupiditatem propriam in illa, sed numinis diuini dominari imperium; Ergo nullo tempore diuelletur hæc sponsa Christi à sponso suo cui sanctissimi cōiugij fędere copulata est. §. ita sanè. Pro quo

diserte

diserte Plato docet quod Procopius & veteres patres tradiderunt Deum optimum maximum, cum rebus nomina imponit etiam rerum ipsarum signatarum effectum elargiri, sic cum Apostolos vocasset lucem effecit vt etiam ipsi lux mundi fierent sic Simoni Petro dixit, tu es petra, qui ideo etiam petræ soliditatem obtinuit, ac firmitatem, qua totam ecclesiastici ędifitij molem sustinet, sic cum ecclesiæ suę dedit vt non amplius derelicta dicatur, dedit etiam, vt ei timendum non esset, ne hac ope diuina desereretur, dedit ne eam recordatio scelerum quæ olim sub lege veteri in se admiserat conturbet, neque turpitudo, qua fuit contaminata fiduciam illius confringat, ideo decora pulchra vt Luna, electa vt Sol terribilis vt castrorum acies ordinata.

Ex quo fit vt si quis temporis illius spatium quo à Deo deserta fuit computauerit, cum præsentis temporis fœlicitate, facile intelliget, quam fuerit illa molestia præ hac gratiæ iucunditate contemnenda, nam tempus illud quo à Deo synagoga fuit derelicta, fuit breui spatio definitum, at beneficia quibus nunc recreatur ecclesia atque reficitur sunt maxima, & sempiterna, exiguo quidem tẽpore, si cum misericordiæ postea tributæ diuturnitate conferatur, à salute & dignitate populi illius antiqui auersus fuit, at nunc ecclesiam suam, populum christianum clementia sempiterna protegit Dominus, vt nec portæ inferi aduersus eam vnquam præualere possint. Ecce enim inquit Dominus ego vobiscum sum, vsque ad consumationem sæculi, ipse enim patrem suum reliquit, & matrem suam vt adhęreat vxori suæ scilicet ecclesiæ cui indissolubiliter coniunctus est, ita vt ipse aliam non sciat, nec ipsa vicissim aliam admittat: est enim de lege diuina matri-

monij

monij vinculum indissolubile, Matt. 19. Vnde cum inter Christum & ecclesiam eiusmodi matrimoniũ non solum spiritualiter, sed etiam carnaliter initum consumatumq; sit, nullo modo fieri potest de lege „ ordinaria, vt à se inuicem dissoluãtur. Montes qui„ dem (dicit Isaias 54.) commouebuntur, & colles „ contremiscent, misericordia autem mea non rece„ det à te & fœdus pacis meæ non mouebitur, ita enim eodem loco contestatus est Deus, nunquam se derelicturum ecclesiam sicut pollicitus est, nunquam aquas diluuij super terram inducturũ. Vnde quod „ nos legimus Esaiæ 62. & vocaberis voluntas mea „ in ea, & terra tua inhabitata. Leo Castro peritissimus Hebraici sermonis eleganter vertit terra tua maritata: quia complacuit Domino in te, & terra tua maritabitur, verba enim hebraica vtrumque significare putat, & maritari, & inhabitari: iccirco Augustinus lib. de vnitate eccles. c. 16. terram tuam pro orbe terrarum interpretatur quod septuaginta vertunt οἰκουμένην quæ vox orbem terrarum significat quasi dixisset orbem terrarum futurum ecclesiæ, non aliquam prouinciam, vt olim Iudęa sed totum orbem ecclesiam catholicam occupaturam. „ E contrario verò Oseas Propheta cap. 3. ait. & dies „ multos expectabis me, & non fornicaberis, & non „ eris, idest vt eo loci Sãctus Hieronymus in Comen. non adulterium quidem suscipies, nec simulachris non solum non immolabis, imo mẽtionem illorum perhorresces, neque rursus Deo cõiuncta eris, illius enim fidem nepharie perdes, interim tamen à Deo tolleraberis partim vt exemplo diuinæ seueritatis edito doceas omnes Dei iuditium reuereri, partim vt ex stirpe tua generentur illi, qui sunt ad Deum toto corde reuersuri. exul tamen, & extorris vagaberis,

ris, ſine Rege, ſine ſacerdotio, ſine vlla religionis ſanctitate, ſine ſimulachris ita vt neque vera, neque falſa religione te conſtrictā vllis ſignis ſacris exhibeas, à Deo tamen auerſa eris quandiu in impietate perſeuerabis, & hoc erit tibi nomen, non populus meus in quo præſentis temporis ſtatus Iudęorum mihi expreſſus videtur. Sicut ergo Oſeas dicit Iudęam ſine viro manſuram ita Iſaias Chriſti & eccleſiæ coniugium futurum, non vocaberis vltra derelicta ſed quia complacuit Domino in te terra tua inhabitabitur: ſponſabo enim te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & iuditio, & in miſericordia, & miſerationibus.

Fędus certè ſanctiſſimum non ad tempus, ſed in ſempiternum permanſurum, nec in vmbris, aut imaginibus conſtitutum ſed iuſtitia & miſericordia in æternum vallatum eſt: ex iuſtitia iuditium oritur, ex miſericordia benefitiorum multitudo naſcitur, qui enim iuſtus eſt ſemper iuſtitiam adminiſtrat, & ius æquabile dicit: qui verò miſericors benefitia cum poterit cumulatè præſtat, & ideo fit vt cum iuſtitia iuditium, cum miſericordia benignitas & miſeratio coniungatur.

Et hæc ſunt dotis loco eccleſiæ Dei promiſſa & præſtita, cum eam ſibi arctiſſimo matrimonij vinculo deuinxit, nec enim iuſtitiā obtinere, aut clementiam, colere poſſemus, niſi is nos cōpotes tantarum diuitiarum, & tam regij ſtatus effeciſſet.

Quia autem fides perfectæ iuſtitiæ radix eſt, & origo, quam nequidem adipiſci, niſi nos Deus ad credendum impuliſſet vnquam potuiſſemus, idem adiunxit, & ſponſabo te mihi in fide & ſcies quia ego Dominus, nemo enim vllis præcedentibus meritis hunc ſibi in Republica Dei locum comparare

potuit,

potuit, multoq; minus cum eo matrimonij fœdere copulari, nisi ad hoc à Deo singulariter præuisus & vocatus & gratis isthuc admittatur propter fidem in Iesum Christum eo modo vt supra explicatum. Vnde Zaccharias c.8. quod ab Isaia c.2. & Michea cap.4 prædictum est non vnum sed multos populos appulsu diuini spiritus ad hanc fidem Deique ecclesiam excitandos esse vt ad Deum supplices accederent, cum gentium cōfessionem scilicet & ardorem mentis luculenter explicasset quo se mutuo cohortabantur, vt abiectis simulachris vnam Dei ecclesiam veramq; religionem purè & castè venerarentur, eorundem multitudinem, & virtutis vim & magnitudinem, & religionis ardorem quo erant inflammandæ, ob oculo posuit, & inquit fore certum & constitutum omnibus qui ex gentibus fuerint ad Deum conuersi, frustra deinde extra ecclesiā quæri hæc est enim Hierusalem cœlestis in qua templi sanctitas inuiolata permanet, vbi verissimæ religionis iudicium semper viget, vbi sacrifitia sanctissima ab omnibus qui fide vitam suam instituunt offerūtur. Nec alibi qui vitam charam habent & spiritus sancti disciplinis instructi sunt se posse litare confidūt:

„ & venient (ait Zacch. c.8.) populi multi & gentes
„ robustæ ad quærendum Dominum exercituum in
„ Hierusalem, & deprecandum faciem Domini, non
„ pauci non ignobiles aut impotentes sed populi mul
„ ti, & gentes inclytæ non turpe sibi ducent huic mo-
„ rem gerere ecclesiæ atque fortissimi Heroes qui
„ olim vi armisq; imperium sibi subiugarunt, ad ge-
„ nua procident eamque matrem Christi & Dei, sup-
„ plices deprecabuntur. Hæc enim dicit Dominus
„ exercituum in diebus illis in quibus comprehendet
„ decem homines ex omnibus linguis gentium, &

apprę-

" appręhendent fimbriam Iudæi dicentes ibimus vo-
" biscum audiuimus enim quod Deus vobiscum est per numerum denarium in sacris literis plerunque solet infinita designari multitudo, sicque finitum pro infinito poni, sic & hic decem homines multi intelliguntur, qui ad vnum verum Iudęum, idest, Iesum Christum congregabuntur dicentes, te sequemur, tu enim es Christus tu verba vitæ habes, & æterna salutis præmia, & hoc audiuimus ex quibusdam, qui signa de te, & miracula in regionibus nostris prædicauerunt sanguineq; suo eadem contestati sunt. Insuper & grauiora multoque maiora his præstiterunt.

Quod certè alio nunquam tempore visum fuit, nisi quando discipulorum spiritusq; sancti Christi Apostolorum voces exierunt in omnem terram vbi subito gentes ab errore & pertinacia sua in aliud cor commutati sunt visique sunt alijs quasi ebrij præ sancti spiritus plenitudine quorum disciplinis dein excultæ gentes, Deos illorum dęmonia esse intellexerunt, Ciues sanctæ Ciuitatis effectæ & iustitiæ oblationes laudisq; victimas obtulerunt quia etiam non soli Apostoli aut alij viri Dei ex Iudęorum gente procreati dicuntur, sed quotquot Christum professi sunt etiam si ex gentibus fuerint quoties illi posthabitis idololatriæ erroribus ad christianorum prædicationem fidem & sacramenta suscipientes cœlestis Hierusalem ciues efficiuntur, de illis eadem ac de discipulis prædicari possunt, Christi ergo regnum non armis non potentia sed humilitate, & diuina sapientia dilatatum est. videre licuit homines moribus efferatissimos immanissimosque ad instar pecudum belluarumq; viuentes, christianorum sanguinem perpetuo sitientes post quam se-

mel ſpiritus ſancti lenitate, & gratia inſpirati ſunt, quam fuerint repente mites, humiles & in omnem partē tractabiles ſe ſeque ad homines humiles congregarunt ſocietatemque illorum fide ſingulari & caſtimonia coluerunt: & quod maiori admiratione dignum eſt ſummi Principes & Imperatores cum infima plebe iure deuinciri ſuſtinuerūt ſeque ſimul omnes ad dictum hominis inopis & puerili ſimplicitate prædíti libenter applicauerunt, illiuſque præcepta, & monita ſequētes, authoritatem veriti ſunt quem viderunt Chriſti gregi præpoſitum: quia repleta eſt terra ſciētia. (Eſaia 11.) Domini ſicut aquæ
„ maris operientis, & iterum Zacch. 9. Emath quo-
„ que in terminis eius & Thyrus & Sidon aſſumpſe-
„ runt quippe ſibi ſapientiam valde Igitur regiones illæ quæ à Dei cognitione religionisq; ſacræ cultu alienæ fuerunt ad Deum conuerſæ ſunt, & diuina gloria affluxerunt quod ſapientia magna prǫditæ eſſent, nam per Chriſti diſciplinam admirabilem acceperunt ſcientiam & ſapientiam, vnde populus Dei qui non ſolum habitu corporis ſed certo quodam charactere, & ſigno dignoſcitur atque ab alijs diſcernitur aliud non fuit tunc in populo Dei niſi ſapientia Dei qua ab aliorum errore, & fatuitate diſcerminabatur ſapientia verò in Dei notitia conſiſtit quæ aliunde non comparatur niſi ex fide, fides verò non aliunde niſi ex præueniente gratia Dei & ſaluatoris noſtri.

Cum igitur in ſola Dei eccleſia vera fides vera religio vera ſacramenta iuſtitia rectaq; iuditia reperiantur qua Deus pater & vnigenitus eius filius & ſpiritus ſanctus vtriuſque amor vero latr æ cultu adoratur, efficaciter ſanè concludimus in eadem eccleſia quoque veram religionem eſſe & exiſtere atque

que extra illam nullam ſalutem nullumq; verum Chriſti cultum reperiri. Quo fit vt ſola Chriſti vera eccleſia ciuitas illa ſit cœleſtis, quam ſibi Chriſtus deſponſauit perpetuóq; diuinæ ſuæ naturæ ſuppoſuit in qua omnes maxima ſunt amoris conſpiratione conſentientes, & nunquam intermittentes ſtudium & amorem & charitatem, ſed præcepta Dei perpetuo obſeruantes diuina miſteria & ſacramenta ab vnigenito Dei filio inſtituta, ritè adminiſtrantes fideliterq; quos dignos ad hoc iudicauerint diſpenſantes. hæc autem, ſumma & vera eſt religio animarumq; noſtrarum ſedes cui pro tempore incredibili eum laude præſidet Clemens Octauus Pontifex Romanus. Deo proximus iudex primus & Dominus omnium, vtpote qui non modo eſt in eccleſiæ primatu ſucceſſor, ſed etiam in doctrinæ ſoliditate, & ingregis ſibi commiſſi cuſtodia Petri conſors; & hæres, cui primitus à Chriſto huius eccleſiæ fundamenta innixa ſunt inconcuſſaq; ad finem mundi in dies, cum ingenti Dei laude multorumq; ſalute incontaminata permanebunt.

CAPVT XII.

Religionis verum & eſſentialem characterem eſſe, ſacrifitium Miſſæ.

VSque adeo ſacrifitium cum religione coniunctum ſemper fuit vt nulla vnquam fuerit ſiue vera ſiue falſa religio, quæ non aliquod ſymbolum externum ſibi eſſentiale habuerit, ratione eius ab alijs diſcerni valeat, religio enim vt ſic nil aliud eſt quam religioſus quidam habitus in Deũ, qui cum mente etiam interius certis quibuſdam præcantiun

culis consistere possit, nuspiam apparebit, ad extra signum aliquod distinctuum illius religionis ab altera: quia vera & catholica religio non solū in mente & habitu consistit, sed opere & ore perficitur, necesse est, vt si aliquam eam esse velimus religionem quod eidem eiusmodi aliquod signum externum correspondeat, quo veluti tessera suam in Deum deuotionem & religiositatem contestetur, trāslato enim sacerdotio inquit Paulus transferatur etiam necesse est & ipsa lex Hæbr. 7. Vnde si fatebimur aliquam vspiam esse legem aut religionem ibi iuxta veritatem Apostoli oportet etiam sit sacrifitium: quia ergo supra legem posuimus esse catholicam religionem & fidem in Iesum Christum, nunc etiam vt habeamus sacrifitium aliquod visibile, & externum ratio & equitas inducunt vt asseramus, ne verò id temere magnum & inenarrabile misterium nobis adscribamus inuocato auxilio eius cuius in hoc ipso incruento sacrifitio actio peragitur sic procedemus in nomine Domini, humiliati sub eius sanctissima benedictione, vt dicamus semper Deo gratissima fuisse sacrifitia tam in lege naturæ quam veteri eisdemque sæpius complacatum ad misericordiam & fęlices rerū successus. secundo tale aliquod sacrifitium necessarium in noua lege esse ponēdum ex quo manifestum fiat quod Christus Dei filius suo patri complacere volens non omne sacrifitium aboleuerit per suam passionem, sed è contra vnum tale instituerit quod reliquorum omnium valorem superat vnumque nunc solum existat: tertio idque institutum fuisse in nouo testamento vt implorentur scripturæ reliquæ omnis testamenti: quarto, & vltimo si quod aduersum erit obiectum paucis respondebimus.

Prin-

Principio igitur primos Dei homines rudioris substantię & formę sub lege naturę suam in Deum, & venturum Messiam contestatos fuisse fidem & expectationem testatur quartum caput Gen. vbi Chaim & Abel filij primi parentis nostri, Deo sacrifitia obtulerunt quod vti ante diluuium factum, sic post idipsum maiori animi desiderio deuotionisq; affectu factitatum legimus c.8. vbi Noe noui orbis pater primum cessantibus aquis diluuij de restauranda christiana Republica cogitationē suam figere cępit, edificauitq; Noe altare Domino & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis obtulit holocausta super altare memor magni illius benefitij accepti à Deo quo se suosque in arca liberatos agnouit, neve ingratitudine, quæ magnum scelus est ad maiora humano generi infligenda genera pęnarum Deum impelleret reconciliare sibiq; gratias agere voluit, statim ergo, vt egressus est arcam ibi sibi delegit faciendum singulari ritu externo ceremonijsque ad hoc debitis, sciens probe id Deo complaciturum & si nullam huius rei ab eo iussionem accepisset tamen vel maiorum suorum traditione, vel tacito Dei instinctu id fecisse Noe creditur, qui alias nihil sine monitu & iussu Dei fecisse legitur, non iussus nec monitus à Deo altare ædificauit, & obtulit holocausta cuiusmodi inter sacrifitia primas tenet, nec debuit inquit Sanctus Ambrosius libro de Noe & arca cap. 22. quasi auarus mercedem gratiæ postulare, & iustus eam intellexit veram actionem gratiarum esse, quæ nō iuberetur, sed deferretur, itaque nec dilationem passus est, etenim grati animi virtus passionem dubitationis excludit qui autem debitum gratiæ vt à se exigatur expectat, ingratus est.

Nec

Nec vacat mysterio quod dicitur edificasse altare Deo & non Domino, ne scilicet coacta videretur fuisse illa actio gratiarum quasi Domino, sed virtus iusti morigera & grata quasi Deo. Ideo quod imperij est segregauit quod beneficij, nominauit.

Hanc autem Noe exhibitionem acceptam Deo fuisse luculenter declarat Moyses, odoratusque est inquit Dominus odorem suauitatis & suscepit Dominus in beneplacito suo oblationem eius, ait phrasis chaldaica, ad quod Tertullianus, verum quæ inquit iucunditas, siue viscerum veruecinorum siue nidoris ardentium victimarum esse potest? animus certè simplex, & Deum metuens offerentiũ, ea quæ à Deo habebant, & pabuli & suauis olentiæ gratia, apud Deum deputabatur, non quæ fiebant exigentis sed illud propter quod fiebant, ob honorem scilicet Dei, Tertullianus lib. 2. aduer. Marcio. non igitur munerum multitudinem sed animum offerentium sacrifitia & holocausta Deus testatũ esse vult, quorum cum multas olim in veteri lege instituerit vt sic populus ad idololatriam pronus auerteretur, sibi quasi desideranti fieri iussit, ne simulachris contaminaretur; holocaustum autem totum comburebatur, quod esset peculiare ad obtestandam Dei bonitatem, & maiestatem omnino dignam esse tali muneri, cui se totum homo dedens, totum etiam animal comburi voluit, siue igitur holocaustũ, siue sacrifitium pro peccato, siue pacificam hostiam pro suscepto, vel suscipiẽdo opere spectes, semper Deo gratissimam fuisse inuenies, nam Deum ad munera Abel respexisse legimus Gen. 4. sic etiam ad carnes atque azimos panes Gedeonis, de petra ascendit ignis. Iud. 6. Sic ad Salomonis orationes descendit ignis de cœlo 2. Paralip. 7.

Mirabilius quod accidit tempore Heliæ ad demonstrandum Deo gratissimam esse illam religionem quæ singulari ritu & sacrifitio exhibetur, ibi enim 3. Reg. cap. 18. dissecuit in membra bouem & disposuit super ligna, infundens aquam desuper, vbi cum tempus esset vt offerretur holocaustum orauit Dominum protinusq; cecidit ignis, & vorauit holocaustum, quo loco nullius sibi sceleris admissum reatum habuit Elias, sed & solum animo id præstitit vt Deum placatum alijs infidelibus demonstraretur, alliceretq; ad veræ religionis in Deum contestationem quamuis dubium nullum sit Deum summè pro admisso crimine eiusmodi sacrifitijs reconciliari, cuiusmodi factum in Noe diximus eiusque
„ voto annuens Deus respondit Gen. c. 8. nequaquam
„ vltra maledicam terræ.

Nec Iudæis aliud strictius præcipiebatur, quam legitima Paschæ solennitas, Pascha verò sacrifitium dicebatur. Vnde qui olim Rempublicam Iudęorũ vel bello, vel alio insidiarum retiaculo tentare voluit, maxime nitebatur paschales interturbare solennitates pro quo ipsi maxime depugnabunt, nihilq; sanctius & religiosius arbitrabantur eorum rerum publicarum instauratores quam ritibus & ceremonijs ad amussim obseruare, quippe quod ab hoc maxime eorundem religionis pax & fundamẽtum dependebat. Clarissime id attestantur sacræ literæ 2.
„ Paralip. c. 3. Vbi sermo placuit Regi & omni mul-
„ titudini, vt mitterentur nuntij post sacerdotes qui
„ venirent & facerent phase Domini, multi enim non
„ fecerant sicut in lege præscriptum erat, & post pau-
„ ca, congregati sunt in Hierusalem populi multi vt
„ facerent solennitatem azimorum in mense secun-
„ do, & surgentes destruxerunt altaria, quæ erant in

Hie-

,, Hierusalem atque vniuersa, in quibus idolis adolebatur, incensum, subuertentesque proiecerunt in
,, Torrentem Cedron. Immolauerunt autem Phase quartadecima die mensis secundi. sit cap. 35. & lib. 1. Esdræ c. 6. Ezech. c. 45. multaq; alia inuenies quæ denotant summum studium Iudæorum perficiendi sacrifitia sibi ex lege præscripta, ex eorum enim intermissione aliud non sibi imminere credebant, quã totius populi & Reipublicæ subuersionem, qualiter
,, Helias deplorans expressit, 3. Reg. c. 19. dereliquerunt
,, pactum tuum filij Israel, altaria tua destruxerunt,
,, prophetas tuos occiderunt, & Azarias apud
,, Danielem 3. non est enim (inquit) in tempore hoc
,, propheta, neque holocaustum, neque sacrifitium,
,, neque incensum, neque locus primitiarum coram
,, te, vt possimus inuenire misericordiam tuam, quod contigisse narrat Hieremias c. 52. quando Nabucdonosor Rex exciso templo Hierosolymitano omnes Iudæos qui reliqui erant in Babilonem redegit, tunc factum est quod adimpleretur prophetia Danielis: Ad hoc aliud ibi Danielem voluisse suspicor quod sub persona Nabucsardam principis militiæ Regis Nabucdonosor antichristus intelligatur is enim in eo suum studium & laborem impendit quo vnicum christianæ religionis interuentum sacrifitium subuertat planeq; extinguat, vtpote intelligens quod nullo alio ita Deus complacetur quam iugi hoc sacrifitio. Hinc christianos acerbissimè persequetur, templa ædesque sacras demolietur, si quo possit impedire cultum Dei illiusque sacrifitium.

Nec aliud credo nunc huius temporis phanaticos molire homines quosdam quãdo ita mordicus insectantur catholicos magistratus, eo quod sacrifi-

tia ſibi cordi habeant vniceq; colant, quam honorem Dei Chriſtiq; triumphum, cuius ibi memoria recolitur, obfuſcare & inuertere: verum quanto dirius illud execrantur, criminantur, & deteſtantur; tanto ſolennius honorificentius & glorioſius cordibus catholicorum principum infixum, celebratur, adoratur & conſeruatur. Summus enim Deo patri ex hoc honor cultuſque præſtatur maiorisq; longe valoris ponderis & virtutis eſt chriſtianorum ſacrifitium, quam Iudæorum, vt enim res verbis præſtāt ſacra prophanis, publica priuatis, eas quarum ipſa natura in Dei honorē conſumitur, illis quarum tantum vſus habetur, ſic etiam propriæ dictum ſacrifitium.

Cum ergo hoc genus ſacrifitij in veteri lege à Deo inſtitutum, ac præceptum fuerit, opere pretiū eſt ſane Chriſtum cui ſempiterni patris ſui gloria ſummæ ſemper curæ fuit in eccleſia à ſe primitus fundata, ſacrifitium aliquod publicum & externum inſtituere, quo hi qui diuini cultus ſtudio tenerentur eique fidem darent, pro ſuſceptis benefitijs gratias agerent Deum peccatis læſum placarent & diuinam maieſtatem proteſtarentur. Quo ſublato ſacrifitio Miſſæ nullum aliud proprie dictum & externum erit in eccleſia ſacrifitium, atque ex conſequenti nulla religio, ſublato enim ſacrifitio tollatur & ipſa lex ſeu religio neceſſe eſt.

Quod ſi demiſsi & contriti cordis ſacrifitium puræq; mentis in Deum voluntatis offitia dixeris, profecto huiuſmodi hoſtiæ & ſi Deo gratiſsimæ ſint & valde acceptæ eique in omni loco à pijs hominibus crebro offerantur, nullus tamen eſt qui ſine maxima temeritatis nota gloriari poſsit mundum ſe habere cor, & ſuam oblationem mundam eſſe, ſunt enim

omnes iustitiæ nostræ velut pannus menstruæ Esaię 64. quibus & illud addi potest, cordis contriti sacrifitiũ non magis huius ecclesiæ, quæ secuta est Christi passionem, & mortem, quam illius synagogæ proprium cẽseri debere, adeo quod æque tempore legis antiquæ, ac nunc viri pietate insignes, sanctissimiq; floruerunt, illaque spiritualia sacrifitia offerre potuerunt, eo potissimum quod eiusmodi sacrifitia cordis & oris nõ minus ad quosuis homines referri possunt, quam ad sacerdotes, quę omnia à proprie dicti sacrifitij incruenti ratione, alienissima esse nullus qui paruo intelligentiæ lumine pollet, non videt. Iuge verò illud sacrifitium quod nouissimis temporibus per antichristum sublatum iri diximus si istud inquam corporis & sanguinis sub panis & vini spetiebus mirificè latentis sacrifitium silentio prætereatur, quod nam aliud esse dicemus quod vsque ad consumationem sæculi in ecclesia duraturũ esse minime dubitandum est, atque in omni loco offerendum, iuxta prophetiam Malachiæ 1. quantumuis nunc per antesignandos oppugnare, & expugnare conetur antichristus, oportet ergo aliud extare nobis sacrifitium quod sit commemoratiuum passionis eius & complementum totius salutis nostræ, & memoria, & commendatio suæ mirificę erga nos pietatis, eiusq; quam nostri causa susceperat humilitatis, sicque passio ipsius facile obumbrabitur, cuius tamen nos memoriam facere iussit Paulus quoties manducauerimus carnem, & biberimus sanguinem eius 1. Cor. 11.

Certè passio Christi fuit longe Deo patri gratissimum sacrifitiũ quo nos illi reconciliauit, pro peccatis nostris satis fecit & non modo remissionem peccatorum nobis promeruit, sed etiam dignos nos

fecit,

fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur: hacque solum ratione dixit Cyprianus lib. 2. epist. 3. Christi passionem esse sacrifitium quod offerimus. denique eius quod futurum speramus priuabimur æternæ fęlicitatis contemplationisq; diuinæ commodo, qua ratione, & viaticum dicitur, eum scilicet continens qui via est nostra, Dominum Iesum Christum.

Verum enimuero Christus Deo patri suo per omnia obediens ac beneplacens nostra miseratus hæc omnia maiori cum fęnore restaurauit suæque amarissimæ passionis significaturum non vt in lege naturæ scriptaq; fiebat, alijsve veterum patrum sacrifitijs designabat: sed verè, & realiter corporis & sanguinis sui effectiuum atque contentiuum post se reliquit sacrifitium alio tamen atque alio modo diuersum ab illo, quod in ara crucis Deo patri obtulit, illi quippe cruentum hic verò incruentum offertur, verè tamen ex vi verborum mortis suæ repręsentatiuum cuius rei viua eminentissimaq; fuit imago & figura agnus ille paschalis, qui à Iudæis iussus fuit immolari, & manducari, quæ ideo facta, dicit Ioan-
" nes cap. 19. vt scriptura adimpleretur os non com-
" minuetis ex eo & primo ad Corint. 5. Pascha no-
" strum immolatus est Christus, itaque epulemur in
" azimis sinceritatis & veritatis. Vbi verò adimpletio facta fuerit agni huius paschalis immolatio & manducatio, nullibi rectius inuenitur, nisi in celebratione sanctissimæ Eucharistiæ, vbi Apostolos carnem Christi comedisse ac proinde verum agnum paschalem, testatur sacratissimus euangelistarū consessus, epulum enim sequitur immolatio, si ergo Apostoli carnem Christi in cibum sumpserunt, subsequi necessario debuit eiusdem immolatio.

Deinde constat ex scripturis sacris sanguine intercedente fieri fędera, & concludi confirmarique testamenta ideoqne Christus mediator est noui testamenti, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt ęternæ hæreditatis, vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum viuit qui testatus est. Vnde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est Hebræorum 9. vnde sic, si vetus testamentum reali sanguinis emanatione fuit confirmatum, ergo ad noui testamenti constitutionem oportuit sanguinis fieri attestatio, non enim ratio maior est, quare prius sanguine fuerit confirmatum & non secundum, quippe quod hæredis institutio testamenti est formalis ratio, ibique hæredes terrarum, & fructuum solum, hic verò ęternæ salutis hæredes, vitæq; æternæ efficiuntur, maior ergo debuit eius hæreditatis adeundę nobis fieri certitudo, quam in priori, alioquin absurdissimum foret testamentum dum eius cuius testamentum dici debet superstes vita est, quod ipsum tam ex recepto omnium gentium vsu quam ex sacris literis confirmata lata formula testatur vt Gen. 25. & 26. inter Isaac & Abimalech fędus initum quod neuter alterum lęderet cibo potuque sumpto, mane securi alter ab altero remigarunt, sic Græci & Troiani pilos, & carnes agni fœderalis ad inuicem partiuntur Hom. Iliad. 3. Ergo cum antiquum testamentũ sanguine confirmatum fuit à Moyse, vnaque sanguinis portio Deo oblata, altera verò in populum sparsa, si noui testamenti cęnæ agni paschalis esus typus fuit primoq; exinde Deo immolatum, & oblatum,

postea

poſtea verò à populo pars ſanguinis datur ædium poſtibus applicandus Exod. 12. pari quoque ratione in nouo teſtamento, imo planè neceſſarium fuit victimam fœderalem qui Chriſtus eſt partim Deo, & partem populo offerri, ad pacti vinculum colligandum, vt mutuà hinc inde fieret promiſsio obligatio & conſignatio: hæc autem confirmatio fieri non potuit ſine ſanguine Chriſti externo ritu in ara crucis Deo exhibito, quod ſi ſic ergo etiam exhiberi debuit idem ſanguis Chriſti externo ritu in cœna Domini, ipſius Ieſu, ad ſanciendum nouum teſtamentum, tamque verè, & realiter ipſis Apoſtolis præberi, atque in cruce Deo ipſi oblatus fuit, iuxta quod ipſe ſaluator, & teſtator Chriſtus dicit: Matthęi 26. „ Accipite, & bibite hic eſt enim sãguis meus „ noui teſtamenti. In quibus verbis particula illa γὰρ enim cauſalis, rationem reddit, cur iubeat eos bibere, quæ ſtatim ſequitur, poſt ſumptionem & commeſtionē carnis Chriſti, vt ſcilicet ſignificaret quod potu & perceptione ſanguinis ex parte hominum eſſet nouum fędus, & teſtamentum recens ſtatuendum, moxque ſuo cœleſti patri tanquam alteri parti contrahentium in ara crucis cruento modo offerendum. Ideo etiam Io. 6. promiſit ſe eandem carnem traditurum in cibum, qui eſſet datus in cruce pro vita mundi, ideoque cœnam cum paſſione ſua coniunxit vt ita vno eodemque tempore fœdus ſuum confirmaret, tradendo vtrique partium verum ſuum ſanguinem, & ſuam veram carnem. Ita ergo teſtamētum hoc nouum Chriſtus in cruce confecit dum ſanguis fluxit, maduit & morte deinde confirmauit ſempiternoq; parenti ſuo charactere fęderis noui, ſanguine & cruento modo litauit, cui omnes Euangeliſtæ aſtipulantur, ſicque teſtamentum nouum

uum in ara crucis conditum morteq; sua confirmatum fuisse eo interposito quod in cœna incruento, ibi verò cruento modo factum sit, idque vniuersa profitetur ecclesia catholica, nisi aliquis voluerit quod à Paulo testamentum potius cruci quam cœnæ ascribatur quod illic planè fuerit morte intercedente confirmatum hic verò in cœna institutum dumtaxat.

Verum ipse Apostolus non extra portam, sed in ipsa ciuitate Hierusalem nouum testamentum editum palam ostendit, vetus verò in monte Synai. Quibus accedunt, & mille alia testimonia, & figuræ
„ eandem rem confirmantia, vt Hierem. cap. 37. Ecce
„ dies veniunt (dicit Dominus) & feriam domui Is-
„ rael, & domui Iudæ fędus nouum, Quod nam no-
„ uum fœdus, & testamentum istud erit? quia propi-
„ tiabor iniquitati eorum & peccati eorum non me-
„ morabor amplius, quæ prophetæ verba aliud nobis non insinuant, quam promissionem de peccatorum venia, bonorum operum gratia, & vitam æternam, sed peccatorum remissio non fit sine sanguine Christi. Diximus supra ex Paulo Heb. 9. si ergo nouum fędus nouum peccatorum remissionem importat, necesse est quod sanguinis effusio intercedat sed illum sanguinem pro nobis in remissionem peccatorum testantur Euangelistæ effusum in cœna Domini, ergo in cœna Domini necessario Christus nobiscum, & cum ecclesia sua quam sanguine redemit, & ex lateris ipsius incisione aperta est confirmauit, recteq; figuratum sic corespondet figuræ qua Moyses partem sanguinis populo asperit postibusq; domorum applicari iussit, partem verò Deo offerri, vnde sicut impossibile fuit in aspersione sanguinis illius veteris legis hircorum, & taurorum expiari pec

cata,

cata, & eorum pęnas exolui, ita posſibile, & neceſſarium fuit vnius agni immaculati ſanguinis effuſione vt Deus generi humano iratus reconciliaretur, omnes in noua lege de ſcelerum ſuorum colluuione veniam obtinerent,quo ad diuinæ iuſtitiæ cumulatiſsimè ſatisfieret. Quam ſatisfactionem nulla creatura humana,neque Angelica,vt communis eſt Doctorum Theologorum ſententia promereri potuit de condigno niſi ſolus Chriſtus qui ſanguinem ſuum pro nobis effudit, & chirographum mortis deleuit.

Ex quo fit quod ſacra Euchariſtia quæ celebrationi agni paſchalis ſucceſsit,illud ipſum verę ſacrificium ſit de quo Paulus ait 1.Corint.5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, nec ſolum nomine paſchæ ſolennitas deſignata eſt, ſed ipſe agnus qui iuxta ritum illum Exod.12.à Deo perſcriptum edi, & manducaui iuſſus eſt & à patribus familias immolatus. Ad hoc rectè dicitur Marc. 14. vbi vis eamus & paremus vt manduces paſcha? Lucę quoque 22. venit dies azimorum in quo neceſſe erat occidi paſcha. hic eſt ergo ille agnus Hierem.53. manſuetiſsimus qui coram tondente ſe obmutuit & non aperuit os ſuum, quippe demonſtratus à Io. cap. 1. tulit peccata mundi eiusq; ſanguine pretioſo, non auro aut argento redempti ſumus,& non ſolum nos ſed etiam totus mundus, ab origine enim mundi occiſus eſt agnus ille Apoc. 13. & quotquot deinceps ad finem vſque ſæculi ſalutem conſequuntur non alij quam huic agno pro nobis immolato eam acceptam referunt quippe quod ipſe peccata noſtra in corpore ſuo pertulit, ſanguinem ſuum pro nobis fudit, mortemque pro nobis obijt, atque ſacrifitio iſto corporis & ſanguinis ſui mundum vniuer-

ſum in gratiam patris ſui reſtituit. Quare non immerito figuram illum agnum hebręorum huius noui paſchalis agni extitiſſe dicimus, quem Dominus ſibi offerri iuſsit in recordationem benefitij quo liberati fuerunt ab Aegyptiaca ſeruitute, cuius agni immolatio facta eſt cum ſe ipſum Chriſtus Deo patri ſub ſpeciebus panis & vini nobis ſumendum præbuit in cęna nouiſsima, vt & nos perpetua erga ipſum animi gratitudine pro benefitio illo quo à peccatis expiati, & tartarea cacodęmonis ſeruitute liberati ſumus efferemur ob id in memoriam huius non annuatim vt Hebræorum populus circa veſperam, ſed ſingulis diebus nobis offerendum illiuſque iugem in miſſa memoriam faciendam iuſsit, alioſq; Chriſti fideles dum de illo eſſent participaturi docendos & inſtruendos, quemadmodum in veteri lege patribus familias præcepit dicens, cum dixerint Exod. 12. vobis filij veſtri quæ eſt iſta religio? dicetis eis victima tranſitus Domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſrael in Aegypto percutiens Aegyptios, & domos noſtras liberans.

Quid aliud nobis bone Ieſù ſacerdotibus legis & teſtamenti noui præcipis? nunquid quod memoriam huius tui corporis & ſanguinis prætioſiſsimi quantum fieri poteſt ſæpe ſępius fideli populo proponamus atque ſingulis concionibus pro ſuggeſto aliquid de illa in medium explicandum proponamus? certè ſanctiſsimi patres Concilij Tridentini nouiſsimi id religioſè ſanctéq; decreuerunt quod omnes parochi, omnibus diebus feſtis & dominicis pro temporis & Euangeliorum occaſione, exinde ſibi ad populum oportunitatem verba faciendi deſumant, eſt enim ſanctiſsimum hoc Sacramentum, omniq; honore, & veneratione digniſsimum nullumq;

lumq; tam acriter ab hostibus fidei infectatur atque Missæ sacrifitium scientes probe maximum ibi fundamentũ ecclesiæ catholicæ summumq; latere thesaurum omnis pietatis bonitatis gratiæ virtutumq; incrementum.

Quid ergo respondebimus si quæratur, quid sibi velit quod sacrosanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offeratur in Missa? recte dicimus gratam quãdam esse commemorationem immensi illius benefitij quo Dei filius homo factus corpus suum ex Maria Virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit sanguiuem suum in cruce fudit, vt mundum vniuersum à peccato, & æterna damnatione liberaret quod nobis inculcat Paulus
„ 1.Corint.11.Quotiescunque manducabitis panem
„ hunc & calicem bibetis mortem Domini annuntia-
„ bitis donec veniat Ecce Apostolus nobis mortem Domini denuntiat quæ celebratur non nudis verbis, non animo aut spiritu solo sed externo ritu & esu corporis dati pro nobis & potu sanguinis effusi.

Ad hæc ipsa ceremonia quæ in altari apparet ipseque sacerdos indutus varijs vestibus diuersis circum funibus ligatus non nisi representationẽ quandam Dominicæ passionis & carnis immolatæ sanguinisq; effusi facturum denotat, quapropter rectè
„ censent qui verbum Domini Hoc facite in meam
„ commemorationem Interpretantur hoc sacrificate in hoc enim mystico conuiuio ipse Dei filius nobis comedendus apponitur non vt nos in humanam naturam diuinum cibum transferendum existimemus sed vt ipsius epuli diuini virtute & efficientia diuinæ consortes naturæ efficiamur. Christus namque ibi præsens est nobisq; præsentissimus, & realissimus sistitur, mortisq; illius memoria renouatur,

crucis denique tropheum in oculis,'& aspectu proponitur. Neque hanc efficientiam corporis inquam & sanguinis Christi abnegat quorũdam illusio, dum ex sacris literis id minime constare vrgent, aut saltem sin secus non corpus Domini aut sanguinem ipsius, realem conficere perhibent, sed notantur tantum cum additamento, vt legimus hircumfacere non aliud nisi hircum offerre est, cuiusmodi additamenta pluries inueniuntur Exo.29. Leuit.23. Num. & Iud.6. 3. Reg.8. Ita enim hoc facere sacrificare, & offerre, significare legimus sine vllo additamẽto apud sanctum Lucam c.2. quando beata Virgo Maria & Ioseph sponsus illius ascenderunt Hierosolymam vt puerum Iesum iuxta legis Mosaicæ præscriptum sisterent Domino & darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini par turturum, aut duos pullos columbarum, ibi paucis interiectis inquit Lucas, & cum inducerent puerum Iesum parentes eius vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, vbi facere sine vllo additamento aliud non significat quam ostiam offerre, quod prius dictum fuit, & in lege præscriptum. Sic Sanctus Hieronymus lib.1. contra pelag. ex Leuit. cap.9. citat illud accede ad altare & fac pro peccato tuo, & paulo post descenditq; cum fecit pro peccato explicẽs, ex Hebræo accede ad altare, & immola pro peccato tuo & rursus sicque completis hostijs pro peccato, & holocaustis & pacificis, descendit. Vnde cum Christus dixit hoc est corpus meũ quod pro vobis datur è vestigio subiunxit hoc facite in meam commemorationem. Corpus scilicet meum offerte, sic attestatur Sanctus Gregorius Nissenus orat.1. in Christi resur. vbi quærens concilium arcanum quo Christus in hoc sacrifitio Missæ inuisibili

quo-

quodam modo, & super naturali virtute panem in suum corpus, & vinum in suum sanguinem conuertit. Præclarè & egregiè respondet cum inquit corpus suum discipulis congregatis edendum & sanguinem bibendum præbuit tunc apertè declarauit agni sacrifitium iam esse profectum, nam victimæ corpus non est ad edendum idoneum si animatum sit quare cum corpus edendum & sanguinem bibendum discipulis exhibuit iam arcana & non aspectabili ratione corpus erat immolatum, vt ipsius misterium peragentis potestati collibuerat.

Nec sanè huius tanti mysterij amplitudo & maiestas patitur in aliqua similitudine quod adęquari possit, at verò minimè ei derogare videtur, qui non omni ex parte illud exprimere, sed aliquatenus obscuris quibusdam lineis veluti longè aspiciēs adumbrare non temere sed religiosè tentauerit, quemadmodum igitur cum imponit instructor domus finē cubiculo tappetibus, & aulęis ornādo in quo Rex sedem habiturus est eo ingresso egreditur, sic in hoc mysterio ante consecrationem est quidem substantia panis & vini, sed miro quodam modo prolatis verbis in hunc vsum à Christo institutis, hæc eadem virtute diuina in ipsius Christi corpus & sanguinē transubstantiantur, & relinquitur ei domicilium albo colore, odore dulci, quātitate rotunda, quæ oculis subijciuntur, foris ornatum, sub his tamen acēntibus Christum totum velari & contingi, qui in cęlis existit haud dubie fatendum est, cuius rei typus non obscurus extat in lib. Reg. 3. c. 8. quo die Salamon arcam fęderis in templum iam omni ex parte absolutum vehēdam curauit, tradit scriptura sacros Dei ministros ad templi vsque adita quæ Sanctum Sanctorum dicebantur subter alas Cherubin, qui tali

arte dispositi erant, vt totam arcam commode capere possent cumque sacerdotes iam ibi essent, vt è sanctuario egrederentur lapsa est nubes & nebula tam caliginosa vt sacerdotes sacra perficere minime potuerint vbi vulgata editio habet nebula, in hebraicis voluminibus caligo pro nebula ponitur. Videns itaque Salomon sacrificos valde exanimatos iussit eos bono animo esse & metum omnem deponere Dominus enim inquit ille dixit vt habitaret in nebula. eadem figura describitur 2. Paralip. c. 7. cum complesset Salomon fundens preces ignis, descēdit de cęlo, & deuorauit holocausta, & victimas & maiestas Domini impleuit domum, nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini eo quod implesset maiestas Domini templum Domini.

Vbi mihi cogitanti quomodo hæc duo caligo nebulæ, & gloriæ Dei splendor coniungi possent subito in mentem venit, hanc nubem non fuisse dissimilem illius qua Deus filijs Israel ex Aegypto fuga accipientibus quondam traditur præstitisse. lucem enim & caliginem vt nonnullorum opinio est vno eodemque tempore, mirum in modum emittebat. lumen præbebat filijs Israel vt quæ tenenda esset via clarissima viderent, Aegyptijs tenebras infudit, vt Israelitarum vestigia ita facile assequi nequirent, sic quoque cum scriptura sacra memorat nubem de cœlo lapsam, quæ sacerdotes perterruit, & Dei simul gloriam qua totum templum implebatur, nil aliud ostendunt, quam nubem hanc longe varios sortitam esse effectus, & horum luminibus offecisse illorum autem quodammodo præbuisse ad intuendam gloriam ineffabilem & immensam Dei potestatem sic in Paralip. Spiritu Sancto dictante explicationem habemus, vbi sic habetur Sed & omnes

„ filij Israel videbant descendentem ignem, & glo-
„ riam Domini super domum, & corruentes proni in
„ terram super pauimentum stratum lapide adoraue-
„ runt, & laudauerunt Dominum, & glorificauerunt
„ Dominum quoniam bonus quam in sæculum mi-
„ sericordia eius. Nec aliud hoc sibi vult quam apertè à Spiritu sancto indicari Dei filium carne humana indutum iam manere nobiscum in Ecclesia & Ciuitate sancta à se ædificata statuerit, quasi ingenti circundatum nebula in Sacramento Eucharistiæ mansurum, ne aliquis quantumuis præstanti ingenio præditus & humana scientia præclarus explorare niteretur quo nam illic modo creator & redemptor noster quem totus orbis capere non potest in tam breui & angusto lateat spatio, & ideo hoc mirandum, & venerandū simul Sacramentum, nocte qua tradebatur Christus instituit, quibus nominibus olim ephesina synodus Nestorium hæreticum diuidentem personam Dei à persona hominis in hoc Sacramento, & asserentem solum carnem humanę personę promissam à Christo ad esum, non autem diuinitatem, potissimum compescuit, qui diuina humanis ingenij viribus assequi attētabat, quæ sola & pura fide accipiuntur, Dominus enim promisit se habiturum nobiscum, sed non in omnium oculis, sed in media caligine, nec aliquis sibi præsumat Sacramentum hoc, nisi fidei oculis qui decipi non valent aspicere. Nam Sanctus ille & insignis Patriarcha Isaac putabat se lepore in agris capto vesci & ex agno domestico comedebat, & cum percepisset odorem vestium quibus Esau indui solebat eum esse credidit, cum tamen non Esau sed Iacob illis tunc eo tempore ad hunc vsum vteretur, arbitrabatur enim se manus pilosas Esau contractare, &

erant pelliculæ hœderam quibus Iacob matre sua collum, & manus circumdederat, ideo exterior forma sæpe decepit ipsum senem, qui tamen ex voce Iacobi longe aliud sensit quam tactus fuerit testatus; vox quidem inquit Isaac, vox Iacob est, sed manus, manus sunt Esau, & non cognouit eum: quia pilosæ manus similitudinem maioris expresserant.

Falluntur sensus nostri accidentibus quæ in hoc sacrosancto mysterio sine subiecto panis & vini oculi persp urunt vident enim tantum panis candorem, & vini ruborem, olfactus percipit odorem tactus mensuram, & quantitatem hostiæ sentit, cogitant sensus panem & vinum esse, cum interiora penetrare non valeant sed intellectus fidei astrictus secretiora contemplatur vocem Iacob cognoscit. Quid sensus percipiant non curat, sed Deo credit qui ait hoc est corpus meum fides enim ex auditu est, auditus autem per verbum Christi Rom. 10. Nullum itaque tergiuersandi locum superesse omnibus certum est, sed velint nolint obgannientes concedere debent ex ipsius Saluatoris nostri verbis efficaciter conuinci sacram Eucharistiam verum esse sacrifitiũ quod ex Domini præcepto in ecclesia quotidie offertur Deo à sacerdotibus in recordationẽ eximiæ illius charitatis. Clemens enim & benignus Dominus hoc insigne monumentum factorum suorũ mirabilium in terra constituit quod longissimo interuallo reliquis misericordiæ suæ monumẽtis ad gloriam sui nominis antecellit. Olim namque cibum dedit hominibus cum in Arabiæ vastitate versarentur, & inopia rerum omnium præmerentur, & iussit vasculum illo cibo plenum ad posteritatis memoriam conseruari ne exanimis benefitium illud excederet atque hic cibus est mirificus è cœlo quoti-

die

die emissus vt multitudinem innumerabilem in solitudine sustentaret non tantam vim habuit vt aduentanti morti resisteret, omnes enim illi qui de manna comederunt mortui sunt, neque animæ sed solum corporis vitam fulciendam concessum fuit, corporibus tamen immortalitatem non attulit sensus in res diuinas non excitabat, non fidem stabiliebat, non denique mētem ab humanarum rerum cogitatione ad ardens diuinæ gloriç studium traducebat, ob id sibi illius esus & memoria simul euanuit, at in cœna nouissima cibus non alendis corporibus, sed animis inuita perpetuo conseruandis præstatur, est enim panis de cęlo verus panis (inquam) ille sempiternus in terras à patre demissus hic cibus mētem recreat, morbos expellit impetum mortis arcet, animum iucunditate perfundit, & fęderis sempiterni, memoriam summa religione confirmat, omnia denique diuina munera ambitu suo hoc est epulum diuinum complectitur ita vt sit animo gratissimo prædicatione perpetua laudibus summis efferendū est crucis salutaris monumentum fęderis diuini Sacramentum, amoris fędus, sempiternum immortalitatis pignus, nulla perfidia violandum, atque per hoc Sacramentum, omnia in nostros animos diuina beneficia large atque magnifice congeruntur. Tantoq; excellentius & fructuosius quo longiori tempore idipsum nobiscum permanebit vsque ad sæculum mundi, est enim sacrifitiū hoc non Aaronicum sed secundum ordinem Melchisedech, iuxta illud
„ quod dicitur Psal. 19. Iurauit Dominus & non pœ-
„ nitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum
„ ordinem Melchisedech.

Cuius figura præcessit Gen. 14. at vero Melchisedech salem proferens panem, & vinum obtulit, erat

enim

enim sacerdos altissimi benedixit ei scilicet Abrahamo, quando victoria prædam retulit de Chordor lahomor & Regibus qui cum eo erant, quod equidem Dauid & Paulus ad Christum referunt, vt non modo videantur Melchisedechem figuram gessisse Christi quod de Aarone æque dici posset, sed etiam sacerdotem fuisse secundũ ordinem Melchisedech, non autem secundũ ordinem Aaronis, Paulus verò ait hanc noui testamenti ætatem veteri, & antiquæ illæ ætati ante legem, & post legem etiam latam, longe præstare, quippe ante legem Abrahamus promissum & iuramentum habuit, post legem patres vltra illa duo sacerdotium habuerũt, sed illud nec perfectum, neque templum stabile & eternum nũc verò & sacerdotem gratissimum extitisse ait, & efficacissimum, & qui litauerit, & æternum templum ingressus fuerit, & æterno pontificatu fungatur, & secundum ordinem non Aaronis, sed Melchisedechis, iuxta prædictam ante à Deo rationes, hoc Paulus apertè declarat Hæbreorum c. 6. Confugimus
„ inquit ad tenendam propositam spem, quam sicut
„ anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & in-
„ cedentem vsque ad interiora velaminis, vbi præcur
„ sor pro nobis introiuit Iesus, secundũ ordinem Mel
„ chisedech Pontifex factus in æternum.

Dixit hic Paulus Apostolus. INTERIORA VELAMINIS, alludẽs ad tabernaculi interiorem partem quæ DE BIR dicebatur, eratque figura familiarissimæ gratiæ atque consuetudinis Dei, quæ in Iesu Christo constitit atque ex illius plenitudine ad omnes sanctos deriuata est: post hæc prosequitur Paulus Hæb. 7. declarans quomodo Melchisedech. Abrahæ obuiam factus, & benedixerit, & decimas omniũ diuiserit Abrahamo. primũ quidẽ qui interpretatur

pretatur Rex iustitiæ, deinde autem & Rex Salem quod est Rex pacis sine patre, sine matre sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem filio Dei manet sacerdos in perpetuum. In quorum verborum ac mirabilium narratione percipimus & sacerdotij & regiæ dignitatis maiestatem, quorum vtrumque in veteri lege & more distinctum fuit, deinde sacerdotij æternitatem, cum alij ordines omnes consumpti sint, Leuit.3. sacerdotium antiquatum planeq; abrogatũ; postremo ordinem & institutionem sacerdotij Melchisedech, Aaronis ordini prælatum, aliaq; omnia quæ vetustate conseruarunt morte Christi deleri, & in legis demortuæ locum substitui, quod vt firmius probaret Apostolus innixus veritatis fundamento, quod nulla humanę sapientię exceptione, vel interpretatione confringi potest, Iurauit enim Dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et quidem præterito nomine Aaronis, meminit solus Melchisedech, quod magis Christo institutioniq; ipsius conueniens est, cuius nec origo, nec finis definiri potest, nec familia, nec analogia, Aaronis verò imo ipsius Abrahæ optime declaratur, hacq; ratione primum Christi sacerdotium, æternum futurum demõstrat, neque solum sacerdotium, sed etiam institutionem & ordinationem, scilicet, secundum ordinem & institutionem Melchisedechis, quæ duo plane distincta sunt, & esse debent, nam eo vsque Deus Aaronicum sacerdotium durare voluit quo ad ipse suum acerdotem publicè præficeret qui sacerdotium sefundum ordinem Melchisedech, idque æternum eneret.

teMaior verò, & congruentior ratio reddi potest,

quare Aaronis nomine reiecto Melchisedechis meminerit, eo quod is vnica tantum oblatione nomen æternitati consecrauit, eamq; non in sanguine quadrupedum sed in pane absoluit. Inde quia Christus Rex summus sacerdos sanctissimus regium munus administrat, atque gratissimo suo sacrifitio nobis pacem conciliat cuius imperium sine fine manet, nec sacerdotij dignitas vllo tempore euanescit quique vnica tantum oblatione eos omnes qui sese suo nomini dederunt, sanctitatis egregiæ muneribus & ornamentis afficit, merito etiam sacerdos secũdum ordinem Melchisedech dicitur, perpetuo ipsius durabit sacrifitium, quod si in æternum Christi sacerdotium durabit, certe & sacrifitij ritus durare debet, nisi forte quis temere dicat, sacerdotem esse sine sacrifitio aut Christi ociosum fuisse sacerdotiũ: at sacrifitiũ Christi semel tantum peractum est, nec repeti amplius potest, cum Christus iam mori nequeat, aliud ergo sacrifitium esse oportet quod iugiter offeratur, non enim sacerdos iure dici potest, qui nullum habet sacrifitium quod offerat, ergo veram rationem sacrificandi quæ Christo vt summo sacerdoti tribuatur, in ecclesia esse confitẽdum est, eiusmodi autem nulla erit si Missæ sacrifitium sustollatur.

Præterea ante Christi incarnationem, quia Christus re ipsa nondum erat sacerdos, sacerdotiũ enim Christo cõuenit vt minor est patre, & vt homo, non vt Deus quod aduertit Augustinus in Psal. 109. non poterat per se sacrifitium offerre, ut tamen etiam tunc illi sacerdotium ascriberetur & sacerdos iure dici posset, ipse vnus ab initio, & primo mundi exordio, vsque ad eius finem & consumationẽ summus sacerdos, eo modo quo poterat, sacrifitiũ offerebat

scilicet

ſcilicet per typos & figuras, quod ſi tunc ante incarnationem tali modo dici potuit ſacerdos, quantò magis poſt quam humanam naturam aſſumpſit, & quando à patre ſuo ſempiterno verè, & realiter ſacerdos eſt appellatus, ſacradotij munere ſanctiſſimo cui nemo habet ſuccedere, vacabit? Quorſum enim ſacerdotium illud in ecclesia permaneret, ſi amplius in ea nullæ hoſtiæ immolandæ, nullæ victimæ mactandæ, nulla ſacra forent facienda? præclarè Cyprianus ſer. de cęna Domini cum prius dixiſſet interituram eſſe religionem ſi corpus Domini in Euchariſtiæ Sacramento à conuiuis tandem conſumeretur, quia nulla ſupereſſet victima, ſine qua religio eſſe non poteſt, inquit, æternitatem ſacerdotij Chriſti in eo conſtitui quod iugiter & ſtudiosè, & crebro ſacrifitium Euchariſtiæ offertur, perpes ait eſt hoc ſacrifitium & ſemper permanens holocauſtum nulla panem hunc, multitudo conſumit, nulla antiquitate veteraſcit.

Eſt præterea aliud quare Chriſti ſacrifitiũ ſecundum ordinem Melchiſedech perpetuo duraturum ſit. Sacrifitia etenim veterum quamuis in re ſignificata mirifice ſibi mutuo conuenerint, eundẽ enim Chriſtum crucifixum ſignificabant, in ſignis tamen longe alia ab alijs differebant, ſacrifitia Aaronis cruenta erant & ſub animalium occiſorum ſpetie, Chriſtum præſentabant, at Melchiſedechis incruentum fuit ſub ſpecie panis & vini, vnde ſi Chriſtus eſt ſacerdos ſecundũ ordinem Melchiſedech oportet quod inſtituerit ſacrifitium incruentum ſub ijſdem ſpeciebus & ſignis. Quare licet non colligeretur ex vi ſacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech ſicut verè colligitur Chriſtum immolare debuiſſe hoſtiam in panis & vini ſpeciebus id tamen

ex vi typi & figuræ haud obscure appareret, nam Melchisedech fuit verissima figura secundum omnes Doctores Christi in pane, & vino instituentis Eucharistiæ Sacramentum, sed Melchisedech panem, & vinum obtulit vt sacerdos ac proinde vere litauit, igitur & Christus in Eucharistiæ institutione vt sacerdotis offitio vere functus sit, debuit vti pane, & vino, alioquin non exacte figuram illam impleuisset, ita doctissime Clemens strom. lib. 4. & Cyprianus epist. 63. Cæcilio scribens, cum verba illa Regij Prophetæ adduxisset, tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech subiunxit, qui ordo vtique hic est de sacrifitio illo veniens & inde descendens quod Melchisedech sacerdos Dei altissimi fuit, qui panem, & vinum obtulit quod Abraham benedixit, Nam quis magis sacerdos Dei summus quam Dominus noster Iesus Christus, qui sacrifitiũ Deo patri obtulit, & is benedixit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, idest panem & vinũ, suum scilicet corpus & sanguinem? & sermone de cęna Domini inquit, significata olim à tẽpore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius summus sacerdos panẽ profert, & vinum, hoc est inquit corpus meum, sic Eusebius lib. 5. demonst. euang. c. 3. S. Amb. in caput quintum epist. ad Hæb. & lib. 5. de sacram. c. 1. & 3. c. 3. & 6. Hieron. epist. ad Marcel. & in epist. ad Eugenium, & in quæst. in Gen. explicans caput 14. Augustinus epist. 95. ad Innocent. Papam, de ciuitate lib. 16. c. 22. Theodoretus in Psal. 109. Damasc. lib. 4. de fide c. 24. Oecumenius in caput tertiũ epist. ad Hæb. Theophilactus & Ansel. ibidem. Illustrissimus Belarminus lib. 2. c. 6. tomo 2. de societate Iesu Cardinalis, de Ecclesia & Republica christiana meritissimus.

ſimus, dicit veteres Hæbreos ab hac ſententia minime receſſiſſe, nam Rabbi Phinees inquit, tempore Meſſiæ omnia ſacriſitia ceſſabunt, ſed ſacrifitium panis & vini non ceſſabit, ſed dictum eſt in Geneſi, & Melchiſedech Rex Salem protulit panem & vinũ. Melchiſedech enim ideſt Rex Meſſias excipiet à ceſſatione ſacrifitiorum ſacrificium panis & vini, ſic dicitur in Pſal. Tu es ſacerdos in æternum ſecũdum ordinem Melchiſedech.

Nunc reſtat vt obiectioni cuidam reſpõdeamus. cuius maxima vis eſt apud Apoſtolum Hæb. 9. & 10. capitibus, Chriſtus in cruce ſemetipſum ſempiterno ſuo parenti in ſacrifitium obtulit, vt perpetuum nobis redemptionem compararet, huius ergo ſacrifitij vis perpetua & ſufficiens eſt ergo non amplius quod in miſſa perficitur: quod confirmatur ex Paulo: quia Chriſtus vnica oblatione omnia conſumauit. verum quod Paulus dicit perſtat, & veritas eſt, & quod Chriſtus vnica oblatione omnia concluſit, veriſſimum eſt quodque ſua vnica illa oblatione omnibus ſufficientiſſimè promeruerit remiſſionem, & redemptionem itidem verum eſt, quod verò inde inferunt ergo nullum amplius, in eccleſia fieri debet ſacrifitium, vel oblatio, neque Paulo, neque Chriſto, neque merito ipſius conuenit, ſi enim ſacramentis & ſacrifitijs quæ mortem Chriſti præceſſerunt hæc oblatio virtutem attulit, nec tamen ſublata ſunt, per hanc crucis oblationem præuiſam, prius quam exhibita eſſet, quin potius Deo grata accepta & optata fuerunt, non quidem propter ſanguinem hircorum, ſed propter ſanguinem in ara crucis fundendum, quem vetera illa ſacrifitia præfigurabant, multo minus quod exhibita iam illa oblatio ſit perpetuum ſacrifitiũ corporis & ſanguinis

Chriſti

Christi ex ecclesia coget recedere? Non enim alia oblatio fit in altari quam in cruce facta est, eadem vtrobique hostia, idem vtrobique sacrifitium, diuersis tamen sacrificandi modis, in cruce scilicet cruento in altari incruento modo. Præclare Theodoretus in epistola ad Hæbreos quærit si & sacerdotium quod est ex lege finem iam sensit, & sacerdos qui est secundum ordinem Melchisedech iam obtulit sacrifitium & perfecit, vt alia sacrifitia non essent necessaria, cur noui sacerdotes testamenti mysticam liturgiam siue sacrifitium peragunt? Clarum est inquit his qui sunt in rebus diuinis eruditi nos non aliud sacrifitium offerre, sed illius vnius & salutaris memoriam peragere. Hoc enim nobis præcepit Dominus hoc inquit facite in meam commemorationem. vt eorum qui pro nobis suscepti sunt cruciatuum recordemur, vt in benefactorem beneuolentiam conseruemus & futurorum bonorum consolationem expectemus, hoc certè non est Christi crucem eleuare, aut virtutem passionis eius minuere, quid enim Paulus de lege & de fide ait? certe inquit nunquid legem destruimus per fidem? absit. Sed legem statuimus: Nunquid similiter nos crucem euertimus cum sacrifitium in altari iugiter offerimus? Absit, sed crucem statuimus: Habet ergo sacrifitium Christi vim infinitam & sufficientem efficacemq; virtutem, nec opus est, vt Christus secundo moriatur, aut alius Christus mortē subeat, oportet tamen sacrifitium multiplicari, quod crucis sacrifitium representat & per quod nobis eius primi sacrificij infiniti fructus & valor applicatur, & sic gratis animis tāti benefitij memoriam indelebilem retinemus, & Christum pro nobis occisum suspicimus colimus, & veneramur. nec Paulus eo loci om-

nem

nem excludit reiterationem oblationis Christi, sed eam solum quæ mortem ipsius Christi iterum postu lat, similiter intelligenda sunt quæ postea subijcit
„ Paulus Hæb. 10. Quid enim ille (sanctificati) (in-
„ quit) sumus per oblationē corporis Christi semel,
„ (&) vna enim oblatione consumauit in æternum
„ sanctificatos? hæc omnia vera sunt. sed quid si huic veritati non omnes credunt? Christus sane quod suum erat adimpleuit, quod igitur ad vim & efficaciam illius oblationis attinet certum est ei nihil defuisse, at via & ratio eadem alijs applicandi non omnibus æqua est, si enim nulla requiratur applicatio passionis Christi & solum omnia peccata expiauit sanguis Christi: Quare tam multi sunt impij, cur tot miseri traduntur ad inferos? ad quid præstat Baptismam? Quid sacrosancta Eucharistia? Quid fides? Quid pœnitentia? Quid euangeliorum prædicatio? Certe fatendum est mortem Christi nulli prod esse nisi per fidem & sacramenta ceteraque instrumēta diuinitus ad hoc instituta singulis applicetur, sicut omnibus vnus Sol sufficit, at huic nihil proderit solis ortus qui clausis fenestris ingressum illius repellit. Vnde idem Paulus ad propositum nostrum eiusmodi applicationem necessariam fatetur, dum
„ dicit 2. Corint. 7. Mundemus nos ab omni inquina-
„ mento carnis & spiritus, perficientes sanctificatio-
„ nem in timorem Dei, Cum inquit perficientes intelligit, & nostrum opus ad hoc desiderari, vt nobis meritoria fiat Christi passio, quod fit per sacramēta at sanguis Christi emundat nos ab omni delicto? Paulus autē dicit, vt & nos metipsos emundemus.
„ Sic Ioannes prima epist. c. 3. Qui habet hanc spem
„ sanctificat se sicut & ille sanctus est, Quare non con sumauerit sanctificatos Christi? Quin vno eodemq;

loco

loco Paulus vtrunque manifestè tradit 2. Corint. 5.
„ Quoniam quidem (inquit) ille Deus erat in Chri-
„ sto mundum reconcilians sibi non reputās illis de-
„ licta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconcilia-
„ tionis pro Christo, ergo legatione fungimur tanquā Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo reconciliamini Deo.

Proculdubio quod Christus fecit, diuina virtute & consilio fecit, erat enim Deus in illo, cum ille mortem obiret & mundum sibi illius morte reconciliabat, non reputans eorum qui in mundo fuerant peccata. nam pro peccatis totius mundi ille mortuus est, ecce uirtus mortis Christi. Quia tamē non omnes hoc donum Dei accipiunt, quia non omnes recipiunt hunc filium Dei in suam salutem. multi sua illorum culpa hoc diuino bono priuantur, quod tamē Deus omnibus cupit hominibus elargiri, ideo Deus qui mundum sibi in Christo reconciliauit; cuius reconciliationis verbum dicit Paulus, in virtute sua, & efficientia posuit in nobis vt testibus atque etiam vt ministris posuit perferendum, & communicādum gentibus, itaque fungimur legatione, non nostro, sed Christi nomine, & munere, vt sicut Christus missus est, qui salutem mundo afferret, & offerret, ita nos verbis Dei hanc salutem per Christum donandam offerimus & vt accipiatis non solum hortamur sed etiam rogamus nomine Christi vt Deo reconciliemini: & vt clarius dicamus, oblatio illa vnica generalis fuit, sic & generalem nobis operata est reconciliationem, sicut generali quadam illustratione semel mundus illusratus est, ita vt amplius tali generali illustratione creaturæ non indigeant, nec opus est alio Sole, aut alia Luna, sed tamen necesse est, singulas quotidie aeris illustra-

tiones interuenire, vt terra singulis diebus luce suffundatur, ita de altaris oblatione licebit nobis cogitare, si tamen hanc oblationem, nobis propriam quam magis efficere optamus, & illius fructum asse qui, oportet proculdubio, vt illam ipsam non aliam hostiam, idest, redemptionem sanctificationem, aut reconciliationem, quam illa nobis appulit, offeramus patri æterno, simul & supplices præcemur, vt illius contemplatione placatus & propitius nobis fieri velit. Duo siquidem sunt quæ exiguntur ad obtinendam remissionem peccatorum. Peccatum, vt inueniatur pretium redemptionis, & liberationis seu æqua satisfactio & debita diuinæ iustitiæ, alterum verò vt pretium applicetur singulatim liberandis hominibus, primum iam inuentum est in Christo, quod ad secūdum spectat non dum facta est remissio omnium peccatorum, nam ad huc sunt, & erunt vsque ad finem mundi quibus applicari potest pretium liberationis, & hac ratione remanet hostia pro peccatis & sacrifitium altaris, ob id noluit Paulus excludere sacrifitia repræsentantia & applicantia sacrifitium crucis, sed tātum sacrifitiū cruentum corporis Christi semel in crucē exhibitum, neque nos nunc nouam hostiam aut nouum sacrifitium offerimus, sed quod in cruce peractum est, illud ipsum velatum quidem, sub oculos astantium subijcimus, vt eorum erga tàm beneficum redemptorem pium & religiosum excitemus effectum, & patri cœlesti redemptionis nostræ pretiū quo peccatis nostris propitius & placatus esse velit supplices offeramus.

CAPVT XIII.

Sanctiſsimi huius ſacrifitij legitimum miniſtrum eſſe ſacerdotem.

PRopoſito ſacroſanctæ redēptionis noſtræ vitæq; æternæ ſalutis domicilio neceſſario ſequitur dicamus quis illius ſit procurator, ſeu adminiſtrator: nulla ſiquidem domus aut reſpub. ſine magiſtro & domus patrono inuenitur, vnde Chriſtus Veram perfectamq; rempub. adornans, non ſolum conſtituit leges, & mores, ſed adhibuit etiam diſpenſatores & directores iſtarum legum, quibuſq; hæc alijs adminiſtrandi officium incumbat, ritè inſtituit, ſic idem feciſſe in hoc religionis veræq; chriſtianæ reipub. ſtatu credeñ. eſt, in quo theſaurum perpetuū impoſuit certosq; deſuper præpoſitos & miniſtros ordinauit, qui pro cōditione hominis remiſſionisq; ex illo nil depromant vel claudant, & hi ſint ſacerdotes nouæ legis diſpenſatores myſteriorum Dei, Legati nomine Chriſti & reconciliatores mundi. His ſolis & vnicis conuenit adire Sancta Sanctorū, habentq; ij ſolum facultatem aperiendi, & clauden di Eccleſiam iſtam & redemptionis æternæ peccatorumq; noſtrorum remiſſionis gratiam modis legitimis à Chriſto ad hoc ordinatis applicandi. nec mirum alicui videri debet, cum idem ſit theſaurus & meritum Chriſti, tam multi varij & diuerſi ſint illius adminiſtratores, quia cum non omnes vnius ſint indigentiæ & capacitatis, iſteque theſaurus redemptionis noſtræ ſeu ſacrifitij incruenti ſit infiniti valoris, ratio id dictat vt tātum ex illo ſupereffluenti bonitatis ſempiternæq; gratiæ fonte in vnumquemque

quemque deriuetur, quantum sibi nouerit necessarium: quia verò diuersæ hominũ sunt necessitates, vt quod vnus esuriat, alter ebrius sit ideo etiam diuersa ministrorum offitia inuenta sunt quorũ vnus præ alio, & honore, dignitatisque præcellentia antecellit.

Vnde sicut in sæculari politia varij distinctique gradus reperiuntur, diuersaque munia sunt, vna tamen est potestas, quę reliquorum sibi sola vendicat functiones, ita in ecclesia decenti ordine disposita, diuersi ordines reperiuntur, vnus autem omnium illorum sit Hierarcha & Princeps. Huius varietatis sacerdotum nouæ legis rationem citius aliquis depręhendet, si attentis animis veteris monumenta lęgis introspexerit, & inferius ad calcem huius capituli attingemus, nunc solum quantum attinet ad dispensatores, & ministros sacri huius Missę incruenti sacrifitij nobis sermo erit, vt scilicet dicamus solos esse sacerdotes diuinitus ad hoc à Deo institutos qui hoc Missæ sacrifitium iuxta Dei, & ecclesiæ ordinationem peragant & administrent, & quamuis omnes alij ordines in ecclesia Dei ad vnicum illud ritè & legitimè pertractandum sacrifitium Christi ordinati sint maximę tamen sunt sacerdotes, illiq; soli proxime ad illud pertractandum accedunt. Sacerdoti enim cum primis potestas defertur consecrandi viuum Christi corpus & illud offerendi in altari, & illis distribuendi, qui illud exoptarẽt. Nam in nouissima cęna Christus Dominus solis Apostolis dixit quos tunc sacerdotes instituit, hoc facite vt est apud Lucam 22. Apostolus etiam appellat sacerdotes ministros Christi & dispensatores misteriorũ Dei 2. Corint. 5. alibi legatos quod legationis munus tunc Christus dedit Apostolis. Io. 20. & eorum

successoribus cum eis dixit, sicut misit me pater ita & ego mitto vos, qui quidem filius missus fuit in terram vt homines in gratiam sui patris reduceret, hoc ipsum is voluit vt discipuli sui, & eorum facerent successores sacerdotes, & Episcopi, atque pro sigillo huius ministerij dixit illis pax vobis, quod & illis pacem fecisse, & per eos pacem, & recōciliationem donum hominibus misisse indicaret. Hinc sacerdotes in Christi misticum corpus, idest, ecclesiam diuinitus sibi datam accepisse clarissimè patet, quid
„ enim est Euntes docete omnes gentes baptizantes
„ eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.
„ Matth. 28. & Quorum remiseritis peccata remittun
„ tur eis. Io. 20. & Euntes in mundum vniuersum præ-
„ dicate Euangelium omni creaturæ Marc. 16. quam factam facultatem Apostolis & potestatē eorumq; successoribus concionandi absoluendi, & baptizandi? quorum munerum functione tanquam legati à Christo missi populos ad Dei gratiam perducerent ideo etiam à Malachia c. 2. dicti sunt Angeli Domini exercituum. Nec tantum Christi capitis, sed & corporis eius, quod est ecclesia sacerdotē legatum esse intelligamus. Totus enim Christus & caput est, & corpus vt supra c. 3. huius pro Christo capite legationē obit sacerdos, quoties concionando Christi voluntatem populo exponit & Christi nomine postulat, vt vitia corrigāt, pro Christi verò corpore fungitur legatione quoties ad altare stans illā quæ perfusum pro nobis sanguinem in cruce facta est reconciliationē Deo patri offert & pijs precibus supplex orat totius ecclesiæ nomine, vt illius reconciliationis virtute populo suo propitius esse & fructū illius ad ipsum velit fęliciter redundare, quod expressit populus ille apud Hieremiam quē ad Deum

pro

„ pro gratia,& misericordia ablegabant Hier.41. Sit „ Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non „ iuxta omne verbum in quo miserit Dominus Deus „ tuus ad nos, sic faciemus: siue bonum est siue ma- „ lum, voci Domini Dei nostri ad quem mittemus te „ obediemus. Ecce Hieremias mittatur legatus à populo ad Deum qua legatione cum esset persunctus „ apud Deum, populum vniuersum sic affatur: Hæc „ dicit Dominus Deus Israel ad quem misistis me, vt „ prosternerem præces vestras in conspectu eius, si „ quiescentes manseritis in terra hac edificabo vos,& „ non destruam plantabo, & non euellam, iam enim „ placatus sum super malo quod feci vobis Idcirco dicit Philon lib. 2. de Maria Virgine. postulat in sacerdote lex præstantiorem homine indolem, quippe qui Deo sit familiaris præ cæteris, situs in quadã diuinæ humanæq; naturæ confinio, vt hoc intercessore Deus hominibus placatus reddatur, & eiusdẽ ministerio porrigat eis, largiaturq; suam gratiam, & hoc est quod tradit Sanctus Chrysostomus de verbis Esaiæ homelia 5.& lib.6.de sacerdotio. medium stare sacerdotem inter Deum & humanam naturã, illinc perfecta benefitia ad nos deferẽtem, & nostra postulata illuc perferentem. Dominum iratum nobis propitium reddentem, & alibi, sacerdotem pro toto terrarum orbe legatum apud Deum intercedere deprecatoremq; esse dicit. vt non hominum viuentium modo, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat ipsumq; ad Deum sic accedere quasi mundus vniuersus illi concreditus sit atque verus omnium pater existat.

Neque in hoc sibi sistendum putat Chrysostomus sed vlterius progrediens oculos in sacerdotem ad altare ministerio fungentem conijcit & in stupo-

rem redactus illius dignitatis amplitudinem vsque adeo esse admirandam existimat, vt nulla oratione (tanta est eius magnitudo) satis ampliari vnquam possit. cum enim ille & Spiritum Sanctum inuocauerit, & sacrifitium illud honore ac reuerentia plenissimum persecerit, communi omnium Domino manibus assiduè pertractato, Quæro ex te quoto illum in ordine collocabimus? per id tempus, & Angeli sacerdoti assident, & cœlestiũ potestatum vniuersus ordo clamores attollit, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur angelorũ choris plenus est. Sic Anacletus quartus post Petrum Pontifex sanctissimus in epistola ad Episcopos, vt ipse filius Deĩ inquit mediator fuit Dei & hominum ita & vos eius vice in ecclesia estis constituti, vt inter Deum, & hominẽ legatione fungamini. Quid alios sanctissimos hac de re patres in ducam? Paulus enim apertus testis est nos reconciliationis munere perfungi. Quod si hoc ita est forsan aliquis tacita mẽte sibi isthæc persuadebit si sacerdotes sunt legati, & reconciliatores tantum ergo non sunt quĩ peccata remittunt, reconciliari enim & legatione fungi longe aliud est quam esse iudicem & regem ipsum? Vnde inferet: quia Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech in æternum, ergo ille solus peccata remittit, baptizat in gratiam Dei nos perducit, Deum pro nobis interpellat, ille est qui docet, qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit nobis sumere volentibus, ille idem est qui offert sanguinis & corporis sui sacrifitium in altari, ipse denique est sacerdos & sacrifitium. Ad quid ergo nobis sunt sacerdotes?

Hæ prædictæ illationes vt verissimæ sunt ita falsissimum est illud (ad nihil ergo valent vltra sacerdotes)

dotes) & quidem respondendo homini hoc tempore nostro calamitoso exoptādum foret, eiusmodi fieri conclusiones apud eos quibus nullum est sacrifitium nullus sacerdos, nullus legatus, nullus reconciliator quemadmodum videre passim est eorum hominum intemperantiam: qui nihil minus quam religionē curantes, præter verbum Dei aliud nihil eructare videntur. Sunt verò illi qui cucurrerunt antequam mitterentur, magistri & Doctores legis facti sunt antequam scholarium munere fingerentur, sunt inquam euangelici illi nouiter oriundi. Verum alias.

Nunc verò dicimus non propterea existimādum esse sacerdotem. non baptizare, non remittere peccata, docere, præcari pro nobis, sacerdotium obire, aut idèo nihil opis esse sacerdotiū, ex eo quod Christus principaliter omnia faciat, is enim, Christus scilicet, prædicta omnia exercet principaliter, & vt verus sacerdos est, sacerdotium exercet, sacerdos verò hæc munia tanquam minister eius ritè exequitur, sic etiam reprehendens Apostolus Corinthios propterea quod metiabantur baptismum ex ministrorum dignitate, & merito 1. Corint. 3. Quid est ergo Apollo dicit? Quid verò Paulus? ministri eius cui creditis? & vnicuique sicut Dominus credidit: ego plantaui, Apollo rigauit Deus autem incremētum dedit. itaque nemo qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.

Ioannes Chrysostomus hom. 83. in Matth. & in 2. ad Timoth. hom. 2. non sunt humanæ virtutis hæc opera qui tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoque operatur ipse perficit, &c. Ministrorum nos ordinē tenemus, qui verò hæc sanctificat & transmutat ipse est, & in com. in epist. Paul. sacra inquit ob-

latio

latio siue illam Petrus siue illam Paulus siue cuiusuis meriti sacerdos offerat eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quãque sacerdotes modo quoque conficiunt, nihil habet ista minus quam illa. Quid ita? Quia Christus hanc sanctificat qui illam antea sacrauerat, quemadmodum enim verba eadem sunt quæ Christus locutus est, sic eadẽ quoque sunt quæ nunc sacerdotes pronuntiãt, ita etiam oblatio eadem est. & idem Chrysost. de proditione Iudæ: & nunc ille præsto est Christus qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat: Non enim homo est qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit, & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus, sacerdotis ore verba proferuntur & Dei virtute consecrantur, & gratia: Hoc est ait corpus meum hoc verbo proposita consecrantur.

Nec mirum si illo vnico verbo crescite & multiplicamini Gen. I. tantus subsecutus effectus est ad generationem natura operante, vt etiam in hodiernum vsque diem perpetua successione perduret, Quid mirum si tantum verbis Christi institutionis contulerit, vt toties id operentur quod significant quoties ritè, & legitimè pronuntiantur? & sic habes quando Christus consecrat & sacerdos.

Hic tamen non abs re futurũ putamus si aliorum subtili magisque curiosæ quæstioni respondeamus qua venari conantur Dei virtutem & operationem in hoc mirabilissimo Missæ sacrifitio, qua scilicet virtute id fiat quod ad prolationem verborum consecrationis mutetur substantia panis in corpus & vini in sanguinem; Num id verba in se ex sola ordinatione Dei habeant, an vero ipsa, per se faciant, & actiuè, vt alij loquuntur operatur, an

verò ex alia accusanti efficientia id fiat?

Pro qua re aliquorum est sententia, verba consecrationis à Christo tradita habere virtutem conuertendi elemēta in corpus & sanguinem. quæ quidem virtus data est verbis creatis à verbo increato, nec hoc excludit quin ibi virtus increata sit intime operans, sicut est in omnibus, in quibus cooperatur virtus creata. Data est ergo verbis virtus supernaturalis huiusmodi & cæterorum sacramentorum quorum virtute res sacratæ efficiuntur virtute diuina cooperante, licet effectus ille principalius attribuendus sit virtuti increatæ cooperanti. Vnde & si virtus data verbis à verbo increato operatiua sit ad transubstantiationem, tamen primo principaliter accipienda est conuersio à virtute increata supernaturali.

Aliter tamen probabilius clarius & fortè verius dicendo vt negando omnem virtutem instrumentalem concurrentem effectiuè ad transubstantiationem in existere verbis consecrationis, sed quod sola diuina virtute, & potentia conuertitur in corpus Christi: quia panis in hac conuersione desinit esse, tam secundum materiam, quam secūdum formam, ad quam substantiæ annihilationem non potest agere virtus creata, sicut nec ad ipsius creationem, & huic sententię fauet cap. firmiter de sum. Trinit. & fide cathol. vbi dicitur panis transit in corpus & vinum in sanguinem potestate diuina.

Ad cuius rei veritatem multa sunt scripturarum dicta, vt Matthæi 9. legitur Christum sanasse mulierem ad vestimenti fimbriæ tactum, vbi tamen nullam virtutem influxit in fimbriam vestimenti sui qua sanitatem mulieri efficeret, sed ipse statim sanitatem contulit, dum mulier in fide fimbriam tetigit,

git, ita in proposito Deus est qui substantiam panis in corpus Christi conuertit, dum sacerdos verba profert, quæ ad hoc ipse instituit, & ad hoc melius facient paulò supradicta in hoc eodem capite. Neque in verbis causat vllam virtutem quæ vlterius effectiuè concurrat ad panis conuersionem sed ipse tanquam causa potissima conuersionem illam perficit dum sacerdos hæc verba legitimè protulerit.

Beatus quoque Petrus act. 5. vmbra sua sanauit infirmos, nemo vero dicet virtutem effectiuam fuisse in vmbra, quæ non est res aliqua, sed luminis priuatio, cui nulla potuit competere uis, siquidem agere supponit esse, at Deus ipse ad ostendendam fidei veritatem, quam Petrus prædicauit, ac trãsitu Petri infirmis & inualidis restituit sanitatem sic serpens Aeneus præseruabat filios Israel à morte à serpentum morsibus venenatos, non quippe per virtutem æri inexistentem num. 21. putabant tamen quidam hoc ideo serpentem plus debito venerabantur idololatriam committentes qua propter Rex Ezechias eum contriuit ad remouendam idololatriæ occasionem. Sic in verbis istis non est virtus aliqua supernaturalis per quam actiuè concurrant ad sacramẽtalem effectum sed Christus ex pacto quod cum ecclesia sponsa sua pepigit suo signo assistens conuersionem efficit & ideo dicitur signum ne dum certum, sed efficax quia ineffabiliter Christus assistit, id efficiens.

Quod si quæras quomodo igitur verba ista consecrationis dicantur consecratiua, & quomodo insuper dicatur corpus Christi præsens sub speciebus panis, ex vi verborum, si nulla in eis virtus existat qua id efficiant? Cui interrogationi satisfiet si intelligantur ita dici consecratiua quod ad illorum pro-

lationem fiat consecratio, & ad nullam aliam quorumcunque verborum prolationem, non quidem quod ipsa per virtutem aliquam in eis existentem ad conuersionem concurrant sed quia Deus illam operatur dum verba hæc proferuntur, siquidem his ordinauit, vt quoties sacerdos legitimè hæc verba protulerit toties velit ipse assistere ad conuertendũ panem in corpus suum & secundum hoc dicitur sacerdos conficere, & consecrare, quia facit aliquem actum scilicet verborum prolationem, qui requiritur ad hoc vt fiat conuersio, requiritur inquam non ex natura rei sed ex ordinatione Dei cum ecclesia, quo ad talem verborum prolationem. Placuit igitur Deo verba instituere in ecclesia prædicta regulariter ad quorum legitimam prolationem conuersio fieret sua misericordia, & voluntate quod fecit cum dixit, hoc facite in meam commemorationem hoc scilicet quod ego feci quasi diceret accipite panem, & dicite hoc est corpus meum & per hoc fecit pactum cum ecclesia & hoc modo dicitur sacerdos velut minister consecrare.

Nec difficile erit conijcere qualiter etiam illa verba dicātur causa transubstantiationis: duplici namque modo causa accipi potest, vno modo quando ad præsentiam eius sequitur aliud esse ex natura rei Quemadmodum ignis per virtutem caloris sibi inexistentis dicitur causa calefactionis passi debitè applicati, sicut & intellectus est causa intellectionis non minus quam voluntas suæ volitionis, & hoc siquidem modo verba consecrationis non dicuntur causa transubstantiationis, idest, non per virtutem in eis existentem: alio modo sumitur causa quando ad esse vnius sequitur esse alterius ex sola voluntate alicuius, quomodo dicimus quod actus meritorius

est causa respectu præmij ex sola voluntate diuina præmiante & huiusmodi causa solet dici causa sine qua non. sic ergo verba cõsecrationis & generaliter sacramenta nouæ legis dicuntur causa sine qua non effectus non sequitur sacramentalis, & propter hoc verba consecrationis dicuntur causa transubstantiationis non quia causa est ad cuius esse sequitur aliquid sed ad esse siue ad prolationem verborum debitã sequitur præsentia corporis Christi per conuersionem panis in ipsum, ideo dicuntur causa huius præsentiæ & conuersionis.

Simili modo actus meritorij dicuntur esse causa beatitudinis futuræ, non ita quod ipsi efficiant beatitudinem, quæ tanquam merces à solo Deo datur sed quia ex Dei ordinatione, & liberalitate placuit ipsi conferre tantum bonum in futura vita, elicientibus actus tales in vita præsenti sic paterfamilias conducens seruum in vineã suam pro denario diurno, expleto labore tribuit mercedem laboris quam non meretur labor ex sua natura, sed ex pacto, & conuentione conducentis & conducti: Neque hoc nouum est in noua lege, vt etiam in veteri eiusmodi pactum legamus Gen. 17. hoc est pactum meum quod obseruabitis inter me, & vos, circumcidetur, omne masculinũ ex vobis & infra octo dies cuius masculos caro præputij circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo. vbi à contrario sensu arguitur si circumcisa fuerit saluabitur, & ex hoc pacto statuto Deus assistit remittẽdo originale peccatum & dat gratiam, quæ est medium producendi hominem ad gratiam, similiter in verbis consecrationis Deus ex pacto concurrit, idque efficit quod nobis proficit ad vitam æternam, & hinc patet illa resolutio, cum sacramẽtum hoc augustissimum non

ex

ex aliqua sacerdotis actione aut merito conficiatur etiam ipsius non impedire malitiam aut peccatum effectum licet alias orationes impedire possint.

Cæterum hanc potestatem, & facultatem conficiendi sacramentum non omnibus indifferẽter, sed solis Apostolis eorumq; successoribus in ædificationem corporis Christi concessum, & si superius ad principium huius manifestè ex patribus præcipuè Sancto Chrysostomo constat, ob huius tamen temporis calamitates haud abs re fuerit inquirere num alicui alteri præter illos conueniat, neque dubium est, quin multorum peruersitas audaciaq; effrenis eo vsque deuenit quod sicut in alijs ecclesiæ negotijs, sic etiam in hoc augustissimo mysterio passionis & mortis Christi conficiẽdo pertractandoq; sese ingerant: quia tamen de facto idipsum, & temere attentãt, non autem ex concessione ordinaria quæ iuris ordinem obseruat ideo dicimus nulli alteri hominum hoc competere de iure & ordinaria Christi dispositione.

Manifestum hoc erit ex collatione veteris & nouæ legum vbi illud ita ordinatum legimus Exo. 28: quod non omnibus sine vlla differentia creditum fuerit, ita enim Dominus ad Moysen dicit Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filijs suis de medio filiorum Israel vt sacerdotio fungantur mihi Aaron Nadab, & Abihi, Eleazar, & Thamar filij Aaronis faciesq;. vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem. Ecce vides Aaron & filios eius segregatos ex præcepto Domini à tota plebe vt sacerdotio fungerentur coram eo, & huic lege consonat id quod Paulus mirificus interpres in epistola ad Hæb. de Christo saluatore nostro differens ait Hæb. 7. In quo enim hæc dicuntur de alia tribus

„ &c. de qua nullus altari præfuit Manifeftum eft enim quod ex Iuda ortus fit Dominus nofter in qua tribu nihil de facerdotibus Moyfis locutus eft ecce Paulum teftantem,neminem de tribu Iudā iuxta legis Mofaycæ præceptum poffe effe facerdotē.Idem præceptum dedit populo Samuel Propheta 1.Reg. 17.contra Regem Saul qui de tribu Beniamin erat, illumq; grauiter reprehendit quod holocauftum & pacifica Deo obtuliffet, & facerdotio offitio functus:ftultè egifti dicens nec cuftodifti mandata Dei tui,quę pręcepit tibi.Num.4.legitur fingulariter ad hoc electam tribum Leui & filios Caath deftinatos ad portanda vafa fanctuarij inuoluta ab Aaron & filijs eius,vt non tangerent ea,ne forte morerentur. fi tantam reuerentiam Deus præcepit exhiberi vafis fanctuarij vt non ab alio quam à facerdote tangi poffent, quanto maiorem reuerentiam credendum eft nos oportere exhibere fanctiffimo Euchariftiæ Sacramento,vt vafis quibus illa reconditur, ne dicā ipfammet non permitti,nec poffe ab alio quam à facerdote contrectari,& confici. Si ergo tantus honor vmbræ,& figuræ,quid veritati & verò corpori Chrifti? Quod fi dicas in inftitutione Chrifti illa & fi patiamur folum Chrifti Apoftolos & eorum fucceffores confecratos:quia tamen non omnes tunc erāt congregati fequitur quod vel non folum ad præfentes illa inftitutio Chrifti directa fit,vel fi fecus oportet, quod aliqui Apoftoli Chrifti facerdotes non fuerint,patet enim ex Euangelio Ioannis 20. Thomam non fuiffe cum alijs Apoftolis quando Chriftus apparuit illis & dixit illis accipite Spiritum Sanctum quorum remiferitis,&c.

Hanc difficultatem mouit olim Cyrillus & refpondit etiam omnes duodecim Apoftolos fuiffe

à Deo electos, vt Principes essent super omnem terram & potestatem haberent tanquam illius ministri remittendi & retinendi peccata, Christus igitur cuius potentia non præscribitur loco, non indiguit illius præsentia, vt hanc illi cum alijs potestatem impartiret, proinde illud idem quod alijs dare constituit etiam Thomæ contulit quamuis absenti. Neque hoc difficile videri debet cum simile aliud constet in veteri leg. num. 11. tunc præcepit Dominus Moysi vt congregaret septuaginta viros ex senioribus Israel, quibus daret de spiritu Moysis, vt cum eo onus supportarent quo facto remanserunt duo viri in castris. Quorum vnus Eldad, & alter Medad super quos requieuit spiritus Domini qui tamen non comparuerunt inter septuaginta illos viros cumque prophetarent in castris cucurrit puer, & nuntiauit Moysi dicens Eldad & Medad prophetunt in castris, statim Iosue filius Num minister Moysis & electus è pluribus ait. Domine mi Moyses prohibe eos, at ille quid inquit emularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophecet, & dic ei Domines spiritum suum. Quia ergo illi duo inter septuaginta viros à Deo electi fuerant sicut Thomas cum alijs Apostolis mirum videri non debet quin eamdem virtutem, & facultatem obtinuerint ex quo iterum manifestum est in omnes Christianos vt falsò & imprudēter quidam autumunt ad persungēdum hoc tam excellenti munere constitutos esse, neque ea de re vnquam dubitatio fuit neque apud Gentiles qui sacra suo more coluerunt, moris fuit pro eo omnes admittere sed vt sacrum numen altissimum venerati sunt sic etiam solertissimos quosque ad id aut placandum aut exorandum admiserunt. Frustra ergo moderni

si qui

si qui sunt nouatores blaterant nec aliud quam sto-lidissimos se se produnt & nullum propemodum Deum agnoscunt quem tam vilem & communem esse arbitrantur. Ergo illud de quo promisimus supra, finiendum est non solum in hac ecclesiastica Republica selectissimos Christi sacerdotes esse. sed etiam diuersa munera inter illos atque diuersos ordines esse debere illudque in primis Christi facto demonstradum venit qui è fideli populo Apostolos duodecim, & septuaginta discipulos electos sacris functionibus mancipauit, ipsosque deinceps Apostolos obseruasse ex suis actis haud obscurè colligitur cum ab eis quosdam Episcopos quosdam presbyteros alios vero Diaconos liqueat constitutos, sic vt ministeriorum ita & nominum facta distinctio cognoscatur Act. 2. & 6. Vnde Tertullianus exhortatione ad castitatem 7. inquit, differentiam inter ordinem & plebem constituit ecclesiæ authoritas secundum diuersos gradus munerũ distinctio, & honoris prærogatiua diuersa. Generalis enim est ordo clericorum in plures ordines distributus vnicuique autem est peculiaris functio, atque ita singulis proprium ministerium adscriptum puto: ex Sancto Ignatio constat epist. 8. qui cum eo tẽpore quo Apostoli vixerunt eas quas tunc ecclesiasticas institutiones obseruarint recenset; ita ergo ad Antiochenos scribens ait, præsbyteri pascite gregem qui vobis commissus est donec Deus demonstret eum qui vobis imperaturus est. Ego enim iam immolor vt Christum lucrifaciam: Diaconi agnoscãt cuius sint muneris & dignitatis dentque operam, vt inculpabiles fiant imitatores Christi: paucis dein interiectis inquit, saluto sanctum Prçsbyterorum cętum saluto sacros diaconos saluto subdiaconos, lectores, canto-

res,

res, ostiarios, laborantes, exorcistas, confessores & scribens Ephesiis Epist. 19. meminit Episcoporum Sacerdotum, & Diaconorum, est enim totus Ecclesiasticorum status in duas classes distinctus, vt alius sit sacrorum alius non sacrorum, non ita tamē à se inuicem sint distincti quasi non omnes ad Corporis Christi veri & mistici designationem cooperentur, sed ideo non sacri dicuntur quod non ita proprie ad confectionem Corporis Christi accedunt. prioris Classis sunt tres & dicuntur maiores, vt Subdiaconatus Diaconatus & Presbyteratus, alij vero ab hijs inferiores seu minores appellantur. Diaconatus quidem erat ordo in tribu Leui, quæ singulariter ad diuini cultus ministerium à Deo fuerat designata, Num. 3. & Leuit. c. 8. quando Moyse præceptum fuit vt post Aaronis & filiorum eius consecrationem tribum Leui ordinaret & consecraret Deo, vt seruirent pro Israel in tabernaculo Dei coram Aarone & Filijs eius, & in actibus Apostolorū legitur septem viros electos fuisse precibus p̄missis impositisque manibus ad Dei seruitium assumptos actorum 7. & hoc ideo quia cum secundum Paulū lex vmbram habuit futurorum bonorum, debuit quod in veteri lege præfiguratum fuit in noua veritate adimpleri omnia enim inquit veteribus in figura contingebant: quare sicut Paulus ab vmbra ad corpus argumentatur sic nos à veteri lege ad nouā deductionem facere possumus sed in veteri erāt plures, & diuersi ordines inter se ergo necessario etiā erunt in noua lege, quorum ministrorum veteris legis vnus solus Pontifex erat aut summus Sacerdos alij minores Sacerdotes aut Leuitæ qui etsi Sacerdotes non essent alijs tamen administrabant. Horū singulorum offitia cum ornamentis ipsorum descri

buntur in Exod. si ergo tantus fuit ordo in veteri lege, opus est concedamus varium esse ordinem clareq; distinctum eorum, qui in altari vbi nunc Eucharistia consecratur, ministrare debent nisi fortè Ecclesiam Catholicam confusissimam quandam bàbilonam facere velimus, quod si quis tam impius & tã effroens est, vt id fateri non vereatur is certè aut sapientiam aut potentiam, aut denique bonitatem cogetur minuere diuinam, quia. s. cogetur dicere Deũ aut negasse, aut non potuisse aut denique noluisse talem formare Ecclesiam suam qualem prius ad vmbrabat, & delineabat in figura, quæ tamen omnia falsissima esse supra in 3. cap. fuse clareq; ostendimus. Sed in his longius nolo immorari, non enim hoc nostro tempore tam ordines Ecclesiastici vilipenduntur quam modus & ceremoniæ quibus prædicti administrantur. Quare cum alias nobis de istis fusius agendum est, nunc solum de posteriori cap. agemus, idq; ex Anacleto qui Petri successor fuit Epist. 2. de Initiandis Sacerdotibus Apostolica traditione constitutum esse tradit: Certe inquit ordinationes Episcoporum authoritate Apostolica ab omnibus qui in eadem Prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes scrutinium diligenter agant Ieiuniumq; cum omnibus celebrent precibus, & manus cum Sanctis Euangelijs quæ prædicaturi sunt imponentes Dominica Die hora tertia orantes sacraq; vnctione exemplo Prophetarum & Regum capita eorum, more Apostolorum & Moysis vngentes: quia omnis sanctificatio constat in Spiritu Sancto, Chrismati est permixta, & hoc ritu solemnem celebrent ordinationem, de qua Sacra vnctione Dionysius in Ecclesiastica Hierarchia c. 4. Cyprianus libr. de Crismate.

quod

quod vero Sacra mysteria solum ab huiusmodi rite, & legitime ordinatis sacro item charactere insignitis atque per manus impositionem cum sacra vnctione iuxta Ecclesiasticam ordinationem tractanda & accipienda sint, vniuersa tradit Ecclesia & docet plurimum illos errare, qui existimāt nihil aut parum interesse vtrum à Sacerdote, an vero à Laico eiusmodi offitia exerceantur. Quare ne tales admitantur prohibet atq; eorum administrationem, vt inutilem inualidam & subreptitiam improbat, de ordinatione Episcoporum ex Anacleto cōstat.

Quod vero attinet ad Sacerdotes & q alijs ordinibus initiantur sic sequitur in primo Apostolorum Canone, presbyter vero ab vno Episcopo, Diaconus autem & alij eodem modo, sic in Pauli & Barnabæ ordinatione factum fuisse Sacra narrat historia vbi ieiunium inductum & sacrifitium peractum fuit, vbi enim nostra vulgaris versio habet ieiunantibus & ministrantibus illis Græce legitur λειτουργούντων idest sacrificantibus non enim sine sacrifitij incruenti ministerio sacras eiusmodi ordinationes solitas celebrari apud antiquos qui de ritu, & constitutione Sacrorum tractant, in promptu habemus. ad ministerij vero consumationem manuum impositio accedebat quod in actis Apostolorum Lucas & in suis Epistolis Paulus sępe factitatum fuisse testantur, sic primo ad Timoth. 4. secunda ibidem prima, & primo ibidem quinto, & hoc ipsum adnotauit facere ille Ecclesiæ omnisq; spiritualis ordinationis deprauator Diabolus quando per Simonem Magum subornatum, sibi per manuum quoq; impositionem Spiritum Sanctum dari postulauerat act. 4. viderat enim Spiritum Sanctum in eos qui Christianam religionem susceperant diuinitus descen-

disse, Apostolos autem eius modi ritus exemplum, imponendi manus super eos quos sacris offitijs man cipabant ex antiqua lege sumpsisse insinuauit Anacletus vbi supra illudq; ad veteris legis, teste Hieronymo epist. 85. ad Euagrium, imitationem, qui ab Aarone & filijs eius super eos qui Sacerdotio Leuitico initiabantur manus imponebantur Exod. c. 29. quod autem Aaron & filij eius atque Leuitę in templo fuerunt hoc sibi Episcopi & Præsbyteri & Diaconi in Ecclesia vendicant.

Neque audiendi sunt qui cum apud Ethnicos in more positas fuisse fere omnes ceremonias quibus iam vtitur Ecclesia Catholica, ideo ab eisdem eas non mutuasse calumniantur, Vafre enim Cacodemon hoc modo Sacros ritus ab Ecclesia excutere parat dum se in Angelum lucis transfigurat omnibusq; modis persuadere conatur ne aliquod ad vtilitatem conuertatur eorum, quibus antea sibi ministratum fuit. Tale fuit olim strategema Gnosticorum qui Innocentiam morum, integritatem vitæ multamq; in pauperes benignitatem simulabant & qui hodie exorti sunt pseudo Apostoli Verbum Dei subinde eructantes nihilq; eorum nisi quod Sacris literis commendatum inueniant recipiendum tradunt, & hi, curios simulant, & bacchanalia viuunt, quin maxime licet ea quibus impie gentiles ab vsi sunt expiata sacro ritu, ad pietatem transferre, vt sic maior Diabolo cōtumelia afflictioq; addatur, Christoque honor cum summa religione, & pietate maxima deferatur. Cuius rei exemplo esse poterit magnus Gregorius Thaumaturgius vt fatetur in eius vita Gregorius alter Nyssenus, qui de ipso sic scribens dicit, descendit rursus ad vrbem, & omni circa regione vndique peragrata & perlustrata, additamentum

mentum & quasi corrolarium studij erga numen diuinum instituebat apud omnes vtiq; populos sanciens, vt nomine eorum qui pro fide decertassent dies festi atq; solemnes celebrarentur, cumq; alij in alium locum corpora martirum deduxissent per anniuersarium circuli ambitum congregati letabantur in honorem martirum ferias agentes, & post pauca cum animaduertisset quod propter corporis voluptates simplex & imperitum vulgus in errore simulacrhorum permaneret, quo maxime id quod præcipunm est interim in his assequerentur, nempe, vt vanis superstitionibus relictis ad Deum conuerterentur permisit eis vt in memoriam Sanctorum Martirum se se exhilararent, & oblectarent atque effunderentur in lætitiam. Similiter Theodoretus de Græc. affect. lib.8. de Ethnicorum ferijs in honorem Martirum pie sancteque translatis scribit dicens diruptorum templorum materia templis arisque Martyrum excitatis expiata est, suos enim mortuos Dominus noster in templo pro Dijs vestris induxit ac illos quidem cassos gloria vanosque reddidit, suis autem martyribus honorē illum dedit. Quid igitur in causa est cur Neotherici illud pseudo Apostoli cum omnis antiquitatis studiosos se deprędicent ab his vetustissimis & sacratissimis ritibus tātopere abhorrent? Cur in creatione suorum pastorum nihil horum obseruant? cur sine Sacerdotalis manus impositione. Pontifices, siue vnctione, Sacerdotes, siue missione, Apostolos, sine ritu Sacrorum Sacrarum ministros inducunt? an hæc Sacrosancta non sunt? an diuinis Scripturis non consonant? an munus & officium eius qui consecratur re ipsa potius quàm verbis non exprimunt atq; velut oculis videnda non ponunt? cur inquam homi-

nes

nes probatos legitimaque electione in amplissima dignitate constitutos tam Sacro deinde ritu consecratos repudiarunt, errones autem quosdam sine electione sine examine, sine Sacramento, nullis Sacris ceremonijs expiatos non à Deo, sed à seipsis missos admiserunt? tam absurda isthæc sunt, tamque crassa vt pro Sacerdote mercenarium, pro Pontifice latronem, pro Pastore auidissimum Lupum, solo testimonio & authoritate sua quam nullam habent Ecclesiæ præficiunt. testatur hoc Tertullianus lib. de præscrip. illorumq. hominum mores & factiones temporum nostrorum ad viuum depinxit ordinationes eorum inquit temerariæ leues inconstantes nunc Neophitas collocant, nunc sæculo obstrictos nunc Apostatas nostros, vt gloria eos obligent: quia veritate non possunt nusquam facilius proficitur quam in castris rebellium vbi ipsum esse illic promereri est, itaq; alius hodie Episcopus cras alius hodie Diaconus qui cras lector, hodie Præsbyter qui cras Laicus. Quid vero boni in Religione ex tanto omnium vitiorum colluuione sperandum erit? Quis profectus in secularibus? Quæ pax inter Ciues? Quæ concordia inter exteros? Docuit hactenus cum multarum prouinciarum extremo exitio multorumq; catholicorũ ingenti dispendio hæc malorum facies quam sit pestilens, dum pro euangelica veriate hæreses, pro pace, & charitate intestina bella, ac in omnes bonos capitale odium, pro modestia superbiam, pro libertate licentiam, pro castitate libidinem effrenatam pro quiete turbas, pro obedientia legitimi Imperij transgressionem, pro amplexatione rerum sacrarum quæ amorem Diuinum exitant contemptum, paucis quibusdam prouintijs intulerunt. nec aliud quidem hæc no-

ſtra tempora nobis pleſagire videntur quę nos vndique miſere cruciant, quam Religionis Chriſtianę cœdem, & lacerationem diuinarum, & humanarum rerum, ſummam confuſionem ſacrorũ magiſtratuum iuditiorum ſacerdotumque contemptũ, imperij defectionem veteris diſciplinæ corruptionem, deprauatos & peruerſos mores diſcordia, bella ſeditiones, tumultus, niſi Chriſtiani Prencipes & ſeculares & eccleſiaſtici è ſomno expergefacti ſedulo curabunt vt prius extincta atque oppreſſa, quã plane exorta & enata malorum flamma, gregem ſibique commiſſas prouincias ab eiuſmodi luporum rapacium extremo interitu liberent, nulloque negotio committant in Sancta Dei religione minimũ quid immutare aut falſos deprauatosque ritus inducere, quod & ſi Epiſcoporum proprium ſit non tamen minus & ſęcularium principum cura ſollicitudoque erit, hæc omnia à prouincijs ſuis longe lateque extirpare vt infra patebit; ad hoc Principum regumq; ſtudium & ſanctam audaciam plurimum permouebunt Sacri præſules & aliorum Sacerdotũ Antiſtites qui vt Principes ad defenſionem & Fidei & Reipublicæ conſtituti ſunt ſic ipſi viciſſim adiutores Principum & conſiliarij Dei, maximè in Religione & Sancta Dei Catholica Eccleſia poterunt honorem Dei, & communem vtilitatem promouere, ſi memores offitij ſui & vocationis ſedulo extiterint, quos vt eorum omnium admoneamus ſequens capitulum ponendum duximus.

CAPVT

CAPVT XIV.

Sacerdotum omnium supremum esse Episcopum, & omnium Episcoporum Summum Pontificem Romanum.

PRouidentiæ Diuinæ conueniens fuit in sua Republica vbi ob effrenatã populi licentiam, vel etiam ob Sacerdotum, & Ecclesiasticorum negligentiam vera sinceraque doctrina nonnunquam contemnitur & loco illius vana religio & superstitio, vel prauæ disciplinæ subrogantur vnum aliquẽ omnium cæterorum maximum Principem, sicut in Politia seculari fecit cui vniuersam suorum ciuium collectionem regendam tradidit, præficere, quatenus quemadmodum alij inferiores Ciuitatum & Prouinciarum magistratus supremo Principi; ita etiam omnes Presbyteri cæterique Ecclesiastici suo Episcopo subiecti, hi demum vniuersali Antistiti Romano Pontifici parerent ex hac vero constitutione, & ordinatione efficitur, vt siquid vel in populo vel in Clero aberratum sit, vel in moribus fideique negotijs collapsum, iterum Episcoporum sollicitudine & cura restauretur, delinquentesque iustas pẽdeant pœnas. Vnde Tridentini patres amplissimi huiusmodi Cleri & Episcoporum institutionem appellarunt ordinatissimam dispositionem sess. 23. c. 8 vix enim fieri potuit aut certe perdifficile, vt vnus solus tanto polleat ingenio faciendarum rerum dexteritate, qui omnia munia, & offitia, quæ in Eccle-

sia

ſia Dei apprimè ſunt neceſſaria, rite obire poſſet, idque naturæ ordini contrarium eſſe, docet humani corporis œconomia, vt pro diuerſitate membrorum ſingulis quibusque conuenientia reſpondent miniſteria, ſic quoque in Eccleſia, vbi non ſolum ad ordinandum perficiendumque Corpus Chriſti verum munera perſtant, ſed etiam ad Corpus Chriſti myſticum ideſt ſubiectos Chriſtianos tueri regere & moderari. cui profectò Sacerdotum inferiorumque aliorum Eccleſiæ miniſtrorum non ſuppetebat vel authoritas vel poteſtas, igitur vt & ipſi Sacerdotes legitime ordinentur, alijque Chriſti fideles ſalutari & doctrinæ & legum ordine prouiderentur; placuit altiſſimo Hierarchæ hic in terris, ſibi poſt aſcenſum ſuum ad Patrem Cœleſtem relinquere, cui omnem poteſtatem & authoritatem committeret, commiſſamque pro neceſſitate Eccleſiaſticæ compaginis ſingulis adminiſtraret, adminiſtratāq; conſeruaret. Quia vero hoc ſolum loco de Epiſcoporum authoritate nobis eſt dicendum, deque illorum maieſtate & poteſtate de Summo Pontifice, & Chriſti Vicario, ad alium commodiorem locum reijcimus, ex hac denique ordinatione colligimus, tanto maiorem Eccleſiæ illiusq; antiſtitum à Deo relictam poteſtatem & excellentiam, quanto maiori miniſtrorum numero eorumq; inter ſeſe varietate communire voluit, non ſecus ac in bellis vnicuique ordini vnus præficitur dux, ſic in Eccleſia perſungendis muneribus vnus ſingulis miniſter hisque omnibus demum vnus præficitur, qui omnium aliorum curam gerit, gerendiq; materiam tribuit & formam.

Quanta vero amplitudo ſit dignitatis Epiſcopatus vel ex ſola ipſius inauguratione & conſecratio-

ne, cognoscere licet vbi non vulgares aut prophani, sed sacræ celebrantur nuptiæ, ex quibus omnibus Hierarchici ordinis ratio, & ex qua vera quodã modo Christi sponsa dignoscitur omnisq; inde Ecclesiastici regiminis & gubernationis propago exoritur omnis denique Apostolicæ generationes perpetua successio deducitur. Est hoc sane amplissimum & singulare Catholicæ veritatis argumentũ
„ quod olim Esaias prouidens recitat c. 52. Spiritus
„ meus qui in te est & verba mea quę posui in ore tuo
„ non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui amo-
„ do vsque in sempiternum. hæc enim consecratio omnium consecrationum finis est, & initium quod Dionysius attestatur de Eccles. Hier. c. 5. sicut .n. inquit ille, Hierarchiam omnem in Iesum terminari conspicimus ita vnamquamq; functionem in diuinum Pontificem propriam: porro pontificalis ordinis virtus in Sacris omnibus distinctionibus capitur, & per omnes sacros ordines operatur propriæ Hierarchiæ mysteria, nam, & si Sacerdotes aliqua per se perficiunt, non tamen sine his, quæ Episcopi propria opera & consecratione fiunt, sponsus est ergo Episcopus, sponsa Ecclesia, ideo merito primus & vltimus, primus quidem quia ab illo promanant reliqua omnia & suam accipiunt animam, vltimus autem quia in eo desinit & perficitur omnis Ecclesiasticę & Hierarchicæ rei ornatus. Quãta vero & qualis sit Episcoporum dignitas recitant ex ordine & Christus ipse, & Paulus reliquique sanctissimi Patres. sic Christus illum interpellat Pastorẽ ouium, salem terræ, lucem mundi, Ciuitatem supra montem positam, lucernam supra candelabrum. Matthæi 5. Io: 8. Matth. 6. 16. 24. Lucæ 10. &c. Oculum vniuersi, quique claues habeat Regni Cæ

lestis,

lestis, quam vero hæc sint præclara elogia quis non videt? pastorem namque decet non ob fluxam mercedem suarum curam ouium agere, sed ideo solũ, quia oues ipsius sunt sibiq; regẽdas traditas à Christo. honorem ergo suum non quærat, Lupis non cedat, infamiam, exilium lacerationem non metuat, Pastor enim est, & nouit oues suas, & oues cognoscunt vocem ipsius illasque nominatim vocat, atq; vitam pro salute illarum bonus pastor ponit. Sal terræ dum condit, & emollit putrefacta hominum corda ad peccatorum sarcinam deponendam. Lux mundi quando sterilia fœcundat errantia illustrat, & mœsta exhilarat, latentia prodit & in lucem profert. Ciuitas vndequaque illustris, quæ obscurari nullo modo potest, oculus vniuersi quo sano, & simplici totum corpus lucidum fit. Claues regni habet æterni vt cui aperuerit apertum sit, cui non, clausum permaneat. & hic est ille seruus fidelis quem Dominus constituit super familiam suam, vt det illi in tempore opportuno: & quia supra familia Christi constitutus est ideo non seruus, sed amicus, sed Pater Christi est Ioan. 17. 15. & Matth. 28. fructum affert & fructus eius non transit. qualis autem ille sit fructus notatur dum dicit vt det illis triticum, de
„ quo tritico ait Paulus Heb. 5. Omnis Pontifex ex
„ hominibus assumptus pro hominibus constituitur, in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia, & qui condolere possit, & his qui ignorant, & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, & proinde debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis.

Hinc Clemens constit. Apostolorum lib. 2. c. 28. ipsum appellat mediatorem Dei, & hominum in eo quod ad Deum facit ministerio, doctorem pie-

tatis, secundum Deum parentem nostrum qui per aquam & Spiritum regenerat nos in ius adoptionis filiorum Dei, Principem & Ducem populi Dei regem atque Dynastam terrestrem Deum cui à nobis primus debeatur honor iuxta ea, quæ dicuntur psalm. 81. Ego dixi vos Dij estis & filij excelsi omnes, qui primum in omnibus locum teneat, diuini honoris, quantum homini fas est participem, vniuersi Cleri caput, totius deniq; populi in his quæ sunt ad Deum Principem, sic Dionysis de Eccles. Hierar. c. 1. virum diuinum totius Sanctæ scientiæ peritissimum in quo liquido, ac perspicue sacratus omnis ordo suus, & præfectus sit, & possit agnosci.

Non dissimilis est ab his Ignatius qui in Epistola ad Smirnenses vbicumque inquit Episcopus apparuerit illic & plebs esto, sicut & vbi Christus est, omnis cœlestis militia præsens est & adest tanquam diui militię victricis Domini, & vniuersæ, intelligibilis naturę dispensatori. denique cum non sit in Ecclesia Episcopo quicquem maius Deo sacra faciente, pro totius mundi salute (vt neq; Regi compar est quis in principibus pacem & æquitatem subditis procuranti) qui honorat Episcopum à Deo honorabitur, vt itidem qui in honorat eum à Deo punietur.

Gregorius Nazianzenus & Basilius Magnus duo precipua religionis Catholicæ lumina huic Episcoporum decoro nihil non adijcere conantur quando Episcopum Angelum Dei, candelabrum in Ecclesia, Christi Sacerdotē incruenta sacrifitia offerentem illustrem animarum custodem, magni Dei imaginem, in manibus suis portantem, Deum hominibus conciliantem, immortalis vitæ Doctorem magnam vocem & tubam sermonum regalium, viuifican-

ficantem virtutem, columnam,& firmamentum in Domo Dei, scopulum eminentē, qui omnes fluctus errorum,& insectationum excipiat, frangat,& à populo Dei arceat terrorem hæreticorum,custodem patriarum legum, omnis nouitatis hostem, securim petram scindentem, linguam flumini irriganti similem sacri Consilij apicem; sermonum mysticorum interpretem, ignem malam & vitiosam materiam purgantem, ventilabrum quo à prauis dogmatibus leuia discernuntur; gladium vitij radices excindentem, percutientibus adamantem, dissidentibus magnetem, ac deniq; veteris vitæ & doctrinæ exemplum appellare solent. Idem Gregorius in Apol. primo & in oratione de laud. Athanasii, in funere item patris,in exhortatione ad Episcopos Basil. in Epist. 62.

Quales ergo putamus fieri nuptias inter talem tantumq; Ecclesiæ sponsum certe vires deficerent, animoq; nequimus comprehendere quippe quod summum illum Sacerdotem & Pontificem Christum Iesum, quem S. Ignatius τȣ πατρὸς ἀρχιερέα. Dionys. vero de Eccles. Hierarch. cap. 5. θεαρχικὸν καὶ πρῶτον ἱεροτελεστὴν, idest diuinum & primum consecratorem appellat earum nuptiarum sponsorem, sacris oraculis testatum videamus is enim Christus Iesus primus Ecclesiæ Hierarca ex vniuersa illa discipulorum multitudine, quam sibi adsciuerat duodecim, quos Apostolos cognominauit consulto elegit hos autem in vltima cœna Sacerdotes, ad Cœlos vero ascensurus illis verbis Pontifices creauit, sicut me misit Pater,& ego mitto vos. Io. 20. quo loco S. Chrisost.& Theoph. Apost. tunc temporis Christi Vicarios institutos & ad ipsum Christi munus & authoritatem assumptos fuisse dixerunt.

Quibus

Quibus consentit Cyrillus tunc inquiens proprie duodecim illos creatos fuisse Apostolos & vniuersi orbis doctores, ea autem oratione Christum Saluatorem nostrum explicasse & expressisse omnem Ecclesiasticam potestatem in Apostolica authoritate mirifice contineri: si enim sempiternus Pater filiũ misit vt Doctoris & Pontificis munere ne dum fun geretur, sed esset, efficitur profectò ex ipsa verborũ serie tales & Apostolos effecisse: sicque omnem à Patre filius disponendi legesq; condendi aliaque omnia quæ ad redemptionis humanę salutem eiusque salutis conseruandæ spectabant vtilitatem accepit, potestatem, eandem proculdubio in Apostolos, quos in vniuersum orbem ablegauit descendisse fatendum erit, quod absq; alijs adminiculis satis superq; declarare videtur & confirmare Cyrillus de vnitate Ecclesiæ. loquitur enim Dominus (inquit ille) ad Petrum tibi dabo claues Regni Cælorum & eidem post resurrectionem dicit pasce oues meas: & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat sicut misit me Pater, & ego mitto vos, tamen vt vnitatem manifestaret vnam cathedram constituit: Quamobrem eorum qui Apostolos non à Christo sed à Petro iurisdictionem accepisse asserunt haud vnquam placuit opinio, hoc enim si sic fuisset vtiq; eius sibi à Petro collatæ potestatis alicubi in Sacris Scripturis reperiretur mentio, sicut Christi Domini nostri in omnibus eorũ quos Apostoli deinceps loco suo constituebant, & eligebant electionibus comperitur, vt exemplum est actorum primo in electione Diui Matthiæ vbi nihil de Petri authoritate sed solum de Christi approbatione audiuimus „ ita enim tunc Petrus loco Christi inquit, Tu Do-

mine

,, mine qui nosti corda omnium ostende quem elege
,, ris ex his duobus vnum accipere locum ministerij
,, huius & Apostolatus de quo præuaricatus est Iu-
,, dás, vt abiret in locum suum. Idem profitetur &
,, Paulus, Ascendens inquit Christus in altum capti-
,, uam duxit captiuitatem dona dedit hominibus;
Et statim enumerans quęnam illa fuerint dicit Eph.
,, 4. Et ipse dedit quosdam Apostolos quosdam aũt
,, Prophetas, alios verò Euangelistas; alias vero Pa-
,, stores & Doctores ad consumationem sanctorum
,, in opus ministerij in ædificationem Corporis Chri-
sti, &c. nec suam ipse Paulus vocationem aut ele-
ctionem, à Petro descendisse aperte testatur ad Ga-
lathas primo sed à Deo solum, Paulus (inquiens)
,, Apostolus non ab hominibus neque per hominem,
,, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem, Et post
,, pauca. Cum autem placuit ei qui me segregauit
,, ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam
,, continuo non acquieui carni & sanguini neq; veni
,, Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos sed
,, abij in Arabiam & reuersus sum in Damascum dein
,, de post annos tres veni Hierosolymam videre Petrũ
cuius profecto inquit Dion. de Ecclesiast. Hierar.
cap. primo sacræ functionis initium est fons vitæ bo
nitatis essentia, vnica rerum omnium causa, bea-
tissima Trinitas, ex qua sola bonitatis causa, quæ
sunt omnia vt essent & bene essent acceperunt.

Quorum Episcoporum dignitas summaq; autho
ritas duabus velut alis continetur ordinis scilicet
& iurisdictionis illa sacramentorum potissimum
tamen Eucharistię, hæc autem ad Ecclesiam refer-
tur, de priori hoc loco nihil, alteram vero longe la-
teque se se extendere fatetur Diuus Bernardus in
Epistola 131. in qua Mediolanenses exhortans ait

Roma

Romanam ſedem nouos ordinare Epiſcopatus, vbi hactenus non fuerunt, & eos qui ſunt deprimere, alios priuilegijs atq; iurisdictionibus amplioribus euehere, aliorumque late diffuſam conſtringere poſſe prout Eccleſia Dei melius iudicarit conſultũ fore, cui ſententiæ vt Catholicæ Eccleſiæ conſentienti plurimi Doctores ſcholaſtici aſtipulantur. Sotus in quarto diſt. 20. q. prima ad ſecundum. Herueus lib. de poteſtate Papę. Gabriel in Canon Miſſæ lect. 3. ex veteribus etiam Sanctus Bonauentura, Albertus, Durand. eamq; ex ſupernorum equiſſima libratione exiſtimarunt Eccleſiæ Chriſtiq; verbis & voluntati magis idoneam, ſic enim varijs diſtincto & triumphantis Eccleſiæ ordinibus militia, vt Archangelorum, Thronorum, Principatuum, & reliquorum cœleſtium Spirituum eaque ab vno Summo Deo regitur, ſic Chriſti militiæ adſcriptis hominibus toto terrarum diffuſis orbe pro locorũ magnitudine, regnorum, & prouinciarum frequentia alij atque alij maiori vel minori præficerentur, authoritate Pontifices ad leges condendas aliaq; quæ forent Eccleſiæ militanti neceſſaria exercenda. nam vt in ordine politico aliæ alijs continentur vniuerſitates hominum & à ſuprema poteſtate vnicuique ſupremus pręficitur gubernator, ita ſane ad ſpiritualem Chriſtianorum adminiſtrationem inter Archipresbyteros, Archidiaconos, Decanos, Præpoſitos, etiam Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchę, & primates à Chriſti Vicario populis Chriſtianis ſapientisſime præfecti ſunt.

Quid enim? Nonne vbi peculiaria ſunt munera, & certæ quædam ad communem vtilitatem inſtitutę functiones vt ſuprema aliqua poteſtas præcellat, quæ cæteras omnes moderetur ad pacem cõ

cordiam

cordiam & vnitatem tuendam lumen ipſum Naturæ, & ipſa recti regiminis ratio maxime opus eſſe docet, cum ergo Chriſti Reſpublica vnum ſit cor pus multis diſpartitum partibus, Chriſtus Saluator eidem vnum prȩfecit Principem ſumma authoritate donatum, cuius ipſe poſtmodum alius pro ſalute populorum participes reddat quæ pluralitas vt nulli obnoxia foret errori aut cōfuſioni ſic ab vno regenda, dirigendaq; & Petri quidem ſucceſſoris authoritate cenſenda venit. Alios vero magiſtratus inferiores poſſe creare meræ et abſolutæ authoritatis eſt & poteſtatis fatetur id Vlpianus & Modeſtinus l. paſſim ff. de iuriſd. om. iud. & leg. 1. ff. ad leg. Iul. de amb. ſic & Cyrillus de recta in Chriſtum fide ſingulare quoddā ſupremæ poteſtatis ſignum eſſe tradit authoritatem creandi magiſtratus, qui cum imperio & iurisdictione nomine eius qui præficit, vel creat, deinde poteſtatem in alios exercere poſſit vel iubendo, vel iudicando. Vnde ſicut iſta facultas fluit à Regibus & Principibus in conſules, à conſulibus in prætore vel alios, ſic à Summo Pontifice in alios Epiſcopos, & magiſtratus Eccleſiaſticos, ſicut vnguentum in capite quod deſcendit in barbam barbā Aaron, & huc mihi appoſitæ deriuari poſſe videntur quatuor illæ ſimilitudines quas affert Sanctus Cyrillus de vnitate Eccleſiæ, dum ſedem Petri confert cum capite radice fonte, & ſole. vt ſicut ex capite in reliqua membra virtus deriuatur, atque à radice in arboris ramos, vt ad riuos oēs aqua ex fonte diffluit, omnis deniq; radiorum ſolarium lux à ſole exoritur, ſic à Petro Pontif. tanquam capite omnis virtus in alios inferiores præſules deriuatur, quod Innocentius primus in ea Epiſtola quam ad Concil.

Carthag. scripsit insinuat, dicens à Petro ipse Episcopatus & tota authoritas nominis eius emersit,& ad Melleuitanum scribens,arbitror autem ait idem omnes fratres,& coepiscopos nostros, nōnisi ad Petrum idest sui nominis & honoris authorem deferre debere, quod per totum mundum posset omnibus Ecclesiis in commune prodesse,& hæc sunt in epistola 91 & 93. inter epist.S. Aug.quod Leo Sanctiss. Pontif. confirmat Epist. 89. sic enim ille ait huius muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum offitium voluit pertinere vt Beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret,vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, qui Sanctus Papa de modo quo Deus Ecclesiæ suæ principibus idest Episcopis confert dona, & munera loquitur, nec enim ipsum latere potuit Apostolos singulari quodam priuilegio à Christo Domino directè accepisse iurisdictionem,quam in totum orbem exercerent, inde in hodiernum diem hac cō muni & vsitata formula vtuntur Summi Pontif. in instituendis creandisq; Magistratibus Ecclesiasticis.

Prouidemus Ecclesiæ tali, & tali N. de N. & præficimus in Patrem ac Pastorem & Episcopum eiusdem Ecclesię committentes ei administrationem in temporalibus & spiritualibus in nomine Patris, & Filij,& Spiritus Sancti. Amen.

Ex quo ista generalis vera & Catholica conclusio infertur si vt verum est,ordo & dignitas Episcopalis ab ipso Deo directè instituta est profectò quēadmodum regia potestas non simplex offitium est sed vera prefectura in rebus sæcularibus iudicandi statuendi, & decernendi penasque etiam præmia pro rerum qualitate infligendi, ita & Episcopatus

non est munus duntaxat concionandi, sed vera præfectura Ecclesiastica,& potestas regendi sibi populos concreditos. Qualis nanque ille rector foret qui nihil posset alijs præcipere, qui cum videret scelera in populo grassari æquissimo supplitio nequeat dilinquentes afficere aut cuiusmodi obsecro gubernatoris erit cui cœteri in potestate & authoritate quibus præest pares sunt, certè rectè & prudenter talis familia in offitio contineri non poterit nisi præfecti potestas adsit: Quam vero sit fluxus labilisq; rerum mortalium status quis non videt,quam omnia in horam mutentur,nunc huc, illucq; fluctuent adeo quod pessime & Ecclesiæ illiusq; rectoribus à Christo prouisum fuisset, si rectores constituti ab ipso solum nomine non autem re,& effectu gubernarent,atqui perceperunt à Christo omnem potestatem eaq; vt olim in edificationem corporis Christi quod est Ecclesia,sic hodiernam vsq; in diem sanctissime vtuntur,quod aperte constat 2.corinth.10.
„ & 13. in promptu (inquit Paulus) habentes vlcisci
„ omnem inobedientiam cum impleta fuerit vestra
„ obedientia,& rursus prædixi & prædico vt præsens
„ vobis & non absens ijs qui ante peccauerunt & cæ-
„ teris omnibus quoniam si venero iterum non parcam,primo corinth. 15. vultis in virga veniam ad vos? & si is qui frater nominatur inter vos est fornicator aut auarus aut idolis seruiens, aut maledicus aut ebriosus aut rapax cum eiusmodi nec cibum sumere.

Nec aliud ipsius præceptum in se continebat
„ Heb.13. Obedite præpositis vestris,& subiacere eis
„ ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus
„ vestris redditur i,vt cum gaudio hoc facient & non
„ gementes hoc enim non expedit vobis, Nihil certè

aliud indicare voluit quam vt omnes Christifideles spiritualem hanc illorum authoritatem cognoscant illorumq; imperata faciant ne opus sit durioribus agere cum illis .

Quanta vero ad leges condendas polleant authoritate patet ex Actorum 15. vbi Paulus inquiens,
„ perambulat Siriam, & Ciliciam confirmans Eccle-
„ sias præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum, atque ipsa ratio ita præcipit suadetq; in omni regno Ciuitate adeoq; familia necessariã esse disciplinam vt vbi illa colitur stent regna suis viribus integra, membrorumque iucunda pace lætentur, vbi vero negligitur quasi soluta corporis compage diffluunt vniuersa, hanc Saluator noster insinuare voluit dum trina vice repetijt illud PASCE ad Petrum conuersus inquiens PASCE OVES MEAS. Quibus verbis omniũ eorum quæ Episcopis ex iure Diuino incumbant facienda continentur. Inter alia vero Illustrissimus Cardinalis Bellerm. societatis Iesu lib. 1. contro. de Sum. Pont. controuersia prima cap. xi. probat per verbum illud Io. 21. Pasce Oues meas omnem actũ Pastoralem intelligi ex communi loquentium vsus cuiusmodi actus pastoralis non est solum pascere. i. cibum præbere & verbum Dei explanare, sed etiam ducere, regere præesse tueri & castigare. & in Scripturis Sacris passim sumuntur illud pascere pro rege, vt reges illos in virga ferrea, psalm. 2. vbi in Hæbreo est, pasce eos, & illud Esa. 44. qui dico Cyro, Pastor meus es tu, vbi non solum ministerium præbendi cibum sed amplissimum regnum Cyro prædixit, & ex Græco probat idẽ vbi est illud ποίμαινε scilicet pasce regendo & præsidendo sicut & Homer. Iliad. 2. Vocat regem seruum Agamemnonẽ

ποιμένα

ποιμενα λαῶν Paſtorem populorũ, et illud Matth. 2. Ex te mihi exiet DVX qui regat populum meum Iſrael, in Græco habetur: ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅσις ποιμανεῖ τον λαον ισραὴλ. Sic Sanctus Auguſtinus ſuper illud Matth. 24. Fidelis ſeruus & prudens quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, oues ipſas inquit paſcendas ideſt, docendas, regendasq; committit. & Gregor. de paſtorali cura, paſſim vocat Paſtores, Rectores, & curam paſtoralem regimen, immò & culmen regiminis, & ipſum paſcere regere & prœeſſe interpratatur.

Nec tamen negamus quin ad curam Epiſcopalē etiam & præcipue pertineat populum docere & inſtituere, immo id maximum & ſummum eſſe dicimus, quod ex ſupradictis Pauli verbis clariſſimum euadit. dum differentiam ait eſſe inter illa quæ ipſe & Chriſtus præcepta poſuit, Epiſcopos autem ab ipſo Deo & Spiritu Sancto poſitos dicit, non à ſe, ipſumq; Chriſtum declaraſſe eorundem officium quod eſt paſcere. Omniũm autem maxime proprium munus eſt prędicare non de ſuggeſto modo, ſed conuerſando; & de ambiguitatibus reſponſa dando, vnde ſuper illud Eph. 4. alios paſtores & doctores, adnotauit Hieronymus conſulto, non dixiſſe Paulum alios Paſtores atque alios Doctores, ſicut dixerat alios Apoſtolos & alios Prophetas, ſed alios Paſtores & Doctores ſcilicet quod idem eſt in Eccleſia Paſtor quod Doctor, idem Auguſtinus in epiſt. 58. Aulin. ſciſcitanti quo paſtores à Doctoribus differant, reſpondit nullo differre diſcrimine, quod eadem Apoſtoli verba confirmāt, quod ſecundum alios etiam Chriſtus replicando verbum illud Io: Ego ſum paſtor bonus, bonus Paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis, inſinuere & probare voluit

luit naturam scilicet ingenium & substantiam boni Pastoris, & Greg. in Hom. eius inquit bonitatis formam quam nos imitemur adiunxit, dicens, bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis, fecit quod monuit, ostendit quod iussit August. de verbis Domini serm. 5. Pastor bonus Christus. Quid Petrus? nonne bonus Pastor, nam & animã suam posuit? quid Paulus? quid ceteri Apostoli? itaque non solum Christus exemplum nobis proponere voluit quod imitaremur secundum illud Io: in hoc cognouimus charitatem Dei quoniam ille pro omnibus animam suam posuit & nos debemus pro fratribus nostris ponere, hoc enim possent catholicis episcopis aduersarij obijcere, quod Christus de se id peculiariter dixisset, proinde affirmamus posuisse regulam & definitionem per quam se probauit bonum esse pastorem, quamque licet per impossibile ipse non seruasset, tenerentur nihilominus vniuersi præsules iure diuino & naturale seruare. Maxime vero illa positio pastoris constare videtur in erudiendis Christianorum animis consolidãdisque in fide vt scilicet pastor fidei scrupulos è mẽtibus gregis eximat. obiecta scilicet explicando, vel subinde animos consolando vt intellectum quemadmodum id monet Paulus captiuent in obsequum fidei.

Cuius defectu multa oues ægritudo inuadit, & sic appetitus affectuum tumultu ægrotat, sicq; intellectus scrupulis fidei infirmatur. Quare sicut illud luce doctrinę est consolidandum, ita hoc salutaribus monitis sanandum, facile namque ex diuersis opinionibus lites, & discordiæ inter fratres seminantur, ex quibus nisi maturo consilio sopiantur, radicitusq; euellantur hæreses germinant, quod reuera

vecordia

vecordia & inertia præſulum ſubinde accidere ſolet: diſſenſio enim populi ſeminarium eſt hæreſum, per quás ab eccleſia exitur, & vſque ad huius medicamina prælati cura extenditur, neque vna aut altera admonitione iſthæc tolluntur, ſed grauiter enitendum eſt longoque labori inſiſtendum, donec abiecti in caulam dominicam reducantur, alioquin.
„ inſonabit auribus illorum, Væ Paſtoribus Iſrael, ec-
„ ce diſperſæ ſunt oues meæ eo quod non eſſet Paſtor non quod nullus paſtor fuerit, ſed quod nullus legitimè curam ſuam expleuerit, quod Chriſtus cum ex mortuis victor, proſtrata morte euaſit, abundantiſſime ſuo exemplo eos docuit, viâq; & modum illis reliquit, dum toto illo tempore quo poſt reſurrectionem hic nobiſcum conuerſatus eſt aliud nihil egit quam quod ſuas nunc arcano nonnunquam aperto ſermone inſtituit & adhortatus eſt eademq; opera ad miniſteria eoſdem præparando varijs muneribus donis ac virtutibus eos quos elegerat auxit illuſtrauit, adornauit atque horum miniſteriorum vim & efficaciam ac ſtabilitatem eos docuit vt incomparabilem Reipublicæ Chriſtianæ magnitudinem apertiſſime præſignaret, cum eos illi magiſtratus præfecerit, qui diuinis miſterijs & Sacramento initiati ac Spiritus Sancti munere inſtructi virtuteq; deſuper muniti, tuto illos qui ſeſe ipſis crederent, ad ſempiternam animarum ſalutem conſequendam dirigerent ad æternamque & nullo æuo interituram fœlicitatem perducerent, quo nihil Reipublicę Chriſtianæ glorioſius nec populis militię Chriſti aſcriptis vtilius excogitari potuit. Si enim ſumma cuiuſuis ſecularis potentię fœlicitas, in eo poſita eſt, quod eam ſapientes viri adminiſtrarent, quale illud donum in mortales à Chriſto collatum fuiſ-

ſe

se existimabimus, quo effectum est, vt qui magistri Principes & magistratus orbis terrarum constituti tanta cęlitus sapientia donati tantamq; consequuti authoritatem vt tam de eorum doctrinę sinceritate, quam de publica ecclesiasticæ politiæ ratione securi iure optimo homines redderentur. Maius sanè donum istud est, quam vt illud humani ingenij vis & efficientia assequi possit, nec solum in his pręualeant sed etiam authoritate & fortitudine cęlesti aduersa omnia tæla quæ huic quo uis modo Reipublicæ nocere videantur, possint perrumpere, & pro pulsare, si quid vero minus illorum viribus possint, reliquum Principum secularium authoritati & con cilio supponant, quorum eum pari gradu imperiũ maiestasque versatur, vt ait Gelasius ad Imperatorem Anastasium dist. 96. capite. duo sunt. & disertissimis verbis comprobat Iustinianus Imperator nouell. 6. quomodo oporteat episcopos l. prima. §. huius. ff. de iust. & iur. eorum quoq; offitij erit nõ solum ciuiles leges statuere, sed diuinas simul cum humanis conseruari & tueri, ita vt duobus huius Reipublicæ Christianæ capitibus vnus communis finis accipiatur. s. Religionis ac diuinorum præceptorũ obseruatio, sicque optima vt dicebat pręclare Iustinianus Imp. in Sacerdotio, & Imperio simphonia idest harmonicus quidam concentus nulla ex parte dissonus, exaudiatur, longissimasque in Orbis partes personet, quod aliud non est quam optimarum Rerumpublicarum constitutio.

CAPVT

CAPVT XV.

Singulariter & ad hoc destinato loco sacrificandum Deumque venerandum esse.

VT verò diuersa in superiori capite diximus offitia residere, in Ecclesia, diuersosq; Ministrorum gradus, sic quoque illorum & Sacerdotum atq; offitiorum peragendorum ad hoc singularis locus distinctus esse debebit qui eius religionis & debiti offitij celebrandi causa, ad hoc Deo omnipotenti dicatus sit, neque id contrarium fuerit asserere eorum menti, & opinioni, qui minime necessarium esse, neque vllo ad hoc in sacris literis Dei præcepto commoneri putarunt, quippe quod Deus omnipotens sit nulloque loci ambitu præscribi possit, vbique etiam suam diuinitatem & potestatem exerceat. Nec nobis id quidem obscurum est qui Dei omnipotentiam, prǣstantiam, sapientiam, & virtutem prædicamus is enim vbiq; videt & vndecunque depræcationes nostras exaudit, quod persuasum fuit etiam ethnicis, non esse certum locũ Deo, vel templum ædificandum vt qui eo contineri non posset, vt refert Cicero, & scribit Herodotus lib. 2. Aegyptios primos Dijs & aras & simulachra & delubra statuisse, quod verisimile est, siquidem Aegyptus videtur omnis origo esse idololatriæ. Alij vero vtrumque confessi sunt, & quod cœli nec cœli cœlorum Deum verum, & omnipotentem continere possunt, neque minus locus aliquis singularis,

aut domus sibi ædificata, sed omnem locum à Deo accipere gratiam vt in eo inuocatus Deus exaudiat orationes de loco habitaculi sancti sui, & quod propitius fiat peccatis nostris, vt est 3. Reg. c. 8. in omni loco priuatim Deum colere laudare, & deprecari conueniens est, nec vllus vnquam putauit Deum ex priuatis locis non audire aut priuatos contemnere, omnia enim & singula ad ipsius prouidentiam pertinent. Hinc Deum quidam laudauerant in syluis & locis desertis vt Anachoretæ & solitarij; sic lex duodecim tabularum constituit in Republica singularia quædam loca esse debere in quibus venerarentur Deos & sacrifitia litarent, constructa à patribus, delubra habento, lucos in agris habento. Vnde Virgilius 7. Aeneidos.

Templum Augustum ingens centum sublime columnis
Horrendum syluis ac Religione parentum
Hinc sceptra accipere, & primas attollere fasces
Regibus omen erat.

Nec quidem Senatus Consilium vel curiam connocare poterat nisi in loco īaugurato vt ait Seruius, eamq; ob causam Religio maximè extra vrbes in lucis fiebat, vbi luci iuxta delubra erant, quæ Deus prohibuit postmodum Deut. 16. non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui neq; facies tibi, neq; constitues statuam quæ odit Dominus Deus tuus.

Non autem idcirco improbauit Deus cultum suū quem alias sibi, fieri præcepit sed abusum gentium; & quos nouit ad idololatriam procliues, & gloriā Dei debitā ibi in huiusmodi lucis prophanari ideo noluit in excelsis sibi sacrificari. Vnde legimus sæpe Deum ad iram, & indignationem commotum ꝓpterea quod edificasset Iuda & Israel more idolo

latrarum aras & statuas in excelsis, vt 3. Reg. 14. 15. & c. 12. Si vero fiebant eiusmodi ædificationes ararum in excelsis ad rectum Dei cultum exhibendum, maxime sibi complacitum fuisse legimus. Gen. 21. quando Abraam ante Tabernaculi & Templi erectionem plantauit nemus in Bersabeo, & inuocauit ibi nomen Dei & fuit ibi Colonus Palestinorum diebus multis.

Similiter fecit Salomon antequam edificasset Templum Domini fecit holocaustum mille hostiarum super altare in Gabaon quod erat excelsum maximum, cuius loci oblatio Deo gratissima fuit 3. Regum 3. non ergo simpliciter prohibuit Deus in excelsis ubi honorem fieri sed ea [illegible] gentium spurcitias, & idolorum venerationem [illegible] solū ea amouere iussit, sed penitus extirpare quod factum fuit à Gedeone qui ad iussum Domini destruxit aream Baal quæ erat Patris sui, & succidit nemus quod circa aram erat, & ædificauit altare Domino in summitate Petræ Iud. 6. & eo loci verum altare, veramq; Dei Religionem plantauit.

Idipsum & cordi fuit Sanctis Patribus & Concilijs vtsi quæ adhuc apud Christianos inuenerant loca simulacraue eadem ne scandalo populo sint radicitus auellere iusserunt, in Concilio Hanetensi c. 8. quod refert Burcardus Episcopus Vormacen. lib. 10. decretorum c. 10. statutum fuit, quod Episcopi inuigilent & eorum ministri vt arbores quas vulgus colebat radicitus extinguant, & comburent, & lapides quoque quos in ruinosis locis & syluestribus Dœmonum ludificationibus decepti venerabantur funditus effodiant & abijciant, vbi nullus eorum amplius vsus futurus sit: hortenturq; fideles populum, vt hæc sua auxilia ad Dei Ecclesias ædificandas

Gg 2 candas

candas reportent primosque illorum, veterum patrum ritus imitentur qui orationi & cultui diuino singularia ad hoc loca & certa oratoria constituebant, in quibus sacrifitia publica celebrabant, aliaque quæ ad persoluendum Deo debitum obsequiũ pertinebant rite & religiose tractabant hæc enim se mutuo vbiq; semper comitata sunt cultus seu religio, sacrifitiorum locus, & Minister.

Iamq; ab initio Seth natus est filius Enos qui publice cœpit nomen Domini inuocare. Gen. c. 4. priuatim vero eodem tempore ab omnibus inuocabatur nomen Domini, vt patet eodem capite in Abel & Caim, & Rex Salem. Gen. 14. publice egresse protulitq; panem & vinum secundum ordinem Melchisedech quia erat Sacerdos altissimi, hoc & ante Moysen licitum fuit vnicuiq; scilicet sibi locũ eligere, & ad orationem faciendam deputare, pro ut fecit Iacob quæ ædificauit altare Domino in loco in quo apparuit ei Dominus Gen. 28.

Quod vero in editiori loco magisq; excelso debeat fieri Deo cultus eximius & latria, videtur suadere ipsa ratio humana quia enim Deus est & super omnes in cœlo, & in terra constitutus Rex regum, & Dominus dominantium terraque & cœlum scabellum pedum eius sint, ne indignum huic quippiã fiat, merito ad designandum eius dominatũ ipsius quoque cultum latriæ & venerationem in altiori loco exhibemus, ad hoc natura nos effinxit vt supera spectemus & que sursum sunt sapiamus non quæ super terram hinc factum est quod altare maius in editiori templi loco construatur, cæteraque omnia reliquo templi spatio magis eleuata consistant, vt sic ex hac externa specie homines ad eleuãdum cor

suum

ſuum in Deum incitentur maiorique ad perſol-
uendas Deo laudes affectu excitentur qui naturæ
impetus apud omnes fere nationes inualuit atque
ad Chriſtianos vsque deriuauit eo deſcrimine ſo-
lum quod nos vnum Deum ipſi vero plures, nosq;
vero cultu & pietatis ardore, ipſi vero idololatriæ
prophanoque rerum vſu colebant, idcirco & altaria
dicta fuiſſe exiſtimo quaſi altas areas in quibus ſæpe
placatus Deus legitur vt Gen. 22. Iuſſus Abraham à
Deo ire in terram viſionis atque ibi offerre filium
Iſaac primogenitum loco cuius iubente Deo ſacri-
fitium obtulit, in vno montium [illegible] moſtrauit
illi Deus.

[illegible] a Salomone ędificatum fuit in mon-
te Moria 2. paralip. 3. Ideo [illegible] Micheas c. 3. minatur
„ ex nomine Dei de[illegible] [illegible]ionem Templi, Sion qua-
„ ſi ager arab[illegible] & Ieruſalem quaſi aceruus lapidũ
„ erit & [illegible]ons templi in excelſa ſyluarum, & cap. 4.
„ in nouiſſimo dierum erit mons Domini præpara-
„ tus in vertice montium, & ſublimis ſuper colles &
„ fluent ad eum populi. Victi aliquando Syri ab A-
chab Deum verum dixerunt, Deum montium Dij
dixerunt montium ſunt Dij eorum, ideo ſuperaue-
runt nos ſed melius vt pugnemus contra eos in cã-
peſtribus & optinebimus eos 3. reg. 20. Sic ipſe Sal-
uator noſter aſcendit in montem ſolus orare Matt.
14. quod inuidebat ei Lucifer ideo detruſus in In-
fernum Eſaiæ 14. volebat enim ſimilis ſibi fieri in
terris pro inde altaria pro impietate, quandoque in
collibns, in montibus interdum in foueis ſpelun-
cis, & templis ſibi fieri permiſit, ſic eius Religionis,
& cultus deuaſtatio apparet 4. Reg. 16. de Achaz. &
4. Reg. 17. de Iſraelitis imitantibus idololatras gen-
„ tium, ædificauerunt (inquit ibi textus) ſibi excelſa

„ in cunctis vrbibus suis à turre custodum vsque ad
„ Ciuitatem munitam feceruntq; sibi statuas & lu-
„ cos in omni colle sublimi & subter omne lignum ne
„ morosum, & adolebant ibi incensum super aras in
„ morem gentium, quas transtulerat Dominus à fa-
„ cie eorum.

Abhinc destructis gentium idolis & dirutis paganicis speluncis cæperunt templa Christianorum fieri, & Iussu Constantini & Constantij Imperatorũ ritibus paganicis & Iudaicis reiectis consecrari Deo que [illegible]dicari, vt testatur Niceph. lib. 8. c. 18. 25. quæ olim temp[illegible]ratoria tentoria, tabernacula, & san- [illegible] Dei dici cons[illegible]erunt, nunc vero Ecclesiæ, nunc synec[illegible]ochicos, vt contineu[illegible] basilicæ ædesq[illegible]cræ quia recipiunt congregationem fidelium quæ & [illegible]ia Græcis dicitur vt Ecclesiastes Concionator, qui præ[illegible]at verbum Dei congregationi seu populo fideli, qualia [illegible]ore Apostolorum plurima fuerant exstructa in honorem [illegible]sorum Deorum; iterum vero renouata, & consecrata, & translata in Dei cultum.

Verum vt appareat quanto zelo in Ecclesiam Dei, & cultus sanctam venerationem exorsus magnus ille Constantinus, libet illud commemorare quod scribit zozomenus lib. primo historiæ tripart. c. 9. quod is sibi fieri curauerit Ecclesiam portatilẽ quæ vbicumque locorum esset & maxime in bello circumferri posset ac in solitudine quidem agens, vbi opus esset Deum colere & diuina mysteria participare deberet ædibus sacris careret ad quam veluti ad tabernaculum Sacerdotes semper prẹsto fuerunt & Diaconi sine intermissione, diuina mysteria iuxta staturas Ecclesiæ ceremonias obeuntes. Hanc porro Ecclesiarum formam statuere Apostoli in

modum

modũ Nauis in qua veluti gubernator Episcopus, Diaconi velut Nautæ ad orientem spectare pastophorium possent in medio Episcopi sedem in vna parte Præsbyteri, & Diaconi in altera parte Laici considentes, in alia vero mulieres separatim cum silentio. Clemens lib. 2. Apost. inst. c. 61. Iusserunt autem orationes fundere versus orientem vt paradisum vnde cecideramus respicientes suppliciter à Deo, & à nostro Domino petamus, vt in antiquũ nos patriam, & locum vnde cecidimus restituere velit, Clemens vbi supra, & hæc templa seu Ecclesiæ dictæ sunt domus Dei, & domus orationis, Lucæ 19. & vt ait Diuus Chrysostomus tom. 1. hom. prima, in c. primum Gen. Ecclesia sane quidam locus est medicinæ spiritualis & eos qui huc veniunt decet ne domum redeant nisi congrua remedia acceperint, illaque suis vulneribus adhibuerint, & Homil. prima in illa verba vid. Dominum cap. 6. Esaiæ reprehendit indecoros gestus, & voces, & sermones de rebus Domesticis, & de alijs quam diuinis si in Ecclesia fiant.

Basilius Magnus in psalm. 28. qui in templo ait Dei est non vana, scurrilia probrosaque loqnatur, sed in templo quisq; gloriam Dei dicet, assistunt Angeli verba describentes, adest Dominus affectus intrantium considerans præces cuiusq; Deo manifestę fiunt, alius affectu orat. alius per scientiam cœlestia quærit quidam solum summis labris loquitur, cor autem eius procul à Deo est & si orat carnis prosperitatem corporis bona, diuitias & gloriam quærit humanas, patet autem nihil horum committere in templo qnia pactum est Dei & hominum in Ecclesiis confirmatum quod quandocunque nomen Domini ibi inuocatum fuerit quod exaudiat Dominus

nus cuius figura præcessit 3. Reg. 8. cap. stetitque Salomon Ante altare Domini in conspectu Israel, & expandit manus suas in Cœlum &, ait, Domi-
„ ne Deus Israel non est similis tui Deus in Cœlo de-
„ super & super terram deorsum, qui custodis pactū
„ & misericordiam seruis tuis, qui ambulāt coram te-
„ cum toto corde suo qui custodisti seruo tuo Dauid
„ Patri meo, quæ locutus es ei, & post pauca, respi-
„ ce ad orationem serui tui & audi preces eius Do-
„ mine Deus meus, audi hymnum & orationem, quā
„ seruus tuus orat corā te hodie, vt sint oculi tui aper-
„ ti super domum hanc nocte, ac Die, super domum
„ de qua dixisti, erit nomen meum ibi, vt exaudias
„ orationem quam orat in loco isto ad te seruus tuus,
„ vt exaudias deprecationem serui tui, & populi tui
„ Israel, quicunq; orauerit in loco isto & exaudies in
„ loco habitaculi tui in Cœlo, & cum exaudieris pro-
„ pitius eris, Post hæc addit singulatim multorum necessitates quas quicunque & quandocunq; in loco isto sancti templi coram te obtulerit exaudietur, nec insipiens fuit Salomon quod putauerit Deum in isto templi ambitu contineri propterea dixit, & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo, ideo vero Domum hanc benedictam voluit quod Deus ibi singulariter velit coli, & adorari, sic optime conuenit figura, cum exemplo Sanctorum Apostolorum vt supra ex Clemente relatum fuit, sicque in hodiernū diem iste mos ab Ecclesia Dei obseruatur quod Dei loca sancta sint sanctaque ibi pertractentur, & ideo benedicuntur, & consecrantur, quo exteriori ritu aliud nihil significatur quam pactum, & promissio Dei omnipotentis, qua nos Ecclesia certos reddit ibi nos exauditos iri.

Sic obseruatum fuit Exod. 40. & in dedicatione

secundi

ſecundi templi Hieroſolymitani Eſdre.c.7. Quibus locis ab vſu hominum prophano exemptus ſingularibus & expreſſis ceremonijs cultui diuino dedicatus & Deo ſanctificatus fuit. Quod et, idololatræ, quamvis à Deo colendo aberrarint, tamen religione tacti, quæ quodāmodo naturalis hominibus eſt, illis quos Deos putarunt & cultū & templa dedicarunt, eaq; religioſe venerati ſunt quā diu errore faſcinati remanſerūt, donec affulſit veritatis ſol, & cognitio veri Dei, quo illuſtrati ſublatis idolis clauſisq; eorū tēplis ad verā Dei cognitionē inuerterūt. Colligunt Hebræi ex 12. cap. Deutoronomij quandiu in deſerto verſabantur licuiſſe vbi libuiſſet ſacrificare, poſt quam autem ingreſſi ſunt terram promiſſionis licuiſſe tantum in ſitu vbi fixit tabernaculum. Ioſuæ c.18.in Principio vbi manſit fixum vſq; ad mortem ſacerdotis Heli, ex quo manifeſtum fit publica ſacrifitia Religioniſq; myſteria, nō in omni loco peragere licere, neque permittendum eſt, vt aliquis Eccleſiam Dei, & Hierarchicam in hoc conturbet diſciplinam. Iud. c.17. quod etiam videtur ſtatuere Leo conſtitut. nouella 4. & hæreticorum conuenticula id ſatis cōprobant quæ ratio videtur, à Deo vt prohibitione appoſita.ſ. ne nouus modus, & locus Deum colendi pro arbitrio cuiuſq; inducatur. Leuitici 17. de non offerendo alibi ſacrifitio quam in oſtio tabernaculi teſtimonij additur enim ibi, & nequaquam vltra immolabunt hoſtias ſuas Dæmonibus cum quibus fornificati ſunt, ſicq; iuſſit Deus Deut. 12. In loco quē elegerit Dominus
„ Deus veſter vt ſit nomen eius in eo, illuc omnia quę
„ præcipua conferetis holocauſta, & hoſtias, decimas
„ (& poſtea) caue ne offeras holocauſta tua in omni
„ loco quem videris, ſed in eo quem elegerit Domi-

„ nus in vna tribuum tuarum offeres hostias &c. idq; fuse probatur.

Ex Sacris Conciliorum Sanctorumque Patrum decretis de Conf. dist. prima nec vspiam aliud conceditur nisi causa necessitatis, quæ permittit cum authoritate Ecclesiæ alibi offerre mysteria publica quam in locis consecratis, idq; probatur nouella Iustiniani 131. de Eccles. tit. §. si qui in sua domo c.8. & Nouel. 18. vt in priuatis domibus Sacra mysteria fiant. Cuius contrarium videtur sanxisse Leo Imp. nouella 4. & constit. 15. vt salutarem baptismum in quocunq; sacro oratorio peragere liceat. Quę tamen in tantum sunt rescipiendæ in quantum sacris non obuiant canonibus sicut & ceteræ leges Imperiales cap. nō licet 2. cum tribus sequentibus dist. 10. pro vt Concilium Tridentinum sess. 22. in decreto de obseruandis in missa decernit ne patiantur in priuatis domibus atque omnino extra Ecclesiam (quæ ab ipsis designentur & visitentur) sanctū hoc sacrifitium peragi à seculari, seu regulari Sacerdote idq; fiat decenter composito corporis habitu, & post pauca, postremo ne superstitioni locus esse possit edicto & pœnis propositis, ne Sacerdotes alijs quam debitis horis celebrent, ne ve ritus alios aut ceremonias & preces adhibeant in Missarum celebratione præter eas quæ ab Ecclesia probatę ac laudabili & frequenti vsu receptæ fuerint.

Ex qua perpetua obseruatione id cōficitur quod non liceat pro modo suo, & arbitrio vel nouam religionem locumue à communi & publico separatum aut nouum modum introducere, quod passim in alijs extra Ecclesiam Catholicam hæresum conuenticulis videre est, vbi hodie cras & perendie alius modus, & alij ritus obseruantur. quorum origo est

ipsorum secta, & dissecta de vera Dei Religione Ecclesiarumq; Christianorum opinio, quam semel relinquentes repudiâtesq; indigni facti sunt per quos in posterum Dei honor & Ecclesiasticæ leges promulgentur.

Haud absimile quod populo olim Iudaico accidisse legimus, qui cum reædificato templo secundo Hierosolymorum per Esdram permittente Cyro Rege Persarum, & alijs Regibus, primo Esdræ 2. non contenti aliud sibi iuxta illud constituerunt in monte Gazirim, cuius initium & causa fuit Manasses frater Iaddi sacerdotis Dei, qui inhians Pontificatui vxorem duxit filiam Samballath Samaritanorum Principis præfecti regis, ad quod se se contulerunt Iudæi rerum nouarum cupidi, hincque cœpit scisma inter Iudæos qui prophetico templo adhærebant, & vero Sacerdoti; & Samaritanos, qui partes Manasses sequebantur, quod fouerunt Saddoc & Baiethos, Ioseph lib. 11. Antiq. c. 8. Samaritanos vero illos non bene instructos fuisse in cultu Dei, sed Deo & Dæmonibus, more gentilium, seruijsse constat ex 4. Reg. c. 17. ideo & ibi pro hæreticis habiti sunt, causáque illius ibidem refertur: non autẽ diu perstitit templum hoc, sed post annos circiter ducentos euersum fuit per Ioannem filium Simeonis filij Hasmonei cognominati Hircani qui occidit hæreticos ibi, & offerẽtes sacrifitia extra ædem Domini & constituẽtes decreta & leges pro animi sui libidine, refert Niceph. in lib. 10. Eccle. hist. cap. 43. quod sub anno Domini 363. post quam Iulianus Apostata in contemptum Christianorum iussit templum Mosaicum fieri per Iudæos idque Iudæis pro viribus molientibus terremotu fundamenta iam facta euersa esse multisq; hinc inde ex Iudæis trucida-

tis, Iudæi vero id opus persequentibus ignis simul è cælo & terræ fundamentis exortus multos enecauit omniaq; instrumenta illorum fabrilia in cineres redegit rursumq; idem opus aggredi & pertinacius efficere volentibus die sequenti viderunt omnia vestimenta sub crucibus quasi contexta, quod vbi ad Cyrillum tunc vrbis Episcopum deferretur eoque rem meditante altius & considerante prophetiam illam qua prædixerat Dominus de templo illo non relinquetur lapis supra lapidem adhuc terremotus factus est, qui omnes lapides in fundamentis iacentes deorsum eduxit multis consumptis & in aerem adductis artificibus apparueruntque fossæ profundissimæ in quarum vnam cum intromissus fuisset quidam Iudæorum per funem inuenit ibi columnā super aquas prominentem, & desuper Euangelium S. Ioannis. IN PRINCIPIO ERAT VERBVM. quo lecto Iudæi consternati ab incæpto opere cessauerunt & Christum Deum confessi sunt, multique Christiani effecti.

Quod omnibus contra Christum, & eius Ecclesiam sinistre quippiam machinantibus exemplo esse debet monitorijq; loco vt ab impijs templorum suorum fabricis peruersisq; religionum suarum affectionibus cessantes ad veram Dei Ecclesiam eiusque Religionem verumq; Sacerdotium redeant, nusquam enim fœliciter cesum fuisse quidquid contra Dei Ecclesiam, & cultum ipsius temere peruicacique ingenio attentatum, comprehendimus.

CAPVT XVI.

Quam infæliciter cessit factum in demoliendis & prophanandis Ecclesijs Catholicorum.

VIolatio sanctitatis, puritatisque Ecclesiarum & Prophanatio nihil vnquam boni reipublicæ ominata est sed perpetuo quoddam Dei Iuditium impendens in populum qui eum prouocat ad iram, quæ incæpit à sanctuario suo, & à loco, vbi homines solent accedere ad veniam impetrandam delictorum, & gratiam, & ita videtur recedere vt publice opem denegaturus quod terribile est cauteq; obseruandum ne accidat; prouideq; cum sanctis Dei Apostolis præcandum Lucæ, 24. Mane nobiscum Domine quoniam aduesperascit.

Minatus est sçpe Deus se relicturum sanctuariũ suum si ei debitus honor & statutus non redderetur patet Paralip. 2. cap. 15. Azarias filius Obeth facto in se spiritu Dei egressus est in occursum Asa, & dixit ei, Audite me Asa, & omnis Iuda, & Beniamin Dominus vobiscum quia fuistis cum eo si quæsieritis eum inuenietis, si autem dereliqueritis derelinquet vos transibunt autem multi dies in Israel absq; Deo vero absq; Sacerdote, absq; Doctore, & absq; lege, in tempore illo non erit pax egredienti, & egredienti, sed terrores vndique in cunctis habitatoribus terrarum, pugnabit enim gens contra gentem & Ciuitas contra Ciuitatem: quia Dominus conturbabit eos in omni Angustia, Ecce quantum peccatum præcedat, & quanta ira Dei subsequatur

quatur

quatur 3. Reg. c. 9. sic dixit Deus ipse ad Salomonẽ;
„ Si autem auersione auersi fueritis vos & filij vestri
„ non sequentes me nec custodientes mandata mea,
„ &c. sed abieris & colueritis Deos alienos, & ado-
„ raueritis eos (ECCE PECCATVM) auferam
„ Israel de superficie terrę quam dedi eis & templũ
„ quod sanctificaui nomini meo proijciam à conspe-
„ ctu meo eritque Israel in prouerbium & in fabulã
„ cunctis populis & domus hæc erit in exemplum,
„ omnis quo transierit per eam stupebit & sibilabit,
„ & dicet Quare sic fecit Dominus terrę huic & do-
„ mui huic, & respondebunt quia dereliquerunt Do-
„ minum Deum suum, idem refertur, c. 29. Deut. & Hierem. 22. vt vero probationem faciamus sic subsumendum est: quia impius Rex Manasses 4. Reg. c. 21. in Hierusalem exstuxit aras idolorum in Domo Domini de qua dixit Dominus in Hierusalem ponam nomen meum & exstuxit altaria vniuersæ militiæ cœli in duobus atrijs templi Domini posuitq; idolum luci quem fecerat in templo Domini adeo que excreuit malitia ipsius quod Dominus dixit ecce ego inducam mala super Hierusalem, & Iudam, & quicunque audierat tinnient ambæ aures eius & extendam super Hierusalem funiculum Samariæ & pondus domus Achab. Ergo necessariũ est quod veniat visitatio Domini.

Hæc autem ante destructionem postremi templi Iudæorum prophanatio præcessit delictum grauissimum crucifixionis Christi templum etiam relictũ fuit à Deo, postea crudelissima vastatio populi & exilium Iudęorum, refert Cornelius Tacitus libr. 5. Annalium, quod acies visæ per Cœlum concurrere, rutilantia arma splendescere, & subito nubium igne collucere templum, nequit enim gens supersti

tioni

tioni obnoxia, neque hostijs neque votis expiari.

Quid vero accidit duobus filijs Heli Ophne & Phinceh qui portabant arcã,& polluerunt templũ?

Sic post quam Ioas enecari iussit in templo, & atrio domus Dei Zacchariam post annum, exiguus numerus Syriorum ascendit contra Iudam,& Hierusalem,& interfecit cunctos principes populi atq; vniuersam predam miserunt Regi in Damascum, in Ioas quoq; ignominiosa exercuerũt iuditia, &c.

Sic antequam prophanaretur templum & lex apud Iudæos sub Antiocho præcessit quædam pollutio,& prophanatio quæ prędixit scisma Simonis & Iasonis affectantis Sacerdotium, & desolationẽ populi vt ad longum describitur 2. Mach. c.4. 5. 6. nam Heliodorus misit ducem Apollonium, vt deprædaretur templũ quod cœpit facere donec equite ab opere incœpto abactus flagellisq; cæsus Elio dorus semimortuus in sella gestatorea è templo exportatus fuit.

Niceph. Calistus scribit 10.hist.Ecclesc.c.29.inter Christianos antequam illos Iuliani apostatæ Imperium præmeret prophanatum fuisse sanctuarium Dei non impune neque sine pręsagio futuræ persecutionis. Iulianus enim auunculs illius Iuliani Apostatæ fuit præpositus orienti,& Fælix Imperialium thesaurorum curator, Elpidius vero Imperatoris domus præfectus, hi Ecclesiæ Costantinopolitanæ vasa rapuerũt & clauserunt ostium. Qualis vero illorum exitus fuerit,is idem declarat siquidem Iulianus quem in mensam saciã minxisse scribit Theodoretus lib.6.tripar.hist.c.22.incognito morbo correptus per quadraginta dies ita distentus iacuit vt nec loqui neque sentire qu dquam præ morbi grauescentis vi posset, & quod sacris vasis quæ terræ

illi-

illiserat,& pro sedili vsus fuerat,& Episcopum Euzonium qui ipsum à tanto scelere cohibere voluit, grauiter in caput verberauerat, atque hic etsi penitens visceribus corrosis ex genere omnis putredinis, & vlcerato toto corpore putredine non persecessum, sed per vlcera excrementa eijciens interijt. Fœlix iocatus in Deum ecce inquit qualibus vasis filius Mariæ diuina re peragenda colitur? Interiore una vena rupta ore sanguinem omnem veluti per fistulam euomens mortuus est. Elpidius pudore carceris confectus Tyrannidis insimulatus cum inopia vitam finiuit. Alius qui ueste subducta aram sacrifitij comminxit illico pergraues pænas expertus est ad interiora vsque cõsumptis membris incredibilis inde vermium vis concreuit miserandum in modum miser exstinctus est.

Idem Nicephorus lib.14.cap.32. scribit quod tẽpore quo cępit error Nestoris quidam serui malè ab heris tractati ad Ecclesiás confugerunt, neq; illinc euelli potuerunt, ita vt Clerici plurimum turbarentur vnoq; ex illis occiso seque ipso vnus mali ominis templi .s. prophanationem prædixit poetæ cuiusdam Iambicis versibus.

Assolet omen triste offerre sauctius
Si forte templum polluat piaculum.

Quod & postea accidit diuisione secuta ob errorem Nesthorij.

Persecuta fuit Ecclesia Dei omni terrarum orbe, nec adhuc plena gaudet victoria, est enim militans & quotidie concertans cum bestijs infernalibus, & licet à dæmonibus Iudæis & Ethnicis infortuata fuerit nulla tamen perniciosior fuit collectatio atq; cũ falsis fratribus. Dæmon enim directè contrarius est legi diuinæ, sic & Iudæi excusserunt sponte, dulcissimum

ſimum iugum Domini Ethnici vero partim ignorantia partimq; ceca caligine obtuſi in legem peccauerunt, at vero falſi fratres qui Deum agnouerũt illamque Eccleſiam Catholicam amplexati inde exeuntes in perfidiæ ſuæ ſignum atq; contumeliam agniti nominis Chriſti falſa quęque & abominanda euomuerunt, factique ſunt iſtrumenta omnium miſeriarum, vt qui alios omnes in ſuam malitiam contra Eccleſiam traducere conati ſunt, ſicut ſcribit S. Athanaſius in Epiſt. de perſecutione ſua ad orthodoxos ſuo tempore Arianos excitaſſe contra Eccleſiam Ethnicos & Iudæos qui miniſterio Philagrij à fide Apoſtatæ tunc pręfecti Egypti & alterius Georgij incenderunt Eccleſias prophanarũt baptiſma, impietatem commiſerunt in Sacroſanctam mẽſam, tuncque virgines ſanctas incontaminatas con ſtupratas publicè alias necatas monachos pedibus obſtrictos necatos fuſtibus, gladijs trucidatos aut vulneratos, ſacrificatum aliter, ſacra expilata libros ſacros quotquot appræhẽdi potuerunt combuſtos, poſteaq; traditas Eccleſias Arianis. Longiſſimum foret enumerare omnes clades quas hactenus Eccleſia Dei paſſa fuit, omneſq; prophanationes deſcribere quas poſtea horribiles tumultus, & defectiones ſubſecutæ ſunt.

Volitat adhuc nephariorum hominum vertiginoſus ſpiritus & impreſſiones facit mirabiles hinc & illinc, qua ſaltem arte & decipiendi doctrina eam quam per Chriſtum perdidit predam ſi non in toto at in parte de Catholica Eccleſia reportare poſſit eoque fatalia magis & pernicioſiora Reipublicæ incutit mala quo maioris boni prætextu retia expandit, quia ſic & citius & à pluribus ea temere ingrediuntur & quanto plures his ſemel illaqueati ex-

titerint tanto difficilius ex hijs explicantur quando scilicet corruptela in consuetudinem peruenit & sub colore boni malum semel assuetum defendere nititur populus, vel detecto fuco, & impostura malum facile abdicare nequit quoniam radices vt mala herba citius fecerit. Vt autem eiusmodi impostores clarius patescant atq; quantum mali & peruersitatis subtus lateat nunc ex ordine videamus id que pro meliori distinctione singulis capitibus suā propriam imposturā atq; remedium subijciemus. Ex quarum sane manifestatione notum fiat quantum boni Principi hoc tempore laborandum sit, vt saluam ab his Rempublicam fidemque Catholicam illesam tueatur, sunt vero hæc omnia accommodatissima instrumenta ad decipiēdum miserum populum, ne in vera, & sancta catholica Religione veroque & sincero Dei cultu constans perseueret, quæ ideo subijcere placuit vt melius perfectiusq; catholici Principis studium & exercitium in eadem defendenda propagandaq; confirmetur.

CAPVT XVII.

Vt Principis est priuilegia Ecclesiarum, et Clericorum defendere, sic et abusus eorumdem auertere.

NOn immerito grauissime vltus est Deus nepharios in Ecclesias & Clericos ausus tam in veteri, quam noua lege, cum sibi exinde summum fieri honorem voluerit, & latriæ cultum exhiberi, vt ad hoc Cæsares & Principes excitarit, qui suis priuilegijs & immunitatibus eosdem prosequerentur mul-

multisq; sæcularibus negotijs personalibus excepe rint ne essent Clerici, vel circa diuina offitia desides, vel in frequentandis Ecclesiis cultuque diuino alieni quod ex const. Imper. manifestum, vt Iustiniani l. Generaliter sancimus C. de Episc. & Cler. generaliter sancimus, omnes viros Reu. Episcopos nec non Præsbyteros seu Diaconos, & Subdiaconos & præcipuè monachos licet non sint Clerici immunitatem ipso iure omnes habere, tutelæ siue testamentariæ, siue legitimæ, siue datiuæ, & non solum tutelæ eos esse expertes sed etiam curæ, non solum pupillorum, & adultorum, sed etiam furiosi & surdi, & muti & aliarum personarum quibus tutores, vel curatores à veteribus legibus dantur. Nec solum ipsi Clerici immunes redditi sunt ab omnibus operibus seruilibus, sed etiam illorum familia, & bona omnia, quæ possident, sic ibidem Iustin. l. prima iuxta sanctionem quā dudum meruistis, & vos & mancipia vestra: Nullus nouis collationibus obligabit, sed vacatione gaudebitis prçterea neque hospites suscipietis. imo placuit, neque Clericos in necessitatibus ciuitatum seu aliorum locorum, etiā vbi Laicorum non suppetunt facultates, subuenire cogendos, nisi prius Romanus Pontifex consulatur: ob idq; reijciuntur eiusmodi impositiones factæ, & irritæ sunt cum pœna excommunicationis cap. aduersus de imm. Eccl.

Quantum vero loca Ecclesiastica præfulgeant alijs omnibus argumento est illud quod omnes nationes cuiuscumq; sectæ aut religionis exstiterint tantum semper tribuendum censuerint numini supremo, vt ad suam tutelam confugientes, & suppli ces inuiolabiles, & à vi immunes conseruauerint, eos vero qui violassent dignos ira Dei & pœnis

arbitrati fuerint, prout superiori cap. ostensum est loca que illa quæ immunitatem adferebant contra imminentẽ vim communi nomine apud Græcos Asyla dicta sunt, scribit Theophilus in paraphrasi instit. 5. primo in fine de Iust. & Iur. apud atheniẽses βωμον ἐλεόυ idest aram misericordiæ, & tam offitiose ad se confugientes excæpisse vt præ ingenti humanitate pro his sæpe bella gerere non sint veriti, sic Sacerdos Ioiada prohibuit occidi Attaliam in Templo propter immunitatem 4. Reg. 11. & Salo-
„ mon orauit Dominum dicens 3. Reg. 8. Si fugerit
„ populus tuus Israel inimicos suos (quia peccaturus
„ est tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes no-
„ mini tuo, venerint & orauerint, & deprecati te fue
„ rint in domo hac exaudi in cœlo, & dimitte pec-
„ catum populi tui Israel, & reduces eos in terram
„ quam dedisti patribus eorum, ideo exprobrauit Christus Iudæis homicidium Zachariæ filij Barachiæ eoquod factum fuerit inter templum, & altare, quod priuilegiatum fuit & Deo consecratum.

Multa forent hic dicenda ex historijs de Ethnicorum Asylorum fiducia, & opitulatione. Verum nunc solum de Christianorum Ecclesiis referam. Extat constitutio Lucij Tertij Summi Pont. in cap. cum Ecclesia, de immunitate Ecclesiæ. in hæc verba: cum Ecclesia Dei secundum euangelicam veritatem domus orationis esse debeat non spelunca latronum aut sanguinis forum, seculares Iudices causas, vbi de sanguinis effusione & corporali pœna agĩtur, in Ecclesiis vel Cæmiterijs agitare sub intermi natione anathematis prohibemus, absurdum enim est, & crudele ibi iuditium sanguinis exerceri, vbi est tutela refugij Innoc. tertius cap. inter aliã, eodem tit. iuxta sacrorum statuta canonum, & tradi-

tiones

tiones legum ciuilium ita duximus distinguendum quod fugiens ad Ecclesiam aut liber, aut seruus existat, si liber quantumcumque grauia malefitia perpetrauerit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam, sed rectores Ecclesiarum sibi obtinere debēt membra, & vitam, super hoc tamen quod iniq; fecit, est alias legitime puniendus, & hoc verum est nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentata vel publica strata obsidet aggressionis insidijs ab Ecclesia extrahi potest impunitate non præstita, secundum canon. sanctiones. Si vero seruus fuerit qui confugerit ad Ecclesiam postquam de impunitate sua Dominus eius iuramentum Clericis pręstiterit ad seruitium Domini sui redire compellitur etiam inuitus alioqui à Domino poterit occupari. refertur ex Concilio Magontonensi 17.q.4. reum ad Ecclesiam confugientem nemo extrahere audeat, neque inde damnare ad pœnā vel ad mortē vt honor Dei, & sanctorum eius conseruetur, sed rectores Ecclesiarum pacem, & vitam, ac membra eius obtinere studeant, tamen legitime componant quod inique fecit. Vnde Gelasius Papa existimat maximum cōmitti sacrilegium si homo reus ad sanctuarium confugiens inde violenter abstrahatur in cap. frater & cap. Coepiscopus 17.q.4. Ideo eos ab omni ingressu Ecclesię prohibet qui hoc audent, in Conc. Toletano 12. cap. 10. ius securitatis in Ecclesia, & in triginta passibus circa eam defenditur, & qui violauerit eo confugientes excommunicatione notantur, & regiæ seueritatis sententiæ subijciuntur.

Sic Demetrius concedens genti Hæb. plura, inter cætera adiecit primo Mach. 10. & quicunq; confuge-

fugerit in templo quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus eius obnoxij Regi in omni negotio dimitatur & vniuersa quæ sunt eius in regno meo libera habeant. huius rei est cōstitutio Honorij & Theodor. Imp. in l. 2. C. de his qui ad Ecclesias confugiunt: fideli deuotaque deuotione inquiunt sancimus nemini licere ad Sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere: sub hac. s. definitione, vt si quisquam contra hanc legem venire tentauerit sciat se maiestatis crimine esse retinēdum, & à Leone Imp. eodem titulo capitale supplitium constituitur inuadenti, & abstrahenti confugam ex Ecclesia pro qua adeundus Episcopus & Clerici Ecclesię reuerentia Religionis & loci non violata confirmantur priuilegia Ecclesiarum Clericorum & confugarum in leg. si qua per calumniam C. de Episc. & Cler.

Quæ omnia & singula eo solum respiciunt, vt Deo maior in Ecclesiis locisque sacratis honor exhibeatur, & reuerentia, quanta vero eius maiestas est, tanta & misericordia imo misericordia superexcellit iuditium ideo templum eius alienum esse debet ab omni crudelitate, & facinore quia Deus in templo suo sancto habitat quare quicunq; iurat in illo iurat etiam in eo qui habitat in eo.

Vnde sicut Christus omnes ad se vocat qui laborant & infirmantur, sic eosdem in Ecclesia sua reficiendos & præmiandos pollicetur, debet ergo securum quietum & intactum permanere templū Dei, & ministrorum eius sacratissimus cœtus.

Verum quia nihil tam sanctum est, tam illibatū quod non hominum temeritate, & iniquitate violetur ideo idipsum videmus in sanctis Ecclesiis & monasterijs contingere ne dum à Laicis sed quandoq; tantoq; deterius ab ipsorum templorum ministris

potis-

potissimum vero simulatione pietatis & turpis otij lucrandi gratia, quod vehementer detestatur seruitium Dei. Nec enim ideo vacui esse debent Sacerdotes & religiosi ab oneribus sæcularibus vt inuitentur ad otium spirituale, sed ad onus leuius & sollicititius supportandum, alleuiantur in illis vt in hoc fortius decertent, sic inquit Iustinianus leg. generaliter C. de Episc. & Cler. eos tamen Clericos & Monachos huiusmodi habere benefitium sancimus qui apud Sacrosanctas Ecclesias vel monasteria permanent, non diuagantes, neq; circa diuina mysteria desides, cum propter hoc ipsum benefitium eis indulgemus vt alijs omnibus derelictis Dei omnipotentis inhæreant ministerijs, & hoc non solū in veteri Roma, vel in hac regia Ciuitate, sed in omni terra, vbicunque Christianorum nomen colitur obtinere sancimus, quare qui abutuntur otio in monasterijs & in sacris ordinibus Ecclesiasticis, & qui prætextu benefitij ecclesiastici cuius non implent offirium otiose desides, & luxuriose viuunt indigni sunt qui fruantur priuilegijs, ordinibus sacris concessis, imo maiori pœna digni cæteris otiosis qui in tali gradu positi non sunt qui minori scandalo, vel offendiculo proximi, delinquunt.

Otij reddenda ratio est inquit Cato, & Saluator noster dehortans, quid statis inquit tota die otiosi? otiositas enim omne malum docuit, & puluinar est Diaboli, quod si quorundam Monachorum & Clericorum mens capax non sit lectionis vel eruditionis literariæ, saltem suo muneri & ministerio in primis intenti esse debent & dehinc licite operibus quibusdam honestis se exercere, sic enim iubetur semper aliquid operis esse faciendum, ne Diabolus inueniat otiosum, & Diuus Bernardus de considerat.

fugienda

fugienda est otiositas mater nugarum, nouerca virtutum, Inter seculares nugæ, nugę sunt, in ore Sacerdotis blasphemiæ & Basilius magnus lib. Examer on. homel. 7. otium malefitij esse principium nemo est qui ignorat & hom. 8. otium Dei metu si careat, præceptor intempestiuis est hominibus. Gregorius Orthesius Card. meritissimus in Epist. familiaribus, ad Iulianum Monachum scribens hortatur eum sequi debere Hieronymum Basilium, Gregorium aliosq; complures per quorum inquit vestigia quis nam est qui tute possit incedere, nisi itineris omnes difficultates, & discrimina ab eisdem, & exploratas, & literis traditas cognoscere valeat, quod profectò facere nequeunt qui spretis honestissimis studijs nihil verè supra communem hominum consuetudinem, rationem veræ vitæ & Religionis valeant peruestigare. Quippe quod ex otio nostrū prima omnium mortis & damnationis causa orta sit tunc horrida primum.

Intrauit mors in terris, intrauit egestas
Et labor & duri vexantes corpora morbi,
Maximus & cæli, & rerum plasmator, & orbis
Pressius agnouit tempus, quo ponere vitam
Crimine pro primi decreuerat ille parentis.

Maxime connatum est otium religiosorum cætibus, maximeque pernitiosum, iuxta doctrinam Diui Bernardi supracitati, hinc ab eodem ecclesiam Domino fasciculum Mirrhæ alligare sponsamque obtulisse dicit, continentem primo infantilium illarum necessitatum genera, deinde laborum quos pertulit in prędicando, fatigationum in discurendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lachrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremo periculum in falsis fratribus con

uitio-

uitiorum, ſputorum colaphorum, ſubſannationum, exprobrationum, clauorum horumque ſimilium. Quod ante ferè in eundem ſermonem adduxit Auguſt. ſerm. 50. ò homo inquit ego de limo terræ his meis manibus te formaui, & in paradiſum meum quod non merebaris te collocaui, ſed tu me meaq; iuſſa contemnens, deceptorem ſequi maluiſti, vnde & iuſta pœna ad Inferni ſupplitium deputatus es, poſtea tui miſertus carnem aſſumpſi ſed & in terris vitam degi cum peccatoribus habitaui, contumelias & verbera pro te ſuſtinui, vt te ſuſciperem, colaphos & ſputa ſuſcepi, vt tibi dulcedinem paradiſi darem, fel, & acetum bibi, pro tuo honore vepribus coronatus affixus Cruci lancea perforatus ſum. pro te mortuus & in ſepulchro poſitus ad infernum deſcendi, vt te in paradiſum deducerem tartara adij vt tu regnares.

Idem expreſſit Lactantius firmianus in carmine de Paſſione Domini dum ait.

Te propter vitamq; tuam ſum virginis aluum
Ingreſſus, ſum factus homo, atq; horrentia paſſus
Funera, nec requiem terram infinibus vsquam
Inueni, ſed vbique minas, & vbiq; labores.

Ob quæ idem Auguſt. lib. 22. de Ciuitate c. 22. ait deſidia ſegnities pigritia negligentia vitia ſunt vtique quibus labor fugitur, cum labor ipſe etiam qui eſt vtilis pœna ſit, cui ſubſcribens Bernardus ad fratres ſerm. 4. inquit cauſam laboris cogitet, in labore, vt ipſi ei ſit pœna. Inde Hieronymus ad Paulinum quod nihil ſine magno labore dedit Deus ipſe mortalibus quia vt Bernardus epiſt. 152. mens aſſueta delitijs nec exculta diſciplinę ſarculo, multas contrahit ſordes inde ne otio ingenia ſtenleſcerent ludum inſtituit Pithagoras, quem Rithmothiã

Kk appel-

appellauit, & Hieronymus ad rusticum Aegyptiorum hunc habent inquit morem vt nullum absque labore, & opere suscipiant, non tam propter necessaria, quam propter animæ salutem, ne vagetur per niciosis cogitationibus & instar fornicantis Hierusalem transeunti diuaricet pedes suos, quique ita antiqua illa monasteria seruasse docuit. Quem sequitur Beatus Basilius in reg. Monachorum cap. 67. qui dixit propter mandatum Domini & propter necessitatem proximorum solliciti esse debemus & operari attentius. & Beatus Benedictus in regula sua inquiens otiositas inimica est animæ & ideo certis temporibus occupari debent fratres in laboribus manuum, certis item horis in lectione dominica, & post hos Diuus Franciscus in regula fratrum suorū dixit in cap. 6. fratres quibus gratiam dedit Dominus laborandi, laborent fideliter & deuote ita vt excluso otio inimico animæ & sanctæ orationes & deuotiones spiritum non extinguant cui debent cætera temporalia deseruire.

Scribunt Valentinianus, & Valens in l. quosdam ignauiæ C. de decurionib. lib. 12. quosdam ignauiæ sectatores desertis ciuitatum muneribus captare solitudines, ac secreta & sub specie Religionis cum cætibus monasonthon idest solitariorum Aegypti congregari, & proinde eos à latebris erui & reuocari ad munera, vt & Leo nouella 10. iubet Dominis restitui seruos qui occasionem ex Religione cupientes re honesta, ac monasticæ vitæ professione ad tegendam malitiam abutebantur, & Theodosius & Valent. lege qui sub prætextu C. de sacrosanctis Eccl. qui sub prætextu Decanorum seu Collegiatorum cum id munus non impleant, alijs se muneribus conantur subtrahere eorum fraudibus

cre-

credimus esse obuiandum ne quis sub specie muneris quod minus exequitur alterius muneris oneribus releuetur. Sicut enim quidam monasticam vitam Clericorumq; disciplinam deformantes ab eo recte religioseque modo turpiter prolapsi sunt ad secularia, ita & quidam eumdem modum viuendi monasticum plane abnegantes in suis leuitatibus & voluptatibus euanuerunt. At sane non est quin hodie plures habitum Clericalem & religiosorum statum mentiantur eo solum ne cogantur grauioribus vel sęculariũ vel bellorum periculis obuiare Vnde olim cautum fuit à Regibus Galliæ ne aliquis liber homo se addiceret monasterio inconsulto Prĩcipe scribit Beatus Renanus lib. 2. Rer. Germanicarum, & Beatus Paulus admonẽs Timotheum prima Timothei c. 2. attende inquit lectioni exhortationi & doctrinæ. Diuus Hieronymus in Leuit. c. 8. Moyses & Aaron non discedebant de tabernaculo, eius opus erat, aut aliquod à Deo addiscere, aut populum docere aut pro populo orare, quæ omnia offitia sunt Sacerdotis cap. finali 36. dist. & benefitium datur Sacerdotibus propter offitium ne alijs occupentur vanitatibus.

Hanc irreligiositatem in cœnobijs & monasterijs plurimum expedit, & necesse est hoc nostro præsertim tempore expurgare Ecclesiasticamq; disciplinam per superiores instaurare, & monacos in suis claustris & exercitijs permissis per regulas imbuere, ibidem lectiones legere disputationes & studia replantare & si cibis nimium affluant detrahere, & in vsum pauperum aut Ecclesiæ vtilitatibus administrare silentium etiam quod garrulitates compescit seruandum iniungere, sæcularium familiaritates excludere: sæcularibus identidem clericis ea quæ

iure prohibentur debent interdici & contra interdicta admissa puniri, lectiones orationes & offitia seu ministeria eis commissa diligētius iniungi. otiosarum personarum signa sunt maxime Ecclesiastica rum, vagari hinc inde per domos, plateas palatia, & curias quod quam turpe sit, & euitandum docuit
„ Paulus primo ad Timoth. 5. Otiosas uiduas de
„ vita quæ discant circum ire domos imo, & non so-
„ lum otiose, sed & verbose & curiose loquētes quæ
„ non oportet, Ezechiel: hæc fuit iniquitas Sodomæ superbia saturitas panis abundantia & otium ipsius & filiorum eius Ezechielis cap. 16.

Notantur in glosa in Clementina ne in agro Dominico de statu monachi, duodecim abusiones præcipuæ claustri inter quos est Monachos curiales, prælatus negligens, discipulus inobediens, iuuenis otiosus, senex obstinatus, clericus causidicus, habitus prætiosus, cibus exquisitus, rumor in claustro, dissolutio in choro, irreuerentia iuxta altare, ex quorum omnium dissolutissimis moribus coacta sunt cō cilia sacra, & æcumenica remedia inueniri decretis grauissimis pœnis vt videre est in Concilio parisiensi & Moguntinensi sub Carolo Magno cap. 22. & citatur 93. dist. cap. nulla ratione, Nulla ratione clerici aut Sacerdotes habendi sunt qui sub nullius Episcopi disciplina & prouidentia gubernantur, tales enim acephalos idest sine capite prisca Ecclesiæ consuetudo nominauit, sic quoque Alexander secundus de monachis statuit vt refertur 16. quæst. prima c. iuxta. Iuxta calcedonen. tenorem optimi consilij monachis quamuis religiosis ad normam S. Benedicti intra claustrum morari præcepimus, vicos castella ciuitates peragrare prohibemus & à populorum predicatione omnino cessare censuimus.

nisi

nisi quis de suæ animæ salute sollicitus vt eorum habitum assumat eos intra claustrum consulere voluerit. & post: Qui vere inquit pureque solitariam eligent vitam digni sunt conuenienti honore &c. eos vero qui per ciuitates singulas; siue possessiones in monasterijs sunt placet nobis Episcopo esse subiectos, & quieti operam dare, obseruare ieiunia & orationes in locis, quibus se semel Deo deuouerũt permanentes, & neque communicare Ecclesiasticas, neque sæculares aliquas attractare actiones. rescripserunt de istis vagabundis Monachis Theod. & Valen: lege si qua per calumniam §. fin. de Episc. & Cler. vt clerici vel monachi qui de suis ciuitatibus ad regiam vrbem Ecclesiastici negotij vel religionis causa proficiscuntur, literis Episcopi muniti veniant, scituri quod si citra hanc fiduciam accesserint sibimet imputabunt quod non clerici vel monachi putabuntur. In Concilio Aurelianensi primo sic scribitur cap. 21. monachi Abbatibus omni obedientia, & deuotione subiaceant, quod si quis per contumaciam extiterit indeuotus aut per loca aliqua vagari aut peculiare aliquid habere præsumpserit, omnia quę acquisierit ab Abbatibus auferantur secundum regulam monasterio profuturam, idipsum autem qui fuerint peruagati vbi inuenti fuerint cum auxilio Episcopi tanquam fugaces sub custodia retineantur. & reum se ille Abbas futurum cognoscat qui in huiusmodi personas non regulariter animaduerterit, vel qui susceperit monachum alienum.

Quid vero sit fugitiuus aut vagari, describitur in l. quid sit fugitiuus. §. erronem. ff. de ædil. edicto. vbi vagari sine causa est huc, atque illuc inutiliter versari, & Labeo definit erronem esse paruum fugitiuum

tiuum vt ex diuerso fugitiuum magnum erronem, & erronem propriè qui non quidem fugit, sed frequenter, sine causa vagatur, & temporibus in res nugatorias consumptis serius domum redit. Grauius vero isti corripiendi sunt monachi, & clerici qui dũ huc illucq; vagantur rebus magis improbis, vt ludis, & choreis vacant, aut spectaculis prohibitis inter sunt, non obstantibus prohibitionibus & sacrorum canonum decretis: hominibus certe sacratis & rebus serijs occupatis minime conuenit interesse choreis & saltationibus, aut spectaculis histrionum, vt in clem. prima de celebr. Miss. & capite cũ decorem de vit. & hon. cler. imo cap. non oportet de consec. dist. 7. dicitur si histrio, vel ludio superueniat conuiuio cui interest clericus, debet de mensa potius fugere, & abire, quam illum audire, aut motus & gestus eius videre. De hoc clare Concilium Toletanum 3. c. 23. & c. irreligiosa de consec. dist. 3. Irreligiosa inquit consuetudo est quam vulgus per sanctorum solemnitates agere consueuit, populo qui diuina debent offitia attendere saltationibus & turpibus inuigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & Religiosorum offitijs perstrepentes, hoc enim vt ab omnibus prouincijs depellatur Sacerdotum & Iudicum à Concilio Sancto iure committitur, vbi non solum clericis, eiusmodi interesse ludicris saltationibus, & cantionibus, sed etiam laicis prohibetur. Certe alio modo melioriq; negotio poterit illud tempus impendi quod aliquando taxillorum tabularum alearum & similiũ ludis attenditur, ob idque merito, interdictum clericis sub pœna trium annorum abstinendi à diuinis ministerijs, monachis vero degentibus in monasterijs datur triennalis carcer, vel quo ad placuerit superio-

perio-

periori argumento legis aut damnum .ff. de pœnis & Auth. interdicimus de Episc. & Cler.

Non crediderim ego tam rigorosum de huiusmodi excessibus à sanctis patribus decretum fuisse ludi tium præsertim quod in consuetudinem eiusmodi ludi transierint, neque pro vitio etiam passim apud superiores clericorum reputentur. Verum & si exornari aliquando possit eiusmodi otium vt relaxandi animi gratia in pijs & diligentibus, quia tamen incentiuum fit maiorum malorum & plenius in animis mali gestus vocesq; & cantus luxuriosi reconduntur, vnde facile labi clericos cõtingit ideo ne sub specie boni mala germinentur tales prohibitiones ex iuribus allegatis factæ sunt. Quibus conseruandis non solum Episcopi, & alij superiores, sed etiam iudicibus & sæcularibus facultas datur talia in solemnitatibus serio prohibere, non enim ista sunt ad Dei honorem & ad testandam iucunditatẽ spiritus in Deo, sed ad corpoream & spurcam voluptatem & in Dei potius, & honestatis iniuriam, & contumeliam, quam laudem ex quo quis aduerterit quæ cantantur, & motus qui fiunt inter saltandũ, nihil enim minus ibi agitur quam Dei & sanctorum eius memoria in cuius gratiam instructa sunt festa, & festorum dierum sacræ Basilicæ harumq; Dei ministri. Nec sibi quid quam de illarum priuilegijs & immunitatibus ascribere habent cum ipsi in legem peccent, quare diligens erit de istis aliquãdo reddẽda ratio eoquod non solum se ipsos indignos reddunt tantis priuilegijs sed eadem ipsi quorum est defendere, & tueri illibata ptiuilegia temerario vsu conuellunt alijsq; minoribus grauissima scandala prębent, tantoq; in se crimen habent cõspectius quãto maiores ipsi habentur, qui contra hæc peccant.

Cum

Cum vero de priuilegijs cleri, & eccleſiarum dicere incæpimus hactenus quæ diximus plura eſſe clericorum eaque diuerſa, opere pretium erit vt dicamus quomodo ab ipſis Laicis contra Clericorum priuilegia veniatur atque vt res melius intelligatur totum hunc tractatum ita diſpartiemur, vt dicamus alia eſſe priuilegia perſonalia alia vero realia, ideſt vt quædam ſint quæ contingant ipſas perſonas Eccleſiaſticas, alia vero quę res & cauſas illorum. De his itaque ordine Deo fauente, tractabimus, principis autem erit omnibus his attendere, vt remedium adferat ijs quibus iniuriam factū fuiſſe cognouerit.

CAPVT XVIII.

Eccleſia petens auxilium à Laicis, ſi non ferant an committatur iniuſtitia?

MVltoties contingit Epiſcopis & ſuperioribus prælatis quod vel occaſione ſui Cleri, vel ratione religionis contra infeſtationes inimicorū ſuorum ſe ſe non poſſint defendere, vel etiam ſententias latas in rebelles & contumaces exequi adeo quod cogantur inuocare brachium Principis, vel violentur iurisdictiones eccleſiaſticorum & priuilegia præcipue in ijs quæ ad ipſas perſonas Eccleſiaſticas pertinent. Contingit autem & ſimiliter quod in viam huiuſmodi auxilij petiti nolint accommodare iudices laici ex qua maxima fit in Eccleſia Dei & perturbatio & iurisdictionum cauſarumq; Eccleſiaſticarū violatio, merito ergò quærendum quando & in quibus caſibus ſubnenire teneantur Eccleſiæ & miniſtris

ſtris Catholicis prædicti iudices Laici.

De obligatione ad hoc faciendum nemini videtur dubium eſſe quandoquidem vna iuriſdictio alteram iuuare tenetur, vt dicitur vulgariter & patet per totum titulum de off.ord.c.1.& 23.q.5.cap.pro deſt de hoc vero quæri poſſet an ſtatim illo tempore quo petat eccleſiaſticus etſi non faciat, è veſtigio dicatur laicus grauare Eccleſiam. Ad hoc dicendum videtur, cum vterq; gladius datus ſit adhoc vt alter alterum coadiuuet, & ad hoc duo illi gladij ſemper conſueuerint exigente neceſſitate ſibi adinuícem ſuffragari, & in iuuamen alterius ſubuentione mutua frequentius exerceri, ideo ſi Eccleſia eſt oppreſſa per Laicos, vel Clericos vt in ſciſmate accidit, vel per hæreſim, & tunc poteſtas ſæcularis requiſita ſtatim ſine aliqua cognitione debet adiuuare eccleſiam, & impartiri auxilium quod manifeſte ſuadetur per cap. placuit diſtinct. 17. alias ſi ſeculares Principes non adiuuarent, non diſtarent ab hçreſi, vt in c.ad abolendam dehæret extra in fine, & qui tale auxilium negligit impartiri debet priuari ſua iuriſdictione, & ratio hoc ſuadet quia cum de his ſimilibusq; cauſis Principum, ſit Eccleſiæ cognoſcere, & determinare, non vero Iudicis ſæcularis hic ſane ad requiſitionem Eccleſiaſtici ſine vlla indagine ſçculari habet exequi, & impertiri officium Iudicis vt in cap. Inquiſitionis. §. prohibemus de hæret. in 6. & eſt caſus ſingularis vt refert Angel. in l. Magiſtratibus. ff. de iuriſd. omnium iud. atq; pro cõmuni regula id facile vim obtinebit vt.ſ. in omni cauſa de qua Iudex ſæcularis non poteſt cognoſcere vt puta de Epiſcopo præsbytero, vel clerico incorregibili degradato per Iudicem ſæcularem, Iudex ſæcularis teneatur impartiri offitium ſuum, & ſi nõ fa-

ciat, male agat, & vehementer Ecclesiam aggrauet & sine vlla cognitione, cuius ratio satis euidens est, quia ex quo principaliter de causa non potest cognoscere, nec requisitus poterit, quod videtur approbare Antonius de Butrio in c. 1. de off. ordin. quod etiam prouidetur per textum in c. cum quidã sæculares de excep. lib. 6. vt iud. sæculares passim admittant exceptiones rei per Ecclesiasticum Iudicem ad quod cogi possunt per censuram Ecclesiasticam & hoc procedit in causis, in quibus solus Iudex Ecclesiasticus cognoscere potest.

Posset pluribus id demonstrari exemplis quæ licet sint odiosa, tamen veritatis certissima inditia, ex quibus conijci potest quantum ex contrario actu damni accedat Religioni & libertatibus Ecclesiasticis dum alteri sua per alterum impeditur iurisdictio, vel non accedente sæculari auxilio multorum salus periclitatur ipsaq; Ecclesiastica politia misere confunditur. Dolenter idquidem mihi olim accidit quando in Episcopatu Gurcensi Carinthiorũ pro Illustriss: & Reuerendiss: Episcopo eius loci ordinario Domino Christopharo Andrea Vicariatu, & eiusdem Cathedralis Ecclesiæ concistorialis assessoratu pluribus annis perfunctus, nonnunquam experire nullam in sententijs ferẽdis fieri à Prouintialibus eiusdem prouintiæ, vel eorum præfectis, (quod sæpius contigit) executionem, idque in grauibus Ecclesiæ negotijs præsertim casibus matrimonialibus, dum vel contra Ecclesiæ prohibitionem inter priuatas personas atq; iure prohibitas fierent matrimonia cũ tamen illa nulla esse de iure pronũtiaretur eiusq; in effectum executionis circumuicinis territoriorum dominis, inuocato ad hoc eorum auxilio in subsidium declarationis iuditialis insinua-

retur

retur, illi vel non exequerentur Episcoporum man data & sententias, vel in despectum illorum, & contra apertam Ecclesiæ iuriumque prohibitionem opere ipso nuptias in eorum templis celebrari permiserunt, quod non solum contra ius nouissimum est sess. 24. de refor. c. 1. & 2. aliaque legum decreta sed contra Imperatorum constitutiones & boni Principis ordinationes. Quis enim ignorat titulum de incestis & inutilibus nuptijs ab Imperatoribus constitutum, aut quis dubitat Imperatores summam in nuptijs contrahendis honestatem obseruasse? Quippe quod non expedit Reipublicæ procurare multiplicem prolem nisi quoq; ea talis sit quæ vsui & vtilitati sit atque honesta, & non damnosa, cum vero prolium educatio ex nuptijs proueniat proinde additæ sunt leges, quæ has nuptias, vel permitterent vel prohiberent. Vnde in veteri testamento tenebatur quis vxorem ducere fratris sui eo mortuo vbi tamen ab Iustiniano aliud constitutum est leg. fratris C. de nuptijs, fratris vxorem ducendi, vel duabus sororibus coniungendi penitus licentiam submouemus: & iterum in authentica de incest. & neph. nupt. constituit pœnam contrahentibus incestas nuptias. Quorum est confiscatio bonorum, tã cæterorum quam dotis, exilium etiam, & singuli (si quo potitur) spoliatio, verberatio. quoq; ciuilis est, fœmina quoq; talia scienter peccante, simili pene subiuganda: accedit Ius adeundæ hæreditatis paternæ & maternæ in quo plurimum iniustitia cõmittitur, dum legitimis & honestis liberis repudiatis illegitimis & spurijs deferuntur omnia.

Cum ergo nuptiæ in quantum Sacramentũ sunt institutum ab Ecclesia liberæ esse debeant, non ambigitur, vt sui iuris non censeantur Laici vt & ad-

moneantur inde ad legitimum imperium eiusque potestati non pertinere velle cogere subditos hoc vel illo modo, inter has vel illas personas ineundi matrimonia, vel filios, vel filias coniugio, præter Ecclesię voluntatem & ordinationem tradendi, in quo hodie plurimum peccatur, non tantum à regibus & sæcularibus Principibus quod super hoc nō inuigilant nec Episcoporum & pręlatorū quærelationes desuper expediunt sed etiam à præfectis nobilium & territoriorum Dominis, qui ita diuites subditas suis seruis & infimis hominibus & inopibus minis, vi, & crudeli modo, seu tirranico coniūgunt non obstante quod prohibitio facta sit in consistorio ub poena excommunicationis, & alijs censuris. Ex qua inordinatione quid aliud sequi possit non video nisi nepharij incestus adulteria dissidia inter coninnctos, homicidia diuortia, & pleraque alia mala. Experietur hoc verum esse Princeps si vt olim Principes fecerunt qui suas ad hoc discretis viris ordinatis quot annis more Catholicorum Episcoporum prouincias perlustrarunt, vtique grauiora & atrociora inueniret suas visitās prouincias. Vnde mirum non est quod de pauperantur rustici & subditi nobilium, aliorumq; bonorum virorum bona abliguriantur. Addam huic negotio aliud non minus reformidandum quod sæpe vrgeantur ab hominibus sæcularibus tales contrahentes fidem suam abnegare ex quo Parochiani distrahuntur ab Ecclesia Catholica, hæreses excrescunt, & debita iura Pastoribus non reddūntur, vnde tot clamores gemitus & instantię Parochorum apud Præfectos castrorum, vt iustitiam administrent.

Videre est passim ipsos Parochos misellos quibus vix tantum relinquitur quod se suamque sustentēt fami-

familiam, vnde vero exoluentur ſteurę? vnde comparabitur amictus, & veſtitus decens? vnde domus reſtaurabitur? Grauiſſimum ergo & intollerabile malum hoc eſt in prouincia vbi omnia ſine diſcrimine peraguntur: ſicut vero diſtincti ſunt inter ſe homines, ſic & fori diſtincti eſſe debent, & per conſequens diſtinctæ iurisdictiones cauſarumq; actiones, & cura: non ergo decens eſt quod quæ ſunt iuris Eccleſiaſtici eadem ſibi ſæcularis pro vt ſupra habitum eſt vſurpet. Principis ergo eſt vnicuiq; ius ſuū tribuere, & priuilegia illęſa conſeruare maxime vbi de rebus Fidei eſt Eccleſiæ ſtatutorum & ordinationum conſeruatione agitur, nec permittere vt ſæculares ſe pręter ius, & conſuetudinem rebus & cauſis Eccleſiaſticorum intromittant.

Quod vero ſupradictum eſt per modum regulæ procedi poſſe limitatur quantum ad caſus qui mixti fori ſunt, vt in vſura ſacrilegio, &c. vel vbi locus eſt præuentioni in quibus ſi petatur, auxiliuṁ à ſæculari, is poterit videre an requiratur iuſtitia? nam ſæcularis non cogitur ad omnem requiſitionem Eccleſiaſtici exequi proceſſum quando videlicet talis cauſa foret de qua etiam ſecularis iuditium ſuum interponere poſſit vt habetur in auth. de Eccleſ. tit. §. ſi vero crimen, alias, de ſanctiſs: Epiſc. & Cler: collat. 9. aut. ſi appareret ſæculari iniuſtum mandatum Iudicis Eccleſiaſtici vt in l. ſi quis bella C. vt nemo priuatus, aut ſi talis requiſitio peccaret in iure, vt per titulum, vt quæ deſunt aduocatis, &c. vel etiam in facto, in caſibus in quibus Iudex in facto ſupplere poteſt, maxime in miſerabilibus perſonis, & hoc quando executio petitur vel imploratur auxilium ſuper ijs quæ iudex Eccleſiaſticus pronuntiauit ſententialiter. Verum tamen eſt quod Iudex ſæ-

cularis

cularis semper habet executionem facere siue is iuditialiter, siue extra iuditialiter procederet in causis ad se, & offitium suum pertinentibus quia non est sæcularis iudicare de Ecclesiastico, an male vel bene iudicarit. c. 2. de excep. in 6. Quod vero dicatur Iudicem sęcularem non teneri stare processui Ecclesiastici limitatur in casibus in quibus sæcularis potest cognoscere: sed in hæresi aut alijs supradictis sæcularis non potest se intromittere. Accedit quod iudex sæcularis non habet in superiorem iudicem Ecclesiasticum Imperium. vnde in casibus nō prohibitis si requirat sæcularem & pars contra quā inuocatum brachium sæculare non allegat quare executio fieri non debeat statim debet facere executionem & auxilium mittere. Illud etiam quod dici possit de interposita appellatione, quia hoc solū procedit in causis priuatorum, & tunc sufficit quod appellans doceat de interposita appellatione, & sic suspenditur executio: quia hoc loco tractamus de negotijs tangentibus Iudicis offitium & pro quibus iure præsumitur vt v. g. in Iurisdictione Episcopali in tota prouintia præsumitur pro illa cap. Cum Episcopus de off. ord. ideo non valet inductio.

At maior difficultas oritur inter Iudices delegatos Ecclesiasticos an ea quæ de ordinarijs dicta sūt, verificentur etiam in ijs & an ad eorum requisitionem teneantur executionem facere, & iustitiam administrare Laici, quamuis aliquibus videatur quod delegati non possint inuocare brachium sæculare quippe quod hoc sit permissum solis ordinarijs iudicibus vt patet toto titulo de off. ord. tamen communiter tenent doctores quod etiam delegatis iudicibus hoc subueniatur remedio. Ipsi enim cum excedant in causa sibi tunc commissa alios ordinarios

rios c.ſane de off.delegati & toto illo titulo. Vnde iniquum videretur id illis denegare quod ordinarijs alias iure communi attribuitur, imo quod plus eſt dicit Innocentius cap. ſignificaſti de off. Delegati, ipſum milite armato poſſe compellere ſibi rebellem & dare poſſeſſionem leg. ſi quis miſſum. ff. ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt, non ſolum cauſa cuſtodiæ, ſed etiam rei ſeruandæ; permittitur tamen hoc quando ſine contentione id efficere poterit alias recurret ad Iudicem ordinarium & brachium ſeculare. Principis enim ſolius eſt arma mouere in prouincia 23. q.3. c.1. & l. qui reſtituere ff. de rei uindicatione. Nec aliud tunc habet Eccleſia quod faciat ex quo Iudex delegatus qui eſt maior quocunque ordinario idque ipſe huic neceſſitati non ſufficiat, cum ordinarius ſe in cauſam delegatam non poſſit intromittere, etiam mortuo delegato, proinde vt ſententia mandetur executioni opus eſt vt brachium Principis ſuccurrat alioquin grauamen inſupportabile accelerabunt talia non facientes. nam ſic quis proprie grauare dicitur ex quo alterius inſtantia negligitur vt docet Ant. But. in c. licet ex ſuſcepto de for. Compet. & ideo contra Iudices denegantes facere iuſtitiam ſtatutum eſt vt incurrant Principis indignationem, vt in authent. C.de mandat. Princ. & tenentur læſo ad intereſſe & extra ordinem puniri poſſunt à Principe Bald. in auth. ſtatuimus de Epiſc. & Cler. vbi quæres an ſi poteſtas denegat iuriſdictionem alicui priuato debeat priuari iuriſdictione & dicit quod quidam dicunt quod non per prædictam authenticam quia ibi eſt ſpetiale in Clericis, quod denegantes illis facere executionem & iuſtitiam, priuari debeant iuriſdictione & hoc valde notabile eſt pro nobilibus non

fa-

facientibus executionem parochis in suis instantijs & grauant multipliciter vnde mirum Principi videri non debet si in comitijs agendis aut celebrandis diętis constitutisq; pro more cuiusq; prouintiæ tot tantaq; fiant grauamina si enim tardus est nobilis in administratione iustitiæ sibi tanquam Domino sæculari competenti, aut toties Dominus Capitaneus alicuius Prouintiæ interpellatus, stet in deliberando, nec admittat, neque repellat, neq; etiam procedat ad id quod petitur ab Ecclesiasticis, merito Curia adiri debet, & Princeps inuocari humiliter, vt tanquam Dominus plenarius & directus iurisdictionum sæcularium causas Ecclesiasticorum introspiciat, eorumq; immunitates pro Ecclesię bono, & prouinciarum pace tueatur, alioqui durissimùm iuditium eueniet ei qui pauperem oppressit, & non exaudiuit in die necessitatis.

CAPVT XIX.

An Laicis competat aliqua iurisdictio in Clerum.

NVllo vnquam tempore, neque in veteri, neque noua lege, neque ex legibus Iurisconsultorũ Clerici exstiterunt de iurisdictione sæcularium iudicum, sed sui iudices Ecclesiastici de illis cognoscebant, nam à mundi exordio postquam summus Sacerdotpm & Rex Regũ Deus omnipotens per multa tempora mundum per se rexit vt patet Gen. 2. 3. & 4. tandem deuenit ad committendam iurisdictionem suam totamque curam & administrationem rerum ipsi Noe qui primus fuit, tametsi non legatur

tur Sacerdos, tamen offitium Sacerdotis exercuit ipseque vt generalis iudex vtriusq; iurisdictionis & ecclesiasticæ & temporalis omnem exercuit sicq; iurisdictio Clericorum pœnes suos Sacerdotes semper remansit. quæ successu temporis peruenit in Patriarchas, qui erant iudices Ecclesiastici, & tunc prohibitum fuit Laicis tangere Christos Domini iuxta illud qui vos tangit, tangit pupillã oculi mei, multo minus iuditium de illis ferre, iuxta illud nolite tangere Christos meos, quousque factum est, vt summus omnium Sacerdos Pontifex, & pro tempore Clemens Octauus per se in Sacerdotes iurisdictionem exerceat ex instituto Christi, qui emẽtes, & vendentes è templo eijcit Marci 11.

Idipsum fuit & legibus iurisconsultorum expeditum planeq; priuilegiatum Sacerdotium, cum suis iudicibus à sæculari iurisdictione. leg. non distinguemus §. non Sacerdotio. ff. de arbitris, & iure digestorum iudisdictiones distinctæ l. hæreditas. ff. de pet. hæred. ibi Pontificali vel reali iuditio, nec contra hoc est quod quædam Imperatorum leges submittant Clericos iudicio seculari vt l. clericus C. de Episc. & Cler. nam illę tanquam errore inductæ nouis Imperatorum constitutionibus immutatæ fuerunt, & id asserit Bal. in aut: statuimus C. de Episc. & Cler. quod Sacerdotes nunquam fuerint sub sæculari Imperio, & illam dicit esse veritatem, nam Deus ipse à principio distinxit iurisdictiones, & sic illud authenticum recedit ab errore veterum, imo ipsi sæculares, & iurisdictio eorum tanquam Clericorum erant pœnes Ecclesiã cap. per venerabiles, qui fil. sint legit. & c. quicunque 7. q. 2. Postea tamen propter maius bonum & decentiam vtrinq; iurisdictiones dispartitæ sunt.

Accedunt ad hoc Concilia Sanctorum Patrum, qui omnem prohibent Laicis potestatem in Ecclesiasticas personas, vt in Calcedonensi c. si clericus. & c. clericus cum nullus 11. quæst. 2. & Milleuitano c. inolita eadem caussa & q. in Carthaginensi c. placuit. In quibus locis prohibetur Laicis, nedum in causis Clericorum cognoscere, sed etiam eos trahentes in iuditio sæculari causam perdunt, imo tales iudices sæculares dicuntur grauare & iniuriam Ecclesiæ irrogare, vt in Concilio Parisiensi c. Nullus iudicum de for. compet. & alibi pluribis in locis idipsum manifeste comperitur: adeo quod neque Episcopo volente Iudices sæculares de Clericis cognoscere nequeunt, c. significasti de for. compet. neq; accedente negligentia Iudicis Ecclesiastici id licite fiat; quia non supplet negligentiam prelatorum Laicus c. generaliter de Iud.

Contra predicta iura sanctorumq; Patrum decreta facientes preter grauamen quod ingerant Ecclesiæ, etiam infamiæ notam incurrũt & diuinitus corporalibus pœnis tales iudices corripiuntur vt legimus de Oza qui lepra percussus fuit.

Quibus sic stantibus multorum argui poterit sæcularium iudicum peruersitas in eo quod Clericos ad sua trahunt tribunalia causasque eorum dijudicant non requisito illorum ordinario Episcopo aut alio superiore, nec vlla vnquam consuetudo talis approbari dicitur ab Ecclesia, neq; Summum Pontificem hoc vlli regum vel Principum in detrimentum Ecclesiasticæ immunitatis concessisse credendum est, quantumuis ab vsurpantibus huiusmodi consuetudo sæpe, sed fallaciter obtrudatur, ita Principem & regem præscribere ab immemorabili contra Ecclesiam, & Clerum, quod exemptos in suis Prouin-

Prouintijs capere,& incarcerare possent, est enim corruptela & peruersitas illorum hominum,qui male volunt Clericis,& eorum Priuilegijs, patet hoc ex capite inolita 11.q.1.vbi talis consuetudo dicitur inolita præsumptio, & improbatur à iure, nec immerito: quia est contra iura diuina & humana, & ideo irrationalis, quod ipsum Constantinum rectè dixisse legimus in Nicæna Synodo,quod Clerici & Episcopi à nemine iudicari possint, nec vlla Laicorum præscriptio ad hoc præualere potest,statuitur hoc in l. Cassa.C.de Sacrosanctis Ecclesiis.siue directè id fiat, siue indirectè, vt cum Clericis declinantibus forum per Iudices sæculares protectio illis denegatur.

Quod vero à quibusdam asseritur hanc consuetudinem, esse Principum, vt sint Iudices Clericorũ exemptorum illosque exemisse ab inferiorum Episcoporum iurisdictione, hoc esse nequit: quia summus Pontifex dicitnr esse Episcopus exemptorum per Bald.in l.rescripta de præcibus Imperatori offerend. quique solus plenariam exemptionem potest concedere iuxta formas in c. si Papa de priuil. in 6. contentas habita earundem exemptionum differentia,vt eodem titulo c.primo respondetur, & sic exẽpti plenarie, non habent iudicem in Prouincia, nec ratione delicti, nec ratione contractus, nisi solum Summum Pontificem ex qua causa finali dicunt quidam tolerandam consuetudinem quorundam fororum,quod Reges & Principes in Clericos animaduertere possint quod præsumi non potest de catholicis Regibus & Principibus, qui habent omnia iura in scrinio sui pectoris, quod contra libertatem ecclesiasticam,vel contra personas ecclesiasticas velint statuere aut per alios sic constituta vim, & ro-

bur obtinere, cum eiusmodi cōsuetudo aperte obuiet Sacris canonibus odiosaq; sit, & propterea restringenda, quippe quod magnum inde sequatur inconueniens, quod statim quo factum esse alicui exēptionis priuilegium, credendo Pontifex iurisdictionem suam esse in exempto, si Princeps sæcularis ob consuetudinem istam in eum cognosceret, sequeretur nullo vnquam tempore exemptos Prælatos ad Pontificis maximi iurisdictionem reuersuros, & sic paulatim tota in exemptos à Pontifice transferretur iuditiaria potestas. consuetudo enim dat priuilegium, extra de priuil.c.quod quibusdam, & quia consuetudo necessarium habet actum, tribuitq; iurisdictionem, nihil est quod sibi Pontifex amplius vendicet. Nec Papa sine maxima vrgente causa tribuit sæcularibus potestatem super clerum vt legitur 96. dist. c.benequidem & 64.c.insinuando, vbi causa exprimitur, quæ erat valde vrgens, nec ita facile infirmante Pontifice tranquillari potuit, oportebat ergo sæculari Principi committere, vt ea faceret, quæ ad honorem Dei & Religionis conseruationem spectant, non est vero ex hoc quod sęculares ex se statuere possint, sed & iussu Pontificis nec quidē statuere, sed adiuuare, aut prohibere ne scisma oriatur in Ecclesia, alioqui prædicta capitula corrigenda veniunt, vt ibi, tum quia Laicus non potest quidquam statuere in leges ecclesiasticas, tum etiā quia mali exempli est ob hoc non valebit eiusmodi consuetudo, si quæ alicubi talis inuenitur, neque tuti sunt sæculares sub tali consuetudine quia iuris Ecclesiastici quod sibi præscriptum putant non sunt capaces; neq; sufficit tacitum consensum accepisse Pontificum quia ad auferendum ius alteri non satis est habere consensum tacitum, sed expressum, ne

mo

mo enim præſumitur ex iuris præſumptione iuri ſuo denuntiare.l.ſi domus.ff. de ſeruit. vrban. prædio: tum denique quia in hoc non ſolum tractatur de iure pontificis ſed de præiuditio totius Cleri & immunitatis Eccleſiaſticæ, nulla ergo conſuetudine quamuis immemorabili, neq; præſcriptione aut temeraria vſurpatione ſe quisquam Laicorum ad hæc intromittere audeat. Dei enim hæc ſunt priuilegia, non hominis.

Præter hæc tamen multa ſuadere poterunt, quandoque licitum fore ſæcularibus iudicibus in clerũ aduertere eo.ſ.caſu ſolum, quando ineffrenis illorũ vita ſcandaloſique mores id neceſſario exigunt, ita quod à nullo alio caſtigari poſſint, neque à viciniori epiſcopo, neque ad ſummum Pontificem tam cito recurſus haberi poſſit, quo caſu non immerito Principes ſæculares ſe ſe Sacrorum canonum executores præbere poſſunt quaſi neceſſitate cogente, & ad hoc allegatur capit. Princeps ſæculi.23.q.5.nonnunquam extra eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenet, vt per eandem poteſtatem diſciplinam eccleſiaſticam muniat.

Cęterum intra eccleſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent niſi vt quod non prçualẽt Sacerdotes efficere per doctrinę ſermonem, poteſtas hoc imperet per diſciplinæ terrorem; ſæpe per regnum terrenum cœleſte regnum proficit, vt qui intra eccleſiam poſiti contra fidem, & diſciplinam agunt rigore Principum conterantur ipſamque diſciplinam, quam vtilitas Eccleſiæ exercere non præualet ceruicibus ſuperborum & poteſtas principalis imponat & vt venerationem mæreatur virtutem poteſtatis impartiatur.

Cognoſcant Principes ſæculi ſe Deo debere rationem

tionē propter Ecclesiā quā Christi tuendam esse suscipiunt nam siue augeatur pax, & disciplina Ecclesiæ per fideles principes, siue soluatur, ille ab eis rationē exiget, qui eorū potestati Ecclesiā suā tradididit. Ex qua decretali potius in subsidium, & tuitionem Ecclesiasticæ disciplinæ inuocandos colligitur, quam aliquid ipsi vt de nouo pro lege Ecclesiastica statuant & sic non est contra Canones aduenire principes, & iudices sæculares pro necessitate Ecclesiæ, ex qua non solum sibi consuetudinem inducet Princeps, sed ius sibi positum à Deo sciat, quia iure canonico deficiente Episcopali & Archiepiscopali iurisdictione, permittitur vsus regalis etiā in Clericis. c. filijs ac nepotibus 16. q. 7. & in absentia iudicis ecclesiastici firmari posse consuetudinem talem non inficior quia etiam priuato conceditur captura clerici fugientis, cum iudex ecclesiasticus abest, neque leuis copia haberi potest, & sic locum habet lex ait prætor §. si debitorem ff. de ijs qui in fraudem creditorum, fortius hæc competāt iudici sæculari ob publicam vindictam si episcopus negligat facere offitium sicque absit Archiepiscopus aut alius superior ecclesiasticus quem Iudex sæcularis per literas requisitorias admonere possit vt suppleat desiderium, nam cum est dare superiorem in iurisditione, negligētia vnius potestatis ecclesiasticæ non suppletur per sæcularem c. qualiter de Iudit. Vnde quia homicidas & Sacrilegos & fœneratores, aliosq; criminosos clericos punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium Iudex secularis si tales puniat, maxima admissa tali negligentia eaque perdurante, tantum abest, vt in Canonem committat, quod etiam ministerium canonum exerceat: Nec tunc priuilegia eis debent patrocinari

ad patrationem Scelerum, ſicut enim boni clerici ſunt ſub protectione Imperatoris ita mali debent eſſe ſub tremore l. per omnes C. de defens. Ciuit. Neque tali caſu dici poteſt, quod ſæcularis ſuppleat neglig&etilde;tiam eccleſiaſtici, ſed Canon iudicis ſæcularis id permittit tolerando tollerantia approbatiua quod alij dicunt permisſiua, ſicut enim ſæcularis negligens facere iuſtitiam perſonis eccleſiaſticis iuriſditionem amittit, vt ſupra diximus, & aliũde ſuppletur, ſic non eſt in conueniens iuri quod data negligentia, & delinquentium multitudine Principi publicum bonum Iudex ſæcularis posſit in tales publicam uindictam exercere, quam vtique pasſim exercere poterit tam in Laicos, quam Clericos ſi enormia commiſſa fuerint vt exinde publica lædatur pax & reipub. bonum.

Alias nulla data abſentia Iudicis eccleſiaſtici, neque negligentia tenetur ſemper in eiuſmodi factis iudex ſęcularis requirere Iudicem eccleſiaſticum & ſi talis delinquens clericus ſit alterius diœceſis quia ratione delicti aliquis occupat forum. Vnde prouiſum eſt in Sacris canonibus contra ſęculares Iudices præſumentes ſibi alterius Diœceſis clericos ad ſuum pertrahere tribunal, & cauſas illorum cognoſcere, multaſque imponere & in carcere vinctos retinere, quod ſent&etilde;tiam Canonis incurrant, c. ſi Quis ſuadente. 17. q. 4. cuius executor eſt epiſcopus, iu cuius Diœceſi laicus clericum detinet comminandum illi cenſuram, & publicando contra Iudicem talem, ad remittendum clericum quam detinet committendo Sacrilegium, ex quo ſine dubio crimen commmittit, eſtque fori eccleſiaſtici, quia crimen Sacrilegij eſt detinere clericum c. quiſquis 17. q. 4. pro quo poteſt indubiè ordinarius capiendo

cleri-

clericum inquirere contra iudicem laicum ex offitio quemadmodũ vult Innoc. in c. vt famæ de sent. excom. non enim huic clerico solum iniuriam facit, sed toti ordini clericali pro qua propulsanda Iudex ecclesiasticus potest agere, tanquam iuris executor, & contra personas priuilegiatas, cum solũ publicet sententias à iure decretas, vt notatur in Clem. 1. de vit. & honest. cler. & si contumax extiterit talis Iudex sæcularis ad Principem confugiet cuius est ecclesiam, & quemlibet in iure suo, & iurisditione conseruare.

CAPVT XX.

Gaudentes Priuilegio Cleri si detineantur à Laicis, ad ordinarios remittendi.

QVia plerunque Ecclesiæ immunitatis, clerique priuilegiorum prętensione multa mala contingere solent, grauiusq; quandoq; causare Reipub. malum, vt dum ad ecclesias, quidam confugiunt potius ad effugiendam vindictam, criminum quam ad veram conuersionem, & pænitentiam inibi agendam & nonnulli impunitatem suorum excessuũ per defensionem ecclesiæ ottinere sperantes, homicidia & mutilationes membrorum in ipsis ecclesiis vel earum cemiterijs committere, veriti non sunt, quæ nisi per ecclesiam ad quam confugerunt, se defendi posse sperarint nũquam commissuri fuissent, ideo necessario nobis dicendum est, quibus eiusmodi priuilegia cleri & ecclesiarum gaudeant, quiue non, & si de super retenti a sæcularibus iudicibus fuerint, quid facto opus sit, & primo quidem de ecclesia-

clesiarum immunitate,deindi de clericorum.

Vulgariter dici solet,quod quicunque contra intentionem legislatoris vel concedentis peccat,is priuilegio non gaudeat c. finali de immunitate ecclesię meritò qui eo animo ad ecclesias confugit, vel monasteria , vt ibi securius delinquat id quod religionis fauore introductum est contra cum in odiū conuertitur l.quod fauore C. de leg. ne iniuriarum occasio oriatur. Vnde solent iura nasci, eatenusque facundum est pietati ,quatenus iniustitia aliis non fiat,inquit summus Pontifex,non est fauor concedendus c.ex tenore,de for.Compet.In primis ergo cum prædictæ immunitates ecclesiarum constitutæ sint à Deo pro his qui non sponte delinquunt, sed casu,uel se defendendo, si quis volens sanguinum fudisset absq; odio,non si ferro,vel lapidem iaciendo per odium,per insidias,ut Deutoron.19 &num. 39.pro his maximè sunt loca immunia. vt sic euadunt iram proximi occisi , cui licebat homicidam occidere , quæ pœna tunc erat disponenda in legenum dignus esset homicida pœna, nec ne , non autem,vt liberaretur à pœna,si per odium vel insidias occidisset, tunc enim expellebatur ab vrbibus refugij. Sic & ecclesiæ Christianorum non sunt, asyla pro sponte delinquentibus. si uero quidam existimantur rei grauiores dum petuntur ab ecclesia, ius inclinat semper ad misericordiā , ne reus potissimū in dubiis vel non conuictus, pœnas luat, aut si fuerint probata crimina intercedat ecclesia pro illis,vt parcat vitæ eorum,vel abscissioni membrorum ; & simile obseruatur ab ecclesia in clerico incorrigibili qui traditur curiæ sæculari exautoratus, non vt occidatur,sed vt citra mortis periculum sententia moderetur c.nouimus. de verb. signif.

Secundo remouentur ab ista immunitate publici latrones qui vias obsident, depopulatores nocturni agrorum, sic & publicus latro, vt in l. prouinciarum C. de ferijs, prouinciarum præsides moneantur, ut in quæstionibus latronum maxime Isaurorum, nullum quadragesimæ tempus, nec venerabilem Paschæ Diem existiment excipiendum, ne differatur sceleratorum proditio consiliorum, quę per latronum tormenta quærenda est, cum facillimè, & in hoc summi numinis speretur venia per quod multorum salus, & incolumitas procuratur. Iustin. in nouel. 17. de mandatis principum. §. neque autē. Neque autem homicidis inquit, neque adulteris, neque virginum raptoribus delinquentibus terminorum custodies cautelam, sed etiam inde extrahes, & supplitium eis inferes, ratio: quia non erit possibile sine iniustitia videlicet vtrumq; tueri, cautela Sacrorum, & lędentem & læsum, & quia iure ciuili adulter ad Ecclesiam confugiens, non euitat pœnam, multo minus qui in Ecclesia tractauerit de adulterio §. finali auth: vt liceat matri & auiæ. nouel. 117. & hodie seruatur potius ius ciuile in raptoribus à sacris templis eruendis, quam pontificium, quod non permittebat c. de raptoribus 36. q. 1.

Excludantur etiam hæretici ab istâ immunitate eodem argumento, quo Iudæi l. 1. C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt, idipsum dicendum est de blasphemia, vt refert Nicolaus Boerius q. 110. incip. sed an consueuit. Idem obtinet in reo diuinæ maiestatis, cum multo grauius sit diuinam, quam humanam maiestatem offendere auth. Gazeros de heret. Item seruatur in apostatis à fide Catholica l. hi qui sanctam C. de Apostatis. Sacrilegium quoque committentes indigni sunt hac defensio-

fensione Ecclesiastica, iuxta communem regulam qui committit in legem, non mæretur benefitium legis.l. auxilium ff. de minorib. Vnde qui occidit Clericum quia committit sacrilegium non gaudet. c. si quis suadente 17. q. 4. Atque hæc de Ecclesiarum immunitatibcs de quibus plura videnda erunt per scribentes.

Porro quod attinet ad priuilegia Cleri, & qui eisdem gaudeant, certè dubium non est de personis Præsbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum, aliorumque religiososum, & tonsuram habitumq; Clericalem gerentium: quia per primam tonsuram Clericalis ordo consequitur vt in capite cum contingat. de ætat. & qual. simili modo religiosi infrà annum probationis sunt religiosæ personæ, c. religioso de sent. excommunicationis qui omnes gaudent priuilegio Canonis 17. q. 4. si quis suadente, & sunt de districtu, & iurisdictione Episcopali.

Dubium tamen facile extat de alijs religiosis qui non sunt insigniti charactere Clericali, vel Religionis approbatæ, vt sunt scholares, & seruientes Ecclesiæ, cantores, conuersi, vxor Cleri, filij, serui, & rustici Ecclesiarum, seu Clericorum, pro quo videtur glosa in c. nullus Iudicum, de for. compet. in verbo minores ecclesiæ, comprhendere, eo quod ibi loquatur concilium generale de scholaribus vel seruientibus ecclesiæ qui eodem priuileg. gaudent 12. q. 2. c. ecclesiarum seruos, sic de vxore Clerici, & legitima, est capitulum eos 32. dist. & item de filijs ante Clericatum natis, vt in glo. l. omnes C. de Episc. & Cler.

De rusticis autem Clericorum an gaudeant sub distinguendum videtur, vt quando hoc concessum habēt ab Imperatore, & quando rusticus habet ge-

neraliter administrationem ab ecclesia, vel quando solum conuenitur pro illa re, quam tenet ab Ecclesia, alias præter istos casus conuenietur ex delicto vel contractu coram Iudice sęculari, ita tenet spec. de compet. Iud. ad §. 1. vers. 27.

De existentibus in familia Episcopi quod gaudeant priuilegio fori notatur in c. cum non ab homine de Iud: & hæc sunt de iure communi, sitque pro regula, vt omnis Clericus insignitus charactere Clericali, omnis religiosus professus aliquam de religionibus approbatis, vel infra annum probationis gaudeat priuilegio omni Clericali, nisi per aliquam ex qualitatibus de quibus iam dicemus priuilegio denudetur, vt patet per iura supra allegata. Alijs vero beguinis, eremitis, seruientibus, & pœnitentibus tertij ordinis, Gesuatis, Hospitalarijs, de quibus in c. vt priuilegio, de priuil. & si fauear ius commune secundum Doctores, tamen consuetudo antiqua multum contra eos facit.

Nunc vero de quibusdam nobis in particulari videndum est, an gaudeant priuilegio Clericali Canonis & fori, de quibus si non fiat per Laicos ad ordinarios remissio grauant plurimum Ecclesiam, & primo quidē offert se Bigamus, qui Clericali priuilegio non gaudet vt in c. alterationis de Big. Sicq; remittendus non erit. Scias tamen quod multis modis dicatur Bigamus & is qui viduam accepit in vxorē, & qui duas vxores accepit, itē qui cum corrupta contraxit c. primo de big. & is qui de facto secundū matrimonium contraxit, quamuis de iure non teneat propter impedimentum consanguineitatis vt Ioan. Andreas de big. c: Nuper. Illud idem dicendum est de clerico in corrigibili degradato. Item in Clerico coniugato, non deferente habitum & ton-

suram

ſuram, & de clerico Ioculatore ſeu goliardo, ſeu buffone, ſi per annum illam artem exercuerit, vel minori, ſi ter, monitus fuerit, nam tunc exutus eſt omni priuilegio de quo vidēdus Hoſtien. in ſum. de ſent. excom. §. ſi quis poſſit verſ. Quid ergo de goluardo? Item in clericis exercentibus artem macellariorum, & tabernariorum offitium publice, & perſonaliter poſt trinam admonitionem iuxta formam Clem. i. de vit. & honeſt. cler. Item de clericis ſoeuis, & enormitatibus sè immiſcentibus, poſt trinam admonitionem de ſent. exco c. audientium. hi oēs quamuis clerici, vt non gaudentes priuilegio clericali non poſſunt repeti à Iudice eccleſiaſtico, quia non ſunt clerici ſui gaudentes priuilegio clericali, iuxta formam c. ſi Iudex laicus de ſent. excom. in 6. & Iudices laici non grauant ſi in illos iuriſdictionem ſuam exercent. Quia tamen res maiori indiget examine uideamus de clerico charactere inſignito clericali, iam commiſſo crimine, an pro iam facto crimine debeat gaudere priuilegio clericali. ommiſſis ſcribentium relationibus communis eſt ſententia canoniſtarum, & legiſtarum, quod ſi laicus commiſſo delicto factus ſit clericus quod ad bona poſſit condemnari, & exequi de eo, ſicut ſi clericatum nō accepiſſet: quia bona ſunt affecta, & obligata illi pænæ quam meruit tempore commisſi delicti, facit pro hoc l. 1. ff. de pæn. Si autem loquamur de pæna corpori inflictiua, & tunc cōmunis habet opinio, ꝙ ſi in fraudem aſſumpſit clericatum ſibi non proſit priuilegium; quia metu delecti commisſi ad euadendam ſententiam Iudicis ſecularis effecit, meritoque per illum poterit puniri, argumento c. i. ſupra. ff. de pęnis. cuius fraudis inditium eſſe poteſt modicitas temporis, illudque magis fortificatur caſu

quo

quo iam Iudex laicus processum cum tali instituisset, & præuenisset iurisdictionẽ ecclesiasticam, quo tempore, cum fuerit in carceribus non iuuat illum clericatus, vt dicit Ioan. And. in c.i. de oblig. ad ratiocin. Verum tamen est in hoc casu quod licet iudex secularis possit cognoscere de tali clerico, tamẽ personam eius non potest sententiæ subijcere, seu pœnæ alicui, donec ab ecclesiastico iudice fuerit degradatione actuali exutus.

Quantum vero ad alios eiusmodi Clericos quos supra comprehendi a Laicis posse diximus, nec remittendos ad instantiam illorum, alio modo se se res haberet, vt uero & iis optime consulatur operepretiũ facturos putamus vtriusque potestatis offitiales, & seculares & ecclesiasticos, vt omne grauamẽ, auferatur, videlicet si Diœcesanus cũctos Clericos suæ Diœcesis moneat ne se sęuis & enormitatib. aut prohibitis à Canone factionibus & prohibitis negotijs & offitiis immisceant idquè primo secundo & tertio peremptorio monitionibus iuxta c. constitutione de sent. excom. in 6. notificando etiam illis, quod tunc ab ecclesia nullam sibi affuturam sciant defensionem, quod quidem monitionis offitium Diœcesanus detrectare nequit, neque sufficit ei ad plenam offitij sui executionem, si in genere eos cõmoneat, si tamen tanta illorum multitudo existeret, quod non scirentur omnium in specie nomina sufficit forsan in genere omnes & singulos commonuisse. Qua monitione sic facta ponamus quod sic tota fere prouintia plena sit eiusmodi clericis sæcularibus & laicaliter viuentibus, qui habitu clericali abiecto arma deferunt, & soeuis se immiscent, & voluptatibus inuoluti homicidia, plagium, furta, & cætera maleficia passim committant, & vt istorũ

cri

criminum vltionem euadant, tonsuram paruulam accipiunt factis maleficijs aliijsque captis à secularibus iudicibus repetuntur ab ecclesiasticis, Quærendum est quid opus facto sit de talibus.

Sanè quia plerunque malitia hominum excrescente ista in prouintijs nostris contingunt non abs re visum fuit de eodem quod communiter sentiendum esset decidere. Ideo clericos quos nec habitus, nec tonsura Clericos profitetur in criminibus deprehensi, vt iurisdictionem secularem eludant, habitum clericalem assumentes, vel reassumentes, si Iudex secularis in talibus iurisdictionem suam exerceat, Ecclesia id tollerat, & permittit & iura canonica occisores talium Clericorum, qui contemptu clericali habitu tyrannidi, & enormitati se tyrannis immiscent in ordinis clericalis ignominiã, ad terrorem, & correptionem ciuilium Canone latæ sententię minimæ coercentur c. cum non ab homine de sent.excom. & summo supplitio per iudicem sæcularem puniri potest clericus, seditionibus & bellis sese immiscens, absque eo quod censuram Canonis incurrat, constat aperte hoc ibidem de sent.excom.c. perpendimus, sicut & ii qui nec in modo tonsuræ nec vestimentorum forma, nec in qualitate negotiorum de clericatu quidquam ostẽdunt ad pænę subterfugium, se vt clericos exhibentes cum super excessibus quos sæculari luxu committunt ad publica Iuditia pertrahuntur circumcisis crinibus vt possint circumuenire vindictam, se pro clericis representant clericalis fori priuilegia labijs allegantes, quod factis paulo ante negauerũt si tales tertio admoniti contempserint se emendare, illius efficiuntur immunitatis extorres, quæ pro Clericorum tutela & laicorum violentia coercenda

da dignoſcitur inſtituta, vt in c. contingit, de ſent. ex com. in 6. idque, ita eſſe & verum conſiſtere, patet, per expoſitionē Antoni. de But. in c. Iamdudum, ſi contingant prædicta poſt tertiam admonitionē, & incorrigibiles exiſtant, quod priuilegium amittant, tam Canonis, quam fori c. Nullus Iudicum de for. compet. Cum enim tales rebus illicitis dent operam atque prohibitis ſe ſe immiſceant, dubium non eſt, ne remaneant delicta impunita, ne ue ſub prætextu religionis ipſa religio ſacerque clericorū cœtus violetur, quin vigore ſacrorum canonum eiuſmodi in prædictos permittantur fieri executiones, ſi quidem bella, & arma clericis prohibita ſunt. Cod. vt armorum vſus in ſcio principe interdictus ſit. lib. ij. & c. cum audiens 23 q. vltima neque militantes Deo ſe ſecularibus negotiis addicere debent, per totum illum titulum, nulla ipſis irrogatur iniuria, ſi debitis adhoc per ſæculares compeſcantur, & retrahantur punitionibus. Quemadmodum de clericis coniugatis qui habentes clericalem characterem dimittenteſque illum, eumque poſt iterum ad miſſum facinus reaſſumentes, minime ad inſtantiā Eccleſiaſtici iudicis videntur remittendi, ſed puniendi à ſæcularibus, vt ex ſupradictis colligere eſt: quia reaſſumptio tonſuræ non facit gaudere priuilegio, teſtatur idipſum commune illud axioma, quod in incompatibilibus voluntatibus præiudicialibus, & contrarijs, facta vnius electione, non datur regreſſus ad alterū, de poſtulatione prælatorum c i. in 6. attamen diſtinguendum videtur, in his caſibus neceſſario, ex quo talis clericus vere habet clericalem characterem, quantumuis illum ſemel depoſuit, per habitum & tonſuram, non ferendo quia remoto illo quod impediebat iſtum characterem, reuixit iterū,

vt casus est in l. ex sextante §. latinus largus ff. de except. rei iudicatæ, vbi res data in feudum insolutū euincitur per hypothecariam, & reuiuiscit actio, illud vero de præiuditialibus incompatibilibus non habet locum in his, in quibus vita electa iam cessat, quæ erat causa perditionis priuilegiorum quia vbi restat character & sic amoto impedimento, causa operatur, & idem effectus c. cessante de appell. itaq; dicendum, aut iste clericus coniugatus per aliquod tempus dimisit habitum & tonsuram, & post commissum delictum (inscius) de illo, reassumpsit habitum, & tempore repræhensiones est in habitu, & tonsura repertus. tunc talis gaudet, & est remittendus, quod docet glosa in Clement. i. de vit. & honest. cler. & Innocentius ibidem in c. finali, & communis sententia omnium est ista. Secundo aut iste Clericus coniugatus facto crimine, vel conscius de illo in fraudem, & ad euadendum punitionem Iudicis sæcularis, reassumit tonsuram & vestes, & non recuperat priuilegium, quod vult. c. ex parte de Cler. Coniug. vbi dicitur reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. i. tales transmittēdos Iudici Laico quia Ecclesia id tollerat.

Quod si de primo membro prædicti Clerici gerentis habitum & tonsuram fuit quæstio quod. s. Iudex sæcularis eum nolit remittere dicens, sibi competere hanc noxam admissum propter facinus vindicare, prout sæpe fieri solet. Quid tunc faciendum? certè in Clerico simpliciter tonsurato non coniugato, nullum est dubium esse remittendum: quia si notorie constat illum esse Clericum, & talis est sententia publica, statim ante cognitionem est remittendus à Laico, etiam si non esset Clericus c. si Iudex Laicus. §. primo de sent. excom. si autem de

prçuentione, vt Laicus habeatur, tunc non statim remittendus, sed cognitio est iudicis Ecclesiastici, ita tamen vt omnis processus quiescat per Laicum: quia est quæstio præiudicialis suç Iurisdictionis. Secundo etiam quia ista cognitio est Iudicis Ecclesiastici, vt prædicto capite si Iudex Laicus, tamen propter. §. finalem dicti capitis propter qualitates, quas iste Clericus habet probare, an ante .s. remissionem contraxerit cum vna, & cum virgine, & tempore depræhensionis fuerit in habitu. Sed quid si Iudex Laicus dicat ego depræhendi illum infacto.i. coniugatum & in fraudem reassumpsisse habitum & tonsuram, proinde meæ erit Iurisdictionis cognoscere & iudicare iuxta legem quoties. C.de Iuditijs maxime quia ista cõsistunt in facto etiam si sint causæ Ecclesiasticç iuxta notata per Bartholum in l. titia.ff.solut.mat.

Contrarium tamen est in c.dicto. si Iudex, & §. ibi finali, & quia probatio de Clericatu est quid spirituale merito etiam ad suum Iudicem est remittẽdus, & causa terminanda, tam in facto, quam in iure, vt eleganter scribit Bal.in prædicta l.quoties.vbi Bartholum repræhendit dicens quod siue sit quæstio facti, siue iuris cum Ecclesiastica causa, non pertineat ad Iudicem sæcularem eius dispositio, vel iuditium sibi arrogare non debet. Cui addendum videtur, & illud quod non principaliter moueatur ista quæstio, sed incidenter coram Laico. Vnde Iudex Ecclesiasticus est competens Iudex, & se Laicus intromittere non potest c.Tua.de ord. cognit. Idipsum confirmat Innocentius c. cum sit generali de for.compet.quod in causis pertinentibus ad Iudicem Ecclesiæ siue sit dubium iuris, siue facti, vt potè quia negatur rapina rei Ecclesiasticæ tamen in

dubio

dubio cognoſcit Eccleſia 16. q. 1. c. in Canonibus, & ita ſentiendum & concludendum contra Laicos, ſibi meſſem Eccleſiaſticam præſumere volentes, cuius contrarium ſi per vim obtineant, maximum Eccleſię grauamen inferunt, ſummamq; iniuriam, quæ per Principem Terræ remouenda ſunt.

Vltimo quid ſi talis Clericus coniugatus gaudẽs priuilegio Clericali per Laicum detentus eſt carceribus propter debitum aliquod pecuniarium, quod accidit in Germania ſæpiſſimè, & in facto cuidam accidiſſe vidi, ſi Iudex Eccleſiaſticus talem repetat, caſu quo poſſet illum Laicus retinere, an ſi non remittat, grauet Eccleſiam, & iurisdictionem Iudicis Eccleſiaſtici, dicitur communiter quod ſit remittendus eam ob cauſam, quod in caſibus in quibus ius relinquit iurisdictionem in Clericos coniugatos, vt in terminis dicitur c. vnic. de cler. coniug. Intelligitur verum, quando exercitium iurisdictionis concernit diſcretionem bonorum ita quod ipſorum perſona non tangatur nec ipſorum bona animaduertãtur, quia vbi requireretur aſtrictio perſonarum, illam non faceret Iudex Laicus. ſecundum Abb. c. ex parte de cler. coniug. ita concludit Lapus allegat. ſua 118. dicens quod Clericus coniugatus eo caſu quo gaudet priuilegio clericali non poterit detineri in carceribus pro debito pecuniario per iudicem Laicum, etiam ſi ſit caſus, quod Laici licite potuiſſent retinere: quia iſtis Clericis textus ille reſeruat priuilegium canonis eo modo, quo prius alia iura habebant, quia in nullo diminuuntur. Quippe quod etiam per iura antiqua retineri non potuit à Laico vt eſt caput ſecundum de for. compet. quia pœna excommunicationis ſtatuta eſt in tales detentores clericorum, ideo dicit poſt multa Lapus vbi ſupra

quod nec hodie poterit retineri & est magna ratio quia si durat priuilegium canonis, omnis violēta detentio, facit excommunicationem, vt notat Innocentius in c. Nuper de sentent. excom. & hæc quoad personalia priuilegia clericorum.

CAPVT XXI.

Causis Priuilegiatis Clericorum an se Laici intromittere possint?

EXpeditis Priuilegijs Ecclesiæ & clericorum spectantibus ad ipsorum personas, nunc videndum sequitur de causis eorundem personas tangentibus in quibus se se Laici non habent potestatem intromittendi, & primo quidem non de omnibus hoc loco tractare nobis propositum est, sed de his solum, de quibus communiter inter Laicos & Iudices Ecclesiasticos oriri solēt altercationes quibus sic absolutis poterunt nullo negotio aliarum resolutiones accipi. Sunt itaq; quædam causę singulariter spectantes ad forum ecclesiasticum, in quibus si se ingerat Iudex Laicus pręter quam quod actum nullum facit etiam grauiter peccat, & ecclesiæ authoritatem sibi vendicat, Quarum.

Prima est hæresis quę quidem ita episcopalis causa est vt solum ad Ecclesiam iudicandam pertineat. Sitque plane iudex laicus de illa prohibitus, vt patet per textum c. vt inquisitionis lib. 6. de Heret. prohibemus quoq; distinctius potestatib. dominis temporalibus & rectoribus eorumdemque offitialibus supradictis, ne ipsi de hoc crimine, (cum mere sit ecclesiasticum) quoquomodo cognoscant vel iudi-

iudicent siue captos pro eodem crimine absque dictorum Episcoporum siue inquisitorum aut saltem alterius eorundem licentia, vel mandato à carcere liberent etc. sed requisiti insuper Iudices laici, tenẽtur executioni dare sententiam factam ab Ecclesiastico Iudicæ, in crimine hæresis, sine vlla alia cognitione seculari, proinde etiam ibidem prohibetur vt neque directè, neque indirectè, se quoquo modo intromittere præsumant. Quod vero in veteri testamento legitur etiam per reges, & seculares decisum fuisse inter Hæreticos sicut de Iosue, qui occidit Sacerdotes Baal 4. Reg. 10. & Ozias Rex ossa hæreticorũ comburi iussit, responsum habet in c. siquis p vetus 22. q. 2. vbi dicitur si quis per vetus testamentũ vult suum tueri mendatiũ quia minus illic quibusdam forte nocuerit, dicat necesse est, rerum alienarum raptum retributionem iniuriæ, quæ infirmis illic concessa sunt sibi nocere non posse, quæ omnia cunctis liquet quanta animaduersione veritas insequitur, quæ nobis iam significationis suæ vmbra postposita, in vera carne declaratur. proinde illa similiaque ex veteri lege ad exemplum minime trahenda sunt, sed quod Ecclesia ordinauit & statuit sequendum, cuius hodie omnis & solius potestas est, & iurisdictio huius criminis, & habet carceres, & omne Imperium, vt Clem. prima de hæret. & hæc iurisdictio in tantum est Ecclesiæ vt in illa habeat iudices qui Inquisitores vocantur, qui vna cum ordinario vel separatim cognoscunt, vel soli per se diiudicant.

Scias tamen quod inquisitores ad hoc quod Ecclesiastici iudices sunt, non possunt manum extendere ad alia crimina, vt sunt diuinationes & Sortilegia, sub prætextu huius criminis, nisi inquantum sa-

piant

piant hæresim aliquam. vt in c. accusatus de hæret. in 6. §. sane, & licet quis regulariter cognoscat an sua sit Iurisdictio, tamen hoc casu non potest nisi manifeste sapiant hæresim, vt iam statim dicetur, & exemplum adfertur de monacho professo qui vxorem duxit, vtrum istud sapiat hæresim & se se inquisitor, aut Iudex Ecclesiasticus intromittere possit, inquo quidem subdistinctione respondentes dicũt, aut iste monacus duxit vxorem egrediens monasterium, idque clam fecit, & sic præsumitur in dolo, quia vero non pręsumitur hæreticus aliquis propter commissum dolum, sed propter errorem, vt qui errorem habuit circa Sacramentum matrimonij, non credens prohibitum professis religiosis carnalem commistionem, ideo non uendicat sibi officiũ inquisitor hæret. prauitatis, aut palam duxit vxorẽ, & sic præsumitur errare, sitque de hæresi aut conuictus aut plurimum suspectus, & tunc dicunt posse per inquisitorem puniri, adderem tamen ex hoc palam non necessario inferri hęresis suspitionem nisi paratus sit illum errorem velle defendere, atq; licitum esse quod fecit probare. Quod idem concludẽdum esset de eo qui cum duabus matrimonium cõtraxit, Illudq; consumauit, quod .s. de hæresi non possit condemnari. fatendum tamen inquisitorẽ stante tali casu dubio posse contra istos procedere inquirendo, quomodo de Sacramento matrimonij sentiant quibus repertis fidelibus recteque sentientibus, nulla poterit hæresis pęna intentari, quamuis alia pæna puniendi veniant per suum iudicem non tamen vt hæretici, sic limitantur notata per Dominum de Sancto Geminiano in c. Accusatus de hæret. in 6. §. sane.

Quia tamen plerunq; dubitare contingit de in

canta-

cantationibus quibusdam & demonium inuocanti bus,an sint puniendi per territoriorum præfectos, an primo vero per Ecclesiam , huius dubij solutio pendet exinde,an hæretici dicātur eiusmodi,quod incantationis genus cum multis modis fieri posset,dicendum est,nam aliqui inuocant demones ex imperio quod in eos habent virtute diuina , & ista inuocatio impetratiua, cessante omni adoratione honore,vel fumigatione non est heresis, de qua loquitur Oldradus in Consilio 220 alia est inuocatio quę fit cum adoratione vel Sacrifitio Diabolo , factis precibus nepharijs , & hoc sine dubio hęreticū est, quia scriptum est vnum solum Deum adorabis & illi soli seruies: quia ergo honor exinde Deo soli debitus,tribuitur Diabolo, vt hæretici sunt censendi,si enim alium quasi Deum adorare hæreticū est, & hoc non est propter personam, sed propter vitiū ergo vbi erit maius vitium s. in adoratione Diaboli,maius etiam erit peccatum. Alia denique est inuocatio,quæ fit simpliciter nulla facta adoratione, vel sacrifitio funesto,tunc illa inuocatio aut fit ad effectum,vt ex demonum responsionibus futura præsciamus,& hoc hæresim sapit manifestam:quia creaturæ attribuitur id quod proprium est creatoris, iuxta illud Esaiæ 41. Annuntiate quæ fatura sunt non futurum , & sciemus quoniam Dij estis vos, quando vero prędicto modo Dæmones inuocantur ad habendum pręiudiciariam mulierum,hoc quia proprium est Dęmonis.s.tentare licet hoc facere sit turpe,& mortale peccatum non tamen censetur sapere hæresim.

Ex quibus distinctionibus haberi poterit iuditiū quando,vt contra hæreticos in talibus procedendū sit,nec ne. Alphonsus de Castro lib. 1. de iusta hære

tico-

ticorum punitione c.16. disputando de incantatio-nibus, ac inuocationibus, quas faciunt istæ Camiæ & striges, concludit hoc esse omnino hæreticum, quibus iungi poterunt, quæ Dominicus Sotus de Iustitia, & iure lib. 8. Quæst. tertia articulo 2. dicit adnotandum est, Demones in odio Dei quod primo actu conceperunt adeo esse obstinatos & obturatos vt quidquid uel faciant, vel meditentur ex alio odio dimanet, & ad Deum ipsum infestandum procedat. Quocirca (id quod considerate meditandum est) odia quæ in vos exercent non in nostrum tantum malum intendunt, sed vt Deum offendant, & iniurijs prosequantur, eumque eo fine, & proposito frustentur, quo nos creauit: videlicet ne gloria sua nomenq; amplificetur, quapropter professio nostra est aduersus illos tanquam aduersus acerrimos hostes nostros perpetuum gerere bellum, Qui super fontem baptismi illis indicimus nomina nostra dantes in militiam Christi aduersus illos quos ideo abiuramus renuntiantes illis, omnibus pompis eorũ atque adeo Sanctissime pollicitantes nullo nos vnquam eorum fauore, aut auxilio, aut benefitio vti velle,

Sed quid si Dæmones inuocentur ad sanitatem recuperandam, an ea inuocatio hæresim sapiat? videtur quod non ex quo dæmones tam bene quam homines intellectus subtilitate, & longa rerum experientia cognoscere poterunt naturalium effectuum impedimenta & similiter causas & effectus prædictos occultè impedientes & producentes vt Diuus Thomas contra gentes lib.3.c.154. quibus concinunt dicta Sancti Augustini in tit. de ciuitate Dei vt refertur 26.q.5.c.nec mirum, quod Dęmones tanta polleant subtilitate atq; secundum or

dinem

dinem naturalem quædam operentur quæ homini bus uideātur miracula, vt Moysi contigit vbi versa erat Virga in Dracones, & aqua in sanguinem, idē Aug. 3. Trinitat. & S. Bonauentura 2. sent. dist. 7. pro quo & si nolim videri proteruus, putarem non multum distare ab hęresi, ex eo quod tribuatur Diabolo, quod contrarium est ipsius Naturæ, quæ apta est ad nocendum; Diabolus enim ministerio suo malus est vt voluit August. ad Simplicianum lib. 2. q. 1. & dicitur sator malorum, sunt etiam Dæmones deceptores circumeuntes quem deuorent, vt i. Petri c. 5. & S. August. in Euangelium Ioannis tract. 7. ob quod sub specie boni malum permitti nō debet Rom. 3. & August. de Simbolo ad Cathecumenos, Diabolus inimicitia magna omnes prosequitur, quia liberos videt quos tenebat ante captiuos, videt bonos quos suis iaculis prostrauerat vulneratos, & quod plus cœlorum sedes conspicit hominibus præparatas. Vnde ipse propter superbientem regnandi cupiditatem cecidit, quæ ergo hominis vesania est, quod confidat Dęmoni. Angelis vero, & altissimo nequaquam? Quod egregie describit August. Ciuitat. lib. 21. c. 6. si enim hæc inquit immundi Dæmones possunt, quanto potentiores sancti Angeli, quanto potentior his omnibus Deus? Quomodo respondebunt Domino dicenti. Ego sū via veritas & vita? si ipse est viuificans omnem animam quomodo aliunde vita requiritur. Vnde illud Dei ego occidam, & ego viuere faciam? Ipse enim est Deus vitæ & mortis.

Idem August. sermone 215. de tempore, si adhuc (ait) videtis aliquos, aut ad fōtes, aut ad arbores vota reddere & sicut iam dictum est sortilegas arā, & diuinos vel præcantatores inquirere, filacteria, ēt

diabolica, & characteres, aut herbas, vel succos sibi, aut suis appendere, durissime tanta eorum peccata increpantes dicite, quia quicunq; fecerit hoc malū perdit Baptismi Sacramentum, si ergo Baptismi Sacramentum perditur, vt quid erit in causa, cur in hæresim iste inuocans dæmonem non incurrat, cui iam in Baptismi lauacro abrenuntiauerat? iam cū Deo circa Dæmonum conuersationes renunciationum contractus initus erat, & quod semel eisdem placuit, non debet amplius displicere, & iam fides præstita est, quam fallere non licet.

Si vero quis obganniat dic contrarium iterum cū prædicto August. serm. 46. de temp. Quare aduersarius tuus est qui contraria iubet quæ tu facis, dicit tibi, vnus est Deus tuus, vnum Deum cole, tu vis dimisso vno Deo tuo tanquam legitimo viro animæ tuæ fornicari per multa Dæmonia, & quod est grauius, non quasi aperte deserens, sed tanquam manens in domo viri tui, admittis adulteros .i. tanquā Christianus non admittis Ecclesiam, consulis mathematicos, aut aurus pices aut maleficos, quasi de uiri domo non recedens adultera anima, & manens in eius coniugio fornicaris, & idem in qq. nou. & vet. testamenti q. 95. ars Matheseos euitanda, & fugienda est, hanc enim astutia, & subtilitas inuenit Diaboli, quia enim aperte repugnare non audet authori, tergiuersatione id agit, vt, & Deo iniuriā faciat, & hominem legi inimicum constituens mutilet, & sermone de tempore 241. nullus ex vobis Carragos, vel diuinas vel sortilegas requirat, nec de qualibet eos, aut causa, aut infirmitate interroget.

Hoc idem tenet & sequitur Dominicus Soto, de iustitia & iure supra relatus artic. 2. vitam inquit

nulla

nulla res nisi ab alio viuente per generationem habere valet, vel Deo, qui Dominus est naturæ id præstante, plane ergo impium erit huic tam pestiferæ Dæmonis suasioni adhęrere quã nil nisi æterna damnatio sequi potest, ideo plurimum expedit diligenter in eiusmodi incantatores aduertere per iudices ordinarios hæreticæ prauitatis: quia exinde plurimum Deo detrahitur & fides Catholica labefactatur.

Non minori animaduersione digni sunt ij quorum sub ouina pelle rapacissimi Lupi, deuastatio ingruit, qui alios Christianos Catholicosquę à vera & sincera fidę peruertunt, & apostatare faciunt, sane tales hæreticos fore nemo dubitabit. Sicq; Ecclesia contra illos vt hæreticos procedere potest vt in c. contra Christianos lib. 6. de hæret. & talium receptatores, vt hæretici puniendi. ff. de recep. l. 1. & 2. eoque grauius quia aliorum errores nõ solum defendunt, sed etiam in errorem inducunt 24. q. 3. c. qui consentit. & extra de hæret. c. penult. in fine. etiam si tales seductores essent parentes, vel consanguinei.

Aliç sunt causæ ecclesiasticæ, & solum per Iudicem ecclesiasticum terminandæ & puniendæ, de quibus similiter nullo modo se potest intromittere sæcularis, & si se intromittit grauat iurisdictionem ecclesiasticam. s. causa matrimonialis, & natalium, vt patet c. tuam de ord. cognit. & c. lator, qui filij sint legitimi, & c. ex literis de consang. & affin. & de dictis causis sæcularis se non intromittit, etiam si incidat in causa principali coram sæculari, remittitur ad ecclesiasticum, & interim supersedetur in principali, vt in dictis iuribus. Sed quomodo quotidie in aditione hæreditatum coram Iudice sæculari in-

tentata deducitur de matrimonio, & legitimatis, & in accuſatione Adulterij ſimili modo deducitur de matrimonio, & dicti Iudices ſæculares incidenter de dicta exceptione cognoſcunt & probationes recipiunt, & pronuntiant non remittendo dictam incidentem quæſtionem ad Iudicem eccleſiaſticum, ex quo quotidie grauant, & eneruāt iurisdictiones epiſcoporum & conſiſtorialium? Neque ſe ſe excuſare poterunt vlla iuris defenſione, aut conſuetudine quæ potius corruptela eſt, & vſurpatio mala, neque quod quæſtio ſit facti & ſic pertineat ad ſæculares, ſi vero iuris ad eccleſiaſticum, quemadmodum Bart. videtur, vt refert Bald. l. quoties. C. de Iudit: hæc enim opinio & vſurpatio de iure communi ſtare nequit, quoniam ſiue de iure, ſiue de facto ſit articulus ex quo cauſa incidens eſt ſpiritualis & canonica, ille articulus eſt neceſſario probandus coram epiſcopo ſecundum regulas Canoniſtarum.

Alia cauſa eſt iurispatronatus, & mere eccleſiaſtica: quia ſpirituali adnexa. c. quantò de Iudit. & ſic de illa ſolus Iudex eccleſiaſticus cognoſcit, ſicut etiam de cauſa adulterij cum agitur ad ſeparationē thori, vel matrimonij, tunc ſolus iudex eccleſiaſticus cognoſcit & ſæcularis nequit ſe de illo intromittere. Similiter de crimine Simoniæ ſolus eccleſiaſticus cognoſcit & de periurio, & alijs de quibus videndę ſunt gloſæ in capitulis cum ſit generale, & ex tenore de for: compet: in quibus olim ſolum Iudices eccleſiaſtici ordinariè iudicabant, nunc tamē per conſuetudinem à principibus terræ derogatum eſt & in contrarium deductum, quod Princeps nō permitteret Eccleſiaſticos, vti tali iuriſdictione, vt in cauſis viduarum, & ſimilium, & quantum ad hoc iudices non grauant, ex quo ſecundum forum illo-

rum

rum habent poteſtatem iudicandi, & hæc de cauſis merè ad Iudicem eccleſiaſticum ſpectantibus.

CAPVT XXII.

Quid iuris veniat Eccleſiæ cum Laico in Sacilegio, iuramento, & vſura?

SOlent quædam dici à Doctoribus cauſæ mixti fori vt quod vtrinque de eiſdem diuerſa tamen qualitate ſibi forum vendicent, quarum prima dicitur ſacrilegium commiſſum in perſonam, vel res Eccleſiæ vel alicuius venerabilis loci, vt ſunt ſpiritualia, vel etiam vt contingit in inuadente bona Clericorum qui gaudent eodem priuilegio, vt ſupra. Quemadmodum de conſuetudine obſeruatum dicit Io: Andr: & tenet Ant. de Butrio in c. cum ſit generale. de foro. compet. Quomodo autem committatur ſacrilegium dicitur in 17. q. 4. c. ſacrilegium. Sacrilegium & contra legem eſt ſi quis quod venerabilibus locis relinquitur prauę voluntatis ſtudijs tentauerit ſuis compendijs retinere & qui Eccleſię facultates alienant c. omnes, & qui confinia Eccleſia frangere tentant. c. ſicut. qui Eccleſiam ſeu eius Sacerdotem inſequitur. c. ſicut, & ſecundo, & multis alijs modis, vt ibidem eadem q. & cauſa, & in hoc vterque Iudex poteſt cognoſcere quamuis ſit Eccleſiaſticum crimen, & hoc in fauorem Eccleſiæ introductum eſt, vt tales ſacrilegi poſſint conueniri ſub quocunque maluerint iudicę. Hoc vero ad Eccleſiaſticum tribunal ſic pertinere dignoſcitur c. nulli liceat 12. q. 2. Nulli liceat ignorare, omne

quod

quod duæ exinde proueniunt pænæ infligendæ, quarum altera est excommunicatio vsq; ad satisfactionem, vt iam supra, & c. conquestus de for: comp: & sic ad Iudicem Ecclesiasticum solum refertur. Si autem agimus ad corporalem, & pænam inflictiuã corporis de qua in prędicta constitutione l. si quis. C. de Episc. & Cler. vel ad pænam constitutam, in C si quis contumax nongentorum solidorum, vel triginta librarum argenti. c. quisquis, vel de illis pęnis quæ habentur in c. quicunq; 17. q. 4. tunc quia in pænis corporalibus, vel pecuniarijs multis, est Iudex sæcularis competens, & non Ecclesiasticus, proinde dicitur id crimen ciuile & sic per Iudicem sæcularem iudicandum. Vnde quo ad huius pænæ executionem notanter dicitur per Baldum in aut. de Clericis, de Episc. & Cler. quod ex impositione pęnæ dignoscitur crimen canonicum à Ciuili, vt adulterium quo ad excommunicationem est crimẽ Ecclesiasticum: quia matrimonium est res spiritualiter, vt extra de procurator c Tuæ. quantum vero ad pęnam gladij est ciuile. C. de adult. l. Quamuis. Idem dicitur de periurio quod quantum ad pænam est ciuile. ff. de crim. stellio. C. de periurio.

In genere vero loquendo varijs modis dici poterit crimen canonicum quod principaliter & specialiter spectat ad iuditium & determinationem Ecclesiæ, quod est vbicumque committitur principaliter in sacris vel sacerdotibus, vel in priuilegijs eorum, vt in aut: item nulla communitas C. de Episc. & Cler. vbi Fridericus Imperator sic statuit: item nulla communitas vel persona publica vel priuata collectas, vel exactiones, angarias, vel per angarias Ecclesijs, vel alijs pijs locis aut Ecclesiasticis personis imponant, aut inuadere Ecclesiastica bona pręsumant,

mant, quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia vel imperio emendare contempserint triplum refundant, & nihilominus bando imperiali subiaceāt, Quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur. Finaliter sic concludendum, quod crimen canonicum interdum est ratione personæ in quam committitur, interdum ratione rei in qua committitur, vt quia in rem Ecclesiæ cōmittitur, quandoq; ratione loci in quo, vt quia in Ecclesia delinquitur. Quid vero dicendum sit in dubio quod sæpe contingit inter territoriorū pręfectos & Iudices ecclesiasticos dum altercātur adinuicem si infra immunitatis terminū aliquis deliquerit nec ne, & sic gaudeat immunitate. Quis tunc Iudex competens dicetur, & videtur quod sęcularis: quia si est in casum exceptuatum videlicet vbi immunitas est violata, per malefactorem, certe ille erit sui fori, & est licitum illum sibi extrahere, vt in c. antiquitus 18. q. 4. vbi derogabitur regulæ quia species excepta de regula non continetur sub genere l. sanctio legum. ff. de pęnis, & ratio suadet: quia si Iudex Ecclesiasticus id faceret, etiam si demonstraretur immunitatem per talem malefactorem violatam esse, cognoscet de homine non sibi subdito, & quem prætextu immunitatis defendere non possit, si monstraretur immunitatem inuiolatam permansisse, propter commodū quod habet inflexionis immunitatis, & sic ex eadē iurisdictione haberi videtur, quod non possit dicere an sit sua iurisdictio. Accedet fortius testimonium partis probantis non fuisse violatam immunitatem sicq; Iudex aduersarius factus cum probe nequit dicere suam iurisdictionem, facit pro eo quod habet glosa in verbo Copia. c. statutum de rescript. in 6. §. 1. Attamen Innocentius in c. ex parte de

Qq verbo.

verbo. sign. pro iurisdictione Ecclesiæ singulariter dicit, & quod Iudex Ecclesiasticus possit, & debeat cognoscere, si enim dubia est offensa, inquit ibidem Innocentius, sufficere credimus ad relaxandam eandem si parendi mandato Ecclesię competens satisfactio præbeatur videtur ad hoc etiam quod delinquentes infra Ecclesiam vel Cemiterium, vel infra spatium triginta passuum quo Ecclesia gaudet immunitate & Iurisdictione Ecclesiæ, delinquent vt in c. definiuit 17. q 4. vbi datur forma super ijs & Laicis & Clericis, igitur est Ecclesiæ cognoscere vocato adhoc Iudice sæculari cuius interest.

Huic accedit Cynus l. pręsenti C. de ijs qui ad Ecclesiam confugiunt, ibi, secundo quæro. vbi dicit quod dicto casu Iudex Ecclesiasticus puniet delinquentem, quamuis aliter in autentica si quis. C. ad l. Iulian. de adult. & assignat rationem quia delinquit in territorio Ecclesiæ, & quod ipsa abstractio de Ecclesia, siue delinquat infra Ecclesiam vel eius spatium siue extra, non pertineat ad Iudicem Laicũ, sed ad Ecclesiasticũ, Clerici autem volentes extrahere, & trudere Curiæ puniuntur pæna apposita in dicto cap. definiuit, non tamen datur authoritas Iudici sæculari aliquo casu abstrahere, est ergo differentia inter committentes extra terminos Ecclesię, vt infra: quia delinquentes extra trahuntur per Sacerdotes Ecclesiæ sine alia cognitione cum cautione &c. delinquentes infra, primo facta cognitione per Iudicem Ecclesiasticum, secundum Cynum ibi, ita quod puniũtur per Iudicem suum suo casu, & per Ecclesiasticum etiam de Sacrilegio, quod est mirabile quod Iudex Ecclesiasticus tradat aliquem sine cautione puniendum sicut in casu hæresis. c. communicamus extra deberet. Quare dico quod

abſtractio habeat quidem fieri per Eccleſiaſticum Iudicem Laico tradētem, ſed cognitio ſi delinquet infra immunitatem vel extra, vterque Iudex de illis qualitatibus poterit ſe informare, & cognoſcere, vnus ad effectum puniendi ſacrilegium, contra immunitatem infligentem, & iſte eſt caſus Eccleſiaſticus, alius ad effectū condemnandi de crimine principaliter commiſſo & ſic quilibet pro ſuo intereſſe poteſt cognoſcere.

Verum durum nimis videtur pro vno eodemq; crimine duplici pæna affici, quippe quod lege cautum eſt, ne quis duabus legibus reus fiat. verum tamen eſt, & lex illa intelligitur quando eſt ſimplex crimen, quando vero ratione qualitatis diuerſę offenſio committitur, vterq; Iudex punire poterit, allegatur ad hoc auth. de ſanct. Epiſc. §. ſi vero crimē proinde notandum ſecundum Bald. in l. 1. C. de ſum. trin. in 10. corolario, quod pæna temporalis nō tollit ſpiritualem nec è contra. Vnde licet quis acceperit pænam ſpiritualem de delicto non minus punietur etiam in palatio, quemadmodum idem Bald. demonſtrat monens vbi ſupra q. de illo, qui commiſit incæſtum, vel adulterium cum conſanguinea & nupta, quod crimen pertinet ad Eccleſiā, ſaltem quo ad Eccleſiaſticam pænam, vt dixit idem Bald. in autent. Clericus, de Epiſc. & Cl. Modo Epiſcopus condemnauit illum ad perpetuum carcerē, poteſtas vult eum decapitare, Quæritur vtrum poſſit, & dicit quod videtur de non: quia condemnatio Epiſcopi eſt terminus pænæ. Incontrarium allegat dicens, quod quamuis ſit terminus pænæ quo ad iuriſdictionem Epiſcopalem, tamen temporaliter maior pæna debet imponi & ideo iudex ſecularis ſuo iure poteſt vti.

Ex his videre potes quid Iudex ecclesiasticus & sæcularis facere debeant, ne quotidianæ vt fit contentiones oriantur, & iurisdictionum adinuicem violationes.

De Iuramento sequitur, quid sentiendum, cuius occasione multi passim fuint excessus, tam apud Iudices sæculares, quam ecclesiasticos, cum super re, quandoque leui aut etiam de iure prohibita, pænis ad hoc rescindendum aut implendum rei adiguntur, proinde consulto id declarandum erit.

Notandum ergo primo iuramenti causam non esse mere fori spiritualis, etiam quo ad vinculum iuramenti, quoniam de illo vterque cognoscit, & discernit secundum regulas iuris Canonici, & huius potest esse ratio quia periurium directè respicit irreuerentiam Dei quæ propriè est religioni contrarium, meritoque per Iudices coercenda, vt c. Rex dicit 24. q. 5. si autem de iuramento agatur in foro pœnitentiali, tunc de illo solum cognoscit ecclesia, & est crimen ecclesiasticum: quia ex quo Iudex sæcularis non habet potestatem clauium ecclesiæ, vt possit absoluere in foro pœnitentiali, vel ligare, sic neq; cognoscere de hoc. si vero agatur de iuramento ad pęnam periurij pro vt lex Ciuilis, vel lex patrię illum puniret, tunc ad illam pœnam conuenietur iudex sæcularis.

Quia vero vt supra posui multi hodie abusus cōmittuntur in hoc iuramento, ponendam est illud, quod communiter accidit, dum sub grauissimis pænis aliquando multa prohibentur à sæcularibus Iudicibus, si quis iuramēto interposito contraueniat, an tunc per eosdem Laicos iudices puniri possit ratione iuramenti, & absolui, aut quid tandem in tali casu faciendam foret? vt v. g. prohibet Senatus

res

res minorum non posse alienari nisi ex decreto iudicis, aut mulierem nubere non posse sine scitu suorum amicorum, & consanguineorũ, ponamus quod contraueniat mulier iuramento præstito, Quid iuris, an coram Iudice sęculari, vel Ecclesiastico agendum erit ex iuramento & ad illius obseruationem, vel rescissionem?

Multorum sunt hac de re inter se variantes sententiæ vt est Barth. in l. si quis pro eo. ff. de fide iussor: dicens quod aut lex dirigit prohibitionem in personam, vt puta prohibendo ne mulier, vel minor alienet quod statuit, & prohibet iuramentum non obligare, quia ex quo dirigit prohibitionem ad personam agit prohibere personam, ideo in quantum vertitur in uetitum à lege incurrit peccatum in obedientiæ, & ex consequenti se inuinculat, & iuramẽtum vt nutriens peccatum non est obseruabile absque præiuditio salutis æternæ, & sic non obligat secundum eum, si vero lex loquitur in rem, vt res dotalis vel res minoris non alienetur & similia: quia intentio non fuit ligare personam, sed solum in quantum agit, intentio fuit annullare actum, vnde contractus inualidatur à lege, nihilominus iuramentum obligat quia potest seruari sine interitu salutis æternæ, & dicit quod hoc casu validabitur contractus, vt in auth. Sacramenta pub. C. si aduersus venditionem, & quod teneret tunc contractus, probat, quia alias si ex contractu solueret, cum ille non haberet ius retinendi, possent repeti, iuxta caput debitores, de iureiurando, quod esset contra auth. Sacramenta puberum. Item quia rem teneret sine causa: quia iuramentum ordinatur ad obligandum Deo tantum, & non parti. Anthonius de Butrio in c. cum contingat, de iur. dicit quod si statutum Ciuita-

uitatis haberet fundamentum solius fori ipsius qui iurauit, quod iuramentum semper obligat, etiam si in consequentias remotas adsit in prohibitione fauor publicus. s. quod liberi procreentur, vel ciues diuites maneant, & non depauperentur: quia in quantum quod præceptum dirigitur ad personam, putat facere personæ præceptum, quod sapit naturam consilij. ff. mandati. l. 1. quia pręcepta intelligũtur secundum naturam materiæ, & dicit non obstare, quod contrahens cum isto sic iurante ligetur ad peccatum quia talia iuramenta sunt seruanda, nisi lex statuens, in prohibendo, habeat respectum ad aliud quam ad forum, & fragilitatem iurantis, dũ tamen doli sit capax iurans, de tutorib. puer. c. 1. quam multis prosequitur rationibus & iuribus. Ioãnes de Imola, dum facit repetitionem dictæ. l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. dicit quod lex ciuilis in dubio non videtur velle obligare ad peccatum; quia non considerat, neque animam, neque bonũ, vel malum animæ, sed potius bonum ciuile, tendẽs ad conseruationem societatis humanæ, cuius è contrario finis est iuris Canonici, & ideo dicit quod licet lex ciuilis dirigat prohibitionẽ ad personam, nõ videtur velle illaqueare personam ad peccatum, sed potius inducere nullitatem actus, & hoc satis videtur probari in l. non dubium C. de legibus, imo vbi etiam constaret expresse de intentione statuti quod intenderet peccatum, non potest, & esset nulla, quia potestas ligandi animam tanquam rem spiritualem non potest esse penes Laicum. Nam illa sola data est Diuo Petro & successoribus eius. Vnde licet Imperator habeat vel Iudex sæcularis potestatem imponendi pęnam carceris non tamen habet pęnam gehennæ c. qui resistit 11. q. 3.

Ea vero quæ in contrariũ adducta sunt per alios facile solui videntur, vt quod obediendum sit superiori, sub interminatione mortis, si intelligatur de morte æterna, & sic de illa quæ oritur ex peccato mortali, debet intelligi Principi.i. prælato, vbi voluit sic glosa in c.2.de maior. & obed. vel si intelligatur de morte temporali, tunc non obstat quia tanta potest esse in obedientia & in tãto negotio quod poterit damnari ad mortem non obediens Principi sæculari. fatetur etiã Io.de Imola, quod si præceptum Iudicis sæcularis esset iustum & subditus esset inobediens, posset tunc implorare auxilium Iudicis Ecclesiastici per ea quæ habentur.c.1.de off.ord. & si talis subditus tunc monitus per Ecclesiasticũ perseueraret in contumacia posset excommunicari: quia tunc peccaret non obediendo Iudici Ecclesiastico, & sic potest intelligi illud in c.2. de maior. qui non obedierit Principi morte moriatur. Similiter, & illud quod aliqui citant pro confirmatione in contrarium ad Roman.13.qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, & qui hoc faciunt damnationem sibi acquirunt, potestati.i.superiori habenti potestatem ex ordinatione diuina: quia omnis potestas à Deo est, vt alias diximus, & quod comminatur non obedienti damnationem, potest exponi .s. propter in obedientiam, potest damnari, intellige ad pœnam temporalem, quæ congruit iudici sæculari, non autem ad pœnam spiritualem. Quare ex sic dictis putat dicendum quod licet statutũ, vel lex dirigat prohibitionem ad personam, nõ per hoc sequitur quod iuramẽtum non habeat ligare, quod vt dixi in dubio esse de mente legis, vel statuti illaqueare aliquem ad peccatum, sed ad pœnam nullitatis actus. Fatetur insuper quod si statutum ema-

naue-

nauerit in materia in qua secundum ius diuinum, vel canonicum transgressio obligaret ad peccatum, tunc etiam incurrit peccatum contrafaciens, sed nō vi statuti, sed legis diuinæ, vel Canonis, & dicit no tandam prædictam considerationem: quia dicit illam noua m, & non per alios tactam, & addit quod licet secundum legem diuinam & canonicam obediendum sit iusto præcepto superioris illud est verum quo ad hoc s. vt superior iuste possit punire subditum inobedientem per suas pænas temporales, non autem quod peccet exinde contraueniens, illudque, vel maxime procedere quando præceptum erraret in materia de cuius natura esset quod transgressio induceret peccatum, facit secundum eum quod notat Bald. lege non dubium C. de legib. in 17. opin. vel potest intelligi, quando ex contemptu quis faceret contra legem, quando scilicet propter elationem & superbiam non vult obedire legi, vel dispositioni legis tunc quia ipse contemptus per se est peccatum mortale, sequitur etiam ipsum peccare non vi statuti, sed ratione contumaciæ & contemptus. Pæna vero huius erit secundum eandem præter nullitatem actus si. s. pęna sit spetialiter imposita, si vero non sit spetialiter imposita erit arbitraria, & ex hoc videtur transire, & concludere quod licet quis non obediat iusto præcepto legis positiuæ, nō incurrat peccatum nisi contrafaciat ex contemptu, vel nisi emanaret in materia cuius transgressio sui natura induceret peccatum.

Quibus sic stantibus dictis in contrarium à Bart. & alijs per responsiones ponit, nā & si posito quod prohibitio dirigatur ad personam, peccaret contrafaciens, tamen vt supra tetigisse dicit, non videtur quod peccet seruans contractum quem prohibitus

est

eſt facere: quia ſtatutum vel lex hoc non prohibet, etiam quod ille ſe obliget ad obſeruantiam, ſed ſolum prohibet, ne aliquis contrahat,& ideo videtur quod ſi iurat ſeruare contractum, vel non contrauenire non peccet, ſic iurando, licet peccauerit contraueniendo., facit ſecundum eum quod habetur in c. debitores de Iur. & hæc ſunt vera, quia leges ſæculares, etiam actus, vel perſonarum prohibitiua ex ſola non obſeruantia, non obligant ad peccatum,& in hoc differunt à canonibus: quia canonis trãſgreſſor prohibitionem continens punitur depoſitione c. vlt. 4. diſt. & ſic incurrit mortale, ſed legis Ciuilis tranſgreſſor non ex non parendo, ſed ex contemnendo.

Ex quo vero primum Bart. diſtinctionis membrum, ſic vt patet infirmatum eſt. ſ. quo ad perſonã idem dicendum erit de eo quod ſi ſtatutum fieret prohibitiuum quantum ad rem ſecundum Salicetum in dicta auth. Sacramenta puberum, iccirco dicendum, ſiue fiat prohibitio in rem ſiue in perſonã ceſſantibus alijs qualitatibus ſemper iuramentum erit ſeruandum ex quo poteſt ſeruari ſine diſpendio ſalutis æternæ & Iudex Eccleſiaſticus aditus in viã denuntiationis Euangelicæ, vel alias debitæ coget ad obſeruantiam iuramenti & mandabit obſeruandum.

Nunquid vero talis ita ſoluens poterit repetere iterum, vt voluit Fridericus de Senis in Con. 272. iuxta caput debitores de Iur. vel quod petatur relaxatio iuramenti, ex quo lege prohibente contrahi, eſt præſtitum, dico quod in caſu vbi lex expreſſe non reprobat iuramentum ſed annullat contractũ minorum, vel mulierum, vt ſupra poſuimus, ſine certa ſolemnitate factum, vel indiſtincte. Diſtin-

Rr guen-

guendum esse, aut iurans talem contractum petit relaxationem iuramenti, vel post solutionem, vel repetere, eo pretextu: quia contra formam legis prohibentis contractum, aut eo quod contra formam legis, & quia in ipso contractu, seu distractu interuenit iniquitas, vel dolus re ipsa quę ex perspicuis coniecturis vult probare per legem, l. Dolum C. de dolo, vel deceptionem, vel quia contractus sit factus, cum verisimiliter consumpturo, & euidenter constaret vt dicitur: primo casu dicas quod non potest petere relaxationem, neq; repetere tanquam sine causa existentem pecuniam pænes illum, cui iuratum est solutum legis vigore: quia recipiens iuramentum, & pecuniam non turpiter recipit: quia suum, vel sibi debitum recipit: Nec obstat quod contra legem, & sic cum peccato, vt voluit Barth. quia in hoc non est verum peccatum, sed prout supra diximus non ratione statuti, sed ratione alterius subsistentis qualitatis, & sic non potest argui turpitudo in recipiente pecuniam, vel iuramentum, & ideo non impletur obligatio iuramenti ad cuius obseruantiam renetur cessante dolo, & metu, cum ibi arguatur iuris diuini. vt in c. debitores de Iur., & humani iuris turpitudo in recipiente: quia super præstandis vsuris; sic ibi sufficit momentaneum implementum & quia sine causa est penes illum datur repetitio & sic duobus concurrentibus datur repetitio turpitudinis in recipiente, & non præexistentia causæ: at in nostro casu non est turpitudo: quia licite recipit suum recipiens, vt in causa: quia mutui vel contractus, quamuis à lege reprobati, & ideo illius virtute non agit sed ex obligatione, quia in Deum dirigitur, ex qua solutus, est astrictus ad dandum, & recipiens iuste recipit, & hæc sunt maxime

iuri

iuri canonico consona: quia ex quo potest seruari iuramentum sine interitu salutis æternæ, & quia nisi maius bonum impediat, vinculum iuramenti nõ dissoluitur, iuxta caput commissum de sponſ. & in dubio fauendum est opinioni quæ fauet iuramento & sic tenenda opinio quæ vult donationem factã per Patrem Filio in potestate constituto valere, Bald. in l. fin. C. pro Donato. Si autem iurans vult repetere eò, quia contra formam legis iurauit, & in ipso contractu vel distractu interuenit iniquitas, vel dolus re ipsa, vel deceptio, vel quia est factus cum verisimiliter consumpturo, & de hoc constaret euidenter: quia mutuauit ad ludum, vel illi qui in amore mulierum volebat consumere, quibus & similibus casibus intrinsecus accidentibus ex quo datur turpitudo in recipiente habent locũ remedia, quæ voluit Fredericus de Senis, & multis probari potest quia caput cum cõtingat de Iur. quod fauet iuramento excludit dolum; qui hic stat, si ergo est dolus dans causam contractui, qui iam de per se secundum legem Regni est nullus, merito solo implemento satisfactum est iuramentum, & datur repetitio vt in c. debitores & tali casu iuramentum, vel nõ est seruandum vel saltem est petenda relaxatio eiusdem, & concedenda, sicut etiam quando in iuramẽto interuenit metus c. si vero de Iur. & sic concludunt Doctores, quod authentica Sacramenta puberum & c. cum contingat non habent locum, quando apparet de enormi læsione, & tali casu agere volenti ex iuramento replicabitur de dolo, & quod relaxare habet iuramentum & admittetur exceptio, facit quod habetur in l. Papinianus. §. si filium ff. de in off. testam. & c. Pastoralis in fine de cauſ. & propriet.

Pro conclusione quæritur an statutum ciuile, vel lex possit tollere iuramentum, vel disponere annullando contractum & iuramentum, & an valeat super hoc lex Laicorum, & quia hoc est quotidianũ in foro ideo videtur quod non possit se se intromittere, quia iuramentum est res spiritualis, & de eo non potest se intromittere Iudex sæcularis & quia scriptũ est iurate, & reddite vota vestra Deo, ideo contra ius diuinum videtur si fiat tale statutum per sæculares, quia obligatio iuramenti dirigitur in Deũ ergo non poterit impediri hæc obligatio per sæcularem, sicut neque naturalis obligatio instit. de Iur. nat. ciu. & gent. §. Naturali. Nec impedit quod lex ciuilis annullat votum in filio familias sine patris consensu factum, l. 2. §. voto. ff. de pollicit. quia illi legi per ius Canonicum derogatum est, in c. similiter 32. q. 2. in glos. quia est super res spiritualium. In contrarium tamen est, quia causa iuramenti vt initio huius dubij diximus, non est merè spiritualis seu ecclesiastica, & ob id se merito poterit causa stante intromittere Iudex sæcularis, maxime legem condendo: quia leges condere regulatur ad metas iurisdictionis Iudicis statuentis secundum Bald. in repet. c. 1. de rescript. Nec ideo inferior habet imperium in legem superioris, quia dum statutum fit, fit secundum fororum dispositiones, & consuetudines, quæ quandoq; legi derogant. Item pars ex pacto potest parti dimittere iuramentum quando concernit partis interesse l. si libertus non aluerit ff. de bon. liber. si ergo hoc potest pactum, ergo à fortiori potest statutum. Præterea Baldus hoc dubium ponit in specie l. pactum. C. de collat. & alijs multis in locis, vbi dicit quod statutum possit prohibere ne valeat iuramentum vt ne mulier contrahat

sine

ſine conſenſu ſuorum conſanguineorum, ſi contraxerit non obligabitur etiam iuramento interueniente.

Quamobrem dico quod reprobare iuramenta in diſtinctè non eſt Iudicis Laici, ob iura, & rationes ſupra allegatas, quia eſt contra leges iuris diuini, & canonici & quia iuramenta quæ poſſunt ſeruari ſine interitu ſalutis ſunt ſeruanda, & ſic ſi eſſet, via multis aperiretur fraudibus, & deceptionibus, quæ fierent ſi Laici liberarent à iuramento, ſine cauſa, quia non liberarent ab obligatione, quæ in Deum dirigitur, ſi vero reprobant iuramenta ex iuſta cauſa ſuper aliquo contractu puta quia multitudó contractuum frequentatur in patria per quos mulieres, & minores ſemper lęduntur, quæ perſonæ facillimè ſeducuntur, quandoque minis quandoque blãditijs, ſeu adulationibus, & pollicitationibus, & talibus caſibus, ſtatuta, vel leges cauſam annexam habentes in ipſa prohibitione valent, & non poteſt agi virtute iuramenti, tum quia ſtatutum eſt factũ per ſuperiorem, & ex iuſta cauſa, vt eſt parentum, tum quia tali caſu Iudex ſęcularis habet poteſtatem Apoſtolicam vel Papæ ſuper remiſſione iuramenti, & ita intellige gloſam l. adigere .ff. de iurepatro. neque refert quod leges diſponẽtes ſuper vota ſint reprobatæ per ius Eccleſiaſticum per gloſ. in c. ſi mulier 32.q.2. in gloſ. pen. & vlt. quia illa gloſa nõ tenetur imo Innoc. & Hoſt. & Io: And. in c. ſcriptura de voto, tenent quod dicta lex ſecunda §. de voto.ff. de pollicit. habeat locum de iure Canonico, & quod obſtante patriæ poteſtate etiam pubes patre nolente & prohibente non obligatur voto, & ſic videtur, quod poſſit lex de voto & iuramento diſponere. Nec mirum quod legis reſiſtentia impediat

diat naturalem obligationem, & sic iuramentalem quia inter simplicem loquelam, & iuramentū Deus nullam facit differentiam. Nam licet dispositio voti, vel eius commutatio stet in arbitrio superioris, tamen ad tollendam obligationem quæ in Deum dirigitur necessario habet subijci causæ, & sic quamuis Iudex sæcularis possit uice Apostolici reprobare iuramentum hoc tamen limitandum est causa suadente, & nota hoc, quod tali casu cum statutū, vel lex ex causa reprobat iuramentum, si ex tali iuramēto agatur coram ecclesiastico poterit peti relaxatio, & de illa obijci vt voluit Fridericus in Consilio 272. & hæc de hoc dubio. Sequitur de vsura.

Vsuras prohibitas nemo dubitat tam in veteri, quam in noua lege; solum ergo hoc loco dicendū est, quid sit eius Iudex dum exigitur vsura, vel dum disputatur an contractus sit vsurarius, quæ quia quotidiana sunt & facile à sæcularibus abripiuntur quia amicabile crimen est, & libenter quisq; studet pecunijs colligendis, ideo etiam sæpe sæpius Iuditium Ecclesiasticum intercipitur, ne dicatur vsurarius, & inualidus contractus; ne ve ad restitutionem cogantur per leges & Principes, itaque varijs modis quæri potest iuditium in vsuris, primo si ex statuto, vel l. Iudicis sęcularis esset vsura reprobata, vel pæna imposita pro vsurarijs, vt in quibusdam bene cōstitutis regnis fieri solet, eo casu quo pæna adiecta est vt in milite fęnerante, & etiam tota iurisdictio iudici sæculari, tunc non est dubium quod sęcularis suum Laicum distringere, & pæna fori potest castigare: quia eius interest suos subditos habere bonos. l. congruit de off. præsid.

Ecclesia vero vel Iudex ecclesiasticus ad pænam canonicam de qua in c. quia in omnibus extra de

vsur.

vsur. &c. quanquam lib. 6. de vsur. Non est dubium illum posse punire & hac ratione dicit Anthonius Butrio c. cum sit generali. de for. comp. quod ideo vsura potest dici mixti fori quod quandocunq; dubitatur ad substantiam vsurarum, an sit crimen vsurarium, vel non, & tunc super hoc non cognoscit sæcularis? quia hæc est determinatio pro causa, & ideo non determinat Iudex sæcularis, & hoc dicit se putare nisi notorie constaret sententia, esse vel non esse, quia licet non conditionaliter, posset tamen exceptionem appositam admittere, vel repellere.

Maius vero dubium est quando quæritur de soluto, vel de sola substantia contractus, an sit contractus simulatus vel non, & sic non negatur vsura, nec de illa dubitatur, & tunc cognoscere potest Laicus. Item si petitur restitutio vsuræ poterit de hoc pari modo corā iudice sæculari, & ad hoc excipi ex quo non negatur vsura, vel solummodo solutum esse, vel non esse, Notat Archid. 14. q. 4. c. quid dicam, & putat coguoscere posse Iudicem secularem si quæstio coram eo verteretur, vt rationem agendo, vel excipiendo habeat de vsura, & hoc ea ratione: quia in tali casu forus ciuilis cedit canonico, vt notatur in regula possessor. de reg. iur. in 6. & lite non cæpta erit electio actoris, alias lite cepta Iudex cognosceet coram quo incidit, nec fit remissio. per quæ putat quod si petatur pignus, quasi fructus debeant in sortem compensari, quod si est tantum quæstio de quantitate fructuum, nec negatur vsura, poterit hoc sæcularis expedire. Item si petatur pignus, & creditor dicat quod fructus habet extantes & restituere intendit, sed vult quod debitū sibi restituatur ante, vel quia pactum est factum de fructibus non repetēdis, antequam soluatur debitum, vt in c. ad nostram

de

de Iur. sed si dicatur licitum ex pacto fructus lucrari, hoc cognoscet Ecclesia, satis tamen posset Iudex sæcularis hanc exceptionem, vt notorie falsam reijcere, non adhibita cognitione super ea; item si vellet fructus in alio interesse, debere in sortem computari, non negando ipsos cessante interesse debere in sortem compensari, satis putat, per hanc doctrinam posse sæcularem contra laicum de hoc cognoscere, & idem si velit petere vsuram, vt interesse, nõ vt vsuram, vel quia petit vsuras pretij, non soluti, ex quo oportuit eum vsuras recipere; & tantum soluit, quia tunc non petit ratione vsuræ, quod intelligo nisi per partem reuocetur in dubium an hęc petitio nutriat peccatum, & sic intelligit Lapus alleg. 62. & 63. Quandocunq; ergo disputatur de vsura, vel quia repetitur, si tamen quæstio sit vsurarum, vt vsuræ, hæc quæstio non poterit tractari coram Laico, ad hoc est glosa singularis in Clem. dispendiosam de iur. & c. ex literis, quæ dicit quod causa vsuræ est spiritualis, & glosa in c. Cum sit generale de for. compet. quod crimen est Ecclesiasticum vsura, & Lapus allegat 75. dicit, quod vbicunq; petuntur vsuræ vel quoquo modo tanguntur, cognoscit Ecclesiasticus solus hoc ideo quia negari non potest, quin dicta causa sit spiritualis vel saltem quasi spiritualis & sic annexa, igitur solus cognoscet, neq; alio respectu (dicit) potest dici hæc causa spiritualis nisi quia nutrit peccatum, res enim ipsa subiecta. s. vsura soluta temporalis est & in quantum curia sęcularis adiretur pro turpiter quęsito, etiam in quo nutriretur peccatum, vel daretur consensus peccati, dummodo non disputaretur de peccato, per hoc nõ tolleretur forus sæcularis vt patet de condit. in rebus. ff. per totum, de furt, & vi bonorum raptorum.

rum. de dolo metus causa per totum.

Si vero quæstio incidenter fiat de vsura æque ad Iudicem Ecclesiasticum secundum Bald. in l. quoties. C. de Iud. pertinebit, & glosa tenet in c. cum sit generale de for. comp. & hoc teneas, & sic solus Iudex principaliter & incidenter cognoscet, quæ omnia cum temperamento sunt accipienda, quod si Iudex sæcularis aditus contra Laicum, vt vsuram restituat, vel pignoris computet fructus in sortem iunctis regulis iuris communis in foro alicuius Prouinciæ. §. vbi crimen est mixtum, & vterq; Iudex expedire potest pro sua pœna, & si de facto negetur vsura, & sic resultet iuris altercatio nihilominus Iudex sęcularis seruatis regulis, si velit potest declarare vsuram, & sic restituendam, etiam de exceptione ad Ecclesiam pertinente, quo ad cognitionem, si de illa notorie constet, potest, & debet habere rationem, facit pro hoc glosa. c. cum venissent de iud. nec potest dici quod hæc causa sit mera Ecclesiastica, nec quod sæcularis sit prohibitus iudicare, nisi vbi de contrario pronuntiaret, nutriretque peccatum propter vsurarum prohibitionem, ergo videtur quod Laicus Iudex tam super facto, quam super iure, vsura data lege Regni cognoscere, & pronuntiare posset. Verum vbi esset casus dubius, nondũ decisus per regulas iuris Canonici, & ventilaretur de eo quæstio, tunc si Iudex sæcularis vellet dicere non esse vsuram, vel nollet ex suo sensu id declarare, malefaceret, quia ratione peccati hoc pertinet ad Ecclesiasticum Iudicem proinde merito veniret decidendum hoc dubium per Ecclesiam, & hæc de illis iurisdictionibus & priuilegijs Ecclesiæ & Clericorum. Restant duo adhuc examinanda de decimis & iure patronatus, in quibus maiorem for-

te Princeps habet facultatem & occasionem Ecclesiæ iustitiam administrandi, proinde istis decisis veniemus ad ea pro quibus Princeps & Iudices iustitiam sęcularibus habent administrare.

CAPVT XXIII.

Quid iuris Ecclesiæ veniat in Decimis.

PRO decimarum exsolutione plures extant in iudiitijs intra Ecclesiasticos cum Laicis contentiones, eoque frequentiores quo facilius in illis labi homines contingit, dum Ecclesiis eas, vel non deberi, vel ob sacerdotum ignauiã, quandoque non persolui asserunt, totq; fraudes in illis persoluendis accidunt, quod plurima pars decimarum ab ipsis Laicis occupata planeq; præscripta possideatur, qui omnes si nouissent eius originem & fundationis authorem proculdubio sibi ab istis præcauerent atque comminationes horrendas in Ecclesiam Dei ef fugerent, est enim hæc materia non solum tractatu difficillima, sed obtinentibus periculosissima propter constitutionem in Clem. cupientes de pænis & c. 1. de decim. lib. 6. vbi non licet quippiam dogmatizare per quæ quis abstrahatur à decimarum solutione, pęna excõmunicationis prædicatoribus imminente, authorem vero agnouerint ipsum Deum omnipotentem, cuius in honorem Abrahamum decimas obtulisse legimus Melchisedech Sacerdoti. Gen. 14. Item Iacob promisit Deo quod cunctarũ, quæ sibi daturus erat Deus solueret decimam. Gen. 28. & Exodi legitur 22. Decimus & primitias non

tar-

,, tardabis inferre. Leuit. 27. Omnes decimę terræ
,, siue de fructibus, siue de pomis arborum Domini
,, sunt oues boues, & capræ, quæ sub virga pastoris
,, sunt transeunt. quid quid in decimam venit san-
,, ctificabitur Domino & non eligetur, neque bonũ,
,, neque malum, neque altero commutabitur.

Sic Iesus Christus filius illius Dei viui vnigenitus & naturalis comminatus est illis qui inique & fraudulenter decimati fuerint Matth. 22. Ve vo-
,, bis qui decimatis mentam, & anetum, &c. & relin-
,, quitis quę grauiora sunt, legem misericordiam Iu-
,, ditium & fidem hęc oportuit facere, & illa non o-
mittere. Sic Innocentius in rub. de decim: reprę-hendẽs theologos quod minus dixerint decimas de iure diuino institutas, de quo infra, ad hoc Sanctus Hieronymus elegantissimè & doctissimè probat, su
,, per Malachiæ 3. c. Reuertimini inquit ad me, &
,, ego reuertar ad vos dicit Dominus exercituum, &
,, dixistis in quo reuertemur si affligit homo Deum,
,, vos configistis me, & dixistis in quo affligimus te?
,, In decimis & primitijs, & ideo in penuria vos ma-
,, ledicti estis, & me configitis tota gens, & ibidem
post pauca prosequens Prophetam: Quia mihi
,, non reddidistis decimas & primitias, idcirco in
,, penuria, & fame maledicti estis, & me vos supplan-
,, tastis siue defraudastis, ecce annus repletus est, &
,, nihil in meos thesauros, sed in vestra horrea com-
,, portastis & pro decimis & primitijs, quæ parua e-
,, rant vt à vobis darentur vbertatem possessionum ve
,, strarum, & omnem frugum abundantiam perdi-
,, distis.

Sanctus August. in serm. de vita Clericorum, & refertur à Graciano 17.q.4.c.Quicunque. Quicunque vult inquit exhęredato filio hæredem facere Ec

clesias, alterum quærat qui suscipiat non August. imo Deo propitio neminem inueniet qui laudabit factum sancti Aurelij Chartag. Episc. & post pauca, ecce quod aliquando oblata iure & laudabiliter redduntur, verum tamen nō hoc exemplo recedenti, sua reddenda monstrantur aliud est enim in professione suæ vitæ persistere, aliud à proposito sui ordinis discedere, si sanctus Aurelius degenti in laicali habitu oblata reddidit, quia post oblationem filios accepit, non ideo in apostasiam euntibus sua reddenda sunt, quibus vtilius necessaria subtrahe rētur, vt coacti redirent ad ordinē à quo recesserant, sed sicvt inimicis, & secularibus iubemur necessaria subministrare sicut ab Apostolo monemur, tempus redimere, vt expeditius orationi vacemus, sic ne ecclesia scandalum patiatur, ne discedens in deteriora præcipitetur, ne in pernitiem monachorum, aut incēdium monasterij occasione suorum exardescat laudabilius sibi sua non reddun tur, sed auferri sinū tur, quam ab illo ista inferantur.

Manifestum est quantum miselli Parochi, quandoque patiantur inediarum, & difficultatis, dum ipsis ea negantur, quæ sibi iure diuino competunt, atque ideo, quia sibi, quæ à Deo pro eorum sustentatione Ecclesijs & laicis oblata sunt denegantur, mirum non est, si multi apostatæ fiant, & discedant ab eo, quod sanctè Deo reddere olim consueuerunt, tunc verificatur prophetia Malachiæ supra introducta quod ob distractionē istarum decimarū Deus vbertatem omnium frugum & bonorum in rapinā permittit, atque quandoque ipsas ecclesias dirui planeque collabi patitur. Hęc enim clericorum, & ecclesiarum ministrorum prouisio quam fuerit necessaria, optime patebit per discursum, ęquum enim

est

est vt quicunque alicui reipub. in re necessaria ope ras suas administrant, & inseruiũt, ius etiam habeãt, & potestatem ab eadem republ. stipendium perci- piendi, imo & exigendi, administratio autem diui- ni cultus reipub. necessaria fuit, imo vero plus quã secularium magistratuum, quoniam diuino iure tẽ- poralia spiritualibus inseruiunt. Vnde cum Domi- nus iure optimo Ecclesias & ministros instituit in quorum substentatione tanquam rerum Dominus imperare populo potuit, quam ipse iustam cense- ret bonorum suorum portionem, & hoc ipsum ius naturale docet, primo corinth. 9. Sacrosanctũ Con cil. Trid. sess. 25. de reform. c. 12. adhortatur etiam omnes & singulos pro Christiana charitate debito- que erga pastores suos munere, vt de bonis sibi col latis Episcopis & Parochis, qui tenuioribus præ- sunt Ecclesiis, large subuenire, ad Dei laudem, atq; pastorum suorum, qui pro eis vigilant, dignitatem tuendam, non grauentur. Tantum abest, quod ex decimis debitis aliquid detrahendum sit. Neque solum ad honestam Sacerdotum sustentationem ipsę decimæ à Deo institutæ sunt, sed etiam in reco gnitionem supremi illius dominij, & in hoc inclu- dit quid morale, quasi per discursum per rectũ ra- tionis dictamen compositum recognoscere vniuer- salitatem Domini & per diuinam inspirationem & proprietatem ipsius, hac consideratione ratio hu- mana dictat quod ista recognitio conuenientissime fiat per decimas, partis separationem, & dationem, ideo ratione huius, tam debiti, & conuenientis si- gni, decimæ manent à Deo institutæ, quod idem Concil. Triden. vt supra citatum clarè docet. Vndè colligunt quidam, canonice monitum non soluen- tem integraliter decimas, peccare mortaliter, quia

trans-

transgressor est diuinæ & humanæ legis, & Iudici contumax reperitur, vnde excommunicari potest c. ex parte de decim. & c. quicunq; 16. q. 7. at ait S. Ambrosius, quicunq; recognouerit in se, quod fideliter non dederit decimas suas, non emendet, quod minus fecit, quid est fideliter dare, nisi vt nec peius nec minus aliquãdo offerat de grano, aut de vino, aut de fructibus herbarum, aut de pecoribus, aut de Horto, aut de negotio, aut de ipsa venatione sua, clarius de hoc constitutum est in Concil. Trid. vbi supra, Præcipit igitur sancta Synodus omnibus, cuiuscunq; gradus & conditionis sint, ad quos decimarum solutio spectat, vt eas ad quas de iure tenentur in posterum Cathedrali aut quibuscunque alijs Ecclesiis vel personis, quibus legitimè debentur, integrè persoluant. Qui verò eas aut subtrahunt aut impediunt, excommunicentur, nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absoluantur. Neq; iuuat illorum superstitiosum figmentum qui dicunt decimarum solutionem quidem à Deo præceptam in veteri lege. Nunc autem adueniente gratia, & lege gratiæ non obligare. Pro quo sciendum quod quatuor olim erant genera decimarum iuxta adnotationem Hostien. in c. à nobis de decimis, recitans opinionem Hugonis de sancto Victore secundum tria tempora, naturæ, legis, & gratiæ, vbi dicit quod decimæ secundum primum tempus gratię erant de consilio, & non de præcepto: quia nullibi reperitur quod Deus ante legem scriptam præcepit decimam solui, in 2. vero tempore erant in præcepto, & in tertio in libertate hominis, hoc ponit dictus Hugo de Sacram. parte 7. lib. 1. cap. 4. & formalia verba ipsius citando sunt hæc: Ante legem paruulos consilio erudit, postea sub le-

ge

ge prçcepti tentauit, nouissime sub gratia perfecto sub libertate spiritus ambulare permittit, & subdi ibi, nunquam enim legimus quod ante legem scriptam Deus homini dixerit qui decimam non dederit,&c. dicit secundo quod erant quatuor genera & ommissis tribus quartum accipimus & super hoc fundatur Ecclesiæ determinatio de decimis, primũ genus legis veteris decimarum fuit quod populus dabat leuiticis secũdum quod leuitis sacerdotibus, tertium quod vnusquisq; sperabat in horreis suis ad comedendum in vestibulo templi. Quartum quod pauperibus erogabant, vt patet in dicto. cap. I. de Decim.

Vnde licet translata lege etiam translatum sit Sacerdotium quantum.s.ad ritum colendi, tñ quia in Sacerdotio nouæ legis manet onus ministri propter quod est necessaria communicatio bonorum spiritualium per excellentiam Sacramentorũ quæ fiunt saltem quantum ad substãtiam præcepti, ideo remanet istud præceptum de decimis soluendis, vt morale, vel quasi, in corde enim cuiuslibet hominis scriptum est, quod communicanti & seminanti spiritualia communicentur & ministrentur temporalia,& firmetur, vt iudiciale quantum ad taxationem decimę paratę & decimationem, & quantum ad Ecclesias quibus ex debito est reddendum,& posito quod diceremus præceptum non esse morale vere, vel quasi ad minus morale, & disciplinæ .i. legis per quam habet vita humana regi innitendo.institutioni diuinę & humanæ est, ergo morale disciplinæ,& quod plus est euangelicæ Matth. 24.& Lucę 11. Archid. in Rosario in c.decimæ 16.q.1. alio modo distinguit præcepta veteris testamẽti quod alia fuerint ceremonialia, & talia tempore legis gratiæ

aduc-

adueniente, vt sonant ad corticem non sunt seruan da, quia euacuata sunt aduentu Christi, & licet ipse non dicat de his tamen scribitur c. translato de con stit. Quædam erant moralia, & hæc omnia seruāda sunt, quędam iuditialia; & talia si non obligant tem pore gratiæ, seruari tamen possunt sine peccato, & ad eorum obseruantiam obligamur si sunt statuta authoritate eorum quorum est leges condere vt pu ta si Princeps aliquis statueret, vt qui furatur fuerit ouem reddat quatuor oues, vt legitur Exod. 23. cui subditi tenentur obedire. Insuper addit quod præ ceptum decimarum partim erat morale, partim iu ditiale, partim ceremoniale, morale in quantum da batur ad sustentationem ministrorum Malachiæ 3. offerte omnem decimationem, partim iudiciale nam tribus leuitæ dum ministri captam, & manci patam possessionem non habebant vnde mandauit Dominus eis decimas prouentuum dari, vt honora bilius uiuant & sic erat iuditiale, quod pertinebat ad æqualitatem seruandam inter homines secundū conditionem istius populi licet ex sequenti aliud fi guraret sicut & omnia facta illorum, & post mul ta concludit, quod decimatio præceptum est à le ge Canonica secundum humanitatem quandam, ideo nō minus populus legis nouæ gratiæ exhibeat, quam veteris ministris circumcisi, cum populus le gis nouæ ad maiora obligatur secundum illud Mat th. 5. nisi iustitia vestra abundauerit &c. quam sint ministri veteris testamenti.

Io: Andreas in glosa ordinaria c. primo de de cim. in 6. recitat multas opiniones Theologorum dicens quod ut refert Petrus Lombardus qui fuit Magister Sententiarū aliqui Theologi dicūt quod prçceptorum aliqua sunt moralia, & hæc sunt ad li-

teram seruanda, vt non occides, quædam ceremonialia, & hęc non seruantur ad literam vt de purificatione post partum, quædam mistica & hæc sunt sacrifitiorũ præcepta, quorum non verba, sed mẽs seruanda est, & sic dicunt in decimis vt .s. sint mistica vel partim moralia, vt sufficient aliqua dari pro decima vigore consuetudinis puta centesimam vel vlteriorem partem, sed hoc ibidem refutat Io. And. probans integraliter dandas cap. in aliquibus de decimis.

Alij dicunt decimas non esse hodie dandas, quia olim vsi erant dari Clericis, qui nil aliud habebant, vt hodie Clerici habent patrimonialia prędia vnde eis decimæ non debentur, & hæc falsa est sententia ex Conc. Trident. vt supra. Alij dicunt quod decimæ secundum loci consuetudines sint dandæ atq; quod non soluere non sit peccatum, quod etiã non sustinetur, iuxta illud Exod. 22. decimas & primitias non tardabis offerre, consequenter dicit glo. quod Hostiens. in c. in aliquibus de decimis dicit quod prædiales debentur lege Diuina personales non, ideo in primis non admittitur consuetudo, át vero in secundo bene.

An vero personales sint de iure diuino prout videtur Host. in sua summa tit. de decimis. §. 7. quod negat Dominicus Sotus lib. 9. de iust. & iure q. 4. art. 1. in responsione ad vltimum. Vnde hoc loco ordinatissime succedit quæstio illa, cum vti diximus decimæ sint de præcepto diuino nunc aliquo modo immutari possit istud præceptum vel priuilegio Papæ aut consuetudine loci, vel regni, vt non dentur eiusmodi decimæ? D. Thomas quidem negat ibidem vbi Sotus, respondens in Italia in illisque terris vbi decimæ non soluuntur ob id solum incolas

das à culpa eripi quod Ecclesiæ ministri indulgere illis censentur, non petendo sicut Paulus se fecisse testatur prima Corinth. 9. nam post quam ibi demõstrauit se potestatem habuisse sustentamina ab illis petendi subdit non esse vsum eadem potestate ne quod offendiculum daret Euangelio Christi.

Altius autẽ hæc res ordienda est, & primum quidem considerandum an de potestate Papæ id vllo modo fieri possit, quod tam super iure percipiendi decimas quam ad fructuum perceptionem dispenset perpetuo alienando & maxime in Laicos, pro quo scias quod in hac quæstione duplex potest esse consideratio alienationis, vna est omissiua, ex patientia, & tollerantia magni temporis, vt quia Laici non soluunt decimas & Papa sic tolleret, alia est alienatio authoritate expressa, quantum ad primũ plures sunt opiniones, nam in personalibus tenuit Hostien. quod prætextu antiquæ consuetudinis excusentur non soluentes, si enim scientia & tollerantia Papæ vel alterius nos non excusaret non esset dicendum nisi quod omnes damnaremur, quod absit; Verum ista opinio vt supra refutata, sic pro nunc sustineri nequit, & in hoc omnes Canonistæ consentiunt, quod non excusantur prætextu consuetudinis, & melius dicendum quod .s. vbi Generalis consuetudo patriæ moribus recepta vel ipsa generali consuetudine abolita Ecclesia id tollerante nõ est dubium quin excusentur à peccato per ea quæ notantur in c. 1. de pace & tregua, nam scientia, & patientia apostolica multum operatur etiam in ijs quæ per subditos alias legitimè non possidentur, maximè tanti temporis cuius contrarij memoria non exiſtit facit lex. 1. §. fin. ff. de aqua quot. & estiua, & cum in personalibus sit vniuersalis quasi in mundo

mundo consuetudo, quod non pręstentur, videntur excusari non soluentes: proinde licet consuetudo non valeat in prędialibus tamen ex causa generali & antiqua consuetudine, & scientia, & patientia Pontificis non est dubium illos non soluentes excusari, & hæc omnia tollerantur si Ecclesia aliud nihil accepit à subditis ratione decimarum, sic enim si factum fuisset authoritate Papæ non possent petere decimas. Aliàs possessiones, vel alia bona nequeunt dari Clericis pro liberandis alijs terris Laicorum à decimarum solutione; quia super ijs non valet permutatio, neque transactio c.fin. de rer.per mut. & c. 1. de transact. & sic talis consuetudo eo prætextu non posset introduci nisi interueniente authoritate Summi Pontificis vt ibi tenet. Io.And. de rer. permut. c. fin.

Quod vero attinet ad expressam alienationem, quæ fit per Papam de iure percipiendi decimas, & earum fructus Laico, multa videntur obstare quo minus fieri possit, cum enim debitæ sint iure diuino videtur illud indispensabile, & incommutabile per Papam, imò potius illud ius debet custodire, & defendere vsq; ad sanguinem 25.q.1.c. sunt quidã. Alij dicunt quod fieri posset, & contra ius naturale dispensari remittendo alicui decimas spiritualiter non tamen constitutione possit facere, quę omnino tolleret istud præceptum, quia ius naturale immutabile permanet, alij explicant hoc ius quod non possit dare in simul sed in indiuiduis, idest non potest tolli, sed in quibusdam remitti sicut illud ius naturale quod omnes sint liberi immutatum est in quibusdam, sed non in totum, hoc enim esset impossibile quod omnes essent serui, vel liberi, Alij dicunt quod etiam omnibus Laicis hoc posset concedere

decimas ad tempus &c. causa: quia hoc non est ex toto tollere, sed distinguere: nec obstat si dicatur, quod contra ea quæ sunt præcepti non dispensat dicunt enim quod sit spetiale in hoc pręcepto.

Ex quo dicendum existimo quod Papa tanquam generalis administrator cum libera bonorum Ecclesiæ & Clericorum locum Dei tenens in terris, potest etiam Laicis, nedum fructus decimarum, sed ipsum ius decimandi concedere, & perpetuo causa suadente, ad quod intelligendum simile habes de matrimonio, nam licet matrimonium sit inuentũ in Paradiso terrestri per Deum, vt quod Deus coniunxit homo non separet, tum Ecclesia hanc legem modificauit quando coniunctio est facta verbis cũ carnis commixtione, alias verbis etiam de præsẽti Ecclesia disponit, & tollit illam legem: quia per ingressum religionis fit separatio vt patet in c. ex publica de conuers. coniug. quanto plus in isto pręcepto in quo versatur interesse Ecclesiarum, & Clericorum in quo Ecclesia habet omnimodam dispositionem, vt videre est, hinc inde, quando plures religiones priuilegiauit de decimis non soluendis quod si pręceptum fuisset morale, minime potuisset, fuit ergo morale, & diuinum inuentione, nunc autem est diuinum, & Canonicum dispensabile, tamen causa subsistente: nec dubium est ita factas concessiones regibus & Principibus Catholicis habuisse iustam causam, vt s. Ecclesias construerent, & in fidei immunitatibus easdem defenderent, maxime eo etiam prouiso quod Clerici ex his concessionibus non sunt fraudati debita sua portione, maxime etiam ob id quod multi reges & Principes ex eiusmodi sibi factis concessionibus à summis Pontificibus ex magna abundantia iterum elargiti sunt bona

na temporalia Ecclesiasticis, & etiam duas partes decimationum remiserunt, & sic vbi aliqui s foret stimulus debet etiam à bonis mentibus pro cul esse quia quamuis Innocentius in rub. de deci m: concludat quod propter bona temporalia Clericorum non debent Laici retrahere se à decimarum pręstatione vt ipse tenet super rub. tamen præcedente titulo Apostolici, & ijs quæ in decimarum compensatione, & alijs quæ pro dotatione Ecclesiæ data sunt, satis bene ipsis Clericis potest citari, quod scribitur num. 28. circa finem quod contenti esse debēt de dictis duabus partibus & alijs quæ pro dotatione Ecclesię data sunt, & dabuntur & quotidie per fideles erogantur.

His sic stabilitis duo colligimus ad vsum nostrum necessaria quorum alterum est, quod decimæ neque ius ipsarum vlli Pręlatorum, vel Episcoporum liceat sine expressa Summi Pontificis authoritate Laicis hominibus infeudare, cuius contrarium Sole meridiano clarius enitet, dum experimur quotidie in foro, & curia lites instruere ob non solutam inde pensionem annuam & id quidem ab ipsis Ecclesiasticis & religiosis quibus cum nobilibus terrę multa sępe fit contentio apud sæculares propterea quod illi non pensionem annuam ob relictas decimas monasterio persoluerunt, idq; tanto scelestius quod non Catholicis id muneris exhibeatur sed aduersarijs & fidei nostræ inimicis, cum Paulus nos doceat in proximis domesticis fidei benefaciendum esse. Quid vero inde emolumenti accedat monasterijs & Religiosorum conuentibus vndiq; apertum est, quod inde pleno iure hæreditario eiusmodi oblationes, & decimæ possideantur ab hæreticis, nec vnquam aut magna cum aduersitate ad pristi-

num

num ius reducuntur. Accedit quod elapso triginta, vel quadraginta annorum spatio sibi iure, & bona fide præscriptas existiment, cum tamen id totũ contra Sanctorum Patrum, & Conciliorum decreta sit pro quo videndum est c. Durum de decim: vbi neque ex regum titulis præstat causa præscribendi decimas, causa ibi est in §. nos igitur quia alijs conferre non possunt id quod ipsi nequeunt possidere. Patet in primis prohibitio ista ex c. quamuis per totum de decim: vbi ait Alexander tertius, quamuis graue nimis, & diuini dignum animaduersione iudicij habeatur quod Laici quidam, quod Sacerdotũ est in Ecclesiasticis rebus vsurpant, maiorem tamẽ incurrunt formidinem quod fomitem sui erroris videntur in ipso Clero aliquoties inuenire, cum quidam Prælatorum Ecclesię decimas, & Ecclesias disponere eis indulgent, & eos in deuia mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitam vitæ fuerãt reuocandi, & c. statuimus, vt si quis alicui Laico in sæculo remanenti Ecclesiam, decimam oblationem que concesserit à statu suo sicut arbor quæ inutiliter terram occupat excidatur, & donec emendet dolore suo iaceat ruinæ prostratus, & ibi glo: dicit quod ideo olim dabantur decimæ in feudum laicis: quia defendebant Ecclesias ab hęreticis & alijs oppressionibus postea vero, cum causa cessauit non fuerunt amplius concessæ, liceret mihi forsan excurrere longius, quantum molestiarum quibusdam bonis prælatis & Episcopis cum talibus euenit, nisi scirẽ eorum prædecessorum conniuentia, & negligentia eneruatas Ecclesias & fundationes: & iterum idem Pontifex c. adhæc de decim: dicit quoniam sanctuarium Dei iure hæreditario possideri non debet iuribus carere decernas, & Laicum nisi decimam ipsam

ipsi

ipsi Ecclesiæ liberè resignauerit vinculo excommunicationis astringas, ad idem vide c. prohibemus de decim. & c. Decimas. 16. q. 7.

Alterum incommodum demonstrat quotidiana experientia quo decimæ vel plane non soluuntur Clericis, vel diminutæ, vel longum post tempus, & id solum quod deterius est in frumentis, pro quo est cap. Cum homines de decim: vbi Alexander tertius, post quam intellexerit quod de frugibus passim nouem partibus sibi retentis decimæ Ecclesiæ cuius parochiani sunt sine diminutione non reddantur, & antequam id faciant seruientibus & mercenarijs suis de frugibus nō decimatis debita totius āni pro seruitijs suis impendantur mandat quatenus ij cogantur, vt decimam statim fructibus collectis persoluant, atq; de subtractis & retentis digna satisfactione exhibere procurent sic loquitur ibidem c. non est in potestate. & c. Tua nobis, eodem. Sic defraudantibus decimas, & elocatoribus prædiorū imponitur ibidem in c. in Aliquibus vt prædia dēt cclenda talibus à quibus sine contradictione Ecclesia possit decimam partem habere sed quid si longius producimus Sacrorum Canonum iussiones & prohibitiones cum minus curentur in multis Germaniæ partibus quam alienationes decimarum, aliorumq; prædiorum Ecclesiasticorum, quod pluries meis insonuit auribus, verum de his oportunius alio in loco.

Principes ergo cum teneantur de iure diuino hęreditatem, & patrimonium Christi defendere, suarum partium erit eiusmodi defectus inquirere, & nolentibus vel negligentibus Episcopis & Prælatis exercere suam in defectu Canonum iurisdictionem pro quo non est quod sibi metuant vltionem diuinam

nam sed nisi id strenue fecerint, vel per suos offitiales fideliter executi fuerint, vltionem diuinam in caput suum habituri.

Sed posito quod eiusmodi decimæ sint euictæ à Clericis, nunquid poterunt de nouo infendari? Cōmunior sententia tenet quod non, sic voluit Caldarinus in Consil. 1. tit. de decim: cuius opinionem veriorem, & tutiorem vult Ioannes ab Imola c. 2. de feud. & præpositus c. 1. §. sciendum de feud. cognit. quibus addi potest limitatio quod fieri possit noua infeudatio, quando decimæ ad Ecclesiam redijssent, non de per se, sed accessorie & cum vniuersitate Castri alicuius, tunc enim possent cum vniuersitate castri de nouo concedi, vt dicitur de iure patronatus c. ex literis, præsertim cum Ecclesia decimas retinuerit, vt Domina castri, non vt Ecclesia. Verius tamen est stante omnimoda prohibitione Concil. Lataren. nec illud de iure patronatus facit contra quia id spirituale non est, sed spirituali annexum & ideo cum vniuersitate vendi potest c. de iure patronatus, & potest possideri à Laico non tamen sic est in decimis quæ spiritualia sunt, & voluit Fridericus de Senis. Conc. 245. in fine tit. de ord. cognit. Ad id quod Ecclesia vt Domina feudi possideat decimas dicitur non ideo inferri posse quod de nouo cum Laicis possint infeudari, cū etiam per Laicos, alijs Laicis vendi nequeant. c. prohibemus de decim. Ad hoc facit quod ex tali infeudatione multæ fraudes contingant Ecclesiis grauesq; lites, dū successu temporis earum possessores falsum titulum allegantes negent decimationes dicentes se emisse, & obtinuisse simul cum castro, quia sicut castrum est temporale sic & decimæ: Accessorium enim sequitur naturā principalis, feudum enim cum sit quod

dam

dam vniuersale non sequitur quia feudum castri est sæculare, etiam decimę quia multa continētur sub genere quæ non sub spetie, vnde sequitur quod decimæ feudalia non sint. Abbas Panormitanus in c. cum sęculum de iure patronatus: nec accessorium sequitur naturam principalis vbi militat diuersa ratio, vt in hoc casu: quia feudalia de nouo semper infeudari possunt si sunt solita infeudari, non item decimæ.

Ast vero quandoquidem id ratio nobis suadet, videamus quis sit competens iudex decimarum iuriumq; earumdem. Duplici ratione videtur Iudex esse Ecclesiasticus, primo sic probat glosa in c. ex tenore de for. comp. vbi dicit causam decimarum ad Ecclesiam pertinere sicque Ecclesiasticum esse; secundo quia adhoc omnes Laici compelli possunt ex communicatione c. Tua de decimis in 6. imo ad rebellantes, & negantes potest Ecclesia inuocare brachium sæculare c. Postulasti de hom: Distinguendũ videtur in hoc genere decimarum sicut in superioribus omnibus factum est, quod quando est quæstio de iure decimandi, vt puta aliquis dicit se ad illarũ solutionem non teneri ex priuilegio, compositione vel alias, & sic ius decimæ reuocatur in dubium, & tunc dicunt Doctores, hanc causam esse spiritualem & per Iudicem Ecclesiasticum terminandam c. tuã de ord. cognit. quemadmodum dictum fuit in vsura & iuramento. Si autem agatur ad fructus perceptionem decimarum, qui locari possunt, & vendi Laico c. vestra de locato. & quia in illis cadit permutatio, & sic isto casu requiritur solum compulsio Laicorum, quæ in facto consistit, & tunc Laicus erit Iudex competens.

Nota tamen vnum secundum aliquos, non mul-

tum esse peccatum duos teneri Iudices Ecclesiam contra Laicos, super decimis, cum hoc Ecclesiarum fauorem respiciat, vnde merito ex hoc quæri solet an Clerici teneantur ad decimas de suis prædijs, & possessionibus, & si non dant à quo adhoc compelli possint, Nec solum decimationes hoc loco tangi debent, sed omnia illorum prædia quorum intuitu vocantur ad Curias & Iudices sæculares. Videndum quo iure, in primis distinguendo tractat hanc quæstionem Dominicus Soto lib. 9. de iustitia, & iure quæst. 4. art. 4. quod de decimis illis, quas Clerici pro suis spiritualibus muneribus recipiunt, & de Ecclesiæ fundis, quorum fructibus, Clericali iure viuunt nullas tenentur dare decimas, de alijs vero prędijs non quo Clerici sunt, sed qua ratione sæculari iure, vel hæreditario, vel emptionis, vel quo vis alio iusto titulo terras possident decimarum sunt debitores: Quamuis super hoc secundo quibusdam religiosis Cistensiensibus sint concessa priuilegia, & hospitalarijs per Alexandrum tertium vt de talibus prædijs nihil teneantur dare, si proprijs laboribus illa colerent, & Adrianus vt patet c. ex parte extra de decimis, præter hos nulli alij exempti leguntur, in quibus etiam proderit loci consuetudinem attendere.

Vbi ergo talis est consuetudo regni vel patriæ quod tam Clerici quam Laici conuenti super hęreditatibus, vel possessionibus, videtur respondendũ ibi esse, quod tunc subsint quo ad hoc, quoniam à principio omnia fuerunt forte sub Principis Imperio, & ratio suadere potest, quod illa quæ transeunt ad Ecclesiam cum honore transeant etiam cum onere, & quia Princeps terræ dicitur, sibi etiam exinde aliquid competere debet, & quia redditus annui in

ter nobilia computantur, in Clement. Exiui de ver bo. sign. propter quos Clerici ratione temporaliũ sunt Dominis temporalibus obnoxij, vndecima q. 1. §. si quę causæ. Verum aliud est loqui de decimis prouenientibus in Clericos ab ipsa Ecclesia, & nunquam affectis regio, vel Principis titulo, sed proprio iure habuerunt Clerici, aliud etiam est de decimis prouenientibus ex singulari gratia, & donatione Principis in ipsam Ecclesiam, ratione secundi mem bri poterit sibi forte Princeps ex consuetudine, aliquod ius vsurpare, vt de ipsis aliquo modo se se in terponat, modo fiat in fauorem Ecclesiæ, & non ad denigrationem, melius tamen meo iuditio faceret si eiusmodi causas ad Episcopos ordinarios remitteret, quemadmodum fecisse legimus Constantinum cui cum multæ oblatę fuissent querelæ contra Episcopos & alios Clericos, ipse conuocans Episco pos & in eorum conspectu libellos quos acceperat incendit dicens vos Dij estis à vero Deo constituti ite, & inter vos causas vestras discutite: quia dignũ non est, vt nos dijudicemus Deos.

Accedit & illud quod cum Ecclesiæ donatũ reuocari non possit, neque debeat in vsum alium per uerti quod ad honorem Dei conuersum est, ideo consultius facit si eiusmodi decimalium causarum resolutiones exemplo Costantini Magni ad Iudices Ecclesiasticos remittat, quando ergo ad Curiam vo cantur Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, & Religiosi præsidentes in administratione possidentes vas sallos in regno Principis non respectu suarum personarum conueniunt, sed ratione communis reip. salutis pacis & trãquillitatis Rex enim seu Princeps tanquam Laicus; cum non sit illorum Iudex competens etiam ex prorogata iurisdictione c. Nullus

Vu 2 de

de for.comp. Minus de eorum persona Iuditium ferre poterit, & quomodo de his per quos diuina ministrantur iudicare præsumunt penitus ignoratur c. deniq; 96. dist. imo grauiter Princeps delinquet Iurisdictionem Dei vsurpando, aut causas Episcoporum ac Curiam sæcularem pertrahi patiendo. Neque valet quod obijcitur à multis, quod prædicti Episcopi & Prelati vocantur ad sæculares Iudices occasione vassallorum, & bonorum secularium quę simul cum alijs prouincialibus in regno possident, hoc inquam non valet, quomodo enim tunc bona Clericorum gaudebunt priuilegio Clericorum de quibus hactenus & adhuc agere prosequimur, cum bona accessoria sint ad personam, & propter personam seu hominem creata. l. in pecudum. ff. de vsur. & accessorium naturam sequi conueniat principalis potissimum, cum nulla diuersitatis ratio intercedat vt in bonis Clericorum, quę affectata sunt titulo & benefitio Clericorum. l. cum principalis. ff. de Reg. Iur. & c. Accessorium eodem in 6. etiam quo ad forum, vt videmus in vxore filijs & seruientibus C. de Episc. & Cler. l. 2. & de Iud. l. Quoties. quod vero mutatione personæ mutetur etiam forus non solum quantum ad ipsam personam gaudentem fori illius priuilegio, sed etiam quantum ad bona & res, manifestissimum fit ex æquitate illius tituli. C. ne potentioribus liceat, ergo cum bona, & iurisdictio sint in Ecclesiam translata, eius forum & conditionem necessario consequentur.

Neque dum hęc dicimus negantur communiter reddi solita Principi & Cæsari quia personæ licet Ecclesiasticæ possidentes feudum, debent tractari circa feudalia aliaq; bona sæcularia tanquam Laici, & inde est quod Ecclesia etiam tenetur ad omnia

iura tributa & perpetua onera, & vniformiter rebus suis affixa patet hoc per glo: in c.1.in verbo bonorum de immun: Eccl.in 6.& voluit Bald.l.ad instructiones C.de Sacrosan.Eccles. Bart.in l. placet. in repet.num.59.vbi Iason nu.17.C de sacros.Eccl. at vero occasione illorum in ius vocari coram non competente Iudice est naturam inuertere vniuersi, vt videre est volenti per totum 11. q.1.fere in omnibus capitulis. Itaq; concludendo dicimus Principem non solum esse debitorem in sæcularibus sed etiam Ecclesiæ,præcipuè ad defensionem,& cõseruationem priuilegiorum,vicissimq; Ecclesiam eundem cognoscere tanquam Catholicum & fidelissimum patronum vt accidit in iure patronatus Ecclesiarum,de quo nunc nobis agendum.

CAPVT XXIV.

Quid iuris sit Ecclesiæ de Iure patronatus cum Laico.

DIgnata est semper mater Ecclesia Catholica clarissimorum Imperatorum,Prætorum,ac veterum Iurisconsultorum leges & constitutiones suis prosequi fauoribus ac posteritati perpetuis consecrare monumentis,cuius sanctæ ęmulationis expressum vestigium agnoscimus in hac iuris parte quæ ius patronatus prosequitur & tractat, quod titulorum digesti & Codicis de iure patronatus inscriptorum suis quoque sacrorum Canonum decretis illustrauit materias, vt sic quod olim fauoris & gratitudinis à sanctissimis Romanę Ecclesiæ Pontificibus, prædictis Imperatoribus alijsq; Regibus & Principibus

pibus ob singularem in Ecclesiam Dei feruorem & Zelum elargitum est, ipsi adhuc memores benefitiorum pristinæq; deuotionis idipsum exuscitarent in alijs Laicorum animis fidisq; pectoribus. Solet enim grata animi significatio illud operari, vt se mutuis benefitiorum argumentis instruat pariterque quod accepit parib. recompenset offitijs, idq; iure naturali habetur, quod dictat benefacienti debere benefacere, vnde & illud tritum demanauit elogium, ius patronatus in remunerationem benefactorum Ecclesię Laicis supererogatum, vt qui alias in bonis Ecclesiasticis, nullum ius habebant, nec se de illis intromittere poterant, post dotationem, vel ditationem, aut fundationem Ecclesiarum, ipsi adhuc earundem existerent patroni, & defensores hacque gratuita concessione factũ est, quod Catholici Principes viriq; illustres inuitati fuerint ad fundandas Ecclesias, cœnobia, & capellas, pro vt cœptum fuit à Costantino, Theodosio, & alijs in hunc vsq; diem, neque absurdum, tale quodpiam priuilegium concedi à Pontificibus Regum Principumq; familijs, quod se se intromittant curentq; nominationes fieri quandoq; Prælatorum, & Episcoporum electiones, vt decernit Concil. Trid. sess. 25. vbi supra c. 9. de reformat. Illud enim quod prohibetur Principibus & Laicis interesse electionibus, vt in c. nullus Laicorum 63. dist. & c. Valentin. & c. porro ibidem irritaq; sit electio, seu Ecclesiarum prouisio à Principibus facta c. omnis electio, eadem distinctione, & c. cum terra de electione, longe aliter accipiendũ est, cum hic nos loquamur de priuilegio, & concessione iuris concordatorum, quæ concordata facta sunt propter causam exuberantem, quæ non cessat sicut priuilegium concessum extitit: Non enim ex

mera

mera liberalitate, aut coactione similia priuilegia Regibus, vt v.g. Franciæ, alijsq; concessa legimus sed ex causa benemeritorum præcedentium adhuc durantium quod.s.propter tuitionem Romanæ Ecclesiæ, & eiusdem protectionem concessum fuit. Quis enim ignorat quantas olim passa est Ecclesia Romana infestationes pressuras, & persecutiones, vbi non solum fides ipsa periclitata, sed eiusdē etiā sanctissimi cultores & propagatores profligati, qui postmodum ab Imperatoribus, Regibus Catholicis fidei, suæque Sedi Apost. restituti sunt.

Clemens huius nominis Septimus rei veritatem testificari posset, prætereo Leonem, Adrianum, & alios quamplures restitutos, vnde in vim tantæ liberalitatis & adiutorij merito sibi nomen & fidei, & Catholicæ Ecclesiæ patroni attributum est. Testatur hoc caput Reatina, & c. nobis dist.63.melius & fortius ibidem capitulum Adrianus in quo Adrianus Papa Romam venire Carolum Regem Franciç ad defendendas res Ecclesiæ postulauit. Carolus vero Romam veniens Papiam obsedit ibique relicto exercitu in sancta Resurrectione ab Adriano Papa honorificè susceptus est, post Sanctam Resurrectionem reuersus Papiam, cœpit Desiderium Regem, deinde Romam reuersus constituit ibi synodū cum Adriano Papa, in Patriarchatu Lateranensi in Ecclesia Sancti Saluatoris, quæ Synodus celebrata est, à 153. Episcopis, Religiosis, & Abbatibus, Adrianus verò Papa cum vniuersa Synodo tradiderunt Carolo ius & potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatus ei concesserunt. Insuper Archiepiscopos, & Episcopos per singulas Prouincias ab eo inuestituram accipere definiuit, vt nisi à Rege laudetur,

detur, & inuestiatur Episcopus à nemine consecretur, & quicunque contra hoc decretum ageret anathematis vinculo eum innodauit, & nisi resipisceret, bona eius publicari præcepit.

Nec obstat contra hunc decretalẽ quod dici possit dispositionem illius iuris antiquissimam reuocatam fuisse, quia priuilegium fuit concessum à Papa, & toto Concilio repræsentante vniuersalem ecclesiam, & sic non personæ sed dignitati, quæ dignitas non moritur. Nec etiam quod per aliquem Principem, aut Regem huiusmodi priuilegio fuerit renuntiatum: quia illud non potuit facere in præiuditium successorum, quia non sibi ipsi .s. Regi Franciæ, sed dignitati concessum extitit, quod nuper à Leone Papa & inde ex communi Lataren. Concilij conclusione, ac demum per Clementem confirmatum fuisse omnibus patet.

Vnde nulla valet hac in re oppositio. Verum similia ex concordantibus reperiuntur priuilegia, in Serenissima Archiducum Austriæ familia, vbi intra Serenissimum Archiducem Ferdinandum pluriũ Cathedralium ecclesiarum, abbatiarum, & aliarum prælaturarum denominationes & approbationes conquiescunt, neque de inferioribus quidem dignitatibus absque suo præscitu, aut vicedomini ipsius præsentia per omnes prouincias fieri potest prouisio, idq; eo solum, non, vt canonum inde authoritati detractum quidquam velit, sed vt omnia pacifice & tranquille in prouincijs peragãtur, talesq; præficiantur quorum perspecta sit Principi vita fides, genus & religio. Reliqui patronatus omnes in beneficijs tàm sæcularibus quàm regularibus seu parochialibus vel dignitatibus, aut quibuscunq; alijs beneficijs, in cathedrali vel collegiata ecclesia, seu facultates

cultates & priuilegia concessa, tàm in vim patronatus quam alio quocunq; iure nominandi, eligendi, pręsentandi ad ea, cum dicant: exceptis patronatibus super cathedralibus Ecclesiis competentibus, & exceptis alijs, quæ ad Imperatorem & Reges, seu regna possidentes, aliosq; sublimes ac supremos Principes Iura Imperij in dominijs suis habentes, possident. Atq; hanc Principum istorum prærogatiuam si quisquam patrocinium (vel aduocatiam) vocarit, meo quidem iuditio haud inepte dicet, plurimum namque ex hoc patrocinio salutis accedit Ecclesiis & Religioni, vnde ipsi Principes, Regesq; sęculares merito patres nutritij dicuntur quod suo quasi sinu ad instar parturientis fœtus confoueant, nutriant, tueantur, & alant, quod fit attendendo, vt omnia rite, & decenter in prouincijs agantur.

Nec aliud sibi patroni Ecclesiarum vendicare debent quam patrocinium earundem, quoniam patronus à patrocinando dicitur vel contra, nec quidquã interest vtrum alterum dicatur ab altero, & patronus est qui defensionem pręstat personis aut rebus inde dicitur patronus idest defensor, idcirco etiam à pręcipuo effectu dicitur ius patronatus, quamuis honorem habeat in præsentando, quo quidem honore hoc infelici tempore priuantur, quippe quod contempta potiori patronorum parte, ipsisq; non curantibus nominis significantiam, dilapidatores Ecclesiarum rerumq; ecclesiasticarum non cohibẽtur, dum ipsi patroni sese in fructuum perceptionẽ ingerunt, contra nouissimi Concilij Trid. decretũ sess. 25. cap. 9. de reform. ad medium; vbi sic loquitur: Patroni autem beneficiorum cuiuscunq; ordinis & dignitatis, etiamsi communitates, vniuersita-

tes,collegia quæcunq; Clericorum vel laicorū existant,in perceptione fructuum, prouentuum, obuētionum quorumcumq; beneficiorum,etiamsi verè de iure patronatus ipsorum ex fundatione, & donatione essent, nullatenus, nullaue causa vel occasione se ingerant, sed illos liberè rectori seu beneficiato, non obstante etiam quacunq; consuetudine, distribuendos dimittant. Est autem ius patronatus, ius competens alicui in Ecclesia ad præsentationem Rectoris honorificum &c. seu secundum Io: And. est ius honorificum onerosum, & vtile alicui competens in Ecclesia, & pro eo, quod Diœcesani consensu illā fundauit, donauit, vel construxit, ipse vel is à quo causam habet. Circa quam descriptionem plurimum litigant scribentes, verum ad uostrū propositum sufficiat hoc vnicum addere, an istud ius competens laicis ex fundatione dotatione seu constructione sit spirituale vel temporale seu mixtum quoddam, & si spirituale quomodo laicis conuenire possit?

Pro quo sciendum principaliter quod nomē spirituale multis modis accipi potest secundum Abbat: in c. consulere de Simonia. quædam enim sunt spiritualia secundum essentiam suam, & istorum alia quæ sunt incorporalia, alia corporalia. Incorporalia vt virtutes, dona Dei & similia, corporalia vt reliquiæ sanctorum, quędam sunt spiritualia per causam, vt sunt Sacramenta nouæ legis, per quæ consequimur gratiam, & sic sunt causa gratiæ, quædam sunt spiritualia per statutum, vt religio, quędam dependent à potestate spirituali vt est absolutio peccatorum, quædam sunt spiritualia ratione offitij, exēplum in his quæ competunt Clerico ratione ordinis, vt pulsare campanas, claudere ostia templi, quę

dam

dam sunt spiritualia, quia sunt deputata ad vsum spiritualem, vt sacra vasa, vestes Sacerdotales, & hæc dicuntur annexa spiritualibus, & in hoc genere spiritualium videtur comprehendi posse ius patronatus. Archidiaconus in c. 1. 1. q. 1. dicit quod sicut anima viuit secundum se ipsam, corpus autem viuit ex vnione animæ, ita etiam quædam sunt spiritualia secundum se ipsa vt Sacramenta, quædam autem ex eo quod spiritualibus adhærent.

Secundo notandum quod non omne id quod tendit ad finem rei spiritualis dicitur spirituale, exemplum datur in libris Ecclesiasticis, qui ordinantur ad finem animæ & rei spiritualis non tamen sũt spirituales neque sacri quemadmodum formaliter dicit Abbas. Panor. c. quanto coll. 3. de iud.

Quibus sic prænotatis dico ius patronatus non esse mere spirituale, nec mere temporale, neque mixtum aliquod ex his, sed annexũ spirituali, cuius ratio ista à Doctoribus assignatur: quia facit præparamentum ad ius spirituale, idest ad institutionem obtinendam, aliosq; effectus consequendo, de quibus supra in definitione. Baldus in c. Quanto. de Iud. aliam subijcit rationem quod ideo .s. dicatur annexum spirituali quia adhęret ecclesiæ, quem et videtur sequi Felinus ibi col. 2. & ista mihi magis placet, aliam assignat glo: in c. piæ mentis 16. q. 7. .s. quod dicatur annexum: quia partim spirituale est partimque temporale, & sic aliquod mixtum, sed quia id iuribus non cauetur frustra effingitur, quodque melius dicatur annexum quam mixtum firmat Cardin. Florent. in hac eadem rub. q. 2. qualiter vero huius iuris capaces fiant Laici pluribus non est opus respondere, quantumuis dicatur in c. quanto de Iud. quod iuris patronatus causa ita coniũcta

sit & connexa spiritualibus quod non nisi ecclesiastico iuditio valeat definiri. Verum soluunt hanc obiectionem Doctores quod licet Laicus ius patr. quasi possideat, non tamen per hoc infertur quod Iudex Laicus de hoc cognoscere possit, quia priuilegium sibi concessum vt possit ius patr. quasi possidere ideo factum est, vt inducantur ad construendas & dotandas ecclesias, si vero sit exorbitans à regulis iuris, non debet extendi ad alios casus, maximè in praeiuditium Ecclesiae argumento c. sane de priuil. Vnde concessio facta Laicis de iurepat. intelligitur ratione possessionis vel actuum consecutiuorum ad ius possidendum pro vt esset transmittere ad haeredes, & cum vniuersitate alienare, vel alijs modis pro vt per glosam in c. piae mentis 16. q. 7. & vt loquitur Conc. Trid. sess. 25. cap. 9. de refor. non autē intelligitur concessum Laicis, quantum ad alios effectus .s. vt possint de eo iudicare, vel aliter de eo se intromittere, & propterea dicunt quod in Laicum non potest de iure patr. compromitti, ita videtur concludere Abb. in c. examinata de consumat. vtilij, vel inuti: & est textus in c. praeterea de transact. & probatur supradicta solutio: quia in istis casibus non militat ratio, quare iuspat. concessum est Laicis vt supra. Nec omnibus indifferenter Laicis id iuris permittitur, licet cuilibet bonum facere licitum sit, non tamen exinde omnes sibi iuspat. vendicant, nisi forte remoto illo impedimento, & Ecclesiam fundare, & ius patronatus consequenter sibi ex consensu sui ordinarij adsciscere valeat, sicut videmus quod excommunicatus non possit exercere ius pat. ante absolutionem licet habeat illud, etiam illa durante, sed absolutione interueniente, tunc recuperat administrationem c. decernimus de sent. exc.

in 6. & ibi Gemin. vbi dicitur quod potest testari, & instituere & fundare ecclesias. §. Generale, auth. vt cum de Apell. cognos. & Hostien. in tit. de sent. excom. §. quid sit eius effectus, ad idem facit quod scismaticus, qui redijt ad vnionem Ecclesiæ potest eligi in Episcopum, pro vt est in capitulo quia diligentia tua de elect. cuius ratio esse poterit à priori, quod Deus nullum peccatorem despiciat &c. Nihilominus tamen in Ecclesia militanti propter notorium aliquod peccatum inhabilitatem talis contrahit, quod non possit eligi nisi cum dispensatione, vt ibidem, ergo eodem etiam modo, & fortiori poterit ipsis competere. Ius pat. cum hoc non ita reperiatur eis interdictum, per talia crimina, sicuti administratio diuinorum quod multum facit à cõtrario c. fin. de temp. ordin. quod vult post peractam pœnitentiam integre, vel ex parte præter reum sanguinis posse administrare, quando non sunt notoria crimina, vel in iuditio comprobata, ergo si essent notoria, & facta pœnitentia possent tales administrare, & sic posset eis ius patr. competere; pro hac sententia etiam stat, quod excommunicati, vel alias suspẽsi post absolutionem omnia sua iura recuperant per cap. Nos sanctorum 15. q. 6. & c. Beatus, in fine 3. q. 4. quod specialiter meminit Io. Andr. ibi dum de hæretico reuerso ad fidem Catholicam ait illum iterum ius pat. recipere, quod probat per cap. Domino sancto. dist. 50. & maxime ibi circa finem, vbi sic habetur. Quicunque igitur pro criminibus suis dignè Deo pœnitentiam obtulerint authoritate Gregorij, & Augustini, & Hieronymi, & Isidori gradum pristinæ dignitatis recipere possunt; quæ autem non odio criminis sed timore vilitatis, vel ambitione dignitatis, vel honoris falsas Deo pœnitentias offerũt

in pristinum honoris gradum reparari minimè poterunt.

Quod praeclare dictum nostro saeculo plurimum insecuret multorumque iniuste detinentium iura pat. animos demulceret permoueretq; ad restitutionem, si Sacrorum Canonum authoritas vigeret apud illos, ex quo enim à pristina religionis & fidei Catholicæ integritate defecerunt versique sunt in alienum deprauatæ opinionis sensum vtique quod antiquis in familijs suis prędecessoribus ab Ecclesia concessum fuit moderni gaudere nequeunt dũ non consistunt in concessionis causa principaliter mouente & vrgente, quæ erat fides Catholica, cuius defensionis ergo, & sinceritatis impartitum fuit nobilibus istis ius pat. & patrocinium defendi, nunc vero quod pertinaciter resistunt Catholicis episcopis pro illo iure litigantibus atq; in pristinum reducere volentibus aliud nihil agunt, quam quod temere hoc quod ipsis nullo iure competere potest, vsurpãt, se seq; alienis immiscent negotijs vt mirum non sit si Serenissimus Princeps omnia istorũ acta, factaq; improbet impediatq; quo minus effectum sortiantur sunt enim contra omnem iuris regulam, & naturæ æquitatem atque Sanctorum Patrum decreta, illudq; passim tractant canonistæ quod videlicet patronus si labatur in hæresim perdat omne ius quod habebat in ecclesiam adiuncta distinctione, an. s. lata fuerit contra ipsum sententia vel non existentem in hæresi, & primo casu non recuperat secundo vero sic.

Verum melius dicendũ videtur quod vbicunq; præcessit bonorum publicatio ab homine vel à iure non recuperat quis bona per pœnitentiam quia cõmissum semel non retractatur c. vergentis de hæret.

& l. commissam. ff. de pub. nisi Princeps de gratia eum restitueret ad pristina bona; si autem publicatio bonorum non est facta, sed solum perdidit quis exercitium suorum iurium vt in excommunicato & scismatico, tunc isti integre recuperant bona sua ex quo redeunt ad vnitatem. Testatur id Paulinus in tract. de sed. vacant. in 2. p. in 5. q. in vlt. col. & glo. 1. q. 1. in cap. hanc regulam. §. nemo in hæresi, aliter tamen est cum patronis hereticis qui ne dum exercitium iuris, sed omnem possessionem eiusdem perdunt ex hoc quod heretici facti sunt, testatur id Gayc. c. fin. de elect. lib. 6. in 4. col. & expressius post medium 44 col. quod. s. sint priuati omni iure pat. tanquam committentes crimen læsæ maiestatis, & Paulus de Cittadinis in 14. p. in vers. c. perditur, dicit quod Iuspat. perditur si patronus efficitur hæreticus cum per tale crimen heresis sint bona sua omnia ipso iure confiscata; c. cum seculum vers. bona hæreticorum de heret. lib. 6. & adducit ibi rationem quod sicut hæreticus non potest à principio ædificare vel dotare Ecclesiam vt acquirat iuspat. l. Manicheos. C. de heret. ita dicendum est ipsum priuatum iurepat. per superuenientiam hæresis, cum eædem rationes in eo militentur, at vero si reuersus fuerit ad fidem Catholicam talis hæreticus patronus recuperat ius pristinum, idem de Cittadinis dicit esse de hac re controuersiam & adducit opinionem glos. in cap. maximum & cap. quia diligentia de elect. & sic dicit recuperare, nisi sit lata sententia contra talem hæreticum. Dominus Rocchus in tractatu de iure pat. in verbo competens in q. 10. dicit quod si patronus labatur in hæresim amittit Iuspat. & ex hoc non potest acquirere, allegat Archid. in cap. quicunque fidelium 16. q. 7. imo tanto magis debet priua-

ri illo iure, ne consequatur ius ab Ecclesia qua se indignum reddidit ab eademq; temerario ausu recessit, quia frustra implorat legis auxilium qui committit in legem. l. Auxilium. ff. de minor. ideo Iudæus tanquam abscissus ab Ecclesia delinquens non seruatur in Ecclesia c. inter alia & ibi Abb. in 2. col. ver. 1. igitur quæro, de imm. eccle. An vero recuperet ius pat. reuersus ad ecclesiam, tenendum est Iuditiũ Abbatis in c. quia diligentia de electione: quia ex quo ipso iure hæreticus est priuatus omnibus suis bonis & sic iure pat. acquisitum est illud ius Ecclesiæ, & ex conuersione illius non potest illud ius tolli Ecclesiæ, cum res semel libera facta non recipiat seruitutem maxime ecclesię, quia rei sacræ seruitus imponi non potest. l. seruitutes. §. vlt. ff. communia prædio: & voluit glo: in c. piæ mentis 16. q. 7. nam ius pat. est quædam seruitus vt notatur in c. significauit de testibus & quod Ecclesia facta libera non potest effici patronata c. quicunq; 16. q. 7. & l. vltima. ff. de vsu & habit. vbi Dominus rei non potest vsum rei immutare etiam in melius, inuito vsufructuario, neque per Papam ius tertio quæsitum tolli potest c. super eo de off. deleg. quanto minus commertio hæret. poterit Ecclesiæ præiuditium generare, cum in fauorem Ecclesiæ semper statuendum & sentiendum sit; in odium vero hæreticorum iudicandum.

Viso nunc quid ius pat. vnde originem habeat, & quomodo ad Laicos pertineat, sequenter considerandum est secundum membrum, ob quod ponitur cap. vigesimum quintum.

CAPVT XXV.

Quibus modis acquiratur Iuspatronatus?

HOstien: in summa quinq; ponit modos seu causas, ex quibus Iuspatronatus procedit; sc: fundationem Ecclesię, dotationem, ditationem, dationem fundi, rędificationem, quos nos ordine breuiter recensebimus.

Prima itaq; causa seu modus, ex quo oritur Iuspatronatus, est fundatio Ecclesiæ, cū enim Iuspat. Ecclesiæ causetur ab ipsa Ecclesia, & Ecclesia non potest sine fundatione stare, necessaria sanè ipsius Ecclesiæ causa erit fundatio, & per consequens Iurispat. vt dicitur in c. frigentius 16.q.7. quod qui cō struxit vel fundauit Ecclesiam, ad illum etiam pertinebit, illam prouidere & tueri, & processionis aditum ad illam habere. Verbum autem fundare dupliciter accipiendum est, nam fundare dicitur aliquando pro eo qui dat fundum ad fundandum, & ei acquiritur Iuspat. aliquando dicitur pro eo, qui facit ędificare, cui similiter illud Ius acquiritur; proprie vero fundare dicitur, qui suis proprijs sumptibus construit Ecclesiam, sic Panor. in Rub. ead. c. monasterium 16.q.7. Vnde quia variè accipitur vocabulum fundatio, non immerito videndum erit, quę & qualis fundatio faciat satis, & ex quibus bonis illa met fieri debeat. nam volenti incipere, & postea pœnitenti, nihil acquiritur ex tali proposito, Ius enim patronatus acquiritur ex fundatione & constructione Ecclesiæ, quæ exstructa dici non po-

test, dum aliquid super est construendum, sicut nemo ascendisse arborem vel domum dici potest, qui de præsenti ascendit, nec qui vult ædificare dicitur ædificasse, neq; qui vult eligere dicitur elegisse, glo. in l. serui electione. ff. de legat. 1. sed sic est quod omnia Iura loquentia & concedentia Iurapatr. ex constructione vel fundatione, loquuntur in præterito, fundauit, vel fundasse, vt in c. piæ mentis, & c. frigentius 16. q. 7. quod verbum de sui natura actus perfectionem importat, non inceptionem tantum, notatur in l. siquis vers. quod si dum proponitur. ff. de Iurisdict. om. Iud. ideo statutum puniens, qui Balbum, v. g. exportauit de ciuitate, non puniet exportantem, quia adhuc non perfecit, vt statutum loquitur, prout tenet idem Bal. in l. siquis non dicam rapere. C. de Episc. & Cler. Ergo neq; tali incepto erit Ius acquisitum, etiamsi habuerit voluntatem perficiendi, & non perfecisset, & alteri istam voluntatem exequendi mandatum non reliquisset, sed passus fuisset alterum perficere, non acquiritur Ius pat. quia voluntas in his quæ sunt facti, vt ædificare, sistat per mille annos in cogitatione, non habetur pro facto, notatur in c. 1. extra, de eo qui mitti in possess. Si autem per alium ordinasset perfici, impeditus morte vel alio modo, quia per eum non stetit, quo minus construxit, is tunc construere dicitur, l. vter ex fratribus. ff. de condit. instit. tunc huic indubitate acquiritur Ius vel hæredibus suis, qui enim per alium quid fecit, per seipsum facere videtur, regula qui per alium de reg. iur. in 6. alias non.

Nec refert quod bona voluntas cum charitate sit Deo accepta, & pro facto habeatur apud Deum, vbi non impletur per impossibilitatē, non tamen apud homines habetur pro facto, nisi sequatur effectus,

vt volo dare eleemosynas vel ire ad Sanctum Iacobum, ista enim requirunt actum, & ideo non sufficit sola voluntas, plenissime per Archid. in c. qui bona §. qui ergo, 16. q. 1. in alijs vero vbi sola voluntas sufficit, non requiritur factum de necessitate, vt in offendendo Deum, qui sola hominis voluntate affligitur, & grauius ex facto, cum sola voluntas pœnitentia possit amoueri, factum autem non, ideo dico quod non sufficit velle incipere construere, sed oportet, quod sit cōstruxisse & perfecisse, ad id quod Iuspat. acquiratur. Pari modo dicendum videtur, de eo qui reædificat, seu restaurat Ecclesiam destructam ex consensu Episcopi, cum alias restaurare nō possit, cum Host. in tit. de Ecclesiis ædif. in fine videtur distinguere inter facere, & reficere, an acquiratur restaurāti, an vero illi, qui primo ædificauit, quo in casu tenet Host. in tit. de iure pat. quod acquiritur ius reædificanti §. 1. aut: vt nullus fab: orat; do: col. 5. vers. si autem non sufficiat, vbi vult Imperator quod aliquis potest etiam stantē vetustissimam Ecclesiam accipere ruinæ periculum habentem, & cum Episcopi consensu illam reparare, vel reædificare, & dicetur fundator, vel ædificator illius Ecclesię, & per illum textum tenet ibi Angelus quod acquiratur reædificanti Iuspat. nec mouere debent aliorum in contrarium dicta, volentium quod ista reædificata Ecclesia sit eadem cum prima ideo seruitus imponi non potest, vt est iuspat; quia dico hoc esse verum, vbi ex eadem materia esset in totum refecta, vel quādo in aliqua parte tantum reficeretur, diceretur eadem, secus vbi tota diruta reædificatur: quia Ecclesia diruta non amplius est Ecclesia, sicut mortuus homo non est homo, ita ergo dicitur deducere ad esse naturaliter ille qui reficit sicut qui

à principio facit. Verum tamen esse puto quod hoc saluetur necessarium fore, vt reædificare volens, interroget primum fundatorem, seu patronum si velit ipse reficere, quo loco tunc cæteris omnibus est præferendus, quod sentire videtur glo. 1. in fine in c. quoniam de Iurepat. Vt ergo Iuspatr. acquiratur per fundationem oportet quod sit facta iuris ordine seruato. s. cum authoritate Diocœsani, cum aliter Ecclesia fundari non possit, nisi ipse Diocœsanus veniat, vel mittat, & crucem figat, & orationes ad Deum fundat, atrium designando c. Nemo. de con sec. dist. 1. §. illud autem, alias si secus facta fuerit fundatio potest Episcopus ad placitum talem Ecclesiã reuocare. c. cum olim de priuil.

Neque solus iste consensus Episcopi sufficit sed oportet etiam quod ædificare volens dotem pro eadem Ecclesia assignet sufficientem, & competentem, quæ est secunda causa vnde iuspat. exoritur, dicitur autem dos illud ipsum quod à muliere datur, vel eius patre marito propter onera matrimonij vt perpetuo idem dum viuunt sint penes eum. l. 1. §. profectitia. l. etiam, l. si & Nuptura. ff. de iur. dot. & hæc dos dicitur proprium matrimonium mulieris l. tertia. ff. de minor: quæ definitio etiam est secundum Azonem in tit: de iure dot: quam reprobat Barth. in rub. ff. soluto matrimonio quia etiam sine datione constituitur dos, ideo definit Barth. quod est ius incorporale complens in se quod à muliere, vel eius patre datur, vel pro dato vel tradito habetur, & sic est vniuersale nomẽ, sicut hæreditas, quod valde vtiliter dicit Barth. Dicitur autem dos à dando: quia communiter datur licet aliquid pro dote remittatur, sed remittere etiam est dare dicta leg. si ei. & ad hoc vt sit dos necessario requiritur quod sit

matrimonium l.3.ff.de iure dot. alioquim non dicitur dos secundum istam significationem, vnde sicut dos datur marito propter onera matrimonij & incumbentia, ita datur Ecclesiæ ad custodiendam illam luminariaque, & similia præseruando & quia non dicitur dos sine matrimonio, ideo dico quod Ecclesia dicitur dotari eo quod Ecclesia est sponsa quę Sacerdoti Christi locum repræsentanti coniungitur vxor & sponsa, quam Sacerdos caste habere cogitur & synceie tractare, & sicut vna mulier non potest duobus esse nupta maritis, ita vna Ecclesia vni Sacerdoti coniungenda est, Ecclesia enim Christi vxor esse debet non scortum ideoq; videmus vnum Episcopum, vni Ecclesiæ Cathedrali præesse, & vnum Parochum, vni Parochiali nisi vbi magna existit causa, & necessitas quod duos insimul sustineat. c.1.de Paroc.

Sicut autem non omnis sufficit fundatio, vt supra sic etiam non omnis dos, oportet enim eũ, qui vult dotare ita dotem constituere, vt secundum quod contendit fundare etiam dotet, neque etiam ex qualibet dotatione acquiritur Iuspat. sic non ex qualibet fundatione ideo dico si quis fundat monasteriũ ad minus cogitur id dotare pro personis idoneis vt .s. sint Præsbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Cantores, & Lectores glo. in c. cum sicut. de consec: Eccles: auth: vt determinatus sit numerus Clericorum col. 1. si vero collegiatam Ecclesiam, tunc debet dotare pro numero collegiatorum quem intendit, & secundum qualitatem Collegij 21.q.1.c.1.& ibi glo. in verbo necessitatis. vult quod debeat haberi consideratio in dotatione Ecclesiæ quo ad onera Episcopalia, & quo ad hospitalitatem, vt possint hospites recipere.

Panorm.

Panorm. in dicto cap. cum sicut dicit non esse onerandos patronos in ipsa dotatione, ne expensarū magnitudine deterreantur à fundatione, vel dotatione. Si autem simplicem Ecclesiam quis fundat tunc pro Præsbytero cum Clerico saltem debet dotare c. placuit 1. q. 2. aut fundat quis cappellaniam, & tunc tanta dos assignanda est quæ sufficiat ad victum presbyteri in ea instituendi, & Clerici in diuinis offitijs coadiutoris eiusdem c. placuit 1. quæst. 2. alias poterit assignari competentia secundum arbitrium Episcopi. §. si quis autem in aut. de Eccles. tit. videtur enim hoc totum pendere ab Episcopo, quoniam si minus dotata fuerit sufficienter, non potest institutus in ea quærelam mouere contra eundem Episcopum, sed aliunde sibi in necessarijs prouidere vt ex artifitio honesto, aut ex industria docendo, aut scribendo, iuxta tex. in c. Clericus 1. dist. 91. glo. in eadem dist. in verbo qui autem, dum tamen non ex hoc subtrahatur à diuinis offitijs: ex quo videtur minus religiosus illorum zelus, qui plurium in Ecclesia Dei de nouo munerum excogitare nituntur fundationes, vt tot tantarumq; missarum aliorumq; Dei offitiorum, cum non considerent pro ijs vt rite & decenter peragantur necessarios esse ministros & executores, qui sine sufficienti & decenti sustentatione, talibus similibusq; operam dare nequeunt, quare videmus ex tanta inconsideratione nedum nouas fūdationes negligi sed antiquissimas piorum fidelium voluntates sanctasq; fundationes prætermitti, sicut ergo pium, & religiosum est cultum Dei amplificare, ita decens est minimeq; ommittendum, ea omnia, quæ pro illo conseruando requiruntur efficere, & prouidere. Neque licitum est votum illud redimere illicitis quibusdam pactioni-

bus

bus & solutionibus vt passim contingere videmus, quod aliud non est, quam discooperire vnum altare, vt aliud cooperiatur quod prohibitum est in l. fi. §. siquis & ibi Bald. notat. C. communia de leg.

Ob id sicut non ex omni re fundari licet, sic nec ex quibuslibet bonis indistincte dos Ecclesiæ assignari debet, ea enim quæ manent restitutioni obnoxia ad dotis naturam conferri nequeunt, aut quæ illicito titulo accipiuntur, aut repetuntur ab alio, Ecclesiæ dotem non important, eodem enim plane modo constituitur dos Ecclesiæ atq; mulieri ideoque sicut maritus tenetur pro dote mulieri sic prælatus Ecclesiæ, eo. s. casu si per negligentiam prælati staret quo minus recte doratetur Ecclesia, ita etiam ecclesia dicitur Christi sponsa, sicut sponsa sui sponsi ergo eodem modo debet posse constitui dos in matrimonio spirituali sicut in carnali, estque de similibus ad similia bonum argumentum leg. nō possunt cum ibi notatis. ff. de leg. & in dubio illud attendendum est, quod dotibus fauet. c. Nuper, de dot. inter vir: & Mul: rect: post diuort: sed fauorabile est vt quomodocunq; potest dos constituatur Ecclesiæ, quamuis sub vno termino tantum constituatur, & cum certum sit quod varijs modis ijsque licitis mulieri dos constituatur ergo etiam oportet quod Ecclesiæ, cum magis fauendum sit Ecclesiæ quā sæcularibus l. sunt personæ. ff. de relig. & sump. fune: ad hæc eadem priuilegia competunt doti ecclesiasticæ, quæ doti mulierum propter omnimodā inter se similitudinem, imo plura competere debēt priuilegia ecclesiæ doti quam mulieris, quorū plura leguntur in speculo tit. de dot. rest. post diuo: & l. Assiduis C. qui pot. in pig.

At vero sicut non ex omni re dotare licitum es-

se diximus, sic neq; fundare, adeo quod si fuerit fundatio sic facta, iuspat: illi non erit quæsitum, quia de illicite quæsitis, vt vsura & simili illicito lucro, non potest fieri elemosina, multo minus aliud opus strui vt est fundare ditare, vel dotare aut construere Ecclesias; quia ista omnia comprehenduntur sub appellatione elemosinę, sm̃ D. Bonauent. in 4. dist. 15 part 2. art. 1. q 4. vbi elemosina communissime accipitur secundum omne opus misericordiæ impensum siue proximo, siue sibi, communiter vero accipitur secundum quod omne opus pietatis proximè impensum importat, siue corporale, siue spirituale proprie secundum quod importat omne opus pietatis ad releuandam pauperis indigentiam.

Quod vero de talibus male acquisitis, non possit fieri elemosina, nec aliquod opus pium probatur in c. non putandum 1. q. 1. vbi assignãtur tres rationes prima quia hostiæ impiorum sunt Deo abhominabiles, secunda quia Deus iustis laboribus adorandus est. Tertia quia affert sacrifitium de substantia pauperis perinde est, ac si filium victimet, & hoc vult ibi glo. secunda, quod de male quæsitis quorum dominium translatum est, sed datur repetitio, vt in vsura non poterit fieri elemosina, nec ædificare ecclesia ex talibus bonis. Idem tenet glo: Notabilis 14. q. 5. in summa, distinguendo, an detur repetio, vt in vsura, nam non fiet elemosina de illis restituendis c. debitores de Iur: Idem est in simoniacè acceptis c. veniens de Simo. Idem in bonis inuentis nõ habitis pro derelictis, absconditis ab inuentoribus, quia tunc dicitur furtum. c. si quid 14. q. 5 Quid aũt in thesauro glosa ibi distinguit verbo. item & hoc scias, quod si quis inuenit thesaurum in loco proprio statim inuentoris est, si autem in loco alieno,

& casu fortuito cum inuentus, dimidius sit inuentoris, & dimidius sit Domini loci, si vero studiose quæsiuit, & inuenit eum in loco alterius, totus erit Domini loci, si vero in sacro. vel religioso loco, casu fortuito totus est inuentoris, & sic C. de thes. leg. Nemo lib. 10. idem est in nummis datis Iudici etiam propter iustum iuditium obtinendum. c. non licet 11. q. 3. multo minus propter iniustum, de quibus datur repetitio cap. non sunt 14. q. 5.

Quid vero de male quæsitis quorum dominium translatum est; nec datur repetitio vt in datis meretrici vel simili, an ex illis possit construi Ecclesia? credo ego meliori iuditio reseruato quod sic, est glo. in c. non putandum 1. q.. 11. quæ vult meretrices posse facere elemosinam ex suo meretricio eo quod translatum est domnium, nec datur repetitio l. Idem, & si §. quo. ff. de condit. ob turp. cau: Idem tenet glo: in summa 24. q. 5. quia potest fieri elemosina de omnibus bonis, quæ sunt in dominio dantis, nec restitutioni sunt obnoxia, vt concludit Archid. post glo. in dicto c. non putandū, neq; obstat quod dicitur in dicto c. non putandum quia hostiæ impiorum sunt Deo abominabiles, cum alijs ibi adiunctis rationibus, quia loquuntur, quādo quis talia illicitè acquisiuit & ad rationem tenetur, tunc non licet de talibus facere elemosinas, vel aliud aliquod opus pium cum talia bona non dicantur sua ex quo restituenda sunt. Vnde meretrix licet illicite acquirat tamen acquisitum potest retinere, nec id repetitur dicto §. sed quod meret: sicut non licuit triginta denarios mittere in corbonam, quia precium sanguinis erat, at vero exinde licuit emere agrum figuli in sepulturam peregrinorum. Mat. 17.

Si autem fundatio seu dotatio facta sit de fructi-

bus rerum male quęsitarum, an sit idem quod de ipsis rebus sentiendum, dico idem quod de ipsis rebus: quia fructus succedunt in locum earum ideo ne cex fructibus poterit fūdari prout videmus fieri in vsura, vbi, quidquid ex vsura capitur ita cadit in restitutionem, sicut & ipsa vsura & hoc quando ex pretio dictæ rei malè quæsitæ lucratur, si autem ex pretio quid recipit, nomine vsurarum aliquid lucraretur ex industria sua tunc ex tali lucro posset construere ecclesiam quia illud quod quis lucratur est pecunia vsuraria, videtur lucrari ex sua industria, cum pecunia non sit apta parere fructum secus si ex fructibus prouenientibus ex vsura lucraretur, nec huic obstat lex qui vas. §. in fine. ff. de fur: vbi numus collectus ex re furtiua, non dicitur furtiuus & sic pretium male acquisitum rerum, non sequitur vicarium rei à qua procedit, vnde deberet posse fieri constructio Ecclesiarum de illis, quia solui illud potest, vt procedat, quoad vitium furti, cum contra ipsum furem possit agi ad rem condictione furtiua, toto titulo ff. de condit. furt. & ad rei æstimationē, ad quadruplum. §. pen. instit. de obligat. quę ex delicto pro: cum ergo non sit in furem translatum dominium rei furtiuæ, neque pretij rei, ideo etiam fit quod ex tali pecunia Ecclesiam construere prohibitum sit cum neque elemosinam exinde facere quis possit. Tertia causa ex qua oritur Iuspat. est ditatio vt quando quis ditat Ecclesiam iam dotatam puto eum posse dici habere Iuspat: cum dotantibus si cū eorum consensu hoc fieret, nec aliquid spetialiter in Ecclesia fundaret, sic vt vnicum Iuspat: acquireretur pluribus à principio inæqualiter dotantibus Panor: in c. ad audientiam de Eccles. ædifi. notat aut ditat aliquis Ecclesiam spetialiter puta altare vel

capel-

capellam fundando, vel nouam prębendam in dicta Ecclesia, tunc in sola ditatione acquiritur iuspat. Quod intelligo quando dotans, vel ditans, vel fundans, sibi vult Iuspat. reseruare, vel posteris, tunc potest, alias si simpliciter quis fundaret ditaret, vel dotaret, non puto quod sibi acquireretur Iuspat: sed ordinatio quando nō esset intra limites alicuius Ecclesiæ, neq; per hoc efficeretur patronus ipse Episcopus: quia licet ad eum ius Episcopale spectet tamē Ecclesia erit libera, & hoc tenet Archidiaconus in c. nullum 16. q. 7. nec populus pręsentabit secundum eum, cum non reperiatur factum, si autem talis Ecclesia esset posita intra limites alterius, tunc rector Ecclesiæ habebit præsentare, quasi ex fundo dato ad fundandum, acquiratur sibi Iuspat.

Quarta causa est reparatio vel ædificatio Ecclesiarum vnde Iuspat. oritur Host. vt supra tit. de Iur. pat. §. ex quibus, vult quod ita acquiritur Iuspat. ex reparatione, sicut ex ædificatione, eo quia ita dicitur ędificator ille, qui reparat sicut qui de nouo ædificat §. 1. auth. vt nullus fab. or. docet ipse Barth. ibi expresse. hæc causa dubia valdè in se videtur, siquidem, cum ex reparatione etiam Iuspat. acquiratur videtur inferēdum priorem ædificatorem ius suum vel perdidisse, vel simul cum secundo reparatore retinere, quare videndus est Barth. in dicto §. .i. illius aut: vt nullus, qui incidenter loquens ponit notata per cap. etiam de iur. pat. sed quia nullum est caput quod incipiat etiam, forte voluit dicere cap. quod incipit eam te in quo nihil dicitur, magis tamen facere videtur glo. in c. Nobis eadem in verbo in capella, vbi per quinque rationes tenet quod capella non potest fieri Ecclesia collegiata inuito patrono primo per cap. Monasterium 16. q. 6. Secundo quia

ſic vt Iuspat. nõ poteſt directo auferri à patrono, ſic nec indirectè per glo: in verbo. effectum c. tuæ de procur. 3. quia ſua intereſt ne hoc fiat cum eo vergente ad inopiam debeat ab ipſo ali. Quarto ne Laici retrahantur à prouiſione eccleſiarum. Quinto quia ſicut non poteſt Dominus vſum rei mutare in melius vſufructuario inuito etiam dato quod capella poſſit fieri eccleſia collegiata, non tamen deberet perdere Iuspat. & ſic deberet poſſe præſentare Rectorem, ergo eodem modo deberemus dicere de reædificatione, quod non deſinat primus eſſe patronus dato quod alius reædificet, niſi primus vellet ad hoc conſentire, tunc ſine iuris proteſtatione tranſiret ius eligendi ad collegium, ſic in quæſtione tranſiret ius præſentandi ad reędificantem, & etiã quod non deſinat primus patronus, videtur facere regula id quod noſtrum ff. de reg. iur. vbi nobis ius acquiſitum non poteſt auferri ſine noſtra voluntate, cum ergo ex ruina, nil poſſit imputari primo patrono, videtur quod deſinat eſſe patronus, nec obſtat quod huic reędificanti de nouo acquiratur Iuspat. quia nihil impedit quin pluribus acquiratur Iuspat. in ſolidum ex diuerſis cauſis, ſicut de pluribus fundantibus in c. ad audientiam de eccleſ. ædif.

Quod vero non poſſit fieri capella, eccleſia collegiata inuito patrono primo tenet Hoſt. in c. ſuggeſtum de Iurepat. & videtur comm: Melius vero ſic diſtinguendo dicimus, aut primus eſt patronus ex fundatione ſola, vel datione fundi ad fundandum & tunc acquiritur Iuspat. reædificanti tantum, aut eſt primus ex fundatione, & dotatione patronus & tunc etiam acquiritur reædificanti Iuspat. ſimul cũ primo quia negare non poſſumus, quin data dos nõ tranſeat in loco qui denique remanet religioſus, &

transit cum onere suo, ita in simili tenuit specul. in tit. de Iurepat. in fine vbi vult quod si monasterium aliquod desolatum vniatur alteri monasterio vt in c.3. de statu monachorum, quod patronus primi monasterij ex sola fundatione, vel fundi datione non erit ideo patronus in secundo, secus si esset patronus ex datione, quia tūc remanebit patronus in monasterio in quo debet celebrare, c. & temporis qualitas 16. quæst. 1. & sic teneo quod in ista quæst. non remaneat patronus nisi ex dotatione ecclesiæ, qui fuit in ecclesia patronus, antequam reędificaretur, & sic tenet. glo. in c. quoniam de Iurepat.

Quinta causa est ex præscriptione de qua in cap. 27. alij modi ab alijs referuntur, vt est ex priuilegio singulariter concesso à Summo Pontifice, siquidem enim Pontifex vt Christi Vicarius benefitia creauit distinxitq; ministros, in eisdem instituit & præfecit, dubium non est eundem ex plenaria sua potestate ipsis Laicis, alias incapacibus præsentandi ad benefitia huiusmodi licentiam & facultatem concessisse, neque minus id fieri debuit, quam aliud siquidem collationem priuilegio concessit Excellentiss. Regibus Galliæ vt supra ad initium cap. primi de iure pat. proculdubio id etiam Laicis concedere potuit plus enim est collatio quam præsentatio nam plenum ius tribuitur per collationem, & collatio importat, seu compræhendit præsentationem institutionem, electionem atq; confirmationem vt per scribentes in c. cum illis de prębend. lib. 6. Consequitur & alio modo. s. consuetudine Iuspat. & præscriptione, quod enim lex potest scripta, hoc valet efficere consuetudo. Verum quia hęc consuetudo concurrit cum præscriptione ideo de illa ibi dicemus.

Pro quibus omnibus subiungendum est sacri

Con-

Concilij Trid. patrum sess. 14. de reform. c. 12. decretum: Nemo etiam cuiusuis dignitatis Ecclesiasticæ vel sæcularis quacunq; ratione, nisi Ecclesiā, beneficium, aut capellam de nouo fundauerit & cōstruxerit, seu iam erectam quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis proprijs & patrimonialibus bonis competenter dotauerit, ius patronatus impetrare aut obtinere possit aut debeat. In casu autem fundationis aut dotationis huiusmodi institutio Episcopo, & non alteri inferiori reseruetur.

CAPVT XXVI.

Quid vtilitatis secum adferat Ius patronatus quidue oneris?

ETsi multum semper tributum fuerit patronis Ecclesiarum, ob seruitium pium & vtile quod Ecclesiis impartiti sunt, ita tamen moderamen adhibendum est, vt sic patroni intelligantur, ne dominari velle videantur, habent ij sanè primum aditū ad Ecclesiam eminentioremq; locum accipiant, plurimumq; ipsis defertur ob fauorem Ecclesiæ, nec derelinquendi sunt in maxima necessitate, sed illis tibunendum ex residuis bonis Ecclesiæ, vt sic & ipsi animentur, & alij excitentur ad benefaciendum Ecclesiis locisq; pijs & religiosis, idq; Iure atq; officio Iudicis competere debet, vt est in l. siquis à liberis in princ. ff. de liber. agnosc. sicut enim naturaliter tenentur parentes filijs prouidere omnia necessaria l. 1. ff. de Iust. & Iur. sic vicissim patronis ab Ecclesiā honor Reuerentia & debitum subsidium vitę, ex quo casu emergente ad inopiam redacti sunt, vel

boua

bona sua Ecclesiis dando & fundando, depauperati sunt. sicq; illis Ecclesia obligatur ad antidora, vt benefacienti benefaciamus, quæ est naturalis obligatio l.sed si lege.§.consuluit.ff. de petit.hæred.non potest tamen sibi aliquem inde super Ecclesia constituere censum, vel temporale aliud aliquod lucrũ, sub interminatione excommunicationis nisi tempore fundationis hoc obtinuisset à Diœcesano vel Papa, illud enim quod de consensu Diœcesani reseruauit vel annuum vel semel tãtum poterit exigere, in plus autem non poterit grauare Ecclesias sub eadem pœna excommunicationis vt de hoc statuitur in c.præterea de Iur pat.& ibi dixit Panor.quod nec Cereos, nec aliquod aliud seruitium poterit ab Ecclesia exigere, multò minus, vt fieri assolet, ab alijs poterit aggrauare Ecclesiam canibus vel auibus, purà vt sibi alatur accipiter vel alia auis sub excommunicationis pœna, aliqua autem munuscula leuia poterit accipere ut poma & similia, non tamen cogere. Ad idem quod non possit seruitium Ecclesię imponere est c.tributum 13.q fin. & clarius in c. filijs 16.q.7. vbi prohibentur patroni aliquam partẽ salutaris mercedis recipere, & si receperint, sub excommunicationis pœna & magna confusione cogũtur restituere, & per Hostien. in c. non minus, &c. aduersus de immunit. Ecclesiæ, ipso iure incurrunt excommunicationem quando scilicet moniti non desistunt.

At vero peior est eorum patronorum affectio in Ecclesias qua sibi non tuitionem illius vsurpant sed dominium & proprietatem euincunt in Ecclesias, dum instituunt & destituunt, bonaq; Ecclesiarum suo libito dispensant cuiusmodi illorum cura superuacanea est, & non salutaris, pro vt debent habere

erga

erga Ecclesiam, sic est textus in c. filijs 16. q. 7. Vnde secundum Canones ipsi patroni non dicuntur concedere Ecclesiam patronatam Clerico, neq; etiam possunt, sed solum præsentare c. consuluit. de Iure pat. quod verum est & locum habet siuè patronus sit Laicus, siue Clericus c. fin. vbi dicitur, ex vi Iuris patronatus non concessio sed præsentatio ad patronum pertinere.

Clarissima huius rei est constitutio in Sacro Concil. Trid. sess. 14. de reform. cap. 13. dicentis: Non liceat prӕterea patrono cuiusuis priuilegij prętextu aliquem ad beneficia sui iuris patronatus, nisi Episcopo loci ordinario, ad quem prouisio seu institutio ipsius beneficij cessante priuilegio iure pertineret, quoquo modo præsentare: alias præsentatio ac institutio, forsan secutæ, nullæ sint, & esse intelligantur.

Vnde & illud est quod patroni non possunt donare Ecclesias vel Iuspat. quod habent sine Episcopo c. quod autem, eod. illud autem facere possent, si domini essent directi, vel aliquid proprietatis haberēt in Ecclesiam: quorum ea est ratio, quod proprietas ecclesiarum soli episcopo sit reseruata, in cuius territorio sunt fundi ecclesiæ & omnes basilicæ, quę per diuersa loca constituuntur, vel constructæ sunt, in solius episcopi potestate consistunt, in cuius territorio sunt positæ. Et quia nulla etiam ecclesiastica persona, quacunq; dignitate sit decorata, poterit sine episcopi consensu ecclesiastica beneficia cōferre 16. q. 7. omnes basilicæ c. nullus. nisi essent specialiter emptę ecclesiæ, vt per concordantes & Archid. ibi. Cum ergo proprietas sit penes episcopum, saltem quoad administrationem, apud patronos esse non poterit. vulgata lege l. si vt certo. ff. cō

mod.

mod. dicitur enim patronus non dominus, sed aduocatus, quantumuis honoretur. sic Bal. in l. fi. col. pen. C. de edic. D. Hadr. tol. dicit patronum non esse dominum verè ecclesiæ, sed abusiuè dominum appellari.

Paulus vero de Cittadin. in tract. de Iur. patr. in 6. p. in 12. q. ar. 4. dicit. Iuspat. non facere dominũ, imo nullum Iuspatronatus illi adferre, sed solummodo salutarem solicitudinem & curam, per quã cogitur ecclesię prouidere. Vnde videmus (dicit ipse) patronos non concedere ecclesiam patronatã Clerico, sed tantum dicuntur præsentare. Pro hoc facit quod dixit Innoc. & ibi Abb. & omnes in c. cum super de caus. & propriet. dominium Ecclesiæ non esse Rectoris, quanto magis nec ipsa bona, nec ipsa Ecclesia erit sub dominio patroni. Potest tamen largo modo patronus dicere ecclesiam suã, ad quod firmandum allegatur Card. in c. suggestũ. de Iur. patr. & per hoc non vitiatur libellus, licet in eo dicat ecclesiam suam, vt etiam voluit Abb. in c. pro deorum. de præbẽd. & si patronus sit Laicus: ad hoc textus est in c. examinata. de Iud. ibi, largo modo dicitur patronatus ius possideri, licet sit incorporeum, & sic ibi est casus secũdum Dom. Anthon. de Rosellis per not. per Bal. in l. sed & si possessori §. item si iurauero. ff. de Iur. quia licet impropriare libelli verbum, vt salua sit intentio libellantis c. cũ Ecclesia, de caus. poss. & prop.

Hinc refert Philip. de Sarra, patronum ratione iurispatronatus quod habet in Ecclesia, posse agere rei vendicatione, vendicando ipsam Ecclesiam, secundum Abb. d. c. examinata. & ibi But. dicere proprie loquendo patronum non habere dominium ecclesię nec possessionem, quia talia non cadunt in

Laicum. c. causam. de præscriptionibus sed illum nobilem fuisse patronum, quia de causa tractatur ad Ecclesiam defendendam & ordinandam ad sui defensionem, & hoc posse tollerari secundum Goffre. & Host. ibi in c. considerandum 16.q.7. Dicit insuper Philippus de Sarra patronum habere quãdam quasi possessionem respectu Iuris & bonorum Ecclesię conseruandarum, quare patronus poterit vendicare corpus Ecclesiæ quando per alium sibi aufertur hæc possessio & libertas, allegat adhoc c. pisanis, de restit. spol. & 2. hoc dicit, libellum formari posse. Vendico talem Ecclesiam, à tali, quia per eam habeo Iuspat. quod dicit esse notandum secundũ Abbat. in d.c. examinata dici præterea Philipp. patronum etiam posse instare coram Episcopo pro reformatione Ecclesiæ secundum Gaijs, in repetit. c. si. de elect. in 6.

Peruersum vero hominum genus est hoc sæculo, quod omnia in peius minare intendit neq; quod reformetur Ecclesiæ status sed quod deformetur cogitat. Videbis certe Ecclesias per Germaniam mi sere dilaceratas, solamq; lapidum congeriem sine forma & decoro constructam, absq; omni dote desolatam, nec aliunde hoc euenit quam ex iniuria patronorum & incuria maxima, quæ in eo posita est, quod plus sibi in bona Ecclesiæ reditusq; vendicant potestatis, cupiuntq; magis bona Ecclesiastica censusq; quam Iura & immunitates Ecclesiarũ, & hoc est lupo ouem committere. Quomodo egro tales defendent Ecclesiã aut Iura ecclesiastica? qui insidiantur honori Dei & sanctorum, aut quomodo Patres sese dicent, & aduocatos sponsę Christi, qui extorres omnis pietatis & religionis, eandem graui sacrilegio polluunt, raptores magis quam defenso-

res diximus, parricidas plus quam patronos, qui suę antiquitatis laudatissimarumq; familiarum fundationes memoriasq; conuellunt atq; quod honori Dei cultuiq; diuino dicatum est sacrilego ipsorum vsui & ministerio nefario applicant, statutum fuit in Concil. Tolet. 9. c. 1. & in c. filijs 16. q. 7. hoc modo: filijs seu nepotibus ac honestioribus propinquis eius qui construxit vel ditauit Ecclesiam licitum sit hanc bonæ intentionis habere solertiam vt si Sacerdotem seu ministrum aliquid ex collectis rebus præuiderint defraudare aut commonitionis honestæ conuentione compescant aut Episcopo vel Iudici corrigenda denuncient, quod si talia Episcopus agere tentet metropolitano eius hæc insinuare procurent si autem metropolitanus talia gerat regis hæc auribus intimare non differant. Optime quidem patronis Ecclesiarum incumbit ex sanctorum patrũ authoritate officium vt cum honore quo alios præcedunt in Ecclesiis, earundem simul Ecclesiarum honorem & commodum procurent sicq; ex officio denuncient eos qui bona Ecclesiarum dilapidare minimè vel subtrahere velint. at nunc ipsi immemores officij sui, quod de alijs accusare debent in seipsis arguunt propriasq; conscientias commaculāt. Sic grauissima ecclesia Dei damna ab ipsis patitur qui defensionem eius susceperant, pro nostris oculis in infelici hoc seculo, dum omnes contra fidem & religionem arma sumpsisse videntur, sese insolentius in ecclesiæ bona & sacra ingerere videmus. Nihil tamen minus illorum hominum audacia pollicetur quam syncerum studium & vigilem curam pro ecclesiis & fundis ecclesiasticis, adhoc p̄textu quodam impietati facto, dum leuè quippiam à Sacerdote Catholico perpetratur plenis crepant

buccis, magnamq; ecclesiæ vim illatam clamitant, illorum furtum collaudantes omnia sibi licere putant & de rebus ecclesiasticis sordidum exercere quæstum præsumunt, oblationes fidelium surripere fidelium fundationes execrari cunctaq; pessundare, ac inter Laicos diuidere.

Fuit aliquando idem prætextus factus tempore Caroli Martelli patris Pipini, cuius fuit filius Carolus Magnus, is primus inter Reges Franciæ & Principes res ecclesiarum ab eis separauit ac militibus diuisit quo tempore eius malo exemplo solebant Laici homines (vt nunc fit) inuadere bona Ecclesiasticorum , Episcopatus , & Monasteria diripere , relinquentes pro sustentatione quantum necessarium fuit illis, quid autem subsecutum fuerit, declaratur in lib. 1. capitulorum cap. 83. & in c. quia iuxta sanctorum 16. q. 1. & in vita Sancti Eucherij episcopi Aurelianen. istius renouationis abusus causa refertur, qui in monasterio S. Trudonis requiescit , & historia S. Rhigoberti Archiepiscopi Rhemen. quod post mortem Caroli Martelli per Angelum reuelata fuit visio eum in inferno inferiori torqueri ob illam diuisionem ecclesiarum , & in comprobationem eius aperto eius sepulchro corpus eius non fuisse repertum sed loco eius dracone exijsse, inuento interius sepulchro denigrato. Ferunt viuentem voluisse vel promisisse accepta restituere, verum nullo effectu secuto morte intercæptũ & punitum veluti ob sacrilegiũ diuinitus creditur.

Refert Petrus Venerabilis Abbas Elunicecen. lib. 2. de miraculis Comitem Matiscouen. qui occupauerat tyrannicè res ecclesiarum raptum die solenni à dœmone qui in forma equitis cum equo nigro aduenit, ingressus eius domum ostio cum eduxit in

vitum,

vitum, iussit equum conscendere inq; aera sublimauit, nec vnquam postea comparuit: ob quod filius eius Comitis Ouido nomine, cum triginta militibus cluniacum venit, & cum his religionis habitũ suscepit. Narrat Tritemius lib. 1. annal. Francor. Bragobertum regem fassum esse, se fuisse raptum ante Thronũ Diuinæ Maiestatis & accusatum à patronis ecclesiarum quorum bona erant rapta & destructa, quod cum non fuisset ausus præ conscientia negore à proprio patrono Diuo Dionysio fuisse defensum qui precibus suis ei pænitenti tempus obtinuit, & ob id Vauit & fundauit monasterium in loco dicto de Vinsemburg cum adiacentibus syluis.

Quod si ilthęc perpenderentur à Christifidelibus proculdubio plurium auerterẽtur corda ab iniquo scelere & voluntate praua retinendi bona ecclesiarum, sunt .n. peccatorum pretia & patrimonium Iesu Christi, quod quicunque appetit Dei sibi Iudicium durissimum aduocat, neq; ibi neq; hic sibi peccatorum veniam sperat nisi plenam ecclesiis fecerit restitutionem et pijs locis satisfactionem, atq; hæc peruersorum patronorum oritur malignitas ex eo quod sibi ob Iurispat. titulum omnia facere posse autumant cum tamen hic honor non debeat vergere in detrimentum Ecclesiarum, quarum ipsi patroni facti sunt, hactenus de honore & vtilitate quæ competit veris patronis, deq; extremo excidio si minus rectè vsi fuerint offitio & honore isto.

Sequitur vt dicamus de onere Iurispat. transit .n. semper honos cum onere. Quale autem sit illud onus, quod incũbit patronis ecclesiarũ statim dicitur, sed difficulter adimpletur, sicq; c. filijs 16. q. 7. dicitur quod ad onus tuendæ & defendendę ecclesiæ tenentur patroni. Vnde dicitur patronus ad-

uocatus & defensor ipsius ecclesiæ, quia eam debet ab omnibus oppressionibus defendere, multoq; minus debet ipse eam opprimere, ibid. in c. decernimus, clarius offitium patronorum detegitur, decernimus ut quamdiu fundatores ecclesiarum in hac vita superstites fuerint pro eisdem locis curam habeant solicitam, atq; rectores idoneos in eisdem ecclesiis episcopo offerant ordinandos. Vnde si nõ fecerint defensionem poterunt priuari omni cõmodo ab ecclesia c. tributum 23. q. vlt. glo. in l. defendere.

Quia vero defensio ista præcipue consistit vt ecclesię Iura bonaq; & fundi immunes sint, conseruenturq;, merito quæri possit, cum ad hanc functionem non solum laboribus & bona volũtate sed pluribus expensis opus sit, an isthæc patroni ex suis an vero ex alienis teneantur præstare sumptibus. Qua in re puto non teneri proprijs expensis sed expensis ecclesię, nemo enim militat suis stipendijs sed ecclesiæ in causa scilicet ipsius ecclesiæ c. cum ex officij de præscrip. & ad hoc facit l. tutoribus. ff. de administ. tutor. Debet etiam ecclesias sartas tectas cõseruare, domosq; parochiales firmare, alienataque pro viribus recuperare.

Verum in his muneribus videtur dissimilis ratio quod .n. ad refectionem ecclesiarum crederem parochos teneri vt est textus in c. decernimus 10. q. 1. vbi Episcopus visitando Diœceses annuatim si reperiat basilicam destitutam præcipit illam reparari ordinatori .sc. Sacerdoti, retenta tertia ex omnibus Episcopo soluendis c. vnio ead. caus. q. 3. quod procedit in parochialibus ecclesiis non autem in cathedralibus de quibus loquitur c. vobis & c. concesso, c. quatuor, c. de redditibus 12. q. 2. vbi disponitur

quod

quod de reditibus & omnibus oblationibus fiant 4. partes, vna cedit episcopo, altera pauperibus, tertia Clericis, quarta Peregrinis c. peruenit 18. dist. gl. expressa in d.c. quatuor quæ ex omnibus illis capitulis colligit Clericos compellendos ad reparationem Ecclesiarum non autem Laicos, quam ibi limitat Archid. nisi consuetudo esset in cōtrarium, quia illa esset seruanda c. ad apostolicam extra de simon. Verum quia ista iura videntur inter se variare ita quod aliqua loquātur de tertia aliqua de quarta, & c. 1. & c. de his, de eccles. ædifican. & reparan. loquuntur in bonis ecclesię, ideo existimo rem distinguendam esse. primo enim si ecclesia habet portionem ad fabricam tunc ecclesia debet reparari ꝑ illum qui recipit illam portionem, secundo si vero non esset talis portio pro fabrica aut non sufficeret, tunc habentes beneficium in illa ecclesia cogūtur exponere ad rata beneficiorum, ita procedit c. 1. & c. de his. Idem in ecclesia Cathedrali tenetur Episcopus & Canonici, alij inferiores non, vt Io. andr. in c. si propter tua debita de resc. in 6. adhoc est c. fin. de his quæ fi. à ma. parte cap. vbi tenet Panor. quod solus episcopus posset cōpellere tales canonicos, vt de superfluis dent pro restauratione illius ecclesiæ ad superfluum deficiens de portione fabricæ, quod tamen intellige de residuis teneri beneficiatos reficere, idest, deducto ne egeant. An autem possint cogi, tenent communiter doctores argumēto eorum quæ dixit Bart. in l. 4. §. 1. ff. de re Iudic. vbi examinat Bartol. de vniuersitate condemnata quomodo singuli teneantur, deinde intellige consuetudine circumscripta, nam si esset consuetudo, illa esset primo seruanda tanquam laudabilis. Tertio quādo ecclesia aliter haberet, puta quia haberet

suos

suos reditus separatos pro fabrica, tunc non coge-retur dare Episcopus nec Canonici, quartam, nisi in defectum, si autem data per Canonicos non suf-ficerent tunc crederem alios qui ex ecclesia habent emolumentum vel vtilitatem aliquam quod illi te-nerentur contribuere pro tali reparatione, sicut vi-demus de claustris vel vniuersitatibus quibus sunt incorporatæ ecclesiæ, nam possūt illas conferre Vi-carijs perpetuis certa portione assignata, residuos ve ro fructus recipiunt, & pro hoc facit quod dicitur de vsufructuario quod debeat ipse habere sarta tecta ait glo. in c. 1. de eccles. ædifican. ff. de vsufruct. le-gat. l. vsufructu legat. in quibus tamen distinguitur quod vsufructuarius tenetur facere omnes expensas in reficienda re in qua habet vsumfructum, sed si maiores fecerunt expen. non causa fructuum sed quæ perpetuo poterunt durare illas poterit repete-re à patrono seu proprietario vt ibi glo. ac doct. 2. facit ad hoc vt qui sentit emolumentum de aliqua re debet & merito etiam onus sentire: neq; audien dus est qui de solo lucro vult esse intentus, onera ue ro vult respuere, secus est in patronis qui non sen-tiunt aliq̄ vtilitatē. Tertio si nec habet ecclesia por-tionem ad fabrica nec est aliqua consuetudo, tunc recurrendum est ad habentes beneficia & commo-da ex ecclesia, vt illi teneantur pro rata vt c. 1. & c. de his de eccles. ædifican. & ibi Panor. qui debent desuper extantibus fructibus reparare, idest, dedu-cto nè egeant. Si autem tales non possent tunc es-sent subditi cogendi in quantum possent, cum & ipsis ecclesia det commoda scilicet percipiendo sa-cramenta & diuina quæcunque, ideo vltimo tales erunt grauandi c. si episcopos in fine de rescript. in 6. is enim metit temporalia qui seminat spiritualia,

nec hoc posset euitare parocchianus, dato quod vellet cedere vsui ecclesiæ, cum hoc non dependet à sua voluntate, ex quo est semel Christianus factus c.omnis vtriusq; sexus de pæn. & remiss.

Quis vero domum canonicam seu parochi reficere debeat maior quandoque est disputatio, quia vero domus est accessoria ad Ecclesiam indiget.n. ecclesia sacerdotibus ministrantibus, atque sic domibus, in quibus habitent. Vnde qui ad refectionem ecclesiæ tenetur, tenebatur etiam ad domus parochialis, probatur: quia accessorium sequitur naturam principalis c. si super gratia de offic. delegat. in 6. & regula accessorium de regulis iuris ibid. ergo tenebuntur beneficiati reficere domum, si non habeat ecclesia, vel si non extet consuetudo, quod alij vel percipientes vtilitatem ex tali ecclesia ad ratam vtilitatis, quibus omnibus cessantibus putarē quod ipsimet parochiani possent ad talem refectionem cogi. Si vero & ipsi inopes forent cessantibus etiā supradictis remedijs breuiter crederē deueniri posse ad alienationem bonorum suorum ipsius ecclesiæ pro tali reparatione facienda, vel in domo Sacerdotis vel in ipsa ecclesia, clem. 1. de reb. eccles. alien. vel non: nisi necessitas aut vtilitas prioratus monasterij vel ecclesiæ hoc exposcat.

Alia sunt onera incumbentia patronis, quæ licet ita expresè non ponantur, tamen quia verbum prouidere generale est, in illo omnia compræhenduntur sic in c.decernimus 16.q.7. vbi dicitur quod omnia faciat patronus quæ spectant ad vtilitatem ecclesiæ, seclusa omni fraude & sinistra machinatione ipsius patroni sub pæna excommunicationis ipsius. Vnde ex hoc infertur quod patronus plurimum laborare debet ne fundationes piorum neq; conditio

nes illarum fundationum vllo pacto immutentur aut arma signaq; eorum transferantur aut immutẽtur hoc enim pertinet ad defensionem ecclesiarum & ad ornatum, ex quibus ecclesia locupletior facta est, & magis illustris, nullo ergo modo liceat hæredi progenitorum suorum immunitate aut loco illarum alia insculpere vel depingere, plurimum enim interest verbi gratia Baroni aut Comiti alia arma quam sua in capellis per eum extructis nõn sculpi, nam per talia signa eius in ecclesiam cognoscitur animus & conseruatur memoria illius familiæ, cultusq; diuinus magis à successoribus suæ familiæ illustratur, aut certe si alieni sunt à religione ad eandẽ liberaliores redduntur ex inspectione talium armorũ, alioqui si cuiuslibet inferioris gradus hominis insignia super ponerentur, facile nesciretur quis talis ecclesiæ aut huius vel illius altaris fundator existeret, sicq; non conseruaretur agnationis dignitas quæ cuilibet semper debet esse salua l. 1. §. 1. ff. de lib. agnosc. per signa. n. cognoscuntur signata cap. in nonnullis de Iudæis, & hinc est quod armorum alterius impressio est prohibita in alienis rebus l. 1. C. vt nemini liceat signa alienis rebus imponere & l. basilica C. de operibus public. Posito etiam quod talis v.g. Comes aut Baro totaq; eius familia extincta esset, non tamen debet extingui eius memoria sed extendi per aspectum ædificiorum, templorũ Dei & similium, & ad hunc finem arcus triumphales & statuæ marmoreæ sculpebantur in vrbes vt illorum memoria qui gloriosè uixerunt & honores gesserãt in perpetuum haberetur, facit C. de stat. & imagin. l. 1. Hocque tanti est fundamenti vt licet per negligentiam patronorum isthęc abolerentur, deberet Iudicis officio tueri memoria defunctorum l.

Quintus §. pen. de an. leg.

Similiter dicendum eſt de conditionibus fundationum, quod ſi tales reſpiciunt Dei honorem, ſeruitutem Eccleſiæ & ſic eius vtilitatem, vel quandā ſatisfactionem mentis defuncti volentis ſic obſeruari, nullo modo immutari debent, neq; per patronū neq; per Epiſcopum, neque per alios, tum ratione vtilitatis eccleſiæ, tum etiam ne tollatur pia defuncti voluntas. Si vero eſſent in iſtis fundationibus qualitates concernentes fauorem patroni, puta ſi eſſet talis quæ præiudicaret ordinario maxime ſi eſſet contra vel pręter ius commune quæ opponi poſsūt, iuxta not. in c. cum dilectus de conſuet. tunc illas tollere poſſet patronus cum conſenſu Epiſcopi, & ſine. ſicut & renunciare poſſet Iuripat. ſine conſenſu Epiſcopi, iuxta ea quæ dicit Abb. in c. illud de Iurpat. tum quia ſolum renunciat Iuri ſuo, ſeu in ipſius fauorem per primum fundatorem introducto, tum etiam quia reduceret illas ad ius commune, ad quod de facili reduci debent.

Quod vero attinet ad fundationes miſſarum aliorumq; piorum operum an patronus cum epiſcopo aliquid ibi limitare poſſit, maius dubium eſt. Verū pro fundamento eſt quod ſtantibus eiſdem reditibus nil diminui poſſit, ex articulis fundatorum à patrono, diminutis vero reditibus dubium non eſt fieri poſſe etiam diminutionem eius quod fundator legauit, non quidem ex parte ipſius epiſcopi, ſed ex parte defectus dotis ſufficientis, & pro hoc facit quod dicit Felin. in c. cum M. Ferrarien. de conſtit. in 3. notab. quod in conſtitutione de certo numero etiam per Papam confirmato intelligitur clauſula niſi reditus Eccleſiæ in tantum excreſcant quod pluribus ſufficiant, ex quo infert Felin. quod aug-

mentatis facultatibus Ecclesię, debet numerus canonicorum augmentari & sic antiqua constitutio tolli, & adhoc adducit textum in authen. ut determinatus sit numerus Cler. in v. postea uero. per quem textum dicit Angelus ibi, primo quod licet fundans ecclesiam taxauerit numerum Clericorum tamen auctis facultatibus debet numerus augeri. Secundo quod statuto tenetur quilibet præbendatus tenere Capellanum pro altari præbendæ & postea mutata præbenda ecclesię curatæ debet eius rector etiam tenere Capellanum in dicto altari, ex quo sibi vnitę sunt facultates dictæ præbendæ, postea infert Ang. ad Gabellam totius communitatis venditam pro tãto pretio, comitatu aucto an augeatur pretium & remittit se ad VVilhel. de Cu. in l. item si fundi. ff. de vsufru. tandem ibid. dicit Felin. in c. cum M. Ferrarien. in 8. col. veram videri conclusionem sm̃ Dom. Abb. vt non frangatur ipso iure per c. fin. de verb. sign. sed esse in potestate rumpendi, & sic fore intelligendam conditionem illam, de qua in illo textu, & per hoc adducit, quia tot sunt instituendi quot ex redditibus eius possunt sustentari c. 1. de instit. & si aliqui sunt recepti supra numerum debet numerus præbendarum augmentari ex super excrescentia reddituum, non tamen antiquæ præbendę confunduntur sed de accrescentibus redditibus seu fructibus nouæ creentur præbẽdę, pares tamen antiquis vt dicit esse not. in dicto c. cum M. Ferrarien. & alibi non ita bene probari secũdum dom. Abb. ibi. Huic accedit dom. Rochus in tracta. de Iurpat. in v. pro eo quod de diœcesani consensu in 12. q. in 2. col. in vers. aduerte tamen vbi dicit quod crescentibus facultatibus ecclesiæ augeri debet numerus cler. per primum fundatorem pa-

tronum acquisitis, allegat Ang.& Felin: vbi proximè, & subdit, & propterea diminutis facultatibus eadem ratione deberet minui numerus Cleric: & hæc est vera conclusio.

Sed remanet difficultas. an tam in diminutione quam in augmentatione cum dispositione Episcopi debeat interuenire consensus patroni pro tempore existentis, & in diminutione omnino dicendum est, quod sic, per c.nos quidem de testam.& eadem ratione in augmentatione, in qua militat & alia ratio, interesse patroni, in tantum vt augerētur etiam celebrationes missarum, seruitia & numerus Clericorum, quod pretium diceretur patrono in adiunctis in casu inopiæ, quod interesse etiam intelligunt doct. post glo. in simili casu, quando aliquis intitulatur in eadem ecclesia patronata in c. postulasti de Iurpat. & certe Ecclesia existente simplici potius augerent celebrationes quam numerum Cler: quæ deseruiri possent per quoscunq; de facultatibus ipsius Ecclesiæ quia illæ sunt vtiliores animabus defunctorum 13.q.2.c.animas fundatorum. Si vero esset Ecclesia parochialis quæ haberet magnum augmentum posset augeri numerus Cler. His addo quod stante necessitate vel vtilitate Ecclesiæ quod prædicta fiant, poterit fieri per Episcopum etiam sine consensu patroni & nolente vt volunt doctores.

Super quibus aliud incumbit ministerium patronis reddendæ sc. rationis de omnibus acceptis & expositis, cuius muneris ratio passim non attenditur inde etiam fit quod Ecclesiarum fabrica negligatur pessumq; eant omnia, neq; solum patronus Laicus qui tractat temporalia bona Ecclesiæ sed etiam ecclesiastici patroni suis superioribus tenentur ad rationem redden. uoluit id Abb. post Host. in ca,

cum

cum ad sedem in fin. 3. col. de restit. spol. vbi dicit patronos ecclesiasticos habere vnam prærogatiuã præ Laicis quia possunt exigere rationem temporalium ecclesiæ, quod uolunt doct. in c. ex Lateranen. de præben. & Clem. 1. de Iuspat. & summa Angelica in v. Iuspatronatus in §. 1. Nec mihi hoc loco displicet bona quarundam prouinciarum consuetudo qua sæculares personæ exigant rationes à sindicis ecclesiarum patronatarum neq; permittunt Clericis nauem rerum & obuẽtionum receptionem, propterea quod quandoque minus cautè de illis agatur fiantq; sumptus inutiles & non necessarij, proindè vt adhuc inuigilent diligenter patroni tã Laici quam Ecclesiastici super bonis ecclesiarum, principis est attendere cuius præcipuum munus est Ecclesiarum fideiq; & religionis defensio, atq; pro Laicis facit Paulus de Cittadinis, de iurpat. 16. p. in 4. art. in 13. q. qui dicit quemlibet patronum posse impedire ne reditus patronatę Ecclesię in alios vsus conuertantur quam ad illos ad quos fuerunt deputati tempore fundationis, allegat Abb. in c. suggestum de Iurpat. quæ licet non sit vera reditio computorum administrationis est tamen obseruantia voluntatis fundatoris, ad quam potest instare patronus. Dom. tamen Rochus in tractat. de Iurpat. in v. onerosum in 63. q. vult patronũ teneri defendere ecclesiã ne bona indebitè dilapidentur, & posse denũciare Episc. Pręsbyterum dilapidantem, vel alias in honeste viuentem pro vt etiam dixit Abb. in c. nob. de Iurpat. & pro ista conclusione est Abb. in c. nouit in 12. col. cum seq. de Iud. referens doctores varios in hoc puncto, & bonum est dicit esse in c. illa de accusat. in v. dicere, & hoc clare probari ex illo verbo onerosum positum in definitione Iurispatronatus.

CA-

CAPVT XXVII.

An præscriptione aliqua vel priuilegio acquiratur Iuspatronatus?

NEcessarium putauimus hac de re quærere ad instructionem eius quod nunc in regionibus nostris vsu quotidiano euenit, dum piorum hominũ prædecessorumq; nostrorum fundationes in Catholicam religionem ab alijs temere vsurpantur, inque ius illorum inuolant sibiq; attribuunt, dicentes se esse patronos ecclesiarum seq; suosq; prædecessores illas dotasse vel instituisse, aut quod verius iam à tot annis in tali & tali ecclesia præsentasse, ex quo quantum religio catholica patiatur, piorumq; nũc viuentium Illustrissimorum Heroum animi deterreantur à fundationibus ecclesiarũ aliorumq; piorum locorum, in aperto est, adeo quod nisi singulari Dei concursu denique & zelosi Principis interuentione eiusmodi hominum rapacitas & dominandi libido compescatur, timendum foret, quod breui tota fides Christiana de medio sustolleretur & pro Ecclesiis monasterijs & alijs locis pijs stabula & horrea erigerentur. Primum autem eorum fundamentum ex hoc adstruunt quod ex pluribus præsentationibus perperam factis, totq; ac tantis annis in possessione permanentibus sibi Ius verum ac genuinum conciliarunt, quasi vero ex illorum præsentatione ius oriatur aut exinde ecclesiæ vtilitas facta sit cum potius destructio & populi in hæresim præcipitatio. satiusq; fuisset pluribus in locis nunquã id au ttentasse quam quod cum maximo religionis

damno

damno & ecclesiarum populiq; detrimẽto factum reperimus.

Verum scio quantum sibi ex talium actuum frequentatione possessioneq; illicita attribuant, ideo ad rem vt deueniamus radicemq; absorbeamus, viden. est quænam ad veram alicuius Iuris ac potissimum de quo nunc agimus iurispat. possessionem obtinen. requirantur, ita vt licita exinde fiat præsentatio, institutioq; & desuper confirmatio. Primo itaqne omnes doct. vnanimiter concludere videntur quod ille dicatur in quasi possessione Iurispat. qui semel præsentauit cum bona fide sc. creden do se esse patronum, vnde si talis postea secundo loco præsentet, præsentatio ista dicetur facta à quasi possessore Iurispat. sic Abb. Panorm. in c. consulta tionibus de Iurpat. in vlt. not. & in vers. ex his infer tur: quo sic posito veram habebunt multi nobiles iustamq; quasi Iurispat. possessionem quia non semel sed pluribus vicibus aduersæ religionis homines præsentarunt ipsosque instituerunt & confirma runt de facto. Verum bona fide præsentare nunquã potuerunt neq; ex hoc sibi Ius aliquod acquirere supra Ecclesias, etiam eo admisso quod ipsi Ecclesias construxerint seu ab eorum familijs dotatę fuerint, siquidem ipsi vt nunc non amplius persistunt in ea fide & religione qua laudati satis superq; ipsorũ prædecessores uixerunt & mortui sunt: cumq; nec extruere nec dotare hæretici possint vt supra in cap. 24. ex eo quod non participant cum Ecclesia Catholica, cuius antistitum sacrorum & Episcoporum Reuerendissimorum consensus, ad hoc quod construant dotent & ædificent necessario requiritur ipsi vero nil minus quam Episcoporum & Clericorum iussionibus & monitionibus obsequuntur hinc neq;

bonam

bonam fidem & ex consequenti neq; quasi Iuris pat. possessionem habere & esse possunt cuiusmodi bonam fidem etiam explicant doctor Innoc. in c. 2. de in integ. restit. ac Calderin. in Con. 13. incip. an requiratur sub titulo Iurispat. Abbas Panor. & alij in c. cum Ecclesia de causa poss. & propriet. Secundum est quod requiritur ad quasi possessionẽ habendam quod præsentatio fuerit admissa & confirmata à Catholico Episcopo, Florentin. in c. ex literis de Iurepat. in 2. opposit. & Abb. Panor. in Cõcil. 54. incip. casus cõtingentię circa prin. in primo vol. idem concludit in Conc. 106. incip. casus in pen. col. in 2. vol. vbi dicit quod quãdo secuta est institutio, ex tunc quis dicitur quasi in possessione & non prius, & Bal. in Consil. suo 22. incip. quidam nobilis in fin. in 3. vol. vbi dicit quod si quis non est admissus neq; repulsus vel est apposita conditio, de cuius veritate incerti fuimus, quod per talem præsẽtationem non dicitur quis possidere, ex quo secundo membro nunquam probabunt eiusmodi præsentationes hæreticorum confirmatas ab Episcopis Catholicis, quippe quod non teneat eiusmodi confirmatio multoq; minus prę sentatio, non solum si hæreticum prę sentet, sed etiam si Catholicum Sacerdotem prę sentet Episcopo, dubium graue est inter doctor: an Episcopus eiusmodi præsentationem confirmare possit: neq; obstat quod excommunicatus ecclesiam ingredi possit ad audiendum verbũ Dei c. responso de sent. excom. item ad adorandum in c. nuper, eod. minusq; impedit quod tales ecclesiam extruere & Iuspatronatus transmittere possint vt videtur tenere Gemin. c. vnico §. fin. in pen. col. eod. lib. 6. dum dicit allegando specul. quod ille qui emit uillam à patrono excommunicato statim po-

terit præsentare istis inquam non obstantibus dico excommunicatum non posse præsentare, eo quod non potest eligere vt decidit Innoc. & alij in c. veritatis, de do. & contum. & Abb. ibi in fine ergo etiam in simili videtur, quod non possit confirmari, quod tenuit Lapus allegat. sua 8. incip. præsentans.circa med.& ibi dicit quod si præsentans vel præsentatus est excommunicatus, præsentatio est inualida, nullaq; eiusmodi confirmatio fieri potest: aliqui tamen videntur concludere quod præsentatio facta ab hæretico seu excommunicato valeat, & addunt rationem, quia cum patronus laicus nihil vel parum Iuris habeat circa dispositionem beneficij nisi de quadam gratia, vnde totalis dispositio potius dependere censebitur à potestate Episcopi, & sic institutio Episcopi tanquam sola Ius in beneficio tribuens potius erit attendenda quam præsentatio patroni Laici excommunicati, sic rota concludit in decis. 2. in antiquioribus vbi varias adferunt hac de re opiniones. Tertium requiritur, quod institutus habitus fuerit tanquam Rector vel Capellanus in possessione Rectoriæ vel Capellaniæ, in quo dubiũ etiam non est omnes sic præsentatos intrusos esse furesq; & latrones iuxta sententiam Christi, non.n. per ostium intrarunt sed aliunde inrepserũt, adeoq; cura de ouibus ad illos non spectat, sed veniunt vt mactent perdant & destruant, compertum est hoc ex infelici omnium hereticorum progressu, quorũ finis est interitus & extrema confusio. Quartum est adhoc vt aliquis quasi possessionem Iurispat. acquirat requiritur secundũ Calderin. vt supra quod ille in cuius præiudicium quasi possessio Iurispat. acquiritur, hoc sciat, & patiatur, & ad hoc allegantur notata per Io: And. in c. bone de postulat. præ-

lat.& c.conquærentes de offic.ordin.& hoc eſt regulare in omni acquiſitione quaſi poſſeſſionis Iurium incorporalium, licet ſecus ſit in rebus l fin. C. de pręſcript. long. temp. & pulchrè declarat Bal. in l. 1. & 2. in 1 col.verſ. quarto oppono C. de ſeruitutibus & Bart.l.1.§.2.in 3 .let.ff. de itinere actuq; priuato. quomodo autem probetur ſcientia & patientia illius de cuius pręiudicio tractatur vide Abb. in d.c.cum Eccleſia de cauſa poſſ.& propriet. in 5 col. adhoc vero quod ſcientia & patientia Catholicorũ ipſis hæreticis proficiat nunquam probabitur, ſiquidem in omnibus conuentibus tam generalibus quã ſpecialibus, tam Comitijs publicis quam priuatis Congregationibus, ſemper à parte Catholicorum hoc Ius patronatus ſeu collationis quod ſibi aduerſarij vſurparunt impugnatum fuit, indeq; decertatum, quandoq; ad verbera vſque, teſtantur idipsũ quærelæ olim Sereniſſimo Archiduci Carolo factæ quando in conuentu Bruggenſi ad Muram eo potiſſimum maxima ſelectaq; pars prouincialium con fluxerat, vt id ab ipſo extorquerent,quatenus libere poſſiderent collationes & pręſentationes ſuper parochiales Eccleſias, nunquam vero id obtinuerunt, ſiquidem impedimentum habent in ſeipſis,quominus etiam ad conceſſionem principis terræ eiuſdem participes fiant: illud autem eſt hæreſis & peruerſa animi voluntas, quare iſthæc ipſis temeritas & vſurpatio nunquam proderit, neq; inde ſibi quicquam Iuris acquirent, ſiquidem quiete & pacifice id nunquam poſſederunt, quod neceſſario requiritur in acquiſitione alicuius Iuris aut tituli, vt mox forſan dicemus.

Ex quibus ſic infertur, quod quandoquidem hæreticis nulla Iurispat. competit poteſtas ſeu poſſeſ-

ſio, nulla etiam eiſdem fauere debet legis authoritas, quod ſcilicet illud ipſum Ius prout inter Catholicos accidit per præſcriptionem accipiant, quæ præſcriptio non minus bona fide nititur quàm poſſeſſio Iurispat. fundamentum autem eſt vt dixi, carentia fidei & religionis Catholicæ, quo iacto, an aliqua præſcriptione Iuspat. acquiratur breuiter videamus. In quo negocio duæ ſunt repugnantes ſententiæ, prima eſt Federici de Senis in Conſ. ſuo 234 qui concludit quod præſcribi poſſit, altera eſt Arch. in c. hortamur 71. diſt. qui latiſſimè hanc q. diſputat, & tandem concludit quod Iuspat. indiſtinctè non poſſit pręſcribi per Laicos. Quia tamen contrariũ verius eſt in puncto Iuris, facilè contrarijs reſpondetur. illud enim quod Iuspat. ex gratia Laicis conceſſum; & gratia non debet extēdi aut in exemplum trahi. & quod temerarium ſit & maxime indignum eſt, aliquem propria authoritate ſibi præſumere, quod Romana Eccleſia ſpecialibus inſpectis beneficijs alicui voluit indulgere c. ſane, de priuil. ſi ergo eſt temerarium & indignum, ergo Iuspat. quod Eccleſia dedit Laicis ex ſpeciali gratia, non debet poſſe pręſcribi à Laicis. Pro cuius reſponſionis certitudine præſuppono fundamentum illud quod ſupra poſui, ſcilicet quod neceſſe ſit, quod interueniat bona fides ex parte pręſcribentis, qua extante dico, quod vbi quis eſt in iſta bona fide tanto tempore cuius rei memoria non habetur contraria, vel per 40. annos, tunc tollitur omne Ius, & acquiritur præſcribenti, nec id dicitur ſibi accipere vel arrogare propria authoritate, quod alicui ex ſpeciali priuilegio conceſſum eſt, ſed aſſumit quod à lege inductum eſt ſcilicet præſcriptionem, quod optimè facere poteſt. toto tit. C. de præſcript. & extra,

eod.c.si virgo 34.q.2.& 3.q.neq; illa gratia facta hominibus extenditur per hominem sed per legem. ex quo ergo lex induxit præscriptionem & consuetudinem de omni iure, ergo & tale Ius debet posse per Laicum pręscribi, cum non sit mere spirituale intelligendo de omni Iurepat. quod habetur in Ecclesia non collegiata, fecit pro hac responsione ca. cura, cum gl.2.in fin.de Iurpat.quæ vult quod licet antecessores fuerint in mala fide accipiendo Ecclesiam à Laico sine consensu Episcopi, tamen ex quo antecessores possederunt, possunt etiam successores præscribere. Simile est in c.4. de præscript. neque obest quod dicit Archid. de vsurpatione & de peccato quod est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat secundum Ambr. peccatum est opus iniquitatis, sed pręsentans sine Iurepa.facit talem iniquitatem, ergo non debet posse pręscribere, quia dico, quod talis quidem faciat contra iustitiā, sed secundum iustitiam & æquitatem in Iure præscriptam, quæ concedit bonæ fidei possessori possessionem, dictis Iuribus, & Laici successores possunt esse tales. ergo infert Archid. quod non præscribitur aliquo tempore quod cum peccato possidetur c.illud 93.dist. neq; potest aliquid ex consuetudine induci quod obuiat Canonicis & Ecclesiasticis constitutionibus. Dico quod non est in peccato, qui est in bona fide idest, in quasi possessione præsentandi, & pręscribit cum facit actum licitum & à Canonibus permissum, toto tit. de præscript. indeq; toleratur ista consuetudo, eo quod non sit contraria Iuri Com. quia licet habendo respectum ad c. decretum & c. nouerit 10.q.1. Iura antiqua, in quibus disponitur bona Ecclesiastica esse in Episcopi cura, tamen ex quo per alia Iura noua dispositum est Ius

patro-

patronatus esse apud Laicos per c. quicunq; c. Frigentius 16. q.7. ergo etiam videtur quod Laici præscribendo non faciant contra Iura communia, sed secundum Ius, ideo talis consuetudo præscribendi dicitur realis, quamuis etiam aliquando sit dare cõsuetudinem contra ius commune rationabilẽ, quæ dicatur rationabilis diuersis respectibus, vt est Ius commune quod constituit quod Episcopus tractet negotia cum consilio capituli c. nouit, extra, de his quæ fi. à præl. & tamen consuetudo inducitur contra hoc ius commune c.3. de consuet. in 6. quæ est etiam rationabilis, alia tamen ratione, vt sc. citius expediantur negocia, & sic duo contraria possunt esse vera, diuersis consideratis rationibus: sicut nubere & non nubere. facit etiam ad hanc consuetudinem tollerandam, quod non requiratur titulus cũ bona fide, sed hæc sola sufficiat vt Gemin. in c. generali, & ibi glo. antiqua præscript. de elect. qui dicit quod sine titulo habebit locum ista præscriptio, & ponit notabilem limitationem ad c.1. de pręscrip. in 6. vbi quando aliquid præscribitur quod est contra Ius commune non sufficit bona fides tantum, sed requiritur titulus, hoc inquam dicit esse verum in actu creato & alicui quæsito personæ per Ius commune, secus in actu non creato, sed qui pręscriptione acquiritur qui antea nulli erat tributus, quia licet Ius commune in præscribendo videatur resistere, tamen quia per perfectam præscriptionem Ius commune ei assistit, ideo non requiritur aliquis titulus. hæcq; præscriptio nõ multum grauat Ecclesiam, quia licet patronum talis ecclesia teneatur alere, quo videtur aggrauari ecclesia, intelligitur id tamen procedere de residuis quę alias pauperũ sunt, cum etiam bona Clericorum sint pauperum c. quan

do 16.q.1. Deniq; intelligitur ista præscriptio in ecclesiis parochialibus & contra Diœcesanos aliosq; prælatos, non contra Papam, vel eius legatum, quia is est ordinarius cunctorum c. cuncta per mundum 2.q.3. & in Ecclesiis collegiatis etiam non valet, nisi in casibus in Iure expressis, & quia esset Ius mere spirituale, quod Laici neq; præscribere, neq; exercere possunt c. Sacrosancta & c. Messana, de electione.

CAPVT XXVIII.

Quis sit Iudex competens Iurispatronatus?

DVbitatur de Iurepat. vt adnexum est spirituali an causa eius discuti possit per Ecclesiasticum an vero per Laicum, circa quod quidem non est valde laboran. quia de illo casus est ad literam in c. quanto de Iud. vbi dicitur: causa vero Iurispat. ita coniuncta est & connexa spiritualibus causis, quod nisi Ecclesiastico Iuditio valeat definiri, ita concludunt omnes Doctor. maxime quos allegat Gaic. in repet. c. fin. de elect. in 6. in 4. col. in prin. vbi præmittit causam Iurispat. esse fori Ecclesiastici, allegando Hostien. in sum. huius tituli in §. fi. incip. in quibus, in vers. si Ius scire, vbi se remittit addicta per eum in tit. de for. compet. §. 2. & hęc quidem pro ista dubitatione.

Aliud vero considerandum venit, quando actio competens ad constituendum Iuspat. personalis, vel ex promissione ad tradendum, seu ad erigendū, vel ad excludendum patronum est, quia sc. remisit

Iuspat. in fundatione, an tunc etiam sit de foro ecclesiastico vel sæculari, in qua inuenio Gaie. vbi supra dicentem quod cum tractatur de ecclesiæ liberatione, de exhibendis personis qui remiserant Ius pat. agi posse coram Laico, vt in c. significauit de testibus, vbi hoc notabile colligit Cardi. cum tamen agitur de priuatione Iurispat. tunc cognoscere ecclesiasticum dicto c. quanto de Iud. Idem uoluit Feli. in c. significanit de testibus in primo not. & notabiliter dicit Felin. secundum Card. licet causa Iurispat. sit adnexa spiritualibus, non tamen sic est adnexa causa prædicta quando agitur de excludendo patrono à Iurepatronatus quin per Laicum expediri possit, & dicit esse rationem, quia de patronatu non habet cognosci secundum ipsum, pro quo optime induci possunt notata per Bart. in l. titia. ff. sol. mat. & clarius in l. omni C. de Sacrosan. Eccl. & Io. Andr. in c. tuam, de ordin. cognit. vbi dicunt, quod de quæstione spirituali consistente in Iurepat. an matrimonium fuerit legitimum vel non, laicus cognoscere non potest, sed de spirituali consistente in facto potest, puta an talis fuerit desponsata vel non. Vbi secundum Cardin. vbi supra in c. significauit de testibus notatur illum Iudicem debere examinare testes ad perpetuam rei memoriā, quod procedit, quando ecclesia esset actrix, quæ diceret se liberam, & hoc constare facere vellet coram Iudice sæculari, de cuius foro erant fundatores, secus si Ecclesia esset conuenta à fundatore dicente se patronum per textum cap. si diligenti de for. comp. & sic etiam dicendum est, quod si aliqui prætendant se esse patronos alicuius Ecclesiæ, & illa ecclesia siue eius Rector vellet pro ea intendere Iudicium L. diffamari. ff. de ingenuis & manumissis, non de-

beret

beret agere coram Iudice Laico, & narrare qualiter tales diffamant ecclesiam, dicendo illam esse de Iurepat. eorum, cum sit libera, & licet in hoc ecclesia videatur actrix ea rea, quia præfigendus est terminus ipsis diffamantibus infra quem debent agere contra ipsam Ecclesiam pro ipso Iurepat. & sic erit Ecclesia rea, vt volunt omnes præsertim Bal. in d.l. diffamari, & tunc Iudex Ecclesiasticus habet exercere iudicium.

Quantum vero attinet ad actionem personalem quæ competit ad constituendum Iuspat. seu ex prouisione ad tradendum siue ad eligendum illud, quia tunc non regulatur Iuspat. vt alia spiritualia, nō est de foro ecclesiæ, nec habet idem priuilegium secundum But. in d. c. quanto de Iud. in fin. vbi vult sęcularem posse cognoscere de causa actionis personalis quæ intentatur pro Iurepat. promisso donari. Cuius contrarium asserit Abb. in d. c. quanto. Verum non obstat dictum Abbat. quod. s. donatio & promissio Iurispat. subijciatur iurisdictioni ecclesię eo quod requiratur in eo consensus episcopi, vt c. vnico de Iurepat. in 6. quia dico illum textum, & similes non loqui in promissione de donando, sed in donatione tantum, nisi dicas quod si consensus episcopi requiritur in donatione, ita etiam in præambulo, videlicet in promissione de donando, pro vt videtur velle Dom. Benedict. in c. cum sæculum, in 4. q. de Iurpat. & probatur, quia rationes quare requiratur consensus episcopi in donatione Iurispat. quas refert Abb. in c. illud, hoc tit. videntur militare in promissione de donando. Pro quo hic notandum diligenter, quod si Iuspat. vni donatur sine consensu Episcopi, donatio nulla est, & ideo donator vacante Ecclesia poterit pręsentare iuxta c. illud

& c. cum Laici, & c. suggestu hoc eod. tit. & sic prima donatio est, ac si facta non fuisset, quanto magis nec promissio de donando, non tenebit sine consensu Episcopi sed cum consensu licet teneret promissio, non tamen per hoc facta est donatio, & in hoc casu non negaretur coram vtroq; Iudice promissorem posse compelli explere eius promissionem, & fortius in foro ecclesiastico, quam sæculari, sed si non interuenit consensus Episcopi, diceremus nullo modo agi posse coram eo, cum Ius nostrum veram donationem sine consensu Episcopi non habeat in consideratione, quanto magis nec promissionem de donando, similiter de Iurepat. creando, qui nō est in consideratione, si non est creata vel fundata ecclesia c. nemo de consec. dist. 1. vnde in istis casibus recurrendum esset ad Iudicem sæcularem, vt promittentem donare, compellat donare, vel condemnet ad interesse, & promittentem Ius creare patronat. compellat ad creandum, vel condemnet ad interesse, vt videtur velle Aretinus in consil. 83. quia multa, quia tamen Iuspat. est inæstimabile, vt notatur in c. Iure, hoc tit. nescio quomodo possit declarari interesse, sicut de patrono promittente præsentare vnum quem non præsentauit, an possit contra illum agi de interesse, cum præsentatio non recipiat æstimationem, vnde melius videtur dicendū, agi posse contra tales de dolo, per l. sed vitio ff. si quis actionibus. Poterit vero etiam sic promittens ædificare Ecclesiam compelli per Iudicem ecclesiasticum, quia est honor publicus, & sic quilibet admittitur, quod voluit Barbat. in d.c. quanto. in col. 10. quod compellere Laicum ad traditionem Iuris pat. actione personali non est definire causam Iuris pat. & per consequens poterit compellere.

Grauior hoc loco restat difficultas, an commisso ali quo delicto per patronum Laicum, quod mereatur publicationem omnium suorum bonorum, in quibus contineatur Iuspat. possit Iudex Laicus super hoc decernere, an vero Iudex ecclesiasticus, sicque istum patronum Laicum priuare Iure suo patronatus? Quam quæstionem principaliter format glo. 1.c.filijs, 16.q.7. quæ quærit de hoc, & dicit, Iudicem Laicum non posse priuare patronum Iurepat. per se, sed cum vniuersitate bene c.ex literis de Iurepat. priuationem vero spectare ad Papam seu Episcopum solum, cum illud habeat priuilegio Canonis argumento c.1.hoc tit. Alia est glos. in Clemēt. pastoralis in verbo subiectæ, de re Iud. quæ vult, quod per damnationem seu cōfiscationem Iudicis sæcularis non perdet Iuspat. & hoc colligit ex illo textu, & dicit facere pro votatis in d. c.filijs. Pro quibus glossis dicunt aliqui doctores esse contrarietatem, tamen reuera non sunt sibi contrariæ, sed volunt Iudicem sæcularem per damnat. vel confiscationem non posse priuare patronum Laicum Iurepat.glos. vero in c.filijs addit alium casum .s. quando confiscaret villam in qua esset Iuspat. aliud vero est in specie priuare aliquem Iurepat. & aliud cum vniuersitate in qua subiectum est Iuspat. Quare ne in longam hæc res protēdatur sic breuiter omissis doctorum concertationibus respondeo quod quando Iudex ecclesiasticus procedit contra aliquem patronum super priuatione Iurispat. principaliter, nō dubium est ipsum hoc facere, vt est textus clarius in c. in quibusdam de pœnis, & c.quanto de Ind.quia ad ipsam spectat cognitio causę priuationis, seu alterius Iurispat. & idem si ipse procederet principaliter super alio delicto, casu quo posset publicare bo-

na alicuius patroni, ſine dubio includeretur Ius pat. vt in Clem. 1. paſtoralis, in §. rurſus, à contrario, de re Iud. quia non diceretur ponere falcem in alienam meſſem ſed in ſuam. Nec erit conſiderandum an veniat acceſſorie vel principaliter Iuspat. & an exprimatur vel non exprimatur, cum ſimus in caſu in quo Iudex habet iurisdictionem cognoſcendi de ipſo Iurepat. etiam principaliter, & in hoc omnes conueniunt, ſolumq; manet illarum dubitatio de Iudice Laico qui caret iurisdictione cognoſcendi de ipſo iurepat. & ideo nullo modo per ſe poſſe tantum confiſcare iuspat. & eius confiſcationem ſeu ſententiam non tenere nec valere, ſecundũ gloſ. in d.c. filijs. 16. q. 7. etiamſi iſtam bonorum omniũ publicationem alicuius patroni propter demerita faceret cum expreſſa & ſpeciali mentione iurispat. vt concludit Abb. in d.c. quanto, in pen. col. ex quo etiam intelligitur quod licet cum vniuerſitate tranſferat Iuspat, tamen ſi in venditione vniuerſitatis exprimatur iuspat. & ſic vniuerſitas vendatur, iuspatronatus, plerumq; ſiue per venditionem ſiue per ſententiam Laici, non erit contentum, quantumcũque exprimat iſtud iuspatr. ideo ſemp vitiatur eius ſententia. quantnm ad iuspat. neq; ſi Iudex ſæcularis per ſuam ſententiam propter delictum aliquod patroni publicaret omnia eius bona, non veniret iuspat. quia hoc ſignum omnium bonorum, non dicitur vniuerſum, multoq; minus veniret ſi publicaret fundum, aut pallatium patroni, in quo eſſet iuspat. Si autem propter infamiam, aut aliud quod eis grauius crimen à Iudice Laico fieret publicatio bonorum omnium, & ſi in illa ſententia iuspat. non veniret, poſſet ſe tamen Epiſcopus deſuper ſummarie informare de iam cognitis, & talem patro-

num

num Laicum priuare Iure suo patronatus.

Nec obstat iurisdictio quorundam, qui dicunt, quod Episcopus non habeat cognitionem criminũ ciuilium in Laicum; quia benè habet causalem cognitionẽ, cùm Laicus est irretitus tali crimine, quod non posset acquirere nec tenere iuspatronatus: infamia enim impedit quem acquirere iuspatronatus.

Deinde est hæc secunda cognitio Episcopi, in cõplementum publicationis factæ per Iudicem Ecclesiasticum. Vnde non refert, quod hoc ante sit cognitum, sicq; denuò cognosci non debeat, hoc .n. fit, vt perficiatur cognitum & iudicatum per Iudicẽ sæcularem, quod per eum perfici non poterat ex defectu suæ iurisdictionis, prout etiam Iudex Laicus perficit in Clericum, quod non potest perficere Iudex Ecclesiasticus, arg.c.degradatio, cum ibi not.de pęn.lib.6.& operabitur ista cognitio & perfectio, vt perfectè sit illæ priuatus omnibus eius bonis & omni eius iure, non tamen vt illud ius acquiratur fisco, sed vt ecclesia sit libera, vt ipsemet But. dicit, .s. in vniuersitate non vera non transeat cum illa ius pat. in cõfiscatione illius, sed conualidetur per episcopum, vt ecclesia sit libera. Si tamen hæc publicatio non veniret de iure communi facienda, proinde de iure municipali putarem quod tunc episcopis nihil haberet supplere in casu permisso, pro vt est textus in c Ecclesia S. Mariæ, de constitut: nam solennitates vel actus depositi per ius municipale non habent locum in iurepat. nisi ille forsan per illam sententiam emanantem a iure municipali efficeretur plane infamis & bannitus vel publicatus, tunc dedecus esset Ecclesiæ retinere iuspat.

Si vero per iudicem Laicum est publicatio bonorum alicuius delinquentis in casu quo potest ex de-

licto patroni contra ipsam ecclesiam particularem vel vniuersalem, & tunc licet in ipsa publicatione non sit aliquod signum vniuersale, erit tamen priuatus iure pat. ex iurisdispositione, & licet videatur transire illud ius pat. in confiscationem, tamen non manet penes fiscum sed redit ad Ecclesiam, & Ecclesia poterit illud repetere vt sit libera sicut in Emphiteusi Ecclesiastica, quæ licet transiret in fisum in publicatione bonorum, tamen est in facultate ecclesiæ repetere ipsam Emphiteosin, & hæc de Iure patronatus defensione à principibus Christianis facienda, & exercenda quæ si ritè perficiantur profecto maxima salus in rempub. externam elucescet, sicq; iustitiæ sese defensores præstabunt strenuos.

Verum non satis est hanc iustitiæ exhibitionem quantum ad Deum & religionem Christianam facere, sed oportet etiam quod ipsæ Princeps in se & erga suos subditos maximè iustitiam & iudicium rectum operetur, ideo qualiter sese ad inferiores comparare debeat, ad calcem huius libri videamus.

CAPVT XXIX.

Quibus alijs modis exhibeatur iustitia per Principem in subditos?

BEatum dixerimus principem illum qui obediētes dictoq; parentes habet vasallos ciuesq; morigeros, non secus atq; optimum temperamentum hominis constitutum dicimus, vbi omnes sibi qualitates ex æquo correspondent, inde enim vita longęua diuturnaq; progreditur, sic vbi pax salus perpetuaq; reipub. concordia. Sicut porro ista Reip.

ſalus non prouenit niſi iuſte diſpartitis muneribus rectèq; eiſdem adminiſtratis, ſic neq; iſta vita temporalis beata ſaluaq; eritniſi ex ſymmetria iuſtaq; omnium quæ ad vitam hominis ſuſtentandam conducunt applicatione. Multa vero ſunt è contrario quibus facilè vita hominis ad interitum labeſcit pla neq; interit, non ſecus atq; in reipub. gubernaculo regendo plurima aduerſantia contingunt, ex quibus in diuerſum rapitur & à recto iuſtitiæ tramite deflectitur, pro ut varia ſunt media regendi Rempub. ex quibus varia etiam niſi rectè applicentur in populo progrediuntur grauamina, quæ princeps apprime præcauere debet in repub. ſoliciteq; attendere vt ſecundum Iuris æquitatem & conſuetudines laudabiles aliasq; in prouincijs vſu receptas conſtitutiones omnia adminiſtrentur, ex quo præcauebit grauamen & iniuſtitiam, communemq; totius reipub. pacem promouebit.

Verum vt ad hæc omnia quantum propoſiti noſtri ratio perfert propius accedamus & quibus caſibus grauamina in populo oriantur oſtendamus, neceſſarium valde eſt Principi vt attendat quomodo & qualiter per Iudices ſuos ſubditis diſtrictualibusq; ſuis iuſtitia ſecundum regionis leges municipaliaq; iura adminiſtretur. pro quo iam ſupradictū eſt, Iudices iuſtitiam facere & adminiſtrare teneri, quod verbum Iuſtitia vtiq; ſatis late patet, ſicque etiam pluribus iniuſtitia committitur, ſunt enim in quolibet bene conſtituto regno prẹter ius ſcriptum & commune (vt eſt Cæſareum & Canonicum) conſuetudines bonæ, cōſtitutiones & ſtatuta, quemad. legimus in Francia, neq; regem neq; illius officiales arctari ad obſeruantiam legum cōmunium. ideoq; Pariſijs vbi eſt ſtudium generale leges prohibitæ

ſunt

sunt legi vt in c. super speculato, de priuil. & quod dicit Oldradus cons. suo incip. consueuit dubitari & est 69. quod Hispani fecerunt legem quod quicunq; allegaret legem Imperatoris in iudicio, capite puniretur, cuiusmodi lex hodie in desuetudinē abijt vel saltem non ita strictè obseruatur vt notatur c, 1. extra de Treuga & pace, merito ergo quæri posset vt innuit Oldrad. quomodo tales prouinciales dicantur grauare populum vel facere iniustitiā cum non teneantur ad obseruantiam iuris communis, sed respondetur quod dicantur facere contra iustitiam si faciant contra legem regni pactam & in contractum iuratam seu pragmoticam constitutionem vt not. in c. 1. de rerum permut. & hoc dubium non est quin grauent, quia illud est ius constitutū per Principem cum sua Curia vt in l. 2. de orig. iuris, & commune quo ad regnum seu prouinciā sicq; illius obseruantia omnes ligat & est irreuocabilis. Ex quo lex regni non sufficeret quia non possent omnes casus legis compræhendi, iudex eo casu naturalem rationem obseruare tenebitur, & hoc aliquoties legibus cauetur, quippe quod natura nob. innatum est & pro veritate habetur, illudq; vbiq; vigere præsumitur, quod si secundum hoc iudicium naturale aliquis casus dispositus non esset, secundum æquum & bonum, tunc iudex procedere debebit & sic secundum ius positiuum & commune, ius vero & ratio conuertuntur l. cum ratio de bon. damnat. idq; singulariter adnotauit pro iudicibus Host. in sua sum. & tit. de feud. c. apud quem, vers. sin autē Vasallus. Lege vero plane deficiente & Canone, recurrendum est ad rationem naturalem & illa pro lege seruanda est. Quæ ratio naturalis in aliquibus prouincijs stat in capite prudentum procerum regni,

gni, ad quorum consilium Iudices habent iudicare, alioqui grauant & malefaciunt ex illorum priuilegio, vbi vero tale priuilegium non esset, foret recurrendum ad principem, qui iura omnia in scrinio pectoris habere dicitur c. licet de constit. & ideo ad eum tanquam ad fontem rationis de dubio iuris recurrendum est, & tunc tali casu solet princeps respondere ad proposita, ita est textus in authen. diuin. iussio. subscrip. §. 1. col. 8. & Iudex sic procedēs non degenerat.

Cuius intuitu Serenissimus olim Archidux Carolus prudentum suorum iurisperitorum consilio omnibus suis prouincijs plurimum consuluit, quando cuiuslibet prouinciæ laudabiles consuetudines dictaq; priuilegia in vnum congerere iussit volumen typisq; mandare vt sic vnicuique quantum & quid oportet in qualibet prouincia sibi faciendum liceret, innotesceret, quod vulgo dicitur die Landſ. handfeſt. seu, gemeine Landſordnung. in quibus omnia ad iuris communis regulas redacta vsuque multa confirmata sunt.

Quod si præter eiusmodi principum constitutiones adhuc diuersitas oriatur, vtpote quod non conueniatur de casu aliquo inter ius Ciuile & Canonicum vtrum sequendum erit Canonicum ex Ciuile? Existimandum sane est quia maiori nititur authoritate Canonicum ipsęq; leges Imperiales ipsam nō dedignantur, alio præferendum erit, pro quo dicit Ioan. de Imola in l. centurio, de vulgar. & pupill. quod in ambiguis Iuris Ciuilis quæstionibus eligenda semper est opinio per ius Canonicum approbata, allegat pro hoc not. c. licet ex susceptis de foro compet. cuius tamen vtriusq; Iuris leges, quando sumus in terris Imperij Romani, existente diuersita

te inter illa, quælibet in suo foro allegarentur & seruarentur, excepto eo quando lex peccatum induceret seu foueret c. 1. de noui oper. renunciat. & c. sana quippe 9. dist. in §. cum ergo, vbi dicit textus quod ius Canonicum habetur pro Iure diuino & naturali, quem textum semper nota, quia est Diui Augustini.

Committitur etiam iniustitia inter Vasallos si fiat executio contra priuilegium iam in contractum transitum, cui contrairi neque tolli potest, imo licet non transierit in contractum quantum ad Iudices inferiores, quia non possunt cōtrauenire priuilegio, quod debet perpetuo esse mansurum, soliusq; principis est prærogatiuę eidem se opponere, vel in totum reuocare, vt docet regula, decet. de regul. iuris in 6.

Pari modo peccatur contra iustitiam si principes vel sui officiales facerent contra bonam terræ consuet. ex quo tenentur ad illius obseruantiam, & contrafaciendo grauant partem, vt est apertissimus textus, neque melior credo in Iure c. cum venissent, de eo qui null. in poss. causa rei ser. ibi habetur, si consuetudinem quam allegāt, laudabilem esse constiterit, quia ex hoc sequitur eum rationabiliter appellasse, ob id sicut contra leges sic etiam contra consuetudines possunt iudices & consules subditos grauare. Hinc dicit Bal. in l. siquis non dicam rapere C. de Episc. & Cler. quod assessores debent obseruare consuetud. non secus atq; statutum, neque minus debet puniri de transgressione consuetudinis quàm legis scriptę, dum modo sit consuetudo publica & notoria? Qualiter vero ipsa consuetudo quandoq; cedat legi & foro, Notandum est, quod aut ius resistit consuetudini declarando ipsam reuocabilem,

cabilem, vel ipsam improbando, & tunc tali casu noua consuetudo induci non potest, pro quo notatur glo.fin.in Clem. si vna, de reb. Ecclesię non alię nan. Secundo aut ius resistit consuetudini tantum ad finem, vt pristinam consuetudinem tollat, & hoc constet, quia non facit mentionem de consuetudine nisi vt illam tollat quę alias non tolleretur c. 1. de constit. in 6. & tunc contra tale ius posset introduci noua consuetudo. Tertio aut ius commune simpliciter tollit consuetudinem, nec apparet de fine, quare lex illam tollat, & tunc aut lex disponit super ijs quæ sunt reseruata in priuilegium principis, & videtur tollere consuetudinem de nouo creādam, aut lex non disponit in ijs, quæ in priuilegium principis sunt reseruata, & tunc aut cōsuetudo iuuatur de nouo ratione seu vtilitate & valet consuetudo, & ratio esse potest, quia eo casu rationabilis est consuetudo, aut non iuuatur noua ratione seu vtilitate, & tunc non valet, quia ex quo habet repugnātiam Iuris, in dubio præsumitur irrationabilis. Aut quarto lex non reuocat consuetud., nec de ea facit aliquam mentionem, sed improbat quadam ratione, tunc licet lex non tollat formaliter consuet. tamen contra illam legem non potest noua consuetudo creari, vt not. in Clem. 1. de elect. in 6. super verbo eligatur, vbi contra illam Clementinam non potest noua consuetudo induci, & tamen ibi nulla fit mentio de cōsuetud. & potest esse ratio, quia ex quo primo improbat rationem, & consuetudo irreuocabilis non valet, sequitur, quod talis consuetudo tanquam ratione carens, postea esset inualida, & hoc est verum nisi noua aliqua ratione iuuaretur consuetudo, quod addit But. in c. fi. de consuet.

Hæc ideo ex alijs collecta adijcere volui, vt videant

deant Iudices in quibus casibus fori & constitutiones disponunt consuetudinem futuram reprobando, & in quibus permittendo, vt à grauaminibus se se abstineant. Quomodo vero prædictæ distinctiones consuetudinum & Iuris communis intelligi debeant, nisi viderer suspectus alijs (quod semper præcauere studui) exempla posuissem vnde solius vltimi membri de hoc exemplum vt intelligatur quomodo grauamen fiat contra consuetud. Exemplum est vbi consuetudo constat quod pro debito domini fiat executio in bonis Vasallorum, pro hoc iudex requisitus, non vult secundum consuetud. Curiæ suæ facere executionem in Vasallos & hic grauat. est enim non solum consuetudinis sed etiam satis conforme iuri pro quo solet allegari textus in l. pro hærede §. si quid tamen. ff. de acquir. hæred. quem textum dicit Bal. non esse alibi l. 1 C. de operis libertorum, sed tamen textus iste, loquitur solùm de operibus vel iure operarum quæ sunt in bonis ideo putarim de consuetudine sic procedere, & consequenter iudicem contra facientem grauare, est .n. stylus cuiusq; Curiæ pro lege seruandus.

Præter hos modos iustitiam administrandi alius non inutilis sed magis necessarius inuenitur, qui tunc prędictis omnibus deficientibus maxime locũ habere debet. Hic vero est æquitas quæ nunquam debet abesse iudicibus cum initio suę administrationis iurent eam obseruare. Sciendum vero quod ęquitas non differat à iustitia, quia æquitas est iustitia dulcore misericordiæ temperata secundum Priscianum, sed propriè sumpta iustitia & æquitas differunt, imo aliquoties aduersantur, & ideo vt etiam in his Iudices norint ritè versari, doctrina hæc necessaria est, æquitas ergo & iuris rigor conformiter se

habent,

habent, & vterq; ſeruatur pro vt caſus ſingularis deſcribitur in c. diſciplina 45. diſt. vbi dicit S. Gregor. diſciplina vel miſericordia multum deſtituitur ſi vna ſine altera teneatur, ſed circa ſubditos ineſſe debet rectoribus & iuſtè conſulens miſericordia, & pie ſæuiens diſciplina, hinc eſt quod ſemiuiui illius vulneribus qui à Samaritano in ſtabulum ductus eſt & vinum adhibetur & oleum, vt per vinum mordeātur vulnera per oleum foueantur, quatenus vnuſquisq; qui ſanandis vulneribus præeſt, in vino morſum diſtrictionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis, miſcenda eſt ergo lenitas cum ſeueritate, faciendumq; quoddam ex vtraq; temperamentum, vt neque multa aſperitate exulcerentur ſubditi, neq; nimia benignitate ſoluantur. Hoc ſignificabat illa tabernaculi archa in qua cū tabulis virga ſimul & manna eſt, quia cum ſcripturæ ſacræ ſcientia eſt in boni Rectoris pectore, ſi eſt virga diſtrictionis ſic, & manna dulcedinis, ſit ergo diſtrictio iuſtitiæ quæ feriat, ſit & conſolatio baculi quæ ſuſtentet, virga .n. (inquit ille) tua ſum & baculus tuus ideo & ea me cōſolata ſunt, hæc .ſ. Gregorius ibi. vbi multis exemplis iſta duo ad inuicem comparantur, tenendum eſt ergo merito quod vbi æquitas & rigor ſimul poſſunt concurrere, quod vtraq; ſeruanda ſit extra de re Iudic. c. Iurgantium controuerſias celeri ſententia terminare & ęquitati congruit & rigori.

Hoc autem temperamentum in bona capitis iudicantis diſpoſitione conſiſtit, vt videat quomodo per ſeueritatem vlciſcatur, & quomodo per æquitatem & miſericordiam veniā præbeat. in arbitrarijs magis ad æquitatem quàm rigorem declinando c. fin. extra de tranſact. ſicut ſingulariter pro hoc notatur c. non peccatum 23. q. 4. vbi reuera cum con-

tagio

tagio peccandi multitudinem inuaserit, diuinæ disciplinæ seuera misericordia necessaria est; vna consilia separationis & inania sunt & perniciosa atque sacrilega quia impia & superba sunt & magis perturbant infirmos bonos quam corrigant animosos malos, & ibi c. duo, ex s. Augustino; duo ista nomina cum dicimus, homo peccator, non vtiq; frustra dicuntur quia peccator est, corripere quia homo; miserere, nec omnino liberabis hominem nisi eum persecutus fueris peccatorem, huic officio hominis inuigilet disciplina, sicut cuiq; regenti apta est & accõmodata, non solum Episcopo regendi plebem suam sed etiam pauperi regenti domum suam, diuiti regenti familiam suam, marito regenti cõiugem suã; patri regenti prolem suam; Iudici regenti prouinciam suam, regi regenti gentem suam, & paulo post ita nulli homini claudẽda est misericordia sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est.

In alijs vero quæ arbitraria non sunt, & tunc aut æquitus aut rigor, non sunt scripta in lege regni priuilegio vel consuetudine, nec in communi ratione apud omnes homines quod positiuum Ius dicitur tunc seruanda est æquitas quæ sola sufficit ad bene iudicandum l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excusat. tutor. & l. placuit C. de Iud. si autem alterum illorum sc. æquitatis & rigoris est scriptum statur scripto, nisi Iudex habeat potestatem dispensandi, quia tunc adhærendo æquitati, non scripto, non grauaret. Si autem æquitas & rigor vtrumq; est generale vel vtrumq; est speciale, & tunc si constat quod est posterius, tunc illud præualet c. 1. de constit in 6. si vero non constat quod est vltimam tunc vterque seruabitur in suo casu vt l. sanctio legum. ff. de pæn. Si vero vnum est generale alterum speciale, quia

species

species derogat generi c. generi de reg. iur. in 6. se uabitur species etiam posterior, vt uides in præscriptione.

Omnibus autem his sic positis notandum est, æquitatem quę in causis obseruanda est, & Iudices prę oculis habere debent, intelligi de æquitate Iuris informata, & ideo si compromittatur in arbitriũ vt casus decidatur secũdum ęquitatem intelligit de æquitate Iuris informata, adhoc l. bona fides. ff. depositi, & hæc sunt generalia doctorum, in quibus præfertur æquitas rigori & quando debeat æquitas seruari & quando vigor. contra quæ, si faciat iudex grauat, quia iniustitiam facit.

Quia vero supra posui æquitatem consistere in arbitrio Iudicis, & non iuris necessitati subijci, pro cuius specialitate tale ponitur exemplum multitudo seu Vniuersitas aliqua delinquit, quæ de rigore Iuris in solutum puniri potest, sed tamen Iudex æquitate pensata vult solum principales punire & potest non facere citra grauamen extra de transact. c. fin. Neq; solum hoc Iudex facere potest in multitudine committente sed etiam suadente æquitate citra grauamen Iudex iuris limites excedere potest, vt in litigantiam animis concordandis. nam quamuis de rigore Iuris quis non possit cogi ad concordiam, vt est gl. in l. 1. §. & post ff. de no. oper. nunt. tamen æquitate suadente, quando Iudex videt durius agi inter partes altercantiũ, nam tunc Iudex potest, imo debet partem ad concordiam reducere & illas facere concordes, & si id facit non grauat textus est huius rei in c. placuit 90. dist. & tali casu si Iudex criminum alicui partium terrorem incutiat vt ad concordiam reducat non grauat, quia æquitas qua mouetur grauamen purgat vt notat Hostie. in sum.

de

de dilat. §. 1. vers. & non. & si Iudex, & ex hac æquitate amplectenda si quæstio sit inter magnates quia ex illorum quæstione respub. læditur & turbatur, quod illos nobililes & magnates etiam ciuiliter altercantes potest cogere ad concordiam Iudex, quia bonus præses debet laborare ad generalem pacem & concordiam & quietem prouinciæ sibi decretæ, & vt videas illa potest facere iudex inferior ex dictis causis ex quadam æquitate etiam contra rigorem à fortiori, ergo idem facere potest princeps, & generaliter in his in quibus generalem & liberam habet administrationem vt not. extra de elect. cum inter R. seniorem, vbi potest princeps cum altercaretur inter duos de aliqua gratia vel priuilegio de quo totalis dispositio esset in eo, ad concordandū vel componendum partes cogere, citra grauamen vt patet in prædicto cap. Similiter è contrario omissa æquitate Ius transgreditur etiam causa suadente citra grauamen, exemplum, homo occisus in Curia præsente officiali in eius neglectum, vel in Ecclesia coram toto populo vel in concione vel in seditione & timetur forsan scandalum propter populi tumultum, nam ijs casibus & alijs similibus si Iudex omittat facere processum æquitatum secundum limites fororum vel constitutionum, dum tamen de veritate sibi in iudicio constet, non dicitur ex tali transgressione grauare, prout casus iste habetur in l. si quis filio §. hi autem vers. quod tamen, de iniusto rupto, & irrito facto test. Hinc dicit Bal. in l. obseruari §. proficisci. ff. de off. procon. quod talis officialis ex tali transgressione non debet sindicari cū forte fecerit id per quod multorum salus procuratur quæ omnia cum grano salis intelligenda sunt; Nam Iudex non debet in tantum transgredi leges

quod

quod iuſtas defenſiones delati non audiat alias capite punitur l.lex Iulia.§.hodie.ff.ad l. Iul. repetund. vbi dicit Bald. in l. additos C. de Epiſc. aud. quod paria ſunt occidere innocentem ſc. vbique ad iuſtitiam confugit ſeu ad iuſtam defenſionem,& accuſatum non audire,& non mirandum eſt de hoc,defenſio.n. in lite eſt de Iure naturali Clemen.paſt.de re Iud. ideo cauendum eſt Indicibus vt in quocunq; proceſſu defenſiones audiant & iuſtitiam iuxta quarumcunq; pronunciarum & regionum ſtatuta modosq; adminiſtrent, quod quamuis non omnibus ad obuiam ſit,multamq; requirat induſtriam & prudentiam tamen in hac bonus princeps plurimum ſuplenari poterit prudentiam ſuorum conſiliariorum reſponſis,de quibus proximum caput ſequitur.

CAPVT XXX.

Vt Iuſtitia rectè adminiſtretur, opus eſt Principi bonis Conſiliarijs.

LAudatiſſimus is princeps dicitur,qui omnia per ſe videt,ſed laudaudus & is eſt qui paret recta monenti vt ait Heſiodus in operibus: cum vna mẽs hominis regni, magnæ molis incapax ſit, & non poſſit cuncta negotia complecti, magnis indiget adiutoribus tanquã adminiculis, ſapiens itaq; princeps ſapientum voluntatem commercio & conſilio vt præterita præſentibus accommodet & futuris proſpiciat, omne enim conſilium de altero horum accipitur, totaque vita hominis & omnis ars regiminis aliaq; in his conſiſtit, ſicq; tripartitum conſilium dicebat Plato Dyogenes Laert. lib. 3. in vita Platon.

præteritum tempus exempla suppeditant, dum attẽditur, quid, cur, quamq; gens passa sit, vt caueamus, aut quid prudenter egerit vt imitemur, præsens aũt rem ipsam quæ est in manibus considerare monet, puta imbecilles muros homines timidos, annonæ caritatem &c. futurum prospicere suadet vt neque fiat temere, habeatur bonæ opinionis ratio, vt non esse violãdas suspicione legationes, sic testatur Clẽ Alexand. lib. 1. pædagog. c. 60. Consilia inquit dandi tres sunt partes, vna quæ fuerit exemplum de præteritis, vt quid hębreis aduenerit quia fornicati sunt Exod. 30. quia vitulum adorauerunt, altera quæ ex præsenti colligitur vt quæ sensu compræhendãtur, vt Deus responsum dedit interrogantibus an ipse esset Christus, abite dicite Ioanni, cæci vident, surdi audiunt, leprosi mundantur. Tertia ex futuris quęq; ventura sunt iubet caueri, vt qui peccauerit eijcietur in tenebras exteriores. Est autem ipsum consilium res quædam sacra vt dicebat Plato lib. 3. de sapientia, neq; diuinius aliquid esse potest, de quo quis consulere queat, quam de sui institutione, atq; suorum in arte gubernatoria. Idem Plato in Alcibiade, c. 1. hominis ars & scientia gubernandi respub. nulla alia dicitur, quam bonum consilium, bonum autem consilium hoc vocatur quod ad meliorem ciuitatis institutionem salutemq; ad consensionem populi & tranquillitatem pertinet, in omnibus. Itaq; rebus & negocijs priusquam aggrediamus adhibenda est præparatio diligens, & maxime in rebus magnis memoriaq; dignis consilia primũ, deinde acta, postea euentus sperandi sunt.

Consilium autem vnum solum non admittit, sed in vnam sententiam plurium collationem, vnde & nomen compositum videtur, soluta autem conferri

possunt ab vno solo expertissimo, vel alio quocunq; vel à pluribus. Vnde quidam sibi consulere & suā causam extendere dici possunt, & deliberare quæ facturi dicturiuè sunt, res ipsa experientiaq; docet, quantum semper profuit consultare & consilium ac cipere vel consulere de agendis & faciendis, multa rumq; rerūpub. testatur idipsum interitus, eo quod vel præcipitantes fuerint vel sine consilio recto maximè vero dum agitur de instituenda conseruanda & defendenda republ. vtendū est consilijs, alioqui, vt dici solet quia canis celerius parit, ideo cæcos, & nondum maturos edit catulos, sic quoq; administrantibus respub. temeritate festinationeq; rem geri posse opinantibns nullum bonum, nullum constans esse poterit, hinc dici solitum est festina lente, omne enim satis celeriter factum dicitur, quando satis bene factum constat, ex quo insinuatur quod industriæ celeritas & diligentiæ tarditas ad rem simul adhibenda sint id enim est festinare lente, quod non præcipitare, sed paulatim, & suis conuenientibus gradibus rem negotiaque ordine suo tractare, quod & si omnibus pernecessarium sit aduertere, potissimum tamen rerumpub. rectoribus conuenit, quia grauius in his quæ pluresę quam quæ paucos lædunt peccatur, peccant autem facile Principes & præpositi nimia animi celeritate, quę naturali quodam vitio suffultaq; est superbia, quæ affectibus & motibus repentinis rapit transuersos Principes, vt sępius agant ex impetu, & proprio motu præcoces, quam bonorum consilijs monitionibusque. Vnde seipsos illaqueant, & imperij molem in infinita mala præcipitant.

Quemadmodum enim consilia recta firmāt rem pub. sic omissio illorum pessimos producit effectus

qui sunt quod populus non diligat Principem, non curet dicta edictaq; illius, nec suũ quisq; alteri reddat, spreta vero Regum, Principumq; maiestate nulla salus Reipub. speranda est. Viceuersa si Princeps vsus fuerit consilio, & si quædam quandoque mandata subditis, & populo videantur acerba & insolita, si tamen ex consilio fiant, & dilectione erga subditos non aspernantur ab ipsis, sed pro recte mãdatis iustisq; habentur, indeq; maior huic Principi accedit maiestas & populi exinde in ipsum augetur reuerentia, simul & timor in suum Principem delinquendi, metuimus enim naturaliter illum, qui cum consilio scelera vindicare nouit, vicissimq; diligimus quem scimus iuste vnicuiq; quod suum est cum consilio tribuere.

Quare vt præcedenti capite diximus, & initio primi libri salutem Reipub. pendere ex optimis statutis legibus & consuetudinibus; sic quoque eandem prouehi & ampliari dicimus bonorum virorum consilijs quorum leges aliud nihil sonant, quam consultationes & consilia. Consultatio enim habet boni electionem cuius boni cum vero iustoque initium est, ideoq; & lex vera iustaue dicitur.

Quanto vero copiosiora sunt consilia, & crebriora tanto vberius bonum in rempub. perfunditur. Hinc apud Romanos mos fuit, quod Traiani Adrianiq; Imperatorum temporibus pro decidendis caussis negotijsq; reipub. ipsi Senatores Equitesq; Romanos in concilium adhiberent, & sententias ex omnium opinione ferrent, cui Alexandro numerosissimum Consilium fuit, in quo erant Iurisconsulti non pauciores viginti, vt refert Spartiarius in eodem ex quibus numerantur præcipui, Vlpianus & Iulius Paulus, qui vertices legum dicti, Martianus

&

& Pomponius alijque clarissimi legum professores sine quorum consilio nihil vnquam actum fuit, per stat hac de re Theodosii & Valenti: Cæsarum lex in C. de legib. & const. Princ. Octaua, in qua modus ordoque notatur qualiter Principes in concilio sedere præsentesq; existere, & decernere cum alijs debent, sic enim habet lex illa humanum esse probamus, si quid de cetero in publica priuataue causa emerserit necessarium, quod formam generalem, & antiquis legibus non insertam exposcat, id ab omnibus antea tam proceribus nostri Palatij, quam gloriosissimo cœtu nostro patres conscripti tractari, & si vniuersis tam iudicibus quam nobis placuerit, tūc legata dictari, & sic ea denuò collectis omnibus recenseri, & cum omnes consenserint, tunc demum in sacro nostri nominis consistorio recitari vt vniuersorum consensus nostræ serenitatis authoritate firmetur scitote igitur patres conscripti non aliter in posterum legem à nostra clementia promulgandam, nisi supradicta forma fuerit obseruata, bene enim cognoscimus quod cum vestro consilio fuerit ordinatum vt ad beatitudinem nostri Imperij, & ad nostram gloriam redundare.

Forma in hac lege traditur secundum quam Princeps populi suorumq; subditorum salutem procurare tenetur, cum enim is summus sit in populo debet etiam summum bonum imitari per hoc enim se Deo quasi parem facit dum vassallorum suorum necessitates dissoluit aliorumque curas in se suscipit: hinc Imperatores olim dixisse legimus pro subditis suis: voluntarios labores competimus vt quietē eis præparemus, vt in aut: vt Diui in su: subscrip. hāc gloriosi quæstore coll. 8. in princ. & in aut. vt Iudices sine quo: suff. in princ. coll. 2. & idem dicit Pon-

tifex

tifex in proemio sexti noctesq; transimus in somnes & illas sub æqualitate dierum transeuntes, vt subiecti sub omni quietitudine uiuant, hinc etiam est quod Deus omnipotens cui omnia certa sunt, & nuda, cum vidisset peccata Sodomorum noluit audita iudicare, sed manifeste cognoscere quæ dicebantur. Gen. 18. descendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me opere compleuerint, Iudicib. & prelatis dans exemplum ne quid citius dijudicet nisi illis constito, vt iudicibus, sic legitur Lucæ. 16. quod villicus ille, qui diffamatus erat apud Dominum suum quod dissipasset bona ipsius audiuit ab illo. Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris villicare, in secũdo dans Principi prælatisq; exemplum, vt cum viderint malam administrationem offitialiũ per frequentem clamorem ipsi descendant, ad curias celebrandas, seu comitia, vt vocant, & videãt an clamor qui ad eos peruenit opere completus sit, ad hoc est textus in auth. vt Iudices sine quoquo suffragio §. 1. coll. 2. vbi dicitur quod Princeps videre habet ne subditi à Iudicibus, vel offitialibus aggrauentur, vel male tractentur, nam tunc Princeps abundat, cum subditi bene tractantur & sunt loclupetes. & tales similes causæ malæ tractationis, & iniustitiæ mouere debent Principes ad iudicanda comitia vt videre est in feu. de prohib. feud. alien. per Lotar. cap. Imperiali, ibi, per multas, & cum interpellationes ad nos factas didicimus.

Hanc ob causam solebant olim Persarum Reges obire omnes vniuersæ ditionis suæ Prouintias & eas perlustrare, vt viderent quid opus esset, & Regem desiderarent, quod & Plato testatur fecisse Minoem Cretensium Regem, opera Rhadamanthi, &

Taloenis, qui ter in singulos annos regionem passim obibat, custodię legum intentus, ęreasq; legum tabulas pagatim circumferens, sic alij omnes quibus proba reipubl. cura fuit rectaq; cum gloria successu administratio, fecisse constat & Senatus, & consultorum iuditio vsus, vt fuerunt Vespasianus, Titus, Traianus, Antonini, & alij, vt contr qui a Senatus consilia personasq; bene cōsulentium subditorūq; suorum necessitates despectui habuere, & odio, vt tyrannicè, & cum vitijs liberius viuerent, dum putarent eam libertatem male agendi iucundiorem, reiectis frenis rationis & consiliorum, se & rempub. in pernitiem immedicabilem conijcerunt, vt Heliogabalus Bassianus, Nero, Caligola, & id genus alia.

Causæ porro quare olim Principes consilia & comitia quotannis celebrabant, expressæ videntur in l. obseruare C. de decurio. lib. 10. vt sunt reparatio iustitiæ, pacis compositio. Prouinciæ reparatio, de lictorum punitio, offitialium creatio, & de prohib. feu: alien: per Lotar. & Fredericum c. 1. & c. propter ecclesiasticas 18. distin.

Hunc morem consiliorum, & comitiorum faciēdorum nostri quoque Principes obseruant, dum publico edicto in omnibus suis Prouincijs significant quod futura erunt comitia generalia tali die locoque determinato, mandantq; primatibus seu præfectis prouinciarum dictum illud publicari & certiores facere omnes suæ Prouinciæ subditos, vbi Ecclesiastici, & nobilitas, cæteræque ciuitates, quid sibi onerosum aut molestum sit articulatim singula describentes, factis comitijs per suos destinatos & legitimos syndicos offerunt sic demum omnes syndici omnium prouinciarum nobilium plebis & ecclesia-

clesiasticorum die à Principe constituto in loco cō sueto comparent, vbi primum agi debet de reformatione morum & vitiorum reipub. vniuersæ, de correctione abutentium potestate Principis sibi cō cessa, & de nobilium superbia, qua opprimunt subditos & ecclesiasticas personas pro quo optimum & sanctissimum remedium est Principibus si personaliter omnes suas ditiones, vt alij fecerunt olim, visitare nequeant quo instrui possint & edoceri de vniuersis quæ in Prouincijs fiunt, idipsum per alios fieri demandent, possunt enim tunc tutius, & securius subditi vtriusq; status coram Principe damna & causas atq; oppressiones deponere quæ forsan coram tyranniculis præpositis cęlare coguntur.

Quod si fortè sint in Prouincijs coniurationes aliæq; contra Principem machinationes, has alio nō faciliori modo depræhendet Princeps, quam si præsēs ipse sit comitiaq; celebret, sic notabit rebelliones quas aliquando solum à longe olfecit, intelliget deniq; ex his curijs, & consilijs quid noui quisq; in prouincia moliatur, & de his quos habet suspectos clam. inquisitione facta, apertius per se cognoscet intelligetq;, totam regni sui politiam, populorum deuotionem, vel alienationem à se, & authores istorum, & ita medebitur singulis, & institutas coniurationes, & rebelliones pręuidebit, & præcauebit. Fuit iste mos etiam in ecclesiastica politia, clerum quotannis in vnum congregare qui quandiu obseruatus fuit secundum leges præscriptas status reipub. floruit; vt contra vbi tantum persunctoriæ vel procurationum, seu pensionum recipiendarum gratia seruatus, vel abolitus est incuria prælatorum, collapsa, omnis fere pulchritudo Hierarchię Ecclesiasticæ, corrupti mores, extinctum lumen, tenebræ

latæ per populos diffusæ, quæ ansam dederunt Sathanę & impijs hæreticis, paganis & infidelibus grassandi in gregem Dominicum, fidemq; Catholicam; & serenda zizania tacentibus legibus, quæ sanctissimè de hac Cleri Ecclesiarumque visitatione locutæ sunt.

Fuit & alius laudatissimus mos pro conseruanda religionis in regno synceritate, de quo in concilio Basiliensi sed parum obseruatus, vt scilicet concilia generalia fierent in Ecclesia Dei, de decennio in decennium, quia frequens illa celebratio agri Dominici præcipua cultura est, vepres, spinas, tribulos hæresum, errorum scismata extirpat, excessus corrigit, deformata reformat: neglectus vero eorum prædicta dissem inat, vt refertur in c. 1. de authoritate generalium Conciliorum in pragmat: sanctionibus sic & iniunctum fuit Episcopis & Archiepiscopis synodos Episcopales & prouinciales annuatim ea de causa celebrare, quæ ommissæ mores deprauatos fouent nutriuntq; in Clero.

Quibus omnibus medendi ars optima est prudentissimorum virorum cum Principe facta consultatio, multorum nanque facta Concilio sententia melius approbatur quam vnius, & oculi plures plura vident, quam vnus.

Præstat hoc loco examinare quales esse debeant in talibus similibusq; causis decidendis consiliarij? & vtrum Princeps necessario eorum Concilio acquiescere teneatur. Vt ergo consilium Principis sit tutissimum & sibi & populo, vtque omnes concordia insolubili coniungantur, obseruabit ne cōsiliū componat ex sola nobilitate aut ex solis Ecclesiasticis personis, sed cum illis alios etiam peritos adiungat Princeps, item is ex populo seu ex plebe, vt sicu

ti trium statuum res negotiaque consideranda veniunt, ita etiam trium eorumdem sentiant patrocinium, sintq; ita tres isti status in vnum coniuncti, ad Principē, sicut communi ad se inuicem gaudent vi dendi commertio, ex quo mirabilis orietur harmonia ita vt plebei non redigantur ad seruitutem per nobiles, aut hi liberius sumant occasionem coniurandi in Principem, neque ex arbitrio imperiti, exclusis iurisperitis leges & iustitiam remq; publicā subuertant, atq; pro hoc non erit abs re si etiam Princeps suos filios agnatos & proximos sanguine, etiam si in dando consilio valde nō sint idonei adhibeat, ne exclusio horum odium aut suspectiones excitet. Sique fidos probosque consiliarios prædecessores sui retinuerit Princeps ab his multa discere poterit vtilia gubernationi, si tamen habeantur illi suspecto vel à populo, vel à proceribus, quod fuerint mali prędecessores consiliarij, potius amouendi sunt, sicut & alij omnes, oportet enim Principem habere bonos consiliarios, bonosq; ministros, consiliarios, amicos veridicos, non palpones, prudentes, & recte consulentes, animorum subditorum prouintięque ignaros, senes, varia fortuna exercitatos, gerendis rebus magis quam innouandis aptiores, sine ambitu, aut priuata comendatione, sed publica delectos, constantes, modestos, pios, secretos, & Catholicos, qui non sint peruicaces & contentiosi tutandę suæ sententiæ causa, alijs inimici, sint affectibus vacui in dubijs non lucri cupidi, cum his Princeps mature consultabit.

Mali consiliarij & pessimi adulatores nebulones & Principem & rempub. perdunt. Quorum consilium est dictum iuuenum à quo Roboam deceptus, amisit decem partes regni sui ex duodecim tribu-

bus

bus 3. Reg. 12. de quibus alias.

Deberent sanè Principes, potentatus, & Domini sicut eorum potestas à Deo est, ita grato animo illa vti, vt ad ipsorum exemplũ cæteri discerent: Principum namq; vita (vt Plinius in Traiani Cæsaris Panegyrico astruit) censura est eaque perpetua, ad hãc dirigimur, ad hanc conuertimur ipsi autem surda aure (serpentnm more) fingunt longius ire, & ne videantur eorum opera praua offitiales sæpe eligunt, qui profligatis penitus legum, canonumq; placitis nil aliud student nisi vt Domino placeant, ob quod laxatis habenis in miseros subditos infœliciter sæuiunt, ipsosq; bonis spoliant, vt Dominos ditent ac vestiant; ipsosq; excoriant, & ad sanguinis vsq; & animæ deliquium emissionem totalem reducunt: ò miseri terq; quaterq; miseri, & infœlices, cum vnà simul ante Dei tribunal exactam reddent rationem gestorum vsq; ad vltimum quadrantem, ego enim, penitus ignoro cui potius istam infœlicitatem tribuam, an offitialibus talia gerentibus, an Dominis potius non reluctantibus? de his dici potest, quod cæcus cęcum ducat, & ambo in foueam cadant, gloriantur tales potestates quód crudeles, & rigidi atq; sæueri sint, è conuerso Domini quót offitiales habeant fiscales, ò infœlices, quanto nos ethnici antecellunt cum & Plinius supradicto loco asserat, tunc Principem bonum esse dum fiscus eius vincitur, non autem dum ditatur, dum ait sæpius vincitur fiscus, cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono Principe. Horum omnium causa potissima in vtroq; est auaritia, quæ cum sit idolorum seruitus qui eam insectãtur Christianos se non esse profitentur, quia vt ait Seneca non satiat pecunia auaritiam, sed irritat, ideo semper indiget. Nullum in-

quit Cicero in oratione pro P. Quintio, esse potest offitium tam sanctum atq; solemne, quod non auaritia comminuere ac violare soleat, horum nulla est vtilitas neq; Principis gloria, satiusq; erit carere talibus, quam aulam ornare spolijs miserorum.

Nunquid vero Princeps semper tenetur sequi suorum consiliariorum sententias, vel maioris partis, vel neglecto illo negotia per se expedire, & quod Principi placuit habendum pro iustitia? Poterit Princeps naturali quodam iuditio & frequenti vsu similium rerum, & causarum benè vel malè succedentium negotiorum, quid sibi expediat, ex illis quæ dicentur, perpendere, & ante penes se conclusionem meditari, nullus enim est ex consulentibus ad quem magis damnum vel vtilitas consilij pertineat quam ad Principem; tum quia variæ sunt consulentium voluntates latentes sæpe, & subdolæ, quę sermone non produntur, principis prudentia erit audire omnia patienter, quæ à contrarijs partibus paribus, & disparibus suffragijs dicuntur, rationibusq; firmata obseruabit, ipse vero nullam resolutionem emittet, neq; cuius consilium plus minusue approbet, dicet; sed postea quid sibi videatur omnibus inscijs, vel paucis conscijs statuet. Quod si consulta in consilio sibi non satisfaciant, debet non insolenter consulta reijcere, sed tanquam maturiori habita de eadem re deliberatione statuere: neque id moleste ferent consiliarij, sciunt enim se admissos ad consilium, non vt concludant, sed vt tantum quę sibi meliora videantur proferant, vnde si Principi visum fuerit, poterit consilium suum in melius mutare, cum prudentes id facere debeant, præstat enim in melius mutare quam in male institutis pergere, nec est turpe cum re mutare consilium, cũ ma

gna

gna pars consilij sit in tempore, & consilia rebus aptentur, res nostræ feruntur imo voluuntur, & consilium sub die nasci debet, & sic potest Princeps contrariam suam consilio sententiam tueri, erit tamen de honestate, & non de necessitate illorum consilio, vel parti melius sentienti, quam suæ sententiæ deferre, ne sua præsumptione se & rempub. in præcipitiū à quo resurgere nequeat, sciens prudensque conijciat: eorum vero quibus potestatem non solum cōsulendi sed etiam statuendi dedit maximè consilia rata habere debet siquidem sapientis & prudentis id existimatur esse Principis, Consilijs etiam aduersantibus suę sentētiæ potius deferre in dubijs quam suæ opinioni si scilicet consulentium animos iam perspectos habeat quod sint fidi amici, & prudētes.

Quo in negotio imitabitur dictum Martij Antonini Principis & Philosophi æquius inquientis est, vt ego tot taliumq; amicorum consilium sequar, quam tot talesq; amici meam vnius voluntatem, vnde si ita egerit Princeps carebit synderesi & remorsu conscientiæ: etiamsi res consilio facta careat successu optato, id enim euentui, & non imprudentiæ vel sibi imputandam erit: quia vsus est medijs humanis prudentum virorum, & consilijs, quare Deo potius vel fato talis euentus ascribendus erit.

Denique suorum consiliariorum consultationes ex bono an procedant iustæque sint, facile ex tribus conijcere potest Princeps, quæ sunt scilicet honeste viuere, alterum non lædere, & suum cuiq; tribuere, honestum enim semper vtili pręferendum dicimus, sicq; despiciendam vtilitatem vt honesta faciamus, si vero incertum sit an honestum vel vtile, insistendum aut in qualitate aut in coniectura, consultari autem omnia oportet, aut propter ipsa, aut propter

pter

pter alia, eſt demum.

Eſt aliud optimi & boni conſilij inditium quod pertinet ad vtilitatem Reipub. ſi illud.ſ. Principaliter ſalutem, & vtilitatem Reipub. reſpiciat & deinde per conſequentiam ad vtilitatem ſingulorũ, pertineat, an vero ad vtilitatem principaliter priuatorum, ſemper autem in concurſu præferendum bonum commune priuato. Quo in concurſu bonus Princeps expendere debet quomodo publico concurſu poſſit ſine detrimento priuati cuiusquam ſuccurrere nam & ſingulorum vt publici curam gerit; vt & Deus Rex regum prouidentiam ſuam extẽdit, & curam vsq; ad minimum capillum & ad paſſeres ſingulares. Hic porrò publicum bonum non intelligitur commodum ſolius Principis nam Princeps etiam propriam vtilitatem contemnere debet, vt publicę rei conſulat, & in hoc bonus & legitimus dicitur Princeps, cum pro Repub. quam curandã ſuſcepit non tantum bona propria ſed etiam propriam vitam exponere debeat, bonus enim paſtor cui aſſimilantur Reges, & Principes, animam ſuam dat pro ouibus ſuis, ſicut contra tyrannorum mos eſt omnia ad propriam vertere vtilitatem; gloriam ſuam, & ambitionem, vnde merito pro paſtoribus Lupi facti ſunt rapaces; ſuas iniurias non populi vindicantes, cum tamen boni Principis eſt ſuam quodammodo curam negligere, proprias iniurias contemnere, & remittere, ea vero ſolum quæ ad populum pertinent vindicare, quæ vindicatio populi non ſolum conſiſtit in conſiliorum celebratione, ſed etiam in executione, vt cuique in ſpecie & in particulari iuſtitia & æquitas adminiſtretur, quod nũquam melius efficiet Princeps quam ſi poſt conſiliarios ſuos aliquem Prouincijs

ſuis

fuis singularem constituat omnium reliquorum prçfectum & inspectorem.

CAPVT XXXI.

Post Consiliarios, Principis est in qualibet supra prouincia Præsidem constituere.

SOlent in bene constituto regno varij iustitiarum executores constitui quos vulgo iustitiarios dicunt, ad supplendam regis vel principis personam, & ad parcendum sumptibus subditorum. quibus coguntur longius adire principem; in eum euētum vt siquid cōtra priuilegia regni seu leges in curia cum prouincialibus latas factum fuerit ab ipsis proceribus seu illorum inferioribus Iudicibus, id per regni seu prouinciæ præsidem emendetur. Cui præfecto seu præsidi magna est collata à principe Iurisdictio vel quandoq; ex regni priuilegio prouinciarumue lege, ita vt etiam principis authoritas exinde exclusa videatur, pro quo facit quod notat Dom. Antho. de But. in decretali cum contingat, qui dicit quod vbi priuilegium vel consuetudo tribuit Iurisdictionem inferiori ordinariam, illam tribuere videtur exclusa superiore, & quo specie actum est, hoc etiam de Iure manifestum est, vt cum à superiore alicui sub dito datur ex priuilegio vel consuetudine Iurisdictio semper videtur actum quod superior excludatur, & facit c. adhæc de excef. prælat. Verum licet regulariter in causis præsidis Iurisdictio sit coarctata saltem in exercitio, iurisdictio tamen principis non est exclusa quantum adhoc neque in exercitio, neq; in habitum quia licet princeps magnam iurisdictio-

dictionem concedat alicui non tamen concedit illam à se ex propriando, adhoc l. legatus. ff. de off. præcon. sicq; per Iurisdictionem præfecti prouinciæ non est exclusa Principis neq; eius delegati, qui in causa sibi delegata maior est & quocunq; ordinario, c. sanè de off. delegati.

Quia ergo prouinciæ præfectus seu præses sua vtitur Iurisdictione, videndum, in quibus casibus id fiat, & hoc loco non de alicuius prouinciæ certa cõsuetudine vsuq; certo in ea procedendi loquendũ nobis est, sed solum iuxta Iuris communis directionem & facultatem eatenus quatenus delicta & iniquitates coerceantur & iustitia promoueatur idq; ex authoritate principis.

Primum veniunt causæ pupillorum, viduorum, hominum senum & debilium & aliarum miserabilium personarum, quæ sub protectione & Iurisdictione Principis sunt vt in l. vnica C. quando Imperator inter pupillum & viduã, quarum licet quælibet iustitia suffragium accipere debet, singulariter de Iure prędictis sic concessum est in fauorẽ vt principis authoritate sicq; sui præfecti prouinciæ tueantur, eoq; fortius quo solicitus id ipsum expostulauerint; nec ex hoc excluduntur expositi, cæci, mutilati membris, captiui, leprosi, debiles & alij ad quos commiserandum natura commouet, quamuis plurimi tales orphani & expositi inueniantur de quibus natura non miseretur quia possunt esse tam opulenti & tales qui in suis negocijs possunt multum bene interesse & forsan pro alijs interessent, tales quod priuilegio gaudeant non videtur legi conueniens, cuius causa est, quia alij sibi opem ferre non proferant, & ob id natura miseretur eorum, & super his fundatur ratio priuilegij, vt supra in dicta l. vnica, &

idipsum

ipsum suadet textus 87. dist. in c. desolatis, vbi dicit, desolatis proprie defensionis auxilio qui suis actibus inter esse propter infirmitatem ętatis non possunt, exoratum decet pontificem. Si autem esset orphanus maioris ætatis, iam nupta mulier vel vir opulentus prætextu orphanatus non gaudebit priuilegio, ex causa priuilegij çessante c. cum cessante de appellat. & hoc volunt puto pendere ex arbitrio Iudicis.

Præterea cognoscit talis præses seu pręfectus prouinciæ principaliter in casu appellationis interpositæ non tamen ita quod ipse sit Iudex omnium appellationum sed solum illius fori cuius ipse præfectus est, & communiter sibi etiam fit generalis commissio, per principem omnium causarum appellationis a delegatis interpositarum, & secundarum ab ordinarijs & in illis est delegatus Iudex: quam generalem commissionem ad publicam vtilitatem cõsuetudo tolerat, ne partes magnis tunc expensis cogantur quærere principem, quod alias de Iure tam latæ commissiones non valerent c. quia nonnulli extra de rescript. Item is cognoscit de crimine læsæ maiestatis, falsæ monetæ, plagij, & de raptoribus itinerum, quia ista crimina principaliter tangunt Principem, & sic illi est reseruata Iurisdictio & habenti locum principis in regno seu prouincia vt est dictus præses. Nec hoc loco aliquis Baro aut comes sibi blandiri debet quod eiusmodi criminum executiuam habeat, vel ex consuetudine, vel ex concessione Principis, sicut multoties nobiles sibi videntur similia imaginari, quod hoc illud eius in regno sibi successoribusq; suis præscriptione quæsierint. ad hoc vt intelligatur notãdum quod à principio iurisdictio & omnis potestas fuit regia nam

Iure regio gentes viuebant in l. 2. ff. de Orig. Iur. ex post vero per vsurpationem fuit in populo, demum populus omnem iurisdictionem in Imperatorem transtulit, Instit. de Iure nat. §. sed quod Principi, cumq; Princeps non posset de per se iurisdictionē & Imperium solus regere, creauit suos officiales & gubernatorem prouinciç cui eam committebat, illiq; committebat merum imperium; dehinc creatæ sunt à principibus aliquæ dignitates, & aliquæ etiam ipsa consuetudine introductæ sunt, vt Ducatus, Marchionatus, & Comitatus, vt videre est in feudis, quid sit Dux Marchio, & isti habebant iurisdictionem & merum imperium quia fuit iam cōsuetudine vsurpatum, quod esset in commercio, & princeps hoc illis concedebat expresse, quia alias de Iure merum imperium non veniebat nec transferebatur nisi princeps specialiter concederet vt dixit Bal. l. 1. ff. de off. prçfect. Vrbis. Item fuerunt aliquæ Baroniæ quæ habebant iurisdict. & merum imperium etiam ab antiqua consuetudine, vt in c. dilectus de offic. ordin. sicq; vides quod merum imperium fuit etiam intra prouincias generales diuisum, & alijs, exercebant illud inter suos quā hi qui prouincias regebant. Item aliquæ ciuitates Lombardiæ hoc habuere in priuilegium à Federico Imperatore c. 1. de pace constantiç col. 10. & sic merū Imperium fuit prophanatum & in commercio tam ex priuilegio quam ex vsurpatione. Nunc vero post correctionem iuris & Imperij hoc merum imperium non est de consuetudine vel præscriptibile, loquor de illo merō īperio supremo quod Princeps vel Rex habet in suo regno vt Dominus & protector super quo fundatur obedientia Vasallorum, & quod non fuerint eius vnquam imperio & ditioni

ſubditi, & hoc eſt clarum quod nullus in regno poteſt acquirere, quia vt acephali tunc eſſent tales acquirentes & ſine capite membra. Vnde ſi qui ſunt nobiles Barones habentes baronias allodiales, non poſſunt prętendere quod non ſint ſub Principis Imperio, quod ſi hoc prætendunt de facto prætendũt, & non de Iure, nemo enim eſt qui non ſit ſub vniuerſali Principis Imperio, vel qui non debeat ſubire illud, & ideo nequeunt prætendere quod pactũ eorum habeat vim legis, & ſic l. cæſar. de publica. & l. 1. de donat. inter uir. & vxor. non habent locum in eis quia iſta ſunt in vim ſingularis prærogatiuæ principibus reſeruatæ, ſicut etiam ex hac principis prærogatiua ſemper penes principem aliquid reſtat de iuriſdictione in regno, etiamſi in alium merum imperium transferatur, quia nulla iuriſdictio bonorum poſſet ſuſtinere commiſſores criminis læſę maieſtatis, falſatores monetę, plagiarios vel hæreticos, etiam ſub prętextu antiquæ & præſcriptæ conſuetudinis, quoniam illa ſunt principi reſeruata, meritoq; impræſcriptibilia, pro vt notat Innoc. in c. bonæ; de poſtul. pręlat. & l. comperit C. de præſcript. 30. an. & etiam forus regni non prouidiſſet Principi, tamen ceſſarent talia priuilegia ob prærogatiuam principalis dominij reſeruati, & ab iſta ſingulari prærogatiua nunquam per quamcunq; conceſſionem ſe videtur princeps expropriare, & ſic dicitur Baldi dictum in feud. tit. quid ſit inuectitrici. Quod vero attinet ad aliam Iuriſdictionem quę eſt in commercio, & poteſt in contractum tranſire conſuetudine & priuilegio, totaliter tranſit totum illius dominium in eum, cui eſt facta translatio, ex quo hoc agitur vt transferatur.

Similiter agere poteſt prouinciæ præſes in crimine

ne priuati carceris, quia secundario est crimen læsæ maiestatis l. 1. C. de priuat. carcer. Hic tamen videtur vrgens oppositio qua scilicet ratione de prædictis criminibus cognoscere solum competat præsidi prouinciæ, si verbi gratia aliqua ciuitas vel iustitia idem priuilegium habeat inquirendi de publicè infamatis, de raptoribus itinerum, de crimine læsæ maiestatis & falsa moneta, facta sibi in primis denũciatione, nec est inconueniens quod curia possit de illis criminibus in foro expressis cognoscere iuxtà fori formam, & quod præses prouinciæ etiam de illis se possit intromittere & quod ad vtrumq; pertineat cognitio etiam principaliter & de per se, vt si iustitia capiat & puniat talem criminosum in casibus fori benefaciat, idem de præside prouinciç iuxta, l. 1. & quod ibi Bal. ff. de off. procon.

Videtur tamen in concursu talium quod sit locus gratificationi rei, & quod reus cogatur eligere, alias quilibet Iudex poterit illum reputare contumacem, vel quod sit illius iurisdictio qui præuenit, iuxta notata per Dynum in l. pupillus, §. territoriũ de verbo. sign.

His tamen non obstan: videtur præses prouinciæ præferendus quia est superior & loco Principis, potestq; totam causam is auocare, quia principalis iurisdictio ad præsidem pertinet: vnde quamuis de foro ex illa iurisdictione aliquid sit tributum iustitiæ, non tamen inde tollitur vel inualidatur principalis iurisdictio, quia à minori non fit nouatio l. qui vsufruct. ff. de verb. oblig. & est singularis casus de off. præfecti vrbis C. in l. 1. & sic euocante causam præside, non poterit se intromittere iustitia, quantumuis de foro isti casus esse dicantur, quia in istis quæ tangunt præeminentiam regiam vel principis non

videtur

videtur exclusus præses, cum ipse principis personã in pronunciãda gerat, imò à iure & foro est sibi reseruata potestas, merito etiam vt superior poterit euocare prædicta, & hoc iure vtimur. Insuper cognoscit præses de causis corporum & vniuersitatũ, quia istæ causæ sunt consistoriales vt voluit Bal. per text l. fi. C. de diuers. rescript. & sic per principem & eius loco præsidem atq; consilium sunt determinandæ. Item si inferiores iudices de quibus statim grauãt, aut iustitiam administrare tardant vel negligunt, fit recursus ad præsidem prouinciæ per viam simplicis querelæ auth. de quæstore §. super hoc collat. 6. potest etiam præses refrenare inordinatos processus ordinariorum & delegatorum à Principe, ex stylo curiæ gubernationis, qui stylus est fundatus de iure, nam quamuis delegatus sit maior quocunq; ordinario in causa sibi delegata c. sane de off. ordin: tamen si delinquat in causa sibi commissa litem suam faciendo, de hoc potest conueniri coram ordinario: & Nota quod tribus modis superior ordinarius potest se intromittere de causis delegatorum à principe. primo cum delinquit extra causam sibi commissam, secundo ex desidia vel negligentia vel ex ineffrenatis processibus c. significauit de off. ordin. tertio si procedat extra formam suæ commissionis, vel non purificato rescripto, de quo per Ioan. And. in c. fin. de rescript. in nouell. Erit ergo locus quærelæ ad præsidem prouinciæ cum Iudex recusat vel negligit, vel criminaliter, quam definitiuè vel interlocutoriè pronunciat.

Prætet recensitas causas poterunt aliæ inuestigari & compianari iuxtà cuiusq; fori & prouinciarũ morem receptum & rerum incumbẽtium necessitates, de quibus nunc nobis non est laborandum.

CA-

CAPVT XXXII.

Post Præsidem prouinciæ sunt & alij constituendi à Principe, qui grauamina subditorum prouideant?

CVm omnium optimus is ſtatus regni ſit, qui omnes rerumpubl. ſalubres leges contineat, vnumque penes Principem omnium rerum ſumma ſit, certè Sereniſſimum FERDINANDVM, Archiducem Auſtriæ hunc ſibi in prouincijs ſuis, optimum ſtatum conciliaſſe, dubium non eſt, eo, quod is non vt tyrannus moderetur rempub. aut prouincias ſuas ſed habeat conſilia virorum electorum, & ita optimatum habeat, diuerſos Senatus & tribunalia, habeatq; ſingularum prouinciarum ſuarum præfectos, & poſt illos ſingulares prouiſores iuſtitiarum, poſtq; hos in ſingulis ciuitatibus & oppidis Iudices & conſules, qui quotidiana negotia iuſtitiæq; merita populo diſtribuāt, qui omnes ſub vno Principe rectoreq; ad ſeinuicem ſubordinantur, ita vt vnus altero locum non præripiat, neq; prouinciam mutet, ſed omnes in poteſtate principis sūt, qui hos omnes mutare habet, ſi ſibi ſic videbitur & in melius commutare ad populi totiusq; reipub. cōmune bonum. Vnde quia de conſilio Principis, eiusq; in prouincijs præſidibus diximus, reſtat dicere de ſelectis illis iuſtitiarum prouiſoribus, ſeu grauaminum prouinciarum receptoribus, quales fortè erunt Illuſtriſſimi ſingularum prouinciarum vt Styriæ, Carinthię & Carniolæ prouinciales & ciui-

tatum

statum singularum aduocati, qui probe sciant; quid communis populi negocia expetant, & quid pro salute populi principisq; voluntate faciendum illis incumbat. Quia ergo multitudo negociorum & grauaminum, vel principis occupatio in causa sũt aliquando, quod princeps personaliter cum grauaminum prouisoribus per eum & curiam deputatis nequit singulis intendere grauaminibus, ideo concordat cum curia seu prouincia qualibet vt certi cõstituantur eorundem grauaminum prouisores, quorum maior pars ab ipso principe constituenda est, talesq; ipsius principis membra dicuntur & de consilio eius sunt l. quisquis C. ad l. Iul. maiesta. & licet ipse princeps de se teneatur per se suosq; officiales iustitiam facere, & sic omnibus prouidere per iustitiam, quia subditi cum Principe non habent participium in iurisdictione, quia omnis iurisdictio & potestas est à populo in principem collocata, tamen ita mores prouinciarumq; ritus obtinent, quod princeps cum curia destinatis quibusdam ex prouincijs istis omnibus prouideat, sicq; magis princeps ad sui iustificationem suorumq; defensionem se parat, qui cum in causa sua & suorum officialium sit iudex cõpetens, tamen vt se magis coram populo immunẽ ostendat, mauult cum consilio curiæ seu prouincialium grauamina sua & suorum officialium discutere & terminare.

In his autem prouisoribus deligendis vel constituendis præ alijs necessarium est, ne tales seligantur vel assumantur contra quos communiter & plerunq; grauamina in dieta indicta proponi solent, neque illi qui particularia grauamina proposuerunt, tales enim essent iudices in propria causa, quod iura abhorrẽt, sicut neq; aduocati examinatores seu pro

uisores grauaminum esse debent, nisi sint homines probi l. fi. remo C. de assessor. & patet in rubro & nigro C. ne quis in causa propria ius sibi dicat. Verũ quia hoc esset repellere consilium principis quod est plenum officialibus contra quos quandoq; sunt proposita grauamina, ideo consueuit alicui practicari, quod si tales eligantur prouisores, in grauaminibus contra eos propositis nullam habeãt uocem, neq; sint præsentes in prouisionibus & hæc est bona practica quæ debet obseruari in aulis & curijs principum, alioqui maior obueniret principi in discutiendis istis molestia, quam reliquorum omniũ grauaminum reparandorum oportunitas, qui cum sint & esse debeant Iudices ordinarij longè ab illis debet abesse omnis mali suspicio vt citius recuperetur in populo quod desideratur & implantetur quod seritur.

Habent insuper dicti prouisores etiam ordinariã iurisdictionem, & quia à curia nominantur & eliguntur, & quia à Principe confirmantur, pro quo casus est expressus in l. quicunq; summantes C. de decur. lib. 10. quam l. in alia materia sic accommodat Bal. in l. & quia de iurisdict. om. iud. dicens quod omne iudicium potest adoptari officio decurionum per modum ordinarij officij, quia est officium multum vniuersale circa communem vtilitatem patriæ pro quibus etiam in dubio sufficere videtur eorum maior pars cum per legem istis prouisoribus facta esset commissio adhoc vt valeat eorũ prouisio, prout est l. quod maior pars, ff. ad municipalẽ, & istud est magni effectus, quia cum isti sint ordinarij, & durante eorum officio, quod prouiderunt & ordinarunt, possunt illud reuocare, dum tamen in reuocando eædem concurrant solennitates, quæ in faciendo

ciendo

ciendo per l.si ad resoluendum C.de prædijs minorum, cum hæc sit natura legis vel statuti, quod possit mutari durante officio, secus si per viam sententię definitiuæ quid statuissent, quia tunc non posset reuocari, nisi prætextu nullitatis l.quod iussu ff. de re iud.

Vt vero melius istorum officium & potestas intelligatur, videndum qualis ista sit iurisdictio, & in quantum se extendat. & videtur quod in prouidendis grauaminibus per iustitiam omne Imperium & omnem iurisdictionem habeant ciuilem & criminalem, merum & mixtum imperium, duobus considеratis principaliter, quia in grauaminibus oblatis prĩcipi, in curia, ponuntur querelæ officialium, & petitur iustitia administrari, quæ clausula complectitur omnia, quę ex post probabuntur in iuditio, & ius competens, & quæ narrata sunt, vt notat cap. cũ dilectus, de ord.cog. ergo si probetur de homicidio dolo facto per officialem vbi est pœna mortis officiali, vt in l. Iulia.§.fin.ad leg.Iul.repet.& Princeps supra hoc dat potestatem per iustitiam prouidendi, per quam venit iurisdictionis commissio: quia Princeps respondendo Curiæ quod sibi placeat, dare illã potestatem videtur, in dubio respondere secundum interrogata .ff. de interrog. actio .l.si defensor §. Qui interrogatur, multoque fortius commissa videtur si concludat talem officialem puniri, & castigari, vt in pluribus grauaminibus fit, & adijcitur talis conclusio, & hoc pacto nullum est dubium, quin virtute talis potestatis omnem iurisdictionem, & imperium ipsi habeant, & executionem, quia cum sunt ordinarij à Principe vel habent imperium in dicta potestate tradita, non est dubium per iurisdictionem quam habent posse exequi, vt notatur per

Doctores in cap. cum contingat extra de form. competen.

Ex quo infertur quod omnia possint tales prouisores in virtute potestatis eis traditæ, & deducere actum deductum in querelam, validam, vel inualidum annullare saltem quatenus de facto processit & ex foris facto contra foros, & priuilegia, vel alias indebite condemnare offitialem ad pœnam sibi debitam, vel quod fecerit litem suam: quia ad id principaliter agitur per partem grauimina proponentem videlicet ad suum interesse consequendum, & ad debitam pœnam Iudici infligendam, si vero petatur specifice vel si ex deductis potest compræhendi, ex illa clausula peto iustitiam administrare, imo si solum fiat narratio casus sine aliqua determinatione, vt si in criminibus producatur grauamen, in quibus non est necessaria conclusio, si autem grauamē concluderet solum ad annullationem actus, vel ad restitutionem interesse: quia istud est ciuile iuditiū, licet aliquando actus annullatio sit pœna, tamen si in tali iurisdictione constaret prouisoribus de foro facto, per quod alia pœna veniret infligenda Iudici, non possent illam criminalem pœnam infligendam prouidere vel decernere, quia non agitur ad hoc vt ex ciuili iuditio, & ideo non potest resultari pœna, seu infamia, sed bene si solum positum esset grauamen concludens ad punitionem, & castigationem, si constaret de interesse incidenter, prouisores possent prouidere & iudicem ad id condemnare restituendum parti læsæ, vnde dicit multum singulariter Baldus in lege obseruare. §. proficisci. ff. de off. proconsul. quod rector Ciuitatis tenetur generali iuditio Domino suo. i. Principi, & vniuersitati seu Ciuitati quam gubernauit, particularibus autem

quos læsit tenetur singulari iuditio, quo ad publicã pœnam proceditur principaliter, quo ad particulare interesse nonnisi incidenter. Hinc est quod si v.g. cõdemnetur de furto criminaliter etiam ad rei restitutionem, condemnabitur accessorie, ne fiscus suorum subditorum commoda negligere videatur.

Præterea dicti prouisores possent dici facere posse & ordinare omnia antecedentia, super quo est eis data potestas, per quę ad illud perueniri potest, vnde si viderent offitialem talem quod esset præsumptio fugæ ex debitis vel malefitijs possent illum incarcerare, vel inde posset sequi condemnatio & eorum prouisio non fieret ludibrio, cum ipsi enim habeant merum imperium habebunt omne genus carceris. Possunt etiam de tali idoneos fideiussores accipere de illo repræsentando, vel iuditio sisti, vel iudicato soluendo. possunt insuper omnia consequentia sine quibus id quod commissum est expli care, ita commode non posset. Hinc poterunt quærelantibus locum designare, & offitialibus vt adsint ad videndum purgationem & prouisionem grauimi num, alioqui non tenerentur partes illius inquirere in domibus vel hortis eorum. Item possunt ordina re nuntios vel portarios, & mandatarios & tabelliones publicos ad acta conficienda assumere, sine qui bus acta Iuditij nequeunt commode fieri. item eorum iurisdictionem impedire volentes possunt capere, & mutare, & partes, & illorum contumacias vltione debita castigare, omnia enim possunt sine quibus illorum iurisdictio nequit expediri, inde possunt pœnas apponere illorum mandatis nõ obtemperantibus & terminos signare ad compellendum quod per eos mandatur, non possunt tamẽ pro uidere vel decernere super eo quod non spectat ad

id super quo concessa est potestas, neque super illius accessorio, sicut non possunt aliquid statuere quod non fuit prius statutum foro, vel priuilegio: neque facere delictum quod non erat, sed solum habent potestatem decernendi si est grauamen, si est facta parti iniustitia si est commissum delictum vel non si est punibile vel non &c.

An autem ab ista prouisorum de pœna facta ordinatione appellare possit, videtur quod sic, quia ĩ omnibus negotijs regulariter est remissa appellatio; leg. & in maioribus C. de appell. at vero notandum quod ad hoc ists prouisoribus datur potestas cōmuniter sub hac forma quod quidquid per prouisores fuerit prouisum, siue ordinatum habeat istam efficaciam, vim, & authoritatem, ac si per Principem in plenaria curia fuisset factum statutum, ac pro visum vnde cũ non recipiatur oblatio super eo quod ex edicto publico statuitur, neque etiam ab istis prouisoribus appellatio progredietur, quantumuis isthæc illorum prouisio cōcernat commodum, vel damnum alicuius ex officialibus ratione cuius vt sic possit fieri appellatio, potest tamen is qui læditur supplicare Principi & eiusmodi ordinationem de iniquitate arguere, cum competat sibi doli exceptio, seu potestari contra expresse & non nocebit sibi secundum Cynum in l. 1. C. quæ sit longa consuetudo.

CAPVT

CAPVT XXXIII.

Vt Princeps securus sit de administrata iustitia, constituitur necessario Fiscalis.

QVia boni principis est purgare prouinciam malis hominibus l.3.§.fin.& l.congruit ff.de off. præsidis, populumque sibi contradicentem coarguere, siue placeat siue non, ad modum optimi medici volentis ęgris remedia adhibere, siue volentibus siue inuitis, aut vrendo aut secando, modo sanitatem acquirat, ideo in iure prouisum est ad indagationem criminum multorum, ne delicta maneant impunita c. vt famæ de sent. excom: quod singularis persona adhoc constituatur à Principe, cuius officium sit, similia ad Principem deferre quæ vulgo Fiscalis principalis nuncupatur. Verum enimuero optimum est prouidere omnibus sceleribus ne fiant, dum modo etiam præcaueatur ne sub isto medio quo mala corrigi & prohiberi debent, inde grauiora mala contingant, sitq; grauius aliorum malorum incentiuum. Certe nouum non est, quod pauperes subditi in dies conquerantur, quod cum fisci aduocatus & procurator sint à Principe siue à publico salariati, & ab ipsis rei condemnati, expensarum nomine salaria exigant quod valde durum est, iuri & rationi contrarium, quia aduocatus fisci dat votum suum in condemnatione seu absolutione, & si condemnat habet salarium suum, si absoluit, nihil, & sic in grauissimo periculo stat condemnan-

dus.

dus & absoluendus, hocq; esse expressam mali speciem dubium non est, à qua prohibet Apostolus, quemlibet abstinere debere, ad Thessal. c. vlt. & ne dum à malo & eius specie est obstinendum, sed etiã à bono si malum inde speretur c. vlt. ne cler. vel monach. & pro hoc iudices salariati à publico nihil possunt inde à partibus exigere, nèq; iure Canonico neq; Ciuili, vt est prohibitum c. statutum de restit. in 6. & in ciuili in authent. vt iudices sine quoquo suffragio, vbi optimè & gloriosè loquitur imperator. §. cogitatio, & est valdè notandum à principibus vt idem suis officialibus inculcent: cogitatio igitur nobis facta est (inquit Imperator) quod agentes omnia quęcunq; in nostris prouincijs sunt vno actu communi ad meliora migremus, hoc enim inuentum credimus si præsides gentium quicunq; ciuiles administrationes prouinciarum prius procuremus vti manibus, ita ab omni abstinere acceptione, pro illis solis contentos eos, quæ à fisco dantur, quod non aliter fiet, nisi & ipsi singula sine mercede accipiant, nihil omnino dantes (neq; occasione suffragiorum) quia nihil cupit vt det aduocato, & sequitur: considerantes quod licet quæstus non immodicus immineat imperio, tamen nostris subditis incrementum suscipientibus si indemnes à iudicibus conseruentur & imperium & fiscus abundabit, vtẽs subiectis locupletibus. & vno hoc introducto ordine plurimarum rerum erit libertas, nam dicit fiscũ & Imperium abundare subditis locupletibus, at hodie si quis condemnatur de crimine, resultant hæredes destructi, quia expensarũ nomine omnia asportarunt aduocatus & procurator fisci, & expresse processus, quod si ad fiscum & suum principem prouenirent, etiam adhuc subditi grauarẽtur, multo ergo

magis

magis quando nō prouenit ad Principem: & quod aliqui dicunt id fieri expensarum nomine, quando repetunt salarium, quam falsum effictumq; illud sit sic demonstratur: quia expensæ vel causarum condemnatio non attribuitur parti vincēti, vt vides in authent. generaliter C. de Episc. & Cler. & sic nihil competit fisco, neq; procuratori, quia aut pars principaliter prosequitur accusationem vel denunciationem, & aduocatus fisci assistit solum, ne colludat, cum alias nōn possit, quia non adueniente legitimo accusatore cessat inquisitio l. 2. §. si publico .ff. de adult. & tunc pars prosequens & vincens debet habere expensas, vbi expensæ in criminali debeantur de Iure, quia duo accusatores vel partes nequeunt esse in iudicio: si autem fisci procurator principaliter prosequatur inquisitionem, tunc non videtur quod habeat locum refectio expensarum, nam text. in gl. c. cum dilecti extra de dolo & contum: quod in criminali causa inquisitionis habeat locum condemnatio expensarum, intelligitur cum priuatus prosequitur inquisitionem, secundum Anton. de But. ibi, & sic etiam tenet Iacobus Butrius in l. eū quem temere. ff. de iud. dicens, quod in causa criminali non habet locum refectio expensarum, sed expensæ contumaciæ veniunt, idem in l. non ignorant. C. qui accus. non poss. sicq; nil poterunt habere neq; fiscus neq; procurator, quia in criminalibus officium iudicis deseruit fisco & non parti, neq; prętendere possunt aliquod priuilegium adhoc sibi cōcessum de receptione expensarum à principe, quia princeps plurimum grauaret hoc permittendo tanquam contra rationem & subditorum euidens damnum, & populum depauperans, & ad noxam tendens, sicq; meritò reuocandum, si quod tale inoleuerit

uerit priuilegium : Fatendum tamen est quod si pars relinqueret causam fisci persecutioni, & daret cautionem de expensis & fiscus prosequeretur, vel fortè quia pars renunciauit in casu prohibito & fiscus prosequitur, vel quia prosequens inquisitionẽ inhabilis est, in quibus casibus fiscus procedit, nam quoties priuatus desistit inquisitioni & renunciat vel transigit cum reo, iudex & sic fiscus iuste prosequitur eandem instantiam, imo reus tunc videtur crimen confiteri,& est ratio in promptu, quia executio delictorum continet ius publicum.ff.de publican.l.licitatio.sed pactio priuatorum,ius publicum non tollit l.Iurisgentium, de pact. ergo. hoc etiam solum intelligitur in casibus in quibus prohibita est transactio, iuxta l. transigere C. de transact. si autẽ erit permissa, tunc transactio quę licitè fit in causa criminali impedit processum ex eadem instantia ꝑ quemcunq; tertium, vel etiam iudicem, argumento l.eum qui, §. in popularibus ff.de iureiur. vbi tamen Bal.l.siquis in hoc genus C.de Episc. & Cler. tenet indistinctè,quod licet pars remittat iniuriam, faciendo concordiam vel pacem,non tamen Iudex sæcularis debet desistere ab inquisitione & punitione,& ex hoc dicit sequitur, quod in præiudicium reipub. offensus non potest renunciare processui inquisitionis, dicens, quod loquitur de Iure communi,& istud dicit fallere in vno casu l.diuus ff. ad syllaianum,& sic non videtur facere distinctionem de transactione permissa, in qua re est obseruanda cuiusq; regionis praxis & stylus, secundum legem trãsigere. C.de transact. vbi Bart. intelligit tam de publicis quam de priuatis, quia vbiq; præiudicaretur fisco. Vnde in pluribus locis non conceditur abolitio criminis per quamcunq; transactionem, & in

hoc

hoc assessores & iudices cauti esse debent, quod aliquādo incipit fiscus de per se sine stimulatione quia non concedit abolitiones nisi saluo iure principis, & tunc stante consuetudine non esset magnum grauamen prosequi inquisitionem vel transactionem; Hoc vero maius est malum, quod fisci aduocatus qui restat in consilio, & habet dare votum suum, speret premium vel salarium si reus condemnetur, & si absoluatur, non, ideo debet princeps in hæc animaduertere per alium fisci aduocatum.

Quibus autem in casibus fiscus procedat, non erit inutile adnotare. Primum genus causarū est principaliter Regi vel principi pertinentiū, vt in crimine læsæ maiestatis, iniuriarum factarū suis officialibus, cum sint pars corporis eius C. & .ff. ad l. Iul. maiest. l. quisquis. Item in committente crimen carceris priuati, & in falsatores monetę l. 1. C. de falsa mon. vt si iniuria sit facta vel data iudicibus ordinarijs vel delegatis, vtentibus regia iurisdictione, vel furtum principi sit factum, ista sunt facta & negocia propria principis, quia ipsum & suam maiestatem principaliter tangunt, & sunt facta propria ipsius, & in ijs multa sunt specialia, quia princeps de per se cognoscit c. cum venissent de iud. & princeps potest tales accusare vel denunciare, quod regulariter in causis fiscalibus nequit in c. non potest in fin. qui accusare poss. Item in ciuili pro contractibus initis cum principe, quia in proprijs principis negotijs etiam in ciuili est permissa inquisitio secundum Innoc. in c. ad nostra de iureiur.

Aliud genus causarum fiscalium stat in pœnis legalibus aut statutis in foro, ī factis criminalibus vel ciuilibus inter priuatos, quorum persecutio principaliter pertinet priuato, licet rex principaliter

habeat partem in dictis pœnis cum fuerint adiudicatæ, & istæ pœnæ non possunt peti per fiscum, donec per sententiam quæ in rem iudicatam transiuit, fuerint adiudicatæ, quia tunc sunt debitæ fisco, ex quo non veniunt ipso iure, sed per sententiam, adhoc in c. cum secundum leges de hæret. in 6. & sic in eis sola restat executio petenda per fiscum.

Aliud est genus in conuentionalibus stipulatis per partem aut per Notarium, domino principi in contractibus initis inter priuatos, & istæ pœnæ non possunt peti per fiscum, donec pars in cuius fauorē fuit dicta pœna apposita posuerit suum libellum, eo posito incontinenti fiscus potest petere pœnam.

Aliud porro est fiscalium genus vt sunt regulariter crimina publica, quorum persecutio pertinet ad fiscum, & quæ sint publica crimina vide l. 1. ff. de publ. iud. & illa pertinent ad publicam vindictam, quam iudex etiam nemine prosequente debet vindicare l. licitatio. ff. de publican. quia reipub. interest ne maleficia remaneant impunita c. vt famæ de sent. excom. & quia respubl. offenditur, cuius offensam habet iudex vindicare, etiam parte non prosequente vt notat Bal. l. si quis non dicám rapere C. de Episc. & Cler. & hoc considerans ius Canonicū sc. offensam publicam, omnia crimina publica dixit. Innoc. in c. 1. de colluſ. detegenda. Sed ius ciuile non tam late publica crimina intellexit l. 1. ff. de pub. Iud.

Quomodo autem omnium publicorum iuditiorum fiscus dicatur persecutor nemine accusante, quia nemo sine accusatore damnatur & hoc firmat gl. in l. 2. §. de pub. ff. de adult. inquisitionem regulariter prohibitam nisi in lenocinio Vxoris propriæ l. 2. ff. de adult. in falsa charta, in falso teste, in falso

&

& calumnioſo accuſatore, & in notorio crimine, ſi loquimur de Iure Canonico, in quo ſunt omnia crimina publica, quo iure inquiſitio eſt remedium ordinarium, tunc hoc iure eſt permiſſa inquiſitio, in quocunq; crimine, & eſt vnus modus permiſſus agendi de iure Canonico, c. ſuper his, de accuſatio. poſtquam fama præcedat, & ſtat regula pro inquiſitione ſola fama deferente, ſi autẽ loquamur de Iure Ciuili, & tunc oportet conſiderare, quod aliquoties Iudex inquirit generaliter, ad crimen inueniẽdum, & hoc triplici modo .ſ. conſtituendo denunciatores & certos officiales qui denuncient omnia maleficia, quæ in aliqua prouincia, diſtrictu vel territorio committuntur, quandoq; fit per ocularem inſpectionem Iudicis, Iudex enim vadit perſonaliter & inſpicit vulneratum, tertio fit per inquiſitionem generalem, in qua inquiruntur latrones & alij malæ conditionis & famæ, iſta tamen generalis inquiſitio poteſt fieri etiam tripliciter: aut generaliter quoad perſonas & quo ad delicta, vt ſi eſt aliquis in ciuitate fur latro &c. aut generaliter de perſonis, delictum vero eſt ſpeciale, vt ſi eſt in ciuitate aliquis qui fecit tale crimen, poteſt etiam eſſe generalis quo ad delicta, & ſpecialis quoad perſonas, vt dum inquirit de tutore ſuſpecto interrogans an commiſit dolum in adminiſtratione vel culpam, & ſic crimine non expreſſo, & ex iſto triplici modo inueniuntur crimina, non tamen ex aliquo iſtorum modorum ſequitur condemnatio, ſicut ergo nulli permittitur accuſare ſine metu calumniæ, ſic non de facili permittitur iudici inquirere ſ. in quibuſdam caſibus, in quibus permittitur actio ſine metu calumniæ, in his rationibus de facili permittitur inquiſitio, eſt ergo regula, verum iudicem poſſe inquire

re per officialem, & ad hoc deputatur denunciatio: alia regula est, quod Iudex potest inquirere propter incidentem cognitionem, ratio, quia vbicunq; Iudex cognouit de crimine, de illo crimine potest etiã inquirere l. 1. C. si aduersus libertatem. Tertio potest Iudex procedere per Inquisitionẽ propter præcedentem generalem inquisitionem, vbicunque .n. iudex in generali inquisitione comperit aliquem deliquisse, in eodem casu potest ad inquisitionem procedere specialiter, & illum reum condemnare. Quarto propter magnum dolorem seu magnam offensam vbicunq; committitur coram iudice, de illo potest iudex per generalem inquisitionem hoc cognoscere, quod probatur de calumniatore l. 1. C. de calumn. & in falso teste vtsupra. Quinto propter immensum crimen, sunt enim quædam crimina ita enormia in quibus quis accusare sine metu calumnię & in illis potest etiam iudex inquirere l. siquis in hoc genus C. de Episc. & Cler. Tu adde sextum quando crimen de nocte frequentatur vt contra fures nocturnos, contra istos potest iudex ex officio procedere inquirendo, quia talia crimina de nocte fiunt, & sic non habent promptas probationes, iste casus habetur in l. 1. ff. de furt. balnear. habent & aliud eiusmodi crimina occulta speciale, quod in Ius propter probationis difficultatẽ peruenitur ad torturam, & quandoque ad condemnationem vel absolutionem solis indicijs, si sint ita certa quod vix negari queant.

Optimum ergo & salutare est remedium hoc inquisitionis ad depræhendendam fraudem, dolum & contumaciam multorum scelerum, quæ alias tacente inquisitione in magnas & proceras excrescũt numerositates, ita vt neq; princeps ipse in ciuitate

securus persistat. Huic accedit & aliud remedium principi valde vtile & necessarium, quod s. in omnibus suis ciuitatibus & oppidis constituat & ordinet Iudices & consules, quibus ex officio incumbit minima quæq; scrutari & salutem reipub. promouere quantum possibile est.

CAPVT XXXIV.

De Iudicibus & aduocatis Iudicum.

CViuscunq; sit status reip. fundamentum illius est principale obedientia & dilectio subditorũ erga præpositos, obedire autem dedignatur ei quẽ quis contemnit, ei autem quem maiestate aut virtute aliqua sibi præire, aut superiorẽ esse existimauerit, facile obtemperabit, idq; sempiterna lege naturali nobis insculptum videtur, vt inferiores superioribus pareant. Cuius principis dignitas medium quoddam est inter superbiam & abiectionem, ad quam si princeps declinauerit abutitur sua dignitate, vt superbia si dedignetur subditos audire, vel admittere, qui ideo non possint illum diligere, nec obedire timore filiali, eo quod dignis muneribus eos vti non permittit, neq; vt ab inferioribus Iudicibus tutò dirigantur cõsulit: quod vitium abiectionis populi vt pestem execrari debet bonus princeps, nihil enim est quod magis prouocat subditos in cõtemptum principis, quam si ipsi à principe eo quo oportet modo non honorentur, vt respondit Domitius orator ad Cæsarem, cur inquit ego te habeam vt principem cum tu me non habeas vt Senatorẽ: principis virtus est maxima nosse suos. Ita & D. Hieron.

ron. ad Nepotianum Episcopi, se esse nouerint Sacerdotes Episcopi non dominos, honorent clericos, vt clericos, vt & ipsis à clericis quasi Episcopis honor deferatur: neq; aliam ob causam quandoq; subditi principis sui vota præsentiamq; exposcunt, quam vt releuentur in necessitatibus suis, quibus se in dies opprimi, & plane comprimi vident, nec aliũde auxilium vel subsidium se habere posse confidunt, nisi pręsentes id coram suo principe deponãt.

Ex quo vero princeps oportuna prouidit remedia omni ciuitati & loco, quo quisq; sibi releuamẽ expectare habet, clementer satis sese erga subditos suos exhibet, benignitatemque & fauorem suam pollicetur, sicq; per seipsum quod per optimos iudices & causarum patronos facit, fecisse dicitur: hocque in facto æquissimos Romanorum Imperatores imitatur, qui distinctis locis forum iudiciale constituerunt, vt singuli cuiusque loci & ciuitatis incolæ suos habuerint pacis conseruatores & iudices, neq; tunc opus fuit alio ad iustitiæ remedium seu longius ad principem currere, quod hodie maximo est in repub. beneficio tribuendum, dandaq; est opera principibus, qui gubernacula tenent, ne leges bonę tantum constituãtur, ne ve maximum apud se in aula alat consilium princeps, sed vt secundum leges cuiusq; ciuitatis exigentiam iudices consulesq; cõstituantur, ne clamor oppressorum de cælo in terrã vindictam excitet, quod totum euitabitur constitutis per singulas ciuitates & oppida iudicibus domesticis.

Neq; hoc exemplum ab ethnicis Imperatoribus, sed à Deo dilectissimis regibus & Ducibus accipiẽdum erit. Sic enim Iosaphat Rex Iuda laudatur ex bonis operibus 2. paralipom. 19. & quod constituerit

rit Iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda, per singula loca, & in Hierusalem constituit Leuitas & Sacerdotes & Principes familiarum ex Israel, vt iudicium & causam domini iudicarent habitatoribus eius, & ne fieret accumulatio causarum, ne ue confusio esset in concursu iurisdictionum distinxit singulis iudicibus causas proprias, de quibus cognoscerent. quod similiter postmodum ex regum imperatorumq; constitutionibus decretum fuit, vt responderent territoria singulis iudicibus commissa, nec extra prouinciam ius dici posse, ne ue cuipiam con querendi facultas relinqueretur, ideo quemlibet pluribus modis forum sortiri sanxerunt, vel ratione domicilij, vel ratione contractus, vel delicti, vel rei controuersæ, ne iniustitiæ aut calumniæ, aut impunitatis daretur occasio, inde diuersa fora, & iudiciorum tribunalia apud Romanos, vbi leuiores & maiores controuersiæ distinctim tractarentur & iudicarentur, ita apud Athenien. forum quod palladiũ dicebatur in quo credis causæ agebantur. In delphinio foro causam dicebant qui se Iure aliquem ne casse defendebant. In pyræo, exilio destinati, si noua in eos culpa proponebatur iudicabantur de alijs cædibus, & in areopago in templo Martis per seuerissimos Iudices cognitio habebatur. Romæ dicebantur fora centum virorum, qui de causis priuatis cognoscebant quotidie, vt de tutelis vsucapionibus & similibus, tanquam sedes iudiciorum ordinariorum delectis iudicibus ternis & singulis triginta tribubus, vt Cic. pro Cecinna.

Hæc vero loca in quibus ista exerceri debẽt oportet quod sint tuta & publica, omnibusq; ad ea facilis aditus & iudicibus & litigantibus, cum enim fieri non possit, vt consulens & communia aut publica

agens (vt fit inferendis iudicijs) omnibus placere possit, & tamen qui ex animo optime consultum po puli moribus cupit, ab eo propter metum & fraudẽ aliorum abstinere debet sæpissime, ideo ne iudicia interrumpantur, ne vo armis aut alia quauis commi natione iustitiam intermitti contingat, debent prin cipes curare, vt tam loca pro ijs reddendis, quam ipsi Iudices ab omni iniuria defendantur, vt sic libe re iudicia & sine omni metu potentiam exercere possint, alioqui minimè multandus erit, siquis in ius vocatus non ierit, qua ratione enim inquit Cle mens V. Pont. Max. clement. pastoralis 2. de re iud. audere aliquis teneretur consistorij talis subire iudi cium & se in hostium sinu reponere, ac ad mortem per violentiam iniuriam, non per iustitiam inferen- dam vltroneum se offerre? hæc quidem iure timen tur hæc de more vitantur, hæc humana fugit ratio, hæc abhorret natura: desiperet igitur qui citationẽ huiusmodi saperet arctasse citatum: quemadmodũ vero metus violentiæ clientes à foro excusat sic etiã iudices à iudicando vt etiamsi armis circumsepti iudicent, iudicium illorum non censeatur liberum nec ea vtilitas inde sequitur quæ alioqui si liberum iuditium tutumq; ac securum foret iudicium: qua lis & illa est, quod sententia in publico proferri de bet & in loco maiorum prout statuerunt cæsares in l. cum sententiam C. de senten. & interlocutoria omnium iudicum, alias pro irrita censebitur. Vnde quia iudicia tum ciuilia tum criminalia ab omnibus cognosci nequeunt nec exaudiri, fit vt ab illis com- mittendis minimè timeatur, cuius contrarium fie- ret, si ex loco publico denunciarentur, discerent. n. adstantes auditores exinde qui similia haberent ne gotia litem nõ facile mouere, & si de criminum sup

plicijs

plicijs ageretur pœna publica alijs exemplo esset, vt cauerent in eadē crimina incidere pro quibus alios viderunt & audiuerunt condemnari. Metuunt & ipsi iudices corruptè iudicare dum adhibendam cēsuram publicam certo sciunt.

Præstaret hoc loco diuersas rerum causas proponere de quibus quandoq; iudicium fieri solet, quia tamen non potest vniuscuiusq; regionis & prouinciç necessitas scrutari, ideo ī genere dixisse sufficiat, quod iustitia omnibus & singulis quantum rei necessitas & necessitatis ratio expostulat administrari debeat. Sicut enim indies casus & rerum euentus mutantur sic & nostrorum ciuium animi litiumq; exercendarum occasio modusque & forma in dies immutantur, quod idcirco non possit certum dari argumentum seu regula. Sunt tamen quædam quæ communiter fieri solent in ciuitatibus & conuentibus humanis, in quibus alterum decipi contingit & supra quam par est lædi, in quibus certa ratio iustitiæ administrandæ seruari debet, vt sunt contractus emptionis & venditionis, & sunt monipolia artificū & mercatorum genera vbi infraudem aliorum nulli debet fieri priuilegium, quantumuis per illos quæ nobis & reip. superflua sunt exportentur, & aliūde quæ nobis necessaria sunt, quęue apud nos non inueniuntur importentur: est enim quæstuaria opera cū vtilitate reip. industria & labore constans, non sine periculo & discrimine vitę & facultatum negociantium. Sed insita est huic periculo imminenti habendi & quærendi cupiditas, cuius dulcedine mens delinita non tam ad pericula quam ad lucrum spectat. honestum vero lucrum dicitur etiam ex iure Canonico, quod ex industria & negotiatione oritur, dum modo absit vsura fraus, dolus, peieratio c. per vestras

de donat. inter uir. & mul. Verum quod negociator auidus pro damno blasphemat, pro pretijs rerum mentitur & peierat, hæc sunt vitia hominis, nõ artis quæ sine his vitijs exerceri potest. Quare absurda est illorum opinio, qui statũ optimæ reip. statuunt ex sola virtute, & dicunt in ciuitate quæ optime gubernatur, & quæ iustos habeat ciues simpliciter, & non ad suppositionem, neq; mercatores, neq; artifices ciues esse oportere, quorum opinio nedum mala est, sed toti reip. valde pernitiosa, non .n. potest totum consistere, nisi curatis partibus, & pedes quantumuis viles sint & infimi necessarij tamen sunt corpori, sine quibus & si illi aliter se habeant, quam natura desideret, monstrosum esset totum aut mancum. Mercatores ergo & artifices & agricolæ sunt in corpore reip. veluti ministri baiuli pedes qui transferũt reliquis partibus necessaria, & ideo ciues quoq; esse debere in reip. non est absonum, imo vtilissimi sunt si probe suo munere fungantur. Videre est Venetijs, Florentiæ, Anconæ, & alibi in Italia in primis gradibus & inter præcipuos reip. mercatores, quorũ velle diminuere authoritatem, aliud non est nisi turbare remp. non tamen negandum est quod mercatorum ingenia ita sint informata vt plus proprium cõmodum quam vtilitatem publicam sectentur, & facile à iusto vbi spes refulserit nummi declinent proinde maior ẽt debet esse cura gubernantium remp. vt res venales iusto pretio veneant, quales sunt necessariæ ad cõmunem sustentationem, vt panes carnes cibaria alia, frumentum & vinum, & quibus tegamur, nec permittatur ex arbitrio illis abusus circa commercia fraudes, aut mercium corruptiones & similia, quæ repurgari debent iuxta Imperatorũ constitutiones. Constant aũt ista omnia in triplici ordi-

ne,

ne, vel in rebus, personis aut actionibus. Circa res animaduertat magistratus, de quibus negotiatio permissa esse possit, sine læsione aut animæ aut corporis & in istis admittet, in alijs vero damnabit. prouidendum diligenter reip. ne quæ ad ciuium victũ & amictum necessaria sunt aliò euehãtur aut exportentur ne penuria populus laboret maxime imminente tẽpore caritatis. Circa personas videbit qualis mercator ad nundinas veniat ne sit explorator potius arcanorum regni & reip. quam verus mercator. Circa actiones mercatorum curandum erit ne vsuras illicitas, atroces, quas sub prætextu permutationum vel cambiorum extorquẽt, & si fieri potest ab omnibus alijs abstineant, sic.n. melius reip. & saluti illorum spirituali consuletur, maximè adhoc repetẽdę erũt constitutiones Cæsarum contra vsurarios & monopolia exercentes l. 1. C. de monopolijs, & contra cõuentus negociatorum illicitos vbi ædificiorum artifices ergolabi, aliorumq; operum professores & balneatores penitus prohibantur inter se pacta componere contra institutum & bonam fidem eorum, pœnis impositis, non tantum collegiatis artificibus sed etiam professorum primatibus, qui id permiserint, nec castigauerint, & magistratibus qui castigare idipsum vel venalitate vel dissimulatione prætermiserint. extat adhoc Anastasij Cęsaris in l. fi. C. de Iurisd. om. Iud. indictio, professiones negociationesq; exercentes periniquum atq; temerarium & pæna dignũ esse statuit, medicum, ad quos earum professionum seu negotiationum cura pertinet præceptionem & iurisdictionem declinare conari. Statuit & Carolus V. Imperator in constitutionibus Bruxellis ne ciuitates, communitates, collegia aut consulum aut artificum, aut confratriæ constituerent, aut conderent,

edicta ordinationes ad monopolia pertinentia aut prçiudicantia vtilitati reip. reuocauitq; iam facta & concessa similia, nulla atq; irrita declarans. Monopolium propriè inter artifices & mercatores qui in emendo & vendendo artem constituunt, vt vnica constitutione pretijs tantum vendant non minori, dicitur à μόνος & πωλέω, vendo, quasi soli vendentes & ementes sint, ex quo publico bono obuiatur & priuato illorum bono gratificatur, cum tamẽ
„ scriptum sit prouerb. 3. Noli prohibere benefacere
„ eum qui potest, sed si vales ipse benefac. eoq; pertinet monopolium, si homines certi alicuius pagi cõueniant, ne deferant frumentum in mercatum vel vinum donec vel dominus loci vel ipsi vendiderint suum, hoc est pernitiosum reip. Idipsum contingit si conueniatur inter aliquos ne operæ vilius locentur, ne operas alicui præstent vt fit in thelonarijs: existimant ad monopolia pertinere Bart. & Iason. in l. fi. col. 4. C. de coll. illicit, & Iason in con. 112. & seq. vol. 4. si paciscantur artifices ne quisquam eorum instruat in ea arte quam filios vel nepotes. Item ne quis in illorum collegium admittatur nisi aliquod pretium immensum det singulis annis donec ex discipulo magister creetur.

Quç omnia plurimum communis boni progressum impediunt, aliarumq; rerum successum, debẽt ergo diligentes esse in hoc genere curando inspectores fororũ & iudiciorũ ne plus vni q̃ alteri conniueatur aut plus æquo remittant, de pœna infligenda.

Huius rei gratia prouisum est à legislatoribus remedium de iureiurando à iudicibus causarum & litigantibus in exordio litis præstando de calumnia & de iure prosequendo vt patet in tota l. rem nõ nouam C. de iud. & toto tit. in iure Can. de iur. cal. atq;

sicut

ſicut pœnæ decretæ ſunt contra temere litigãtes ſic quoq; contra Iudices falſo iudicentes aut ſuis ſtipendijs non contenti l. properandum C. de iud. & l. eũ quem temere ff. de iud. Quod ad iudices & moderatores prouinciarũ plebis cito (inquit Modeſtinus) in l. plebis cito ff. de off. prę ſ. continetur ne quis præſidum munus donum caperet niſi epulentum potulentumue quod intra dies proximos prodigatur; quod Vlpianus latius explicauit in l. ſolent. ff. de off. procon. quãtum inquit ad xenia pertinet audi quid ſentimus, vetus prouerbium eſt ὄυτε πάντα, ὄυτε πάντοτε ὄυτε παρὰ πάντων. ſ. neque omnia neque omni tempore, neq; ab omnibus eſſe accipiendum, nam valde inhumanum eſt à nemine accipere, ſed paſſim viliſſimum: manus integras habere à muneribus rectiſſimè placuit cum ea ſoleant demulcere & propenſiores reddere iudices, & vt vno verbo dicam ſoleant excæcare etiam oculos iuſtorum, per-
„ uertunt cauſas iuſtorum Deut. 16. munera de ſinu
„ impius accipit vt peruertat ſemitas redidit, vnde quia etiam in minimis ſolet eſſe affectio, & ea quæ diuites pro nihilo ducant, plurimum æſtiment pauperes, conducibilius erit ex publico iudicibus ſtatuere ſalarium vt abſtineant à ſubditorum loculis, ſic enim fiet vt lites citius ſine vlla ſpe lucri finiantur.

Vnde vero iſta iudicum ambitio proficiſcatur varij varias cauſas aſſignant, verum principaliorem & magis fundamentalem eſſe cenſeo hanc, quã do eiuſmodi officia & adminiſtrationes curiarum venduntur à principibus alijs, qui exinde id quod perſoluerunt duplicare aut triplicare geſtiunt, neceſſe enim eſt (vt dicebat Alexander Cæſar) vt is qui emat, vendat, omnis autem illa negociatio in principis detrimentum & reipub. conuertitur. Princeps

male

male audit quod pro iustitia distribuenda ad quam ipse tenetur negociatur in ea, non doctos & probos qui libentissimè non emunt onus, sed pernitiosos ambitiosos & indignos promouendo. dedecus magnum est reipub. & subuersio eiusdem, sicq; à curatoribus & à populis plus regitur respub.

Hoc animaduertens Iustinianus, & vtrumq; præcauens statuit, vt iudices sine quoquo suffragio fiãt, circa principium, cuius uerba quia multum pro hac re faciunt ideo plenius adscribemus sicut supra in præcedenti cap. etiam aliqua exindè adduximus.
„ Cogitatio (inquit Iustinianus) nobis facta est, quod
„ agentes omnia quęcunq; in prouincijs nostris sunt,
„ vno actu communi ad meliora migraremur: hoc
„ enim omnino euenturum credimus, si præsides gen
„ tium & quicunq; ciuiles administrationes prouin-
„ ciarum habẽt, puris procuremus vti manibus & ab
„ omni abstinere acceptione, pro illis solis contentos
„ eis quæ à fisco dantur. Quod non aliter fiet nisi &
„ ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino
„ dantes, nec occasione suffragiorum, neq; ius qui cin
„ gula habent neq; alij omnium vlli: considerauimus
„ enim quia licet quæstus immodicus imminuitur,
„ imperio attamen nostri subiecti incrementum ma-
„ ximum perciperent si indemnes à iudicibus conser
„ uentur, & imperium & fiscus abundabit vtens sub-
„ iectis locupletibus. Et vno hoc introducto ordine
„ plurima rerum & innumerabilis erit vbertas. An
„ certè non omnibus manifestum est, quam qui aurũ
„ dat & ita administrationem emit, non dat hoc solũ
„ quantum occasione adinuentum est suffragiorum;
„ sed & ad extrinsecus addit amplius occasione com-
„ modi administrationem, aut dantibus, aut sponden
„ tibus? & sic vno principio illicitè dato necesse est

plu-

„ plurimas manus circumire eum qui donationem
„ facit, & hoc non de suo fortè præbere sed mutua-
„ tum, & vt mutuare possit damnificum, & computa
„ re apud se quia conuenit eum tantum ex prouincia
„ percipere, quantum liberet quidem & debita & vsu
„ ras & damnum pro ipso mutuo. Computabit autē
„ & in medio expensas largiores, iam & iudici & qui
„ circa eum sunt conuenientes, & quendam etiā sibi
„ met recondet quęstum in tempore sequenti in quo
„ fortè non administrabit. Quamobrem eius quod
„ ab eo datum est triplum, magis autem si oportet ve-
„ rum dici, descriptum erit, quod à subiectis nostris
„ exigitur & ex hoc etiam fiscus imminuitur: nam ea
„ quæ oportebat in fiscum inferri eò quod administra
„ tionem habet puris vtendum manibus, hoc ad pro-
„ priam vtilitatem redigens, qui administrationē ha-
„ bet & inopem faciens nobis collatorem inopiam
„ ipsius quæ per ipsum agitur nobis reputat, &c. opor
„ tet igitur (iterum Iustin. inquit scribens Triboniа-
„ no Nouell. 17. de mandat. princip. cap. 1.) te pure
„ se mērem administrationem, & sine omni suffragio
„ præ omnibus alijs mundas seruare Deo, nobisque
„ & legi manus, & nullum contingere lucrum neq;
„ maius neque minus, neq; captiosum quiddam con
„ tra subiectos nostros negociationem sed contentū
„ esse solis à fisco tibi ministratis, & tam per te quam
„ per eos qui circa te sunt purum nudeque eis seruare
ius. Hinc Theodosius & Valentinianus Imperato
res conceperunt iuramentum subeuntium admini-
strationes vel Magistratus in l. fin. ad l. Iul. repetūd.
in C. vt neque quicquam se dedisse vel daturos vel
promisisse pro sortiendis administrationibus, neq;
dum in administratione fuerunt quicquam, pręter
salaria accepturos promittant.

Verum licet reformati sic fuerint Iudices causarum, maior tamen adhuc restat difficultas de procuratoribus earundem, pro quibus erit & veteres remirare leges vel nouas & meliores si fieri potest condere vt dignitas loci & publica vtilitas cõseruetur. Ad honestatem pertinet ea quæ sunt in l. 1. ff. de postulan. ad compescendos vero clamores clemosorum rabularum sunt ea in l. quisquis C. de postulan. & l. prouiden: C. eod. Ad vtilitatem pertinet, vt tales procuratores & concinnatores causarum puniantur, qui iniustas causas fucant vt iustæ videantur, atq; non habentibus seu non inuenientibus aduocati, dentur à iudicibus: posthæc eorundē etiam taxentur salaria iuxta facūdiam illorum & regionum consuetud. Cauēdum etiam erit ne defraudentur litigantes à suis institutoribus seu procuratoribus per pacta redemptionis litium, quæ vocant de quota litis, vt l. litem te redemisse C. de procur. quemadm. contingere solet in adeundis hæreditatibus, seu relictis possessionibus capiendis vbi rude & imperitum vulgus facilè ab aduocatis persuadetur ac vna modica sumpta portione pecuniarum, ipsis relinquat multa milia coronatorum, hinc facile reddi potest ratio cur tam ex insperato nobiles locupletesq; efficiantur aduocati sc. ex iactura aliorū, quod licet contra ius & æquitatem fiat, quia tamen sic pacti sunt cum principali suo litigante, nec litem prosequi volente, ideo securos esse putant. & coram se de tali facinore quandoque iactitare audent: alias fraudes & technas similium procuratorum hic recensere supersedebo ne potius illos docere videar, quam à tanto furto & rapina auertere.

CAPVT

CAPVT XXXV.

In complementum administratæ iustitiæ syndicatum esse oportet?

FVit olim sic more receptum & de iure constitutum in Repub. Romana quod post depositam administrationem quisq; in syndicatum vocaretur ibiq; si quippiam aduersi sibi obijceretur responderet l.vnica C. vt omnes tam ciuiles quam militares, & in auth. vt iudices sine quoquo suff §.necessitatē coll. 2. qui mos eo solum inuentus est vt princeps se ab omni specie iniquitatis immunem probaret, neque solam se iustitiam desiderare ab omnibus in omnes administrari demonstraret sed etiam inquirere in non facientes hocq; passim in Italia in bene constitutis rebuspub. obseruatur, at proh dolor nūc Principes ab consiliarijs & officialibus in aduersam partem pertrahuntur, nimiumq; ipsi fidentes patiūtia maximam iniuriam & summam fieri iniquitatē eo quod velut oculis clausis impinguatos illos & incrassatos officiales immunes abire sinant, contētiq; nnda illorum resignatione, aut simplici fori delinatoria, ex quo depauperantur subditi, & grauaminibus grauantur & aggrauantur, plurimumq; periclitatur iustitia, cum tamen vt dicit textus vbi supra, & in l.fi.C.vbi de ratiocinijs agi oportet, quod debeāt respondere in eo loco in quo suos contubernales afflixerunt, si autem auro iustitiam vendendo, cōmisserunt in principem, pœnis subijciebantur legitimis & scelestibus supplicijs rei erant; quodq; iniustè rapuerunt in quadruplum restituere debebant, vt in

d.§. necessitetem auth. vt iudices sine quo. suff. & non solum suis factis tenebantur sed etiam pro suæ familiæ & mancipiorum. Magis vero horrendum est si princeps fuco aliquo suorum circumuentus eiusmodi iuris remedium illis remittat, detq; priuilegium iuratis officialibus vt contra eos non possit fieri sydicatus, & ipse princeps nihilominus videat ab ipsis iuratis bona ciuitatis dilapidari, profecto tunc non obstante tali principis priuilegio eueniet aliquando quod Dominus Saluator noster tempus accipiet & iustitias & principis & suorum officialiũ iudicabit, vbi nullum priuilegium valebit nulla fori declinatio nulla scriptura, nullusq; titulus præscriptionis, sed instructum erit consilium altissimi in quo omnes comparebimus iudicandi & recipiendi pro vt quisq; gessit in corpore suo &c. neque vnquam tale priuilegium valere debet posito etiam pro constanti, quod princeps concesserit; quia non est iustum priuilegium concessum in fauorem quorundam contra rempub. interpretari, & quia in generali mandato non venit dolus neq; futurus remissus l. quidam decedens .ff. de admin. tut. accedit quod tale priuilegium tendit ad noxam, ideo merito debet reuocari c. suggestum, de Decimis.

De quibus vero causis fieri possit ista syndicatio respondendum est, quod de iure de omnibus male factis, puta de summis male ablatis, de Baraterijs & similibus dolo cõmissis, ad hoc l. 2. ff. quod quisq; iuris, singulariter de culpa & negligentia in administratione admissis. Quid vero intelligatur per dolum & in quibus criminibus dolus commissus sit videamus, & certè in criminibus per iudicem cõmissis non est dubium contra eum inquiri quia in illis iam est dolus iuris præsumptione, & licet regulari-

ter dolus non præsumatur, hoc tamen fallit in criminibus quæ fieri non possunt citra dolum, & ideo tenebetur ad syndicatum de omni homicidio adulterio furto & similibus & sic est in foro approbata opinio Baldi quod etiam de criminibus commissis per officialem etiam durante officio possit inquiri, etiam quod non prætextu officij vt ipse ponit in §. proficisci l. obseruare. ff. de off. proco. ratio est, quia forus vel respub. aliqua non ponderat nisi quod dolo officialis seu iudicis sit aliquis damnificatus adhoc vt possit cōtra illum inquiri, ergo multo fortius si etiam officij prætaxtu id sit factum maleficium vt puta homicidium, exempli gratia si occidit hominē sine defensionibus quia talis iudex homicida reputatur, etiam quod alias reus, mortem mereretur casus est in l. lex Iulia. §. fi. ff. ad l. Iul. repet. & ibi habes per eundem textum quando iudex ad hominem necandum pecuniam accepit, & sic committit Baratteriam vel ad illum alias cōdemnandum vel ad inuinculandum, vti iam fieri audiui, & vidi. Item vt facilius officialis ille vel iudex vel amicus eius possit, cum illius muliere dormire & adulterari &c. hęc habet tota illa lex, quæ merito videri debet & perpendi à principibus terræ, vt videant qualiter de iustitia in suis iudicijs & prouincijs contingant, nec enim à syndicatu ipsi apud Christum excusabūtur, quod iam municipales leges & constitutiones ediderint, & quod ab vno vel altero pago simplex quidam rusticus ad ius ferendum pro tali reo aduocatur, quippe quod ratione circumstantiarum sępe ipsum factum mutatur, & species delicti vel ascendat, vel descēdat sicq; eiusdem pœna vel minuatur, vel augeatur rusticus vero horum nihil intelligat & nihilominus ad sanguinem hominis iudicandum cum

alijs assessoribus adsciscitur, ideo necesse est præcipue in criminalibus doctos habere viros, multũ expertes & vitæ rectæ.

Aliud item committi potest falsum & dolosum, si Iudex constitutus in regimine accipiat pecuniam ab extraneis & aduersarijs principis ad tradendum illis regimen, vel quod pecuniam accipiat ad iniquã sententiam ferendam, in quibus semper reus est peculatus & tenetur ad pœnam tripli l. iubemus C. ad l. Iul. repet. Vnde iura valde exasperant pecuniam recipere pro sententia danda, neque sententiæ istæ valent neq; ab eis appellare necesse est.

Alio modo potest fieri iniustitia ab officiali seu Iudice, ob quam tenetur ad syndicatum si v.g. cogat districtualiter subditos suos ad nuptias secum vel cũ alio suo parente, ex quo imo solo conatu incurrit pœnam decem librarum auri l. vnica C. si quacunq; præditus potestate, qua in re hodie multum offendunt iudices sæculares (de quibus iam supra in c. 18) huius quod cogant subiectos suos ad matrimonia ex arbitrio contra parentum & nubentium & coniũctorum voluntatem quod aliud nihil nisi tyrannidẽ redolere videtur in quo & leges naturæ & Dei & Ecclesiæ offenduntur, iussit .n. Deus filijs obedire parentibus sic leges humanæ & diuinæ statuunt munus parentum esse liberis conditiones matrimonij quęrere, filios matrimouio locare, l. qui liberos. ff. de ritu nupt. Vnde cum talia matrimonia actiua sc. fiunt aliud nil faciant tales authores quam contra leges diuinos scortationes, raptus, confusionem familiarum, turbationem ordinum, libertatis subditorum ademptionem, & tyrannidis maxima iaciũt fundamenta. extant hac de re Honorij, & Theodosii Imperatorum constit. l. 1. si nuptiæ ex rescripto

petan-

petantur lib. 5. C. Iustiniani, quæ ad vnguem videri poterunt.

Aliud esse potest quando Iudex vel officialis sibi procurat fieri ab aliquo donationem omnium bonorum forsan per interpositam personam, vt sic crimen ipsis subticeat, quæ donatio nulla est l. vnica C. de contractibus iudicum coniecturabitur autem si iudex illi personæ donanti sit amicus vel alias curialis iudici: vel si iudex qui alias de iure prohibetur, vel de foro rem aliquã à Curia emere, facit quod clam suus amicus ad commodum suum eandem rẽ minori pretio aduehat, in quibus omnibus dolus prę sumitur & aperte colligitur, sicq; merito contra tales proceditur in syndicatu.

De culpa porro & negligentia idest de damnificatis ex culpa, & negligentia iudicum latior foret campus dicendi, si doctorum hac de re opiniones referantur, verum quia vela contrahere intendimus finem libro huic imponere: poterunt exempla esse latę culpæ quoad iudices si omiserunt punire mala, capere sceleratos, quos sciebant reos homicidij parricidij &c. ex eo. n. culpam latã admittunt eo quod non puniunt quos punire possunt & debent sicque illorum malorum ipsi rei efficiuntur l. 1. C. de desertoribus lib. 7. vbi dicit gl. nota contra officiales qui pœnas legibus inditas vel gratia, vel dissimulatione differunt dum aliquando rixantes vident & se non interponunt quod vnusquisq; bonus officialis faceret & sic est culpa lata, per quam sunt ab officio remouendi vt notat Cyn. l. si seruus C. de noxalibus, imo in hoc non carent scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinunt obuiare. Item si aliquis iudex male tractauerit hominẽ captum in carceribus, non dando ei necessaria cibaria vel tegumẽ

ta,

tà, vel non relinquendo sibi locum vbi sol & aer intrare possit ex quo secuta est sibi mors vel grauis infirmitas, quod si dolo fecit tenetur Corneliana vel si culpa, est alias puniendus.

Similiter in lata culpa erit iudex quando ex indicijs non sufficientibus aliquem posuit ad torturam vel quia vltra solitum tortus est hominem, & quando per nequitiam Iudicis causę protelantur, &c. Quando autem Iudex dicatur negligens notat Inn. in c. significantibus de off. deleg. quod tunc demũ cũm requisitus, vel expresse denegat vel moratur facere iustitiam, & in hoc grauat & potest inquiri vt voluit Anton. But. in c. licet ex suscepto. de for. compet. Quid autem si Iudex dicat quod id qnod fecit ex culpa vel negligẽtia vel dolo assessoris fecit quia sic faciendum consuluit, nũquid excusabitur iudex, sequendo consilium imperiti assessoris? vbi quoad hoc quod ex proprio dolo vel culpa puniatnr excusatus est per l. 2. ff. quod quisq; Iur. facit tamen iudex suam litem si inique fecit vel pronũciauit, quia sic non est excusatus & dicit Bal. l. 2. ff. quod quisq; Iur. quod ipsi assessores etiam tenentur de proprio dolo & imperitia & tenentur de imperito consilio. quod datur potestati licet sententia non formetur in persona asseroris sed iudices, secundum l. vnicam C. vt nullus vicarius teneatur lib. 11. Vt ergo supradicta procedant opus est quod iudex ipse sibi talẽ assumpserit assessorem, quia mala electio est in culpa §. præterea instit. quibus mod. re contrah. obl. & vbi Iudex sibi non assumit assessorem sed datur sibi à principe vel à populo ex electione, tunc electores seu nominatores tenentur de dolo & eius imperitia l. 1. C. de periculo nominatorum lib. 11.

Quantum vero ad executiones sententiarum varijs

rijs modis committitur culpa & negligentia, nam aliquando fit executio contra iustitiæ effectũ, quia executatus nullo modo erat obligatus, aut contra modum iustitiæ ordine prætermisso, primo casu iudex est in dolo & culpa & facit litem suam. Secundo casu, aut executionem passo aliquid obest, vt liberatio & tunc executio non debet retractari l. fi. §. fi. ff. quod metus causa, vbi executio non rite facta non reuocatur si pro debito est facta, iudex tamen tenetur iniuriarum si dolo fecit, aut executionem passo nil obest, tunc debet retractari quod factum est l. si cum nulla ff. de Iud. & pro hoc facit l. 2. §. graui ff. de administ. rerum ad ciuitatem pertinen. vbi iniuriosa executio retractatur si qualitas facti patitur, & nihilominus iudex facit litem suam & tenetur in expensis parti læsæ secundum Bal. l. obseruare §. proficisci. ff. de off. procon. Non minori certe pœna afficietur princeps qui nedum vt iustitiæ limites in omnibus ritè & legitime obseruentur, non curat, sed neq; in iustitiæ contemptores animaduertit, sicque totius sui regni & prouinciarum suarum obliuiosus contemptor existit. Quod quia Catholici & veri Principis officio & vocationi repugnat, ideo magis magisq; is omnis qui talem sese prædicari optat, efficiet vt sancta Dei religio Catholica fides pietas, iustitiæq; fines custodiantur contrariaq; omnia ex suis prouincijs eliminentur, quatenus is post corporis huius resolutionem iustitiæ mercedem, vt pro fideli in subditos suos administratione iuraq; & solicitudines iustitiæ coronam ab ipso Domino Nostro Iesu Christo accipere mereatur. omniumque Sanctorum meritis & intercessione in æternorum retributione confoueri. Quod vt felicius citiusque fiat Illustrissimos vtriusque Sta-

tus

tus Proceres; quantum per Dei gratiam possumus, ad idem Serenissimi illorum Principis Catholici zelum imitandum & adiuuandum exhortabimur.

LAVS DEO
&
Intemeratæ VIRGINI MARIAE
honor & omnibus Sanctis Gloria.

***

F I N I S.

Iussu Adm. Illustris & Reu. Dom. Vic. Generalis Episc. Paduę, ego Fr. Hieron. Pallanterius ibid. Theol. publ. ea, qua potui diligentia percurri hos duos libros de Christiano Principe, & de eius in terris visibili ministerio Adm. Reu. Dom. Matthæi Scholastici Sacræ Theologiæ Doctoris, & nihil in eis (iudicio meo) continetur, quod sit contra Catholicam fidem, aut contra bonos mores. Quinimmo digni mihi visi sunt qui imprimantur ad vtilitatem studiosorum fidelium, & ad honorem, & exaltationem Sacræ Romanę Ecclesiæ.

Idem Fr. Hieron. Pallanterius.

Imprimatur dummodo approbentur à R.P. Inqu. Dat. ex Episc. Palatio die xx. Sept. 1600.

Aloysius Brullinus Vic. Paduæ.

Iussu Adm. Reu. P. Inqu. Paduæ Ego Fr. Cæsar Lippius à Mordano ibid. Metaph. publicus interpres percurri hos libros, & censeo, quod tuto edi possint.

Duo libri supradicti sic correcti imprimantur. Fr. Mag. Felix P. Inquisitor Generalis Patauinus. Die xxvi. Septembris 1600. manu propria.